Gramatică practică în texte literare românești

Rodica Bogza-Irimie

GRAMATICĂ PRACTICĂ în texte literare românești

Editura Științifică și Enciclopedică

Abordînd aspectele fundamentale ale structurii gramaticale a limbii române, lucrarea de față are, prin excelență, un caracter practic, de cultivare a limbii.

Prezentarea materialului de limbă nu este făcută în conformitate cu uzul gramaticii tradiționale, ci a unui concept relativ nou în literatura românească de specialitate, potrivit căruia statutul gramatical al unui enunț este dat de predicație.

Autoarea oferă cititorilor numeroase informații utile privind multiplele aspecte de ordin gramatical sau ortografic ce pot să apară în practica vorbirii curente.

Extrasele din textele literare care ilustrează noțiunile teoretice, alese cu pricepere și ingeniozitate, reprezintă adevărate modele de limbă română literară.

ISBN 973-29-0042-3 Lei 13,50

Coperta: DUMITRU VERDEŞ

Redactor: RODICA CHIRIACESCU
Tehnoredactor: ANGELA ILOVAN

Coli de tipar: 14,25
Bun de tipar: 24.07.1989

Tiparul executat sub comanda
nr. 169 la
Intreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97,
Bucureşti,
Republica Socialistă România

ISBN 973-29-0042-3

ARGUMENT
ÎN FAVOAREA UNEI GRAMATICI PRACTICE ÎN TEXTE LITERARE ROMÂNEŞTI

Concepînd şi elaborînd această lucrare, ne-am propus un scop esenţialmente practic.

Lucrarea este adresată unui public larg şi poate fi folosită atît în studiul individual, cît şi în forme organizate de învăţămînt.

Gramatica pe care o prezentăm nu are o structură obişnuită, în sensul că nu conţine o descriere a morfologiei, începînd cu substantivul şi încheind cu interjecţia, conform uzajului, şi nici descrierea sintaxei pornind de la subiect şi ajungînd la diverse complemente circumstanţiale, cum se procedează de obicei în gramaticile tradiţionale româneşti.

Avînd în vedere modul în care am conceput cartea pe care o prezentăm, unele elemente din structura gramaticală sînt, deliberat, omise.

Gramatica practică se deschide cu un capitol despre *predicaţie*, concept relativ nou în literatura românească de specialitate, considerînd că statutul gramatical al unui enunţ este dat de predicaţie.

Avînd în vedere acest aspect, am inclus în lucrare şi cîteva mici capitole, care pornesc de la idee, cum ar fi: exprimarea condiţiei, concesiei, consecinţei, cumulului, excepţiei, opoziţiei şi altele, propunînd, totodată, prin citate ilustrative, soluţii de exprimare literară a acestor idei.

Pe lîngă acestea, am prezentat formele părţilor de vorbire flexibile urmărind şi aspectele de scriere corectă a unor forme flexionare, ca şi modul cum pot fi ele combinate în enunţuri din ce în ce mai complexe.

Elaborînd această gramatică, am avut în vedere pe cei care vor să-şi completeze sau să-şi reactualizeze, pe baza unor texte beletristice comentate, cunoştinţele.

Urmărind, aşa cum am precizat anterior, un scop practic, în lucrare n-am recurs la modul de prezentare obişnuit în gramatici, adică la definiţii şi la clasificări.

Pentru a nu îngreuna lectura, am renunțat la trimiterile bibliografice; la sfîrșitul lucrării, prezentăm, însă, bibliografia pe care am folosit-o în elaborarea cărții.

Sperăm ca lucrarea noastră să fie de folos cititorilor prin informațiile utile privind cultivarea limbii, exprimate sugestiv în numeroase exemple literare.

Citatele din diverși scriitori sînt, în intenția noastră, tot atîtea modele de exprimare literară, frumoasă.

Ne-am străduit ca fiecare cititor, indiferent de profil — elev, student, student străin, ziarist etc. —, să găsească aici probleme care să-l intereseze, o sugestie pentru însușirea corectă, vorbită sau scrisă, a limbii române, eventual un sfat în această direcție.

AUTOAREA

PREDICAȚIA

Orice enunț presupune un element obligatoriu — **predicația.**

Predicația, așa cum o arată denumirea, se realizează, în primul rînd, prin predicat și numai pornind de la acesta propoziția se amplifică prin adăugarea a noi și noi determinanți după sistemul în care un termen depinde de altul, de el depinzînd altul și așa mai departe.

Numim *predicație* însușirea unui segment de text de a sugera prin ceva existența unei propoziții.

Esențial în exprimarea predicației este, desigur, predicatul. În lipsa acestuia, elementele care indică existența unei propoziții pot fi numite *indici de predicație.*

În vorbire, indicii de predicație sînt întotdeauna dați de intonație, accent, pauză, în timp ce în limba scrisă, indicii de predicație sînt de altă natură, elemente asupra cărora ne vom opri mai departe.

PREDICATUL

Între elementele de exprimare a predicației, predicatul ocupă un loc central.

Modalitățile de exprimare a predicatului sînt foarte variate. În marea varietate de forme ale predicatului, elementul fundamental este verbul, căci el exprimă acțiunea.

PREDICATUL VERBAL

Verbul este elementul fundamental al predicatului, deoarece cu ajutorul lui obținem felurite propoziții: *Astăzi* **ne-am întîlnit** *mulți colegi; Noi* **ne înțelegem** *bine;* **Ne-am gîndit să plecăm** *într-o excursie;* **Știam** *că* **se teme** *de ploaie.*

Propozițiile de mai sus au predicate exprimate prin verbe: **ne-am întîlnit, ne înțelegem, ne-am gîndit, să plecăm, știam, se teme.**

Firește, alături de verb, apar ca predicate locuțiunile verbale: **Nu ne-am dat seama** *că* **bătea cîmpii.**

Apar aici două locuţiuni verbale: **a-şi da seama** şi **a bate cîmpii.**

În: **Ne-am adus aminte** *că ieri* **o luase razna.** există tot două locuţiuni verbale: **a-şi aduce aminte** şi **a o lua razna.**

Ca predicate verbale, în locul verbului, pot să apară şi unele interjecţii: **Hai** *la şcoală! Maşina* **vîjj** *pe lîngă noi;* **Iată** *cartea căutată!*

În exemplele de mai sus, interjecţiile **hai, vîjj, iată** sînt predicate verbale:

Iată este interjecţie predicativă numai cînd este element regent fie pentru un complement direct: **iată** *cartea!*, fie pentru o completivă directă introdusă prin conjuncţia **că**: **iată că** *vine.*

„**Iată** *că mai* **sînt** *trei zile pînă ce* **se împlineşte** *sorocul aşa că n-ar fi rău* **să încerci să-***mi* **faci socotelile**!" ION CREANGĂ

Se împletesc în acest scurt text, cîteva tipuri de predicat verbal: verbele predicative: **sînt, se împlineşte, să încerci,** locuţiunea verbală **să faci socotelile** şi interjecţia predicativă **iată.**

„*Iată* vine-*un sol de pace c-o năframă-n vîrf de băţ / Baiazid privind la dînsul îl întreabă cu dispreţ...*" MIHAI EMINESCU

Iată nu are aici caracter predicativ, ci însoţeşte predicatul **vine,** fără să aibă caracterul unui element regent.

Cu un plus de expresivitate, aceleaşi categorii de predicat verbal apar şi în textul care urmează:

„*Noi* **am şparlit-o la fugă,** *iar el* **zvrr** *cu o scurtătură în urma noastră, dar şi noi,* **pe-aci ţi-i drumul,** *băiete, fără* **să** *mai* **avem** *cînd îi zice popii vreo vorbă cum* **obişnuiesc** *a zice plugarii pe la casele ce* **nu-i primesc** *căci popa cît pe ce* **era să** *ne* **ologească**". ION CREANGĂ

Apar predicate verbale exprimate prin verbe: **obişnuiesc, primesc, era, să ologească,** locuţiunile verbale expresive: **a o şparli la fugă, pe-aci ţi-i drumul,** şi interjecţia predicativă **zvrr.**

Valoare predicativă are şi interjecţia **zău**: **Zău** *că-mi place!* **Zău** *că nu spun!*

Condiţia ca această interjecţie să fie predicativă este să aibă o subordonată proprie introdusă prin conjuncţia *că:*

„...**Zău** *că-n el te-aş pune vornic!*" MIHAI EMINESCU

Dacă **zău** apare între virgule, atunci nu mai are valoare predicativă: *Nu ştiu,* **zău,** *ce să fac!*

„*...Care strămoşi ai lui ziceau şi ei c-o ştiu / De la un alt strămoş ce nu mai este viu / Şi pe-ai cărui strămoşi,* **zău,** *nu poci să vi-i spui!*" GRIGORE ALEXANDRESCU

De astă dată **zău** nu mai exprimă predicatul, este doar interjecţie care însoţeşte propoziţia.

Şi cîteva adverbe, numite predicative, pot avea funcţie de predicat: **aproape, desigur, destul, evident, negreşit, fără îndoială, fireşte, pesemne, cu siguranţă, poate, probabil, posibil, imposibil.**

Majoritatea adverbelor şi a locuţiunilor adverbiale semnalate mai sus sînt predicative cînd au subordonată subiectivă introdusă prin conjuncţia **că.**

Astfel, *negreşit vine mîine* constituie o singură propoziţie, pe cînd *negreşit* **că** *vine mîine* reprezintă două propoziţii: 1. *negreşit* şi 2. **că** *vine mîine,* subiectiva adverbului predicativ *negreşit.*

Recurgînd la exemple din texte literare, observăm situaţia diferită din:

„*Dacă strămoşii tăi cu tine semăna / *Negreşit* erau proşti cîţi lor se închina / / Răspunse tigrul meu.*" GRIGORE ALEXANDRESCU

Negreşit nu are în acest text valoare predicativă, nefiind element regent.

Dar în:

„**Negreşit,** *amice, că pe cînd te aflai şcoler la Paris, vei fi rătăcit uneori duminica, cînd ploua afară... prin lungile săli ale Luvrului...*" ALEXANDRU ODOBESCU.

De astă dată, adverbul predicativ **negreşit** este predicativ, avînd subordonata subiectivă introdusă prin **că**: **că** *vei fi rătăcit...*

Diferenţa predicativ — nepredicativ în cazul adverbului se poate observa mai bine în textul ce urmează:

„*Poate că trăisem încă într-această lume mare, / Ce mă face ca să sufăr, ca să rîd sau ca să casc, / Poate mi-aduceam aminte chiar de vieţile-mi trecute, / / Care, bune ca şi rele, nu-mi fuseseră plătite, / Poate nu mai vream să intru şi să ies pe-aceeaşi poartă, / Poate că-mi fugeam de viaţă, poate că fugeam de soartă!*" ALEXANDRU MACEDONSCHI

Adverbul **poate** alternează aici între predicativ şi nepredicativ: **poate** *că trăisem,* în care **poate** este adverb predicativ, **poate** *mi-aduceam aminte,* în care **poate** este nepredicativ, **poate** *nu mai vream,* unde **poate** este nepredicativ, **poate** *că-mi fugeam de viaţă,* în care **poate** este predicativ avînd subiectiva *că-mi fugeam de viaţă* şi, din nou, predicativ în **poate** *că-mi fugeam de soartă,* avînd subiectiva *că-mi fugeam de soartă.*

Adverbul **pesemne** este predicativ în:

„*...Cum era un om bun, să se însoare ca orice flăcău şi să intre în rîndul lumii, dar* **pesemne** *că nu găsea fata... şi de aceea era posomorît.*" MARIN PREDA

În textul anterior, adverbul **pesemne** are două subordonate subiective, coordonate între ele: 1. *că nu găsea fata* și 2. *de aceea era posomorît.*

În ceea ce privește adverbele **posibil** și **imposibil** acestea sînt predicative cînd au subordonată subiectivă introdusă prin conjuncția **să**:

Imposibil să *vin* — conține două propoziții: 1. *imposibil* și 2. *să vin,* subiectivă a adverbului predicativ **imposibil.**

„**Imposibil** *să știi, cît de impenetrabilă devenise, din lipsă de reacțiuni mcrcate, emoția constructorului.*" GEORGE CĂLINESCU

În textul anterior, **imposibil** este adverbul predicativ, avînd subiectiva *să știi.* Adverbele predicative *posibil* și *imposibil* nu aparțin predicatului verbal, avînd un statut special, deoarece subînțeleg verbul *a fi.*

S-ar părea că lista adverbelor predicative nu este definitivă, deoarece în limbajul modern apar noi adverbe cu calitate predicativă, cum ar fi **tocmai** într-o exprimare ca aceasta:

Vino, căci vine și Maria, la care răspunsul poate fi: — **Tocmai** *că nu vine,* în care **tocmai** are regimul unui adverb predicativ.

Situația e întîlnită și în textele literare:

„— *Vine și Heberling, vin și alții...*
— **Tocmai** *că nu vine!*" DUMITRU POPESCU

PREDICATUL NOMINAL

În limba română, există o categorie de verbe, numite ***copulative,*** care nu formează singure predicatul, ci împreună cu un alt element sintactic, numit *nume predicativ,* care arată calitatea subiectului.

Așa sînt verbele:

a fi: *El* **este muncitor**; *Ea* **a fost frumoasă**; **Veți fi mulțumiți.**

a deveni: *El* **a devenit inginer**; *Totul* **a devenit verde.**

a însemna: *Maria* **înseamnă totul** *pentru el*; *Viața* **înseamnă luptă.**

a părea: *Ion* **pare mirat**; *Ziua* **pare minunată.**

a rămîne: *Ana* **a rămas tînără**; *Doi copii* **au rămas repetenți.**

Predicatele cu formele celor de mai sus: **este muncitor, a fost frumoasă, veți fi mulțumiți, a devenit inginer, a devenit verde, înseamnă totul, înseamnă luptă, pare mirat, pare minunată, a rămas tînără, au rămas repetenți,** constituite dintr-un verb copulativ și un nume predicativ, se numesc *predicate nominale.*

„**Am rămas singur** *lîngă fîntîna cu cumpănă, care* **era situată** *la marginea pădurii și mă năpădi mireasma verdeții tare, căci într-un fel miroase carpinul, mirosul fagului* **e altul, altul** *al arțarului. Varietatea vieții* **e fără de margini.**" ION AGÎRBICEANU

Apar, în textul de mai sus, numeroase predicate nominale: **am rămas singur, era situată, e altul,** apoi **altul,** cu verbul copulativ subînțeles și **e fără de margini,** cu numele predicativ *fără de margini,* locuțiune adjectivală.

Predicate variate, aproximativ toate tipurile de predicate relevate pînă acum, conține textul care urmează:

„*Acum* **iată** *că din codru și Călin mirele* **iese,** / *Care* **ține**-*n a lui mînă mîna gingașei mirese.* / *Îi* **foșnea** *uscat pe frunze poala lung-a albei rochii* / *Fața*-**i roșie** *ca mărul, de noroc* **i-s umezi** *ochii* ; / *La pămînt mai că* **ajunge** *al ei păr de aur moale,* / *Care-i* **cade** *peste brațe, peste umerele goale.* / *Astfel* **vine** *mlădioasă, trupul ei frumos îl* **poartă,** / *Flori albastre* **are**-*n păru-i și o stea în frunte* **poartă.** / *Socrul* **roagă**-*n capul mesei* **să poftească să se pună** / *Nunul mare, mîndrul soare și pe nună, mîndra lună.* / *Și* **s-așază** *toți la masă, cum* **li-s anii,** *cum li*-**i rangul,** / *Lin vioarele* **răsună,** *iară cobza* **ține hangul.**" MIHAI EMINESCU.

Există, în textul anterior, numeroase predicate verbale exprimate prin verbe: **iese, ține, foșnea, ajunge, cade, vine, poartă, are, cade** etc.; predicatul verbal exprimat prin interjecție, **iată,** predicatul verbal exprimat prin locuțiune verbală **ține hangul** și, de asemenea, numeroase predicate nominale: **-i roșie, (i)-s umezi, cum (li-)s, cum (li-)i.**

Uneori, verbul copulativ este subînțeles, iar predicația se realizează doar prin numele predicativ, ca în „Miorița":

„*Fețișoara lui* — **spuma** *laptelui,* / *Ochișorii lui* — **mura** *cîmpului,* / *Mustăcioara lui* — **spicul** *grîului*".

În aceste versuri, **spuma, mura, spicul** formează propoziții nominale, cu verbul copulativ subînțeles. Și încă un exemplu bine cunoscut:

„*Ea un* **înger** *ce se roagă* / *El un* **demon** *ce visează.*" MIHAI EMINESCU

unde **înger, demon** sînt propoziții nominale.

„*Una-i lumea-nchipuirii cu-a ei visuri fericite,* / **Alta**-*i lumea cea aievea, unde cu sudori muncite* / *Te încerci a stoarce lapte din a stîncei coaste seci* ; / / *Una-i lumea-nchipuirii cu-a ei mîndre flori de aur,* / **Alta** *unde cerci viața s-o-ntocmești precum un faur* / *Cearc-a da fierului aspru forma cugetării seci* /." MIHAI EMINESCU

Observăm că, în textul citat mai sus, propoziția nominală este formată, de două ori, dintr-un singur element, pronumele nehotărît **alta,** care exprimă predicația și formează singur o propoziție. Asemenea construcții nominale sînt preferate, se pare, deoarece conțin un plus de expresivitate.

Propoziţii nominale se formează şi prin subînţelegerea verbului copulativ **a părea**:

„*El, singuratic, duce către cer / Brazda pornită-n ţară de la vatră, / Cînd îi priveşti, împiedecaţi în fier /* **Par** *el de bronz şi vitele-i de piatră.*" TUDOR ARGHEZI

Aici subînţelegerea verbului copulativ este parţială, deoarece verbul apare la plural: **par.**

Schimbarea subiectului presupune subînţelegerea verbului **a părea** şi din această cauză considerăm că avem două propoziţii: 1. **par** *el de bronz* şi 2. *vitele-i de piatră,* subînţelegînd verbul **par** în propoziţia a doua.

Subînţeleg verbul **a fi,** formînd predicate nominale, cîteva adverbe predicative: **Bine** *că l-am întîlnit;* **Destul** *că m-a deranjat;* **Sigur** *că îmi place.*

În adverbele din exemplele de mai sus, trebuie să vedem un predicat nominal cu verbul copulativ subînţeles: **bine, destul, sigur.**

Acelaşi comportament sintactic îl au şi cîteva substantive, pe care le-am putea numi substantive predicative: **noroc, păcat, (mare) lucru: Noroc** *că l-am văzut;* **Păcat** *că-şi pierde vremea;* **Mare lucru** *să nu fie bolnav.*

„**Mare lucru** *să nu fi fost fermecate perdelele casei aceleia fiindcă altfel nu mi-aş fi putut da seama pentru ce, fără să-mi fi fost somn, pleoapele-mi căzură peste ochi şi în loc de întuneric o puternică lumină îmi inundă privirea.*" CALISTRAT HOGAŞ

Mare lucru este propoziţie nominală cu **a fi** subînţeles, iar **lucru** este substantiv predicativ, care apare întotdeauna cu un determinant:

„**Lucru negîndit,** *dragul tatei, să aud aşa vorbe tocmai din gura ta, zise craiul.*" ION CREANGĂ

Prin urmare, substantivul predicativ **lucru** îşi realizează valoarea predicativă împreună cu determinantul, în primul caz **mare,** în cel de-al doilea, **negîndit.**

Substantivele **noroc** şi **păcat** realizează şi ele propoziţii nominale în mai multe situaţii: **noroc,** în formula de salut **Noroc!, păcat,** atunci cînd semnifică o apreciere „**Păcat!**" şi, desigur, ambele funcţionînd ca elemente regente ale subiectivei:

„**Noroc** *că s-a lăsat noaptea şi întunericul parcă i-a mai închis acestui ţăran tîmpit gura, dar a doua zi, am pornit-o din nou cu un altul, un ins tăcut şi morocănos, care n-avea nici un chef să se ocupe de grijile altora, căci le avea pe ale lui şi-i ajungeau.*" MIHAIL SADOVEANU

Aici **noroc** formează singur propoziţia, funcţionînd ca nume predicativ pe lîngă un verb **a fi** copulativ subînţeles.

„Păcat *că are astfel de năravuri! Mare* **păcat!**" ZAHARIA STANCU

În primul caz, **păcat** este predicativ, cu subînțelegerea lui **a fi**, și element regent al subiectivei *că are astfel de năravuri;* în cel de-al doilea caz situația este schimbată prin neapariția subordonatei subiective, **păcat** avînd rolul de nume predicativ.

Ca nume predicativ al unui verb copulativ mai funcționează interjecția **vai**, singura din limba română. Aceasta este nume predicativ fie al verbului copulativ subînțeles: **vai** *de mine!*, fie al verbului exprimat: *era* **vai** *de capul lui.*

„Tu să șezi la grajd nedezlipit și ca de ochii din cap să îngrijești de calul meu.că de-oi veni acolo și n-oi găsi trebile făcute după plac, **vai** *de pielea ta are să fie!"* ION CREANGĂ

Aici apare predicatul nominal cu numele predicativ interjecția **vai**: **vai** *are să fie.*

Unele verbe, pentru a exprima predicatul, cer o completare, uneori obligatorie, uneori neobligatorie, numită element predicativ suplimentar, funcție sintactică asupra căreia vom reveni într-un paragraf ulterior. Deocamdată, ne oprim la acele verbe care, exprimînd predicatul, sînt totuși însoțite de element predicativ suplimentar, obligatoriu.

Așa sînt verbele care exprimă denumirea:

a se numi:	**Se numește** *Maria*
a-l chema:	**Îl cheamă** *Ionescu*
a se chema:	**Se cheamă** *progres.*
a-i zice:	**Îi zice** *Nuți.*
a fi botezat:	**Este botezat** *Ion.*
a fi poreclit:	**Este poreclit** *Trăsnea.*

În exemplele de mai sus, predicatele sînt verbale: **cheamă, se cheamă, zice, este botezat, este poreclit,** urmate de elementul predicativ suplimentar *Maria, Ionescu, Nuți, Ion, Trăsnea, progres,* fără de care predicatul verbal nu ar avea înțeles.

„De fiecare dată, Picu, după ce-i bătea bine pe cei care o adăpostiseră, își aducea nevasta înapoi, iar, cînd aceasta, despre care ajunseseră să creadă că-i stearpă, a născut o fată, a botezat-o Stela zicîndu-i Rigo ca la vaci." TITUS POPOVICI

Există, în textul anterior, elementul predicativ suplimentar *Stela,* pe lîngă predicatul **a botezat-o** și *Rigo,* pe lîngă gerunziul **zicîndu-i.**

„Cine și-a dat osteneala să colinde acea parte a țării noastre, care se cheamă Maramureș, nu se poate să nu fi fost îndemnat de localnici să pătrundă mai adînc în munții de Răsărit și să vadă, fie și în treacăt, satul Condor." ZAHARIA STANCU

Și aici, apare elementul predicativ suplimentar *Maramureș* pe lîngă predicatul **se cheamă.**

INDICII DE PREDICAȚIE

Ca elemente înlocuitoare ale predicatului și, în același timp, de exprimare a predicației, apar ceea ce am putea numi indici de predicație.

Indicele de predicație poate fi un semn de punctuație, virgula, de pildă:

„Caracterul, Ninon, îl avea, e drept, cam dificil, dar sufletul, bun.“ HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

Virgula înseamnă **a fi**: *Sufletul îi* **era** *bun*, sau **a avea**: *Sufletul îl* **avea** *bun.*

Există aici această ambiguitate, virgula însemnînd tot așa de bine 'a fi' sau 'a avea'.

În mod sigur, virgula, ca indice de predicație, înlocuiește verbul **a fi** în:

„...Acolo Dochia are un palat din stînci sure / A lui stîlpi-s munți de piatră, / A lui streșin, o pădure...“ MIHAI EMINESCU

Aici, după modelul *a lui stîlpi-***s** *munți de piatră*, se subînțelege **a fi** în *a lui streșin, o pădure.*

Ca indice de predicație, virgula poate substitui și alte verbe:

„Și apoi, mai aveam și alte bunuri : cînd mă lua cineva cu răul, puțină treabă făcea cu mine, cînd mă lua cu binișorul, nici atîta iar cînd...“ ION CREANGĂ

Recunoaștem aici propoziția *nici atîta*, plasată între virgule, unde prima virgulă, ca indice de predicație, suplinește verbul **a face.**

În versurile care urmează, virgula suplinește alt verb:

„Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie / Țara mea de glorii, țara mea de dor ? / / Brațele nervoase, arma de tărie, / La trecutu-ți mare, mare viitor !“ MIHAI EMINESCU

În textul anterior, în *La trecutu-ți mare, mare viitor* virgula exprimă predicația suplinind verbul **a dori.**

În limba scrisă funcționează ca indice de predicație linia de pauză (—):

„Dacă oamenii merg pe fața pămîntului cîntînd și vocea lor e profundă iar calea, pe care o taie prin lume — plină de măreție, totul se petrece, poate, pentru că în ei mai dăinuie, nestăvilită, forța marilor fluvii.“ GEO BOGZA

Ca și în cazul virgulei, și acest semn de punctuație, linia de pauză, substituie verbul **a fi**; în consecință, enunțul întregit ar fi: *calea...* **este** *plină de măreție.*

Ca indice de predicație, linia de pauză substituie și alte verbe:

„În anul al IV-lea de școală primară, Niță ajunsese să scrie așa de frumos, încît, dacă l-ai fi pus alături de al lui Ghiță, caietul lui părea că este modelul de caligrafie tipărit, iar modelul de caligrafie — scris de mînă, pe cîtă vreme Ghiță scria cum nu se poate mai urît, fiindcă, pe lîngă că-i era mîna dreaptă

șubredă, n-avea băiatul nici apucătură din ochi la lucru de piguleală." ION LUCA CARAGIALE

Ca indice de predicație, linioara substituie, în textul anterior, verbul **a părea,** prin urmare, enunțul întregit ar fi: *modelul de caligrafie* **părea** *scris de mînă.*

În unele situații, indicele de predicație poate fi un element subordonator; o conjuncție subordonatoare, pronume sau adverb relativ: **Deși** *tînăr, știe multe;* **Cînd** *pe la poartă, m-am întîlnit cu mama;* **Oricît** *de mică, o supărare trece greu.*

Segmentele de text **deși** *tînăr,* marcat de conjuncția subordonatoare **deși, cînd** *pe la poartă,* marcat de adverbul relativ **cînd, oricît** *de mică,* marcat de adverbul nehotărît **oricît**, avînd rol relațional, trebuie considerate propoziții subordonate cu predicația subînțeleasă, fiind impusă de elementul subordonator.

„*Se temea că dacă ar fi încercat s-o stînjenească s-ar fi năpustit toți asupra lui să-l linșeze, deși fără nici o dreptate, fiindcă el nu le dorea răul, ci dimpotrivă avea datoria să le apere munca.*" MARIN PREDA

Segmentul **deși** *fără nici o dreptate,* din textul anterior este propoziție subordonată concesivă, al cărei indice de predicație este conjuncția subordonatoare **deși.**

„*Venindu-i acum rîndul..., dar, cînd pe la jumătate, frații săi de cruce, socotind că de acum înainte l-au prăpădit, îi dădură drumul...*" ION CREANGĂ

Segmentul de text **cînd** *pe la jumătate,* din textul anterior, este circumstanțială temporală al cărei indice de predicație este adverbul relativ **cînd.**

„*...dacă scriai cumva la vreun ziar, oricît de mic, care încerca... era cu neputință să te mai debarasezi.*" CEZAR PETRESCU

Propoziția **oricît de** *mic* este o concesivă nominală, care subînțelege verbul **a fi,** din pricina indicelui de predicație subordonator **oricît de.**

Indicele de predicație poate fi adverbul de negație **nu:** *Vrei sau* **nu**? *Este sau* **nu**?

„*Și acum încă, de cîte ori Mihai Vardaru... se întreba dacă fapta sau gîndul lui ar fi sau* nu *aprobate de fostu-i dascăl.*" CEZAR PETRESCU

În ultima parte a textului remarcăm două propoziții coordonate între ele: 1. *dacă fapta sau gîndul lui ar fi aprobate de fostu-i dascăl* și 2. *sau* **nu,** ultima avînd ca indice de predicație adverbul de negație **nu.**

Ca indice de predicație, **nu** poate substitui orice fel de predicat:

„*Unde-ajung par văruite, zid, podele, ca de cridă / Pe-nde* nu *— părea că umbra cu cărbune-i zugrăvită.*" MIHAI EMINESCU.

În subordonata *pe-nde* **nu** adverbul substituie verbul **a ajunge.**

MORFOSINTAXA ELEMENTELOR COMPONENTE ALE PROPOZIȚIEI

Elementele fundamentale ale propoziției sînt constituite din: a) **verb** și b) ceea ce numim **nume.**

SFERA VERBULUI

Prin natura lui semantică, verbul exprimă o acțiune și, mai rar, o stare: **a aduce, a aduna, a alerga, a ajunge, a bea, a chema, a duce, a mînca, a sta, a socoti, a merge, a trece, a vedea** etc.

Pentru a exprima relații sintactice, în fapt, pentru a contracta relații cu celelalte cuvinte, verbul se modifică după o serie de categorii gramaticale: modul, timpul, diateza, persoana și numărul.

MODURILE VERBALE

Acțiunea exprimată de verb nu se desfășoară totdeauna în același fel. Modul este forma pe care o ia verbul pentru a arăta felul în care vorbitorul consideră acțiunea. În limba română, modalitățile acțiunii verbului sînt următoarele: *indicativul, conjunctivul, condițional-optativul, prezumtivul* și *imperativul.* Acestea sînt, în fapt, modurile predicative ale limbii române, căci, în esență, acțiunea verbală este privită într-un anumit fel prin predicat.

Indicativul exprimă o acțiune pe care vorbitorul o consideră sigură: *Maria* **citește** *mult; Prietenii mei* **au plecat** *în excursie.*

Iată un text care conține mai multe forme ale indicativului:

„*Din această anchetă* **rezultă** *deocamdată că simpaticul amic, după ce* **a renunțat** *acum opt ani* a mai susține *licența în drept,* **s-a hotărît** *în sfîrșit* să îmbrățișeze *cariera de cultivator de pămînt și* **s-a dus** să cultive *o moșie de munte în tovărășie cu un unchi al lui; în tot timpul de opt ani* **n-a** *mai* venit *la București decît de 2—3 ori, cînd deși* **a stat** *aici cîte o săptămînă,* nu **a avut** *plăcerea să întîlnească pe vechii lui prieteni fiindcă* **s-a încurcat** *cu alții și că acum* **e** *foarte mulțumit că i-a* **putut revedea** *în sfîrșit.*" ION LUCA CARAGIALE

Constatăm deci că, din cele 13 forme verbale ale textului, 7 sînt la indicativ, prin urmare față de celelalte forme modale ale verbului, indicativul ocupă puțin mai mult de jumătate.

C o n j u n c t i v u l prezintă acțiunea exprimată de vorbitor ca nesigură, dar realizabilă: **Să încercăm** *o soluție nouă; Putem* **să citim** *oricît de mult.*

Să urmărim apariția conjunctivului într-un text literar:

„Că ei nu vedeau *prea limpede la ce le-*ar folosi **să** *mai* **învețe** *cînd 40 sau 50 de ani din viața lor* se scurseseră *fără învățătură,* era adevărat, *dar tot atît de* adevărat era *că ei* nu putuseră **să** *nu* **gîndească** *în cele din urmă că nu-*i costă mare lucru **s-***o* **asculte** *și că așa cum* făcuseră *multe în viața lor, dar puține cu folos, de ce n-*ar face-o *și pe asta, odată ce* vedeau *bine cu ochii lor că ea* bătea *drumurile după ei și* se gîndea *la soarta lor.*" MARIN PREDA

Avem 14 forme verbale, în care formele modale de indicativ sînt prioritare, din moment ce indicativul apare de 10 ori, în timp ce conjunctivul doar de 3 ori.

C o n d i ț i o n a l — o p t a t i v u l are două valori: cînd este condițional, prezintă acțiunea ca realizabilă în anumite condiții, iar cînd este optativ prezintă acțiunea ca dorință a vorbitorului.

C o n d i ț i o n a l: *În alte condiții, el* **ar pleca** *la mare.*

O p t a t i v: **Aș vedea** *un spectacol bun.*

Să urmărim cum apare și acest mod într-un text literar:

*„Mie mi-***ar fi convenit** să fiu singur *cu ea,* să *mi-o* prezinte *pur și simplu la spital, și, în ceea ce privește invitația, în sfîrșit, invitația* să nu intre *în discuție, dar dacă el* a ales *modalitatea aceasta, n-*aveam *cum îi* pune *condiții, cu atît mai mult, cu cît ideea i-*a venit *în tracăt și deci putea foarte bine* să-i vină *alta.*" MARIN PREDA

În acest text, care conține 10 forme modale, ca și pînă acum, cele mai frecvente sînt de indicativ, reprezentînd jumătate, adică în număr de 5, urmează, în ordine, cele de conjunctiv, 4 la număr, și numai o formă de optativ, *ar fi convenit.*

P r e z u m t i v u l, al patrulea mod predicativ, exprimă o presupunere, o bănuială: *Ion* **va fi procedînd** *în alt mod; Ei* **vor fi crezînd** *altceva;* **Va fi știut** *el ceva.*

Și acum, un text scurt, în care prezumtivul este folosit de două ori:

„Puterile pînă la urmă se **vor fi măcinat** *unele pe altele, ajunse la istovire. Ionel Brătianu* **o fi știind** *el ceva.*" CAMIL PETRESCU

Într-un text literar mai amplu, scriitorii folosesc toate aceste moduri de care am vorbit:

„Cu cîțiva ani în urmă, aflîndu-mă pentru înîia oară, mult mai tîrziu față de cum **s-ar fi cuvenit**, *între splendorile pe care grecii le-***au lăsat** *moștenire lumii, Ritsos renunțase, în marea lui generozitate, la treburile pe care le* **va fi avînd** *spre a-mi fi tovarăș și călăuz și astfel mi-***a fost dat** *ca, alături de el,* **să stau** *la Micene în fața mormîntului lui Agamemnon.*" GEO BOGZA

Împletirea, din acest text, a diferitelor forme modale: **s-ar fi cuvenit** — condițional, **au lăsat** — indicativ, **renunțase** —

indicativ, **va fi avînd** — prezumtiv, **a fost dat** — indicativ, **să stau** — conjunctiv evidențiază capacitatea limbii române de a exprima deosebit de variat modul verbal.

Imperativul, ultimul mod predicativ, pe care l-am lăsat la urmă, avînd în vedere întrebuințarea limitată a acestuia, exprimă îndemnul, ordinul, rugămintea, ocupînd un loc aparte în sistemul modal al limbii române: **Pleacă** *imediat!* **Mănîncă** *frumos!*

Datorită conținutului, acest mod se folosește în principale și are o frecvență destul de redusă.

Vom consemna cîteva cazuri de folosire a imperativului în textele literare:

„—*Anico, Anico,* **aleargă** *după trăsură, că a uitat domnu un pachet!*" CAMIL PETRESCU

sau:

„*Acum,* **ia**-*ți-le pe toate și* **fugi** *în birou la tine pe divan...* **citește** *pînă la două și jumătate, în liniște, că atunci mîncăm.*" CEZAR PETRESCU

Și încă un text conținînd imperativul:

„**Așteaptă**... *îi hotărî părintele arhimandrit. Ea rămase în neclintirea ei așteptînd.*" MIHAIL SADOVEANU

Imperativul apare și în versuri:

„**Mergi** *tu, luntre-a vieții mele, pe-a visării lucii valuri / Pînă unde-n ape sfinte se ridică mîndre maluri...*" MIHAI EMINESCU

Și, din nou în versuri:

„*Ciocoi pribeag, adus de vînt, / De ai cu iadul legămînt / Să fim tot cîini, /* / **Lovește**-*n noi!*" GEORGE COȘBUC

În cazul unui dialog, scriitorul intervine uneori cu anumite comentarii prin care se realizează o împletire de forme modale:

„— *Domnule căpitan, căci căpitanul Floroiu* era mai mare *în grad decît comandantul de batalion,* admiți *dumneata,* te rog, **spune,** *admiți dumneata* să vezi *o femeie care îți* declară *că* nu *te* poate iubi?" CAMIL PETRESCU

Și, acum, un text mai bogat în forme modale imperative:

„*Acum, luminate crăișor* ca să vezi *cît* poate să-*ți* ajute *milostenia,* **du-te** *la taică-tău și* **cere** să-*ți* deie *hainele, calul și armele cu care* a fost *el mire că numai așa* ai să te poți duce *unde* n-au putut *merge frații tăi.*" ION CREANGĂ

Și în acest caz imperativul este folosit alături de celelalte moduri predicative: *să vezi* — conjunctiv, *poate* — indicativ, *să ajute* — conjunctiv, **du-te** — imperativ, **cere** — imperativ, *să deie* — conjunctiv, *a fost* — indicativ, *ai să poți* — indicativ viitor, *n-au putut* — indicativ.

Astfel de texte, în care imperativul se îmbină cu celelalte forme modale, sînt rare.

De regulă, imperativul apare în propoziții principale independente:

„**Caută-ți** *de treabă. Omul se află la afacerile lui.*" MIHAIL SADOVEANU

Așadar, în citatele comentate anterior, apar toate modurile predicative ale limbii române și alte încă cîteva forme modale, pe care gramaticile le numesc moduri nepredicative, deoarece nu au calitatea de a exprima predicatul.

MODURILE NEPREDICATIVE

Gerunziul, participiul, infinitivul și supinul se constituie într-o categorie aparte față de modurile predicative, pe care le-am prezentat la început, și datorită faptului că nu au calitatea de a exprima predicatul propoziției și, mai ales, fiindcă ele constituie ceea ce numim forme nominale ale verbului, avînd calitatea unui substantiv, adjectiv sau adverb, prin urmare denumind acțiunea sau arătînd calitatea acesteia. Cu toate acestea, deoarece sînt forme modale ale verbului, le consemnăm, stabilind însă condițiile în care ele apar:

infinitiv: **A putea** *înseamnă* **a vrea.**
supin: *E greu* **de spus.**
participiu: *Cartea* **cumpărată** *ieri este interesantă.*
gerunziu: **Învățînd,** *ajungi departe.*

Să recurgem la cîteva texte literare bogate în verbe la moduri nepredicative:

„*E ușor* **a scrie** *versuri / Cînd nimic nu ai* **a spune,** / **Înșirînd** *cuvinte goale / Ce din coadă au să sune.*" MIHAI EMINESCU

Am dat cîteva versuri care cuprind trei verbe la moduri nepredicative: două la infinitiv: **a scrie, a spune** și unul la gerunziu: **înșirînd.**

Și acum, un text mai amplu:

„*Eminescu a fost, într-un cuvînt, un om capabil să exprime sufletul jalnic sau mînios al unei mulțimi în primejdie de* **a fi strivită** *de puterile* **îndîrjite** *ale lumii vechi, să o învioreze cu vehemență și s-o împingă înainte* **arătîndu-i** *viitorul în chipul unui trecut idilic, pe care soarta l-a aruncat într-o societate* **părînd** *entuziastă de progres și* **grăbită** *de* **a-și lepăda** *veșmintele vetuste, dar* **hotărîtă** *de* **a nu abandona** *nimic din principiile ei.*" TUDOR ARGHEZI

În acest text apar majoritatea modurilor nepredicative ale limbii române: gerunziul: *arătîndu*-i, *părînd;* infinitivul: de *a lepăda,* de *a nu abandona,* de *a fi strivită* și participiul: *îndîrjite, grăbită, hotărîtă.*

În următorul text apare supinul: **de vîndut.**

„*Acum doi ani s-a certat cu văru-său, a vîndut tot ce-i mai rămăsese* **de vîndut** *și a plecat în străinătate să retrăiască un trecut care a făcut pe vremuri*

epocă, dar ceea ce e sigur e că a revenit fără nici un ban și locuiește la un hotel mizerabil pe Calea Victoriei." CEZAR PETRESCU

Și încă un text care cuprinde supinul:

„*Și un nebun, cum se vede că este Todiriță Catană, nu avea altceva* **de făcut** *decît să încerce să-i atînă calea, că de asta puteau fi siguri : va umbla pe drumurile pe care umblă și căruța duducăi Varvara.*" MIHAIL SADOVEANU

Aici apare supinul **de făcut.**

Textul pe care îl reproducem acum, bogat în forme de infinitiv, este interesant și prin conținutul său:

„**A vorbi** *despre un poet este de* **a vorbi** *despre relațiile lui cu limba, căci aceasta este materia, este corpul și este, în mod sigur, semnul lui de identitate. Limba preexistă poetului, dar, după ce a trecut prin spațiul poeziei, limba nu mai este aceeași. Orice poet tinde să facă din limbă, armă, în limbajul său, deci o formă particulară de* **a fi,** *o formă specială de* **a comunica.**" EUGEN SIMION

Așadar patru forme de infinitiv și o concepție modernă asupra limbajului poetic.

Este ușor de observat că orice mod nepredicativ se poate transforma în mod predicativ. Să încercăm pe rînd astfel de transformări:

Într-o societate **părînd**	=	care părea
grăbită **de a-și lepăda**	=	să lepede
nu avea altceva **de făcut**	=	să facă
puteau fi siguri	=	să fie siguri

și așa mai departe.

Ne vom opri în mod special la ultimul grup din două motive:

1. O regulă a limbii române stabilește că atunci cînd două verbe sînt succesive cel de-al doilea verb poate sta la infinitiv: *poate* **învăța** sau la conjunctiv: *poate* **să învețe.**

2. Grupul format din **a putea** și infinitiv ridică probleme mai speciale în sensul că anumiți determinanți ai infinitivului precedă de multe ori verbul **a putea.** Așa de pildă o construcție cu verbe la moduri predicative: **Putea** *să mă lămurească* prin transformarea conjunctivului în infinitiv devine: *mă* **putea** *lămuri,* unde pronumele *mă* este în mod cert dependent de infinitivul *lămuri* și nu de **a putea,** deși îl însoțește.

Comentînd o cugetare **a** lui Nicolae Iorga, care cuprinde un asemenea grup, vom preciza și condițiile impuse de transformare:

„*Proștii* **se pot împărți** *în două : cei ce nu vor să fie și cu care te* poți înțelege *și cei care sînt bucuroși că sînt proști și cu care să nu te întinzi la vorbă.*" NICOLAE IORGA

Grupul **se pot împărți, rezultînd,** în fapt, prin transformare (contragere), din ***pot să fie împărțiți*** care se divide în **pot** și **se împărți,** în așa fel încît pronumele **se,** deși precedă verbul **a putea,** aparține în fapt infinitivului **împărți.**

La fel în:

„Dreaptă cum era, de parcă era trasă la cumpănă, stînca avea totuși jos și cam la mijloc o scobitură destul de adîncă în care cineva **s-ar fi putut adăposti** *în larg pentru orice împrejurare."* CALISTRAT HOGAȘ

În acest caz grupul **s-ar fi putut adăposti** este divizibil în **ar fi putut** și **(a) se adăposti.**

Pentru a încheia discuția despre modurile nepredicative nu este lipsit de interes să consemnăm că, unul din ele, infinitivul, poate, în anumite condiții, să exprime predicatul și anume atunci cînd are valoare imperativă: **a nu rupe** *florile!* **a nu călca** *pe iarbă!* sau pe inscripțiile din trenuri: **a nu se apleca** *în afară!*

În mod cu totul excepțional, infinitivul cu valoare imperativă se constituie ca predicat:

„În sufletul mulțimii românești, mașina ciudată de zburat a fost mai mult decît o mașină, iar inginerul Vlaicu mai mult decît un inginer și dovadă despre aceasta este că, în alte părți, mașinile de zburat n-au produs nici pe departe — **a ni se ierta** *cuvîntul — acea „psihoză", ce s-a observat la noi."* LUCIAN BLAGA

În acest text, **a ni se ierta,** formă de infinitiv, are sensul imperativului „să ne fie iertat" și, ca urmare, are funcție predicativă.

ALTE CATEGORII ALE VERBULUI

Precizam de la început că, în vederea exprimării unor relații sintactice, verbul se modifică, în afară de mod, și după alte categorii gramaticale: timp, număr și persoană.

TIMPUL

Cel mai bogat în nuanțe temporale este indicativul. Timpurile de bază ale indicativului sînt: prezent *(scriu, cred, citesc, cobor, observ* etc.*)*, imperfectul *(știam, vedeam, auzeați, treceau, veneau* etc.*)*, perfectul compus *(am aflat, ai găsit, ați scos, am îndrăznit, au venit* etc.*)* și viitorul *(voi pleca, o să plec, veți înțelege, o să înțelegeți, vor veni, o să vină* etc.*)*.

Celelalte două timpuri, perfectul simplu *(știui, văzuși, aflași, auzirăți, căzură* etc.*)* și mai mult ca perfectul *(fusese, văzuserăm, lucraseră, citiserăți* etc.*)* se folosesc mai rar și prezintă unele dificultăți de întrebuințare.

Totuși, perfectul simplu poate fi folosit ca timp al narațiunii:

„**Nu** *le* **spusei** *nimic, nici un cuvînt* **nu** *le* **spusei,** *iar ei* **tăcură. Nu**-*mi* **făcură** *măcar un semn,* **nu se întristară,** *nici* **nu se bucurară. Se uitară** *la mine cu ochi mari și peste ochii lor* nu cădeau *pleoape. Și ochii lor* erau reci *și* limpezi. *Și cu acești ochi reci și limpezi* **se uitară** *îndelung la mine. Îmi* **aruncai** *privirile în jos și* **văzui** *cum lîngă trupul plopului, lîngă tata,* venise *și* se așezase *și bunicul lîngă tata. Și lîngă bunicul* venise *și* se așezase *mama și la picioarele ei* se juca, *în albul argintiu, fratele meu, Alexe, care* trăise *acolo sus deasupra, de unde eu* venisem *numai cu puțin înainte...*" ZAHARIA STANCU

Prin urmare, în narațiunea aceasta apar 10 forme de perfect simplu, în împletire cu 6 forme de mai mult ca perfect și numai 3 forme de imperfect, deși imperfectul este timpul cel mai folosit, în mod obișnuit, în narațiune, perfectul simplu avînd aici o marcată valoare stilistică.

În afara indicativului, celelalte moduri au puține diferențe temporale: conjunctivul și condiționalul au doar două timpuri, prezent și perfect, iar imperativul nu cunoaște diferența de timp.

De pildă: conjunctiv prezent **să vadă,** perfect **să fi văzut,** condițional prezent **ar vrea,** perfect **ar fi vrut.**

Dar, deși are două forme temporale, în cele mai multe situații, se folosește conjunctivul prezent, în timp ce conjunctivul perfect este foarte rar:

Dumneata nu trebuia **să te fi însurat** *dacă te știai pîrlit,* **să iei** *pe Acrivița, fata lui Hagi-Cănuță, care n-a fost învățată la casa părintească* **să-și mănînce** *de sub unghie.*" ION LUCA CARAGIALE

Găsim aici două forme de conjunctiv prezent **să iei, să mănînce** și un singur conjunctiv perfect **să te fi însurat.**

Și acum un text literar mai mare, care poate fi mai concludent în ceea ce privește frecvența folosirii conjunctivului prezent în raport cu conjunctivul perfect:

„*În amurg, în loc* **să se fi dus** *la preotul calvin,* **să bîrfească,** *împreună cu preoteasa, apucăturile obraznice ale notarului, se* **hotărî** *brusc* **să meargă** *la preotul român căci îi era rușine că, fiind aici de aproape o lună, n-a schimbat nici o vorbă măcar cu pastorul turmei desculțe și oropsite, deși casa preotească era pe o uliță dosnică la marginea satului.*" LIVIU REBREANU

Din nou găsim un singur **conjunctiv** perfect **să se fi dus** față de mai numeroase **forme de conjunctiv** prezent: **să bîrfească, să meargă** etc.

Dintre modurile **nepredicative,** numai infinitivul are două timpuri: prezent **a intra, a trece și** perfect **a fi intrat, a fi trecut.**

Să urmărim formele temporale în textul care urmează:

„*În fond, Suslănescu* **sperase** *că în aceste ore,* **ştiind** *că* **n-***o* **să-***l mai* **vadă,** *poate, niciodată, George* **se va apropia** *de el, i* **se va destăinui, se vor despărţi** *egali iar el* **va putea** *uita sau* **clasa**; *ceea ce* **era** **totuna,** *căci îi* **era** **drag** *George, deşi îşi* **dădea seama** *că* **ar fi putut** *tot atît de bine* **să-l urască** *şi* **ar fi fost** *tot atît de ridicol ca pe vremea cînd ura generalii care îl* **învinseseră** *pe Napoleon.*" TITUS POPOVICI

Ca şi în prezentarea modurilor, constatăm şi în acest text o împletire de forme temporale: **sperase** — indicativ mai mult ca perfect, **n-o să vadă** — indicativ viitor, **se va apropia** — indicativ viitor, **se va destăinui** — indicativ viitor, **se vor despărţi** — indicativ viitor, **va putea uita** — indicativ viitor, **uita, clasa** — infinitiv prezent, **era** — indicativ imperfect, **îşi dădea seama** — indicativ imperfect, **ar fi putut** — condiţional perfect, **să urască** — conjunctiv prezent, **ar fi fost** — condiţional perfect, **ura** — indicativ imperfect, **învinseseră** — indicativ mai mult ca perfect.

Dintre formele temporale de viitor, de altfel variate în limba română, se pare că în limba actuală modernă este preferată o formă constituită din **a avea** la imperfect şi conjunctivul verbului de conjugat: **aveam să aflu, avea să înţeleagă** etc., formă pe care gramaticile nu o acceptă pentru viitor.

„*Cînd îmi dau seama acum cît de puţin bănuiam ce sens profund* **avea să aibă** *într-o zi această afirmaţie pentru mine, ce problemă fără soluţie* **avea să-mi spună,** *îmi vine să surîd melancolic de seninătatea cu care glumeam atunci cum ar glumi fără să ştie nimic cel al căror tren a şi pornit pe o linie pe care alt tren vine dimpotrivă.*" CAMIL PETRESCU

Gruparea **avea să aibă** are aici evident sensul *va avea,* iar **avea să-mi spună** sensul *îmi va spune*..., deci o formă de viitor ca şi în:

„*...apoi să-l ducă neîntîrziat acasă la noi, unde* **avea să vină** *şi el...*" CAMIL PETRESCU

Avînd în vedere aceste forme, optăm pentru recunoaşterea în structura gramaticală a limbii române actuale a unei forme de v i i t o r p e r i f r a s t i c de tipul *a avea* la imperfect + conjunctivul verbului de conjugat: **avea să priceapă = va pricepe.**

CONSTRUCŢII NEPREDICATIVE CU VERBE (LA MOD PREDICATIV)

Verbele **a şti, a se pomeni, a se mira** construite cu pronume sau adverbe relative creează locuţiuni adverbiale de tipul: **cine ştie unde,** echivalent cu *undeva,* **cine ştie cînd,** echivalent

cu *cîndva*, **te miri cum**, echivalent cu *cumva*, **te pomenești unde**, echivalent cu *undeva* și locuțiuni pronominale sau adjectivale nehotărîte cînd se combină cu forme relative: **cine știe ce**, echivalent cu *ceva*, **te miri cine**, echivalent cu *cineva*, **te pomenești ce**, echivalent cu *oarecare*. Enumerarea ar putea continua, dar trebuie să reținem că în orice astfel de grupare verbul nu are caracter predicativ deși este la mod personal.

Recurgem la texte literare:

„Într-una din zile, neavînd el cu ce să-și cumpere pîine a luat cărțile cu vraful și le-a vîndut directorului unei școli primare **cu te miri ce**; *auzind părintele Duhu că s-a făcut zvon prin Iași despre niște năzdrăvănii ca acestea s-a luat sfinția sa de gînduri zicînd : vai de cel ce se sminteşte dar mai vai de cap prin care vine sminteala."* ION CREANGĂ

În acest text **cu te miri ce** este locuțiune pronominală nehotărîtă și înseamnă „nimica toată".

„Sărac nu se putea ști dacă era dar dacă era singur și la șleah **cine știe unde** *însemna că mușterii într-adevăr nu prea are deși se vedea cît de colo că nu voia să-și mute locul."* ION SLAVICI

Gruparea **cine știe unde** cu sensul „undeva", eventual *la dracu-n praznic* este locuțiune adverbială nehotărîtă, în care verbul nu are caracter predicativ.

„Dacă-i analizai mai pe îndelete, reieșea că lui Ioanide nu-i displăceau asemenea imagini, că fata, care ședea picior peste picior lăsînd să i se vadă picioarele ușor bronzate, constituia pentru Ioanide mai mult un prilej de admirație paternă decît unul care să-i dezvolte **cine știe ce** *gînduri indecente."* GEORGE CĂLINESCU

De astă dată **cine știe ce**, determinînd substantivul *gînduri*, este locuțiune adjectivală nehotărîtă.

La fel se întîmplă și în textul care urmează:

„Se pare că tînărul Vali, cel hulit altădată de toți, venise în scopul **cine știe cărei** *reorganizări".* MARIN PREDA

De astă dată, locuțiunea adjectivală nehotărîtă **cine știe care** ia forma de genitiv **cine știe cărei** prin acord cu substantivul în genitiv, pe care îl determină, *reorganizări*.

Să exemplificăm acum, prin texte literare, grupări de aceeași natură, dar cu structură puțin diferită:

„Era o curată prostie să ia băiatul, pe care l-a crescut el în școala lui, și să-l îndepărteze de dăscălie pentru ca să-l scoată **te pomenești ce** *popă sau, poate, chiar advocat."* ION SLAVICI

Acum, verbul care intră în locuțiune este **a se pomeni** avînd sensul „oarecare", iar gruparea funcționează ca locuțiune adjectivală nehotărîtă pe lîngă substantivul *popă*.

Oricare ar fi structura și funcția acestor grupări, avînd în vedere caracterul lor locuțional, verbul la mod predicativ nu funcționează ca predicat.

Construcția infinitivală relativă este formată dintr-un verb la infinitiv și un pronume sau adverb relativ. Această construcție apare după verbele **a fi** și **a avea** cu sensul „a se găsi“: **n-am unde pleca,** în care **unde pleca** este construcție infinitivală relativă cu funcția de complement direct în cadrul căreia, **unde** este complementul circumstanțial de loc al infinitivului.

În raport cu verbul **a avea,** construcția infinitivală relativă este *complement direct,* dacă **a avea** este personal, și *subiect,* dacă **a avea** este impersonal. Să exemplificăm:

N-ai cu cine vorbi, unde **cu cine vorbi** este *complement direct,* în cadrul căruia **cu cine** este complementul indirect al infinitivului; în **N-are cine te bate, cine bate,** construcția infinitivală relativă, este *subiectul* verbului **a avea,** în cadrul căreia **cine** este subiectul infinitivului.

În raport cu verbul **a fi,** construcțiile infinitivale relative au întotdeauna funcția de subiect: **Nu-i ce vedea acolo,** în care **ce vedea** este *subiectul* verbului **a fi,** în cadrul căruia **ce** este complementul direct al infinitivului **vedea.**

Să urmărim cîteva texte literare:

„*Cînd era acasă, dormea pînă pe la prînz și tot lucrul care-i plăcea să-l facă era să se plimbe pe pămînturi călare și beat, dar de la o vreme, nemaiștiind ce să mai facă, i-a dat în gînd că o bicicletă i-ar fi nespus de bună la casă și și-a luat bicicletă ca* **să aibă** *satul* **de ce se mira.**“ TITUS POPOVICI

Construcția infinitivală relativă **de ce se mira** funcționează drept complement direct al verbului **să aibă**; în cadrul construcției pronumele relativ cu prepoziție, **de ce,** este complementul indirect al infinitivului **se mira.**

„*Apoi, dă, măi, muiere, zicea tata, dacă ar fi să iasă toți învățați, cum socotești tu, n-or mai avea* **cine** *ne* **trage** *ciubotele.*“ ION CREANGĂ

Construcția infinitivală relativă **cine trage** este subiectul verbului **a avea** impersonal, iar, în interiorul ei, **cine** este subiectul infinitivului **trage.**

„*Se pare că nimeni de acolo nu înțelegea că, hotărîndu-se în sfîrșit plecarea lui Achim la București, însemna că trebuia să li se facă celor trei pe plac pînă la capăt, să nu se mai atingă nimeni de oi și, cum altceva* **nu aveau ce vinde,** *salcîmul trebuia tăiat.*“ MARIN PREDA

Construcția infinitivală relativă **ce vinde** funcționează drept complement direct al verbului **nu aveau,** în cadrul căreia **ce** este și el complement direct al infinitivului **vinde.**

„— *N-avem* **ce ne gîndi,** *s-a sculat Mihai parcă gata să-i bată pe amîndoi. Om merge acasă la Lunca, și după ziua aceea nu se mai gîndi decît la întoarcere.*“ TITUS POPOVICI

Construcția infinitivală relativă **ce ne gîndi** este complementul direct al verbului **n-avem**, în cadrul căruia **ce** este complementul direct al verbului la infinitiv **ne gîndi**, deși verbul **ne gîndi** cere de obicei un complement indirect.

„Noi am șparlit-o la fugă iar el zvîrr cu o scurtătură în urma noastră, dar și noi pe-aci ți-i drumul, băiete, fără să mai avem **cînd îi zice** *popii vreo vorbă, cum obișnuiesc a zice plugarii pe la casele ce nu-i primesc, căci popa cît pe ce era să ne ologească."* ION CREANGĂ

Construcția infinitivală relativă **cînd zice** este complementul direct al verbului **să avem,** iar, în interiorul ei, **cînd** este complementul circumstanțial de timp al infinitivului **zice.**

„Cît am tot stat și am chibzuit ce să fac ca să mă apropii de vreun dos ce m-ar fi putut adăposti vederii, rațele ieșiseră pe luciul apei evoluînd grațios; tocmai atunci mă și auzii strigat de cei care n-aveau **cu ce-***și* **usca** *bărcile."* MIHAIL SADOVEANU

În acest text, construcția infinitivală **cu ce usca** este tot complement direct față de verbul **nu aveau,** dar **ce** — însoțit de prepoziție — are o altă funcție sintactică, pronumele relativ de astă dată fiind complementul circumstanțial al infinitivului **usca.**

DIATEZA

Categoria gramaticală a diatezei, specifică verbului, se bazează pe interpretarea raporturilor dintre *actant* (autorul acțiunii) *acțiune* și *pacient* (cel care suferă acțiunea).

Termenii categoriei diatezei

Dacă interpretăm diateza ca fiind raportul dintre actant, acțiune și pacient și avem în vedere formele corespunzătoare din limbă putem rămîne la ideea că în limba română există două diateze: a c t i v ă și p a s i v ă.

D i a t e z a a c t i v ă este diateza care exprimă o acțiune săvîrșită de subiectul gramatical, suferită sau ne-suferită de altcineva. Prin urmare, diateza activă poate exista fără pacient: **mergem, cîntați, vor veni** sau cu pacient: **citim** *o lucrare,* **pregătești** *mîncarea,* **am zugrăvit** *casa* etc.

D i a t e z a p a s i v ă este aceea în care subiectul devine complement de agent, iar complementul direct devine subiect gramatical. *Copilul* **este lăudat** *de profesori* (care înseamnă în fapt: Profesorii **au lăudat** copilul). Prin urmare, pacientul, *copilul* din ultima construcție devine subiectul verbului la pasiv **este lăudat,** în timp ce *profesorii,* subiectul (actantul) în

ultima construcție, devine *de profesori*, complementul de agent al verbului pasiv **este lăudat**.

D i a t e z a r e f l e x i v ă. Gramaticile românești vorbesc, în cele mai multe cazuri, de existența diatezei reflexive, în care subiectul face și suferă acțiunea și ca exemple clasice se dau **se spală, își amintește**.

N-am inclus între termenii categoriei diatezei diateza reflexivă, deoarece pronumele reflexive **se** din **se spală** și **își** din **își amintește** sînt determinanții verbului, respectiv **se** complement direct iar **își** — complement indirect. Putem proba prin înlocuirea pronumelui reflexiv cu un pronume personal în același caz: **se spală** — **o spală**, cu înlocuirea pronumelui reflexiv **se** cu pronumele personal **o**, ambele fiind complemente directe ale verbului; la fel **își amintește** — **vă amintește** sau **îi amintește**, în toate aceste forme, pronumele, fie personal, fie reflexiv, **își, vă, îi**, fiind complementul indirect al verbului. La asemenea verbe situația pare destul de clară pentru a le considera a fi la diateza activă și nu la cea reflexivă.

Mai complicat este să decidem asupra unor forme ca: **se sfiește, se gîndește, se teme, își închipuie**, în care pronumele reflexive nu pot fi niciodată înlocuite cu un pronume personal în același caz. În asemenea cazuri, verbul este însoțit întotdeauna de pronume reflexiv.

Formele categoriei diatezei

Diateza activă are formele verbului, în funcție de mod și timp, fie simple, fie compuse.

Diateza pasivă are două forme:

1) alcătuită din auxiliarul **a fi** și participiul verbului de conjugat: **este lucrat, a fost anunțat, vei fi decorat** etc.

2) alcătuită din verbul la diateza activă precedat de pronumele reflexiv **se: se anunță, se prețuiește, se scade** etc.

Cele două forme ale diatezei pasive sînt sinonime în sensul că putem spune: *Ziarul* **este tipărit** *la „Casa Scînteii"* sau *Ziarul* **se tipărește** *la „Casa Scînteii"*.

Să observăm și sinonimia altor două construcții pasive: *Expoziția* **se deschide** *la 1 mai* cu *Expoziția* **este deschisă** *la 1 mai*.

Luînd ca exemplu un verb tranzitiv, **a mînca**, termenii diatezei și formele corespunzătoare lor vor fi:

1. diateza activă — *Lupul* **a mîncat** *oaia*.
2. diateza pasivă — *Oaia* **a fost mîncată** *de lup*.

Recurgînd la texte literare, să urmărim acum situația diatezei:

„Copilul care **s-a născut a murit** *la cîteva luni și* **a fost îngropat** *la marginea Tisei într-un cimitir mic. În anul următor, Mihai* **a ajuns** *sămădău, în locul unuia, Sandor, care* **fura** *pînă din cale afară.* **Locuiau** *într-o căsuță albă foarte curată cu două odăi mici. Domnul căpitan în rezervă Bornemisza* **începu să țină** *la Mihai.* **Era** *holtei și* **trăia** *cu o slujnică frumoasă, lucru pentru care* **fusese dat** *afară din armată.* **Se plimba** *rar pe moșie, mai mult* **stătea** *la Budapesta. Mihai era plătit bine și foate curînd* **învăță** *și meșteșugul afacerilor."* TITUS POPOVICI

Exemplele din text sînt concludente pentru evidențierea folosirii mult mai frecvente a diatezei active (9 verbe) față de cea pasivă (4 verbe):

s-a născut, echivalent cu **a fost născut** este perfectul compus pasiv;

a murit — perfectul compus activ;
a fost îngropat — perfectul compus pasiv;
a ajuns — perfectul compus activ;
fura — imperfect activ;
locuiau — imperfect activ;
început — perfectul simplu, activ;
să țină — conjunctiv prezent, activ;
trăia — imperfect, activ;
fusese dat — mai mult ca perfect, pasiv;

se plimba — imperfect, activ, deoarece **se** pronume reflexiv poate fi înlocuit cu un pronume personal în același caz: **îl plimba, o plimba** etc.;

stătea — imperfect pasiv;
era plătit — imperfect, pasiv;
învăță — perfectul simplu, activ.

„Cea mai mare supărare ce un om **poate face** *altuia* **este să-i tăgăduiască** *talentul cu care acesta* **se crede** *pe nedrept că* **este înzestrat** *deoarece un poet închipuit* **nu se va măguli** *niciodată de aplauzele unanime ale cunoscătorilor pe cît* **se va irita** *de critica sau indiferența unui singur amator."* GARABET IBRĂILEANU

În textul de mai sus, avem 5 verbe la diateza activă și numai 3 la diateza pasivă.

poate — indicativ prezent, activ;
face — infinitiv prezent, activ;
este — indicativ prezent, activ;
să tăgăduiască — conjunctiv prezent, activ;

se crede — indicativ prezent, activ deoarece **se** este complement direct, putînd spune **îl crede, mă crede** etc.;

este înzestrat — indicativ prezent, pasiv;
nu se va măguli — indicativ viitor, pasiv;
se va irita — indicativ viitor,. pasiv.

STRUCTURA FORMELOR VERBALE

După cum am precizat deja, pentru a exprima diverse raporturi gramaticale, verbul se modifică potrivit persoanei, numărului, diatezei, modului și timpului. Formele verbale temporale și modale sînt simple sau compuse. În principiu, formele verbale compuse au în alcătuirea lor forme specifice ale verbelor auxiliare **a fi, a avea** și **a vrea,** iar în componența conjunctivului intră și conjuncția **să.**

Formele verbale simple sînt: indicativul prezent, imperfect, perfectul simplu, mai mult ca perfectul și imperativul.

Formele verbale compuse sînt: indicativul perfect compus, indicativul viitor, conjunctivul prezent și perfect și condiționalul prezent și perfect.

Forme verbale simple

Indicativul prezent are o structură formată din: **radical + sufix de indicativ prezent + desinență de persoană și număr.** Sufixul de indicativ prezent este **-ez, -esc.** Desinențele de persoană și număr sînt: pers. I sg. **-∅** sau **-u**; pers. a II-a sg. **-i**; persoana a III-a sg. **-ă, -e**; pers. I pl. **-m**, pers. a II-a pl. **-ti**; pers. a III-a pl. **-ă** sau **-o.**

Desinența **-u** la pers. I sg. o au verbele al căror radical terminat în grup consonantic conține consoana *r* sau *l*: **aflu, intru** și, ca excepții, pers. I sg. a verbelor **a scrie — scriu, a ști — știu.** Prin analogie cu acestea, în limba română actuală vorbită apar forme incorecte ca *eu întîrziu, eu mă speriu,* datorate și omonimiei dintre persoanele I și a II-a sg.: *eu mă sperii, tu te sperii, eu întîrzii, tu întîrzii.* Cu toată omonimia, formele corecte nu sînt totuși cele cu **-u** final, ci **eu întîrzii** și **eu mă sperii.**

Este cazul să mai precizăm acum o chestiune privind ortografia. Persoana a II-a sg. a verbelor **a ști, a scrie, a veni** se scrie cu doi *i,* respectiv: **știi, scrii, vii.** Există, însă, vorbitori care, din hipercorectitudine, scriu cu doi *i* și formele de viitor, de pildă *vei știi, vei scrii, vei venii,* forme total incorecte, deoarece în forma de viitor intră infinitivul, iar infinitivul, după cum bine se știe, este scris cu un singur *i.* Prin urmare, formele corecte sînt **vei ști, vei scrie, vei veni.**

Unele verbe cu sufixul modal de infinitiv **-a** au sufixul de indicativ prezent **-ez: lucrez, lucrezi, lucrează, lucrăm, lucrați, lucrează.** După cum se vede, sufixul **-ez** lipsește la formele de pers. I și a II-a plural.

Alte verbe cu infinitivul în **-a** au sufixul de indicativ prezent ∅, constituind alt tip de conjugare: **adun, aduni, adună, adunăm, adunați, adună.**

Verbul **a crea**, cu forme fluctuante în limba română actuală, se încadrează tipului verbului **a lucra** și, avînd în vedere acest aspect, spre a nu greși, deoarece verbul **a lucra** nu prezintă ezitări propunem ca model de conjugare a verbului **a crea**, modelul verbului **a lucra.**

Prin urmare, conjugăm astfel: *lucr-ez, cre-ez* — **creez;** *lucr-ează, cre-ează* — **creează;** *lucr-înd, cre-înd* — **creînd** și nu *creindu-se,* cum se întîlnește în scris și în vorbire.

Aceeași situație o are și verbul **a agrea: agreez, agreezi, agreează, agreînd.**

Datorită faptului că verbele cu infinitivul în **-a** se pot conjuga cu sau fără sufixul **-ez**, la cîteva verbe diferența de sens este dată de prezența sau absența acestui sufix în timpul conjugării la indicativ prezent; **a acorda** cu forma de indicativ prezent **acord** are sensul „a da", iar **a acorda** cu forma **acordez** are sensul „a aduce la înălțimea corectă tonurile unui instrument muzical". La fel, **a manifesta** cu forma de indicativ prezent **manifest** are sensul „a arăta", iar **a manifesta** cu indicativul prezent **manifestez** are sensul „a face o demonstrație".

Verbele cu sufixul modal al infinitivului **-i** se conjugă, parțial, la indicativul prezent cu sufixul **-esc** sau ∅: **a iubi — iubesc; a veni — vin.**

Ca și în cazul verbelor cu infinitivul în **-a**, unde prezența sau absența sufixului determina un nou sens, și în cazul verbelor cu infinitivul în **-i** se creează diferențe de sens, după cum verbul se conjugă cu sufixul **-esc** sau fără acest sufix. De pildă, verbul **a absolvi** cu indicativul prezent **absolvesc** înseamnă „a termina studiile". Vom spune deci: „*Manifest* interes pentru că *absolvești* studiile", fiind evident incorectă formularea: „anul acesta absolvă cursurile 500 de studenți". **A absolvi** cu indicativul prezent **absolv** are sensul „a ierta". În aceleași condiții, apar diferențe de sens și la verbul **a se îndoi** care la indicativul prezent, **mă îndoi**, are sensul „a se apleca, a se înclina, a se gîrbovi", iar **a se îndoi** cu indicativul prezent **mă îndoiesc** are sensul de „a pune la îndoială, a nu fi sigur de ceva".

Să urmărim versurile:

„*Adesea* **mă-ndoiesc,** *dar nu* **mă-ndoi,** */ Pierd o nădejde, îmi revine alta, / Las dalta cînd se cer arcușuri noi, / Iau dalta-n mînă cînd se cere dalta.*"
NICOLAE LABIȘ

Sensul lui **a se îndoi** conjugat cu sufixul **-esc** este mai clar decît oriunde în versurile următoare:

„**Mă îndoiesc** *de mine / Pînă la pămînt / Pămîntul nu-mi oferă nici el / O certitudine / Și* **mă îndoiesc** *de pămînt / Atît de mult / Că răsar pe partea cealaltă / La cer / Atunci* **mă îndoiesc** *și de cer...*" MARIN SORESCU

I n d i c a t i v u l i m p e r f e c t. Această formă verbală simplă are o structură mai stabilă, variabil fiind sufixul temporal al imperfectului care este, de regulă, **-a** la verbele cu infinitivul în **-a**, **-î** și **-ea** la toate celelalte verbe, indiferent de forma sufixului infinitival. Structura imperfectului este următoarea: radical + sufixul imperfectului + desinențele de persoană și număr. Desinențele de persoană și număr sînt aceleași la toate verbele: pers. I sg. **-m**, pers. a II-a sg. **-i**, pers. a III-a sg. ∅, pers. I pl. **-m**, pers. a II-a pl. **-ți**, pers. III-a pl. **-u.**

Prin urmare: *a aduna* — *adun-a-***m** — **adunam**
a veni — *ven-ea-***m** — **veneam**
a rîde — *rîd-ea-***m** — **rîdeam**

Și la celelalte persoane: *cerea***ți**, *aducea***ți**, *înțelegea***u**, *trecea***u** și așa mai departe.

P e r f e c t u l s i m p l u, formă verbală simplă, cu circulație redusă în limba română actuală, are o structură puțin mai complicată decît alte forme temporale.

Structura generală a perfectului simplu este: **radical + sufix temporal de perfect simplu + desinențe de persoană și număr.** Sufixul de perfect simplu este foarte diferit de la un verb la altul, avînd formele **-a-**, **-i-**, **-î-**, **-u-**, ∅ și **-se-**, deci cu mai multe variații decît la celelalte forme temporale.

Desinențele de persoană și număr sînt însă la toate conjugările aceleași: pers. I sg. **-i**, pers. a II-a sg. **-și**, pers. a III-a sg. **-∅**, pers. I pl. **-răm,** pers. a II-a pl. **-răți,** și pers. a III-a pl. **-ră.**

Verbele cu infinitivul în **-a** se conjugă ușor la perfectul simplu: *învăța***i**, *învăța***și**, *învăță*, *învăța***răm**, *învățarăți*, *învăța***ră.**

Verbele cu infinitivul în **-ea** au sufixul temporal **-u** și se conjugă: *văzu***i**, *văzu***și**, *văzu*, *văzu***răm**, *văzură***ți**, *văzu***ră.** Verbele cu infinitivul în **-e** prezintă două tipuri: cu sufixul perfectului simplu **-u**, semănînd cu cele care au infinitivul în **-ea,** conjugîndu-se: *trecu***i**, *trecu***și**, *trecu*, *trecu***răm**, *trecură***ți**, *trecu***ră**; și cu sufixul perfectului simplu **-se,** conjugîndu-se: *duse***i**, *duse***și**, *duse*, *duse***răm**, *duseră***ți**, *duse***ră.**

După același model se conjugă la perfectul simplu și verbul **a coace:** *copse***i**, *copse***și**, *coapse*, *coapse***răm**, *coapse***răți**, *coapse***ră.** Desigur, există unele diferențe (verbul *a coace* fiind neregulat) dar nu mai intrăm în amănunte, de vreme ce am stabilit modelul.

M a i m u l t c a p e r f e c t u l i n d i c a t i v u l u i. Se formează de la perfectul simplu, la care se adaugă sufixul mai mult ca perfectului **-se**, același la toate verbele, apoi desinențele de persoană și număr, omonime cu cele ale perfectului simplu, diferența apărînd doar la pers. I sg., unde desinența de mai mult ca perfect este **-m**.

Cîteva modele:

a lucra: *lucrase*m, *lucraseși*, *lucrase*, *lucraserăm*, *lucraserăți*, *lucraseră*;
a vedea: *văzuse*m, *văzuseși*, *văzuse*, *văzuserăm*, *văzuserăți*, *văzuseră*;
a duce: *dusese*m, *duseseși*, *dusese*, *duseserăm*, *duseserăți*, *duseseră*;
a veni: *venise*m, *veniseși*, *venise*, *veniserăm*, *veniserăți*, *veniseră*.

P a r t i c i p i u l. Deși este formă nepredicativă a verbului, îl tratăm aici fiindcă are **structura asemănătoare cu aceea a perfectului simplu,** *exceptînd faptul că, în timp ce perfectul simplu are desinențe de număr și persoană, participiul este în afara acestor desinențe, fiind mod nepersonal.* Sufixele modale de participiu sînt **-t** sau **-s**.

Structura participiului:

Verbe cu infinitivul în **-a**:	*lucr-a*-**t**	— **lucrat**
la fel:	*învăț-a*-**t**	— **învățat**
Verbe cu infinitivul în **-i**:	*ven-i*-**t**	— **venit**
Verbe cu infinitivul în **-î**:	*cobor-î*-**t**	— **coborît**
la fel:	*hotăr-î*-**t**	— **hotărît**
Verbe cu infinitivul în **-ea**:	*văz-u*-**t**	— **văzut**
la fel:	*căz-u*-**t**	— **căzut**
Verbe cu infinitivul în **-e**:	*trec-u*-**t**	— **trecut**
la fel:	*vînd-u*-**t**	— **vîndut**

Și celălalt model, fie cu sufixul **-t**, fie cu **-s**;

a aduce — *adu*-**s** — **adus**
a scoate — *sco*-**s** — **scos**
a merge — *mer*-**s** — **mers**
a coace — *cop*-**t** — **copt**

I m p e r a t i v u l. Este în linii mari o formă verbală simplă, care avînd un conținut semantic specific, exprimînd un ordin, are numai persoana a II-a sg. și pl. La persoana a II-a pl. imperativul are aceeași formă cu aceea a indicativului prezent: *Mergeți !, Vedeți !, Treceți !, Plecați !* etc.

La persoana a II-a sg. există cîteva verbe care prezintă omonimia cu indicativul prezent: *Crezi !, Vezi, Rîzi !, Fugi !* La cele mai multe verbe, imperativul are formă specifică: indicativ prezent — *lași* — imperativ **lasă**; indicativ prezent — *asculți* — imperativ **ascultă!**; indicativ prezent *alergi* — imperativ **aleargă**; indicativ prezent *pleci* — imperativ **pleacă!** etc.

Unele forme sînt cu totul deosebite *dai* — imperativ **dă!**; *duci* — **du!**; *faci* — **fă!**; *vii* — imperativ **vină!**, **vino!**

Ultimele două forme pot fi găsite chiar la același autor:

„**Vino**-*n codrul la izvorul, / Care tremură pe prund / Unde prispa cea de brazde / Crengi plecate o ascund.*" MIHAI EMINESCU

Și în altă parte:

„*O, dulce-al nopții mele domn / De ce nu vii tu,* **vină**!" MIHAI EMINESCU

Să mergem și la alte texte literare care conțin imperativul:

„**Ascultă**, *Gheorghiță*, **stinge** *lumina, că eu nu întîrzii mult.*" MIHAIL SADOVEANU

„*Atunci* **scrie** *cum vrei, cum crezi, îți dau mînă liberă însă evident mi-ar face plăcere dacă ai sparge buba și ai face și mai mare plăcere multora dintre cititorii noștri.*" ZAHARIA STANCU

În general, prin conținutul lui, imperativul nu apare decît rareori alături de celelalte forme verbale; de obicei îl găsim în propoziții principale.

„*Ia* **adă-ți aminte** *ce ți-am spus odată că și asta, cît îi de blîndă și de blajină, tot are o coastă de drac închisă care trebuie scoasă numaidecît dacă ți-i voia să ai femeie cum trebuie și s-o duci cu dînsa pînă la adînci bătrînețe.*" ION CREANGĂ

O împletire, parcă și mai pregnantă, întîlnim în următorul text literar:

„**Cobori** *în jos, / Luceafăr blînd, /* **Alunecînd** *pe-o rază /* **Pătrunde**-*n casă și în gînd / Și viața-mi* **luminează**!" MIHAI EMINESCU

Imperativul negativ nu are aceeași formă cu imperativul afirmativ cum e firesc la toate celelalte forme verbale; el se formează *din adverbul de negație* **nu** + *infinitivul verbului de conjugat.*

Prin urmare: **Ascultă!** — **Nu asculta!**; **Coboară** — **Nu coborî** etc. Din cauza aceasta la imperativul negativ al verbului **a fi** apare o frecventă greșeală de ortografie. Spre deosebire de imperativul afirmativ — **fii!**, scris cu **doi i**, imperativul negativ — **nu fi!** trebuie scris cu **un singur i**, întrucît această formă cuprinde infinitivul care se scrie cu **un singur i.**

Vom spune deci: **Fii cuminte** *și* **nu fi** *obraznic!*

Să recurgem și la un text literar care cuprinde imperativul negativ:

„— *Domn' Toma,* **nu te supăra**, *dacă s-or uita la niște ciolane, apoi or să știe care-i făptașul?*" MIHAIL SADOVEANU

Forme verbale compuse

Perfectul compus. Se formează din *formele specifice de auxiliar ale verbului* **a avea** *și participiul verbului de conjugat.*

Formele auxiliarului sînt: I sg. **am,** II sg. **ai,** III sg. **a,** I pl. **am,** II pl. **ați,** III pl. **au.**

În aceste condiții conjugăm:

Eu **am văzut,** *tu* **ai văzut,** *el, ea* **a văzut,** *noi* **am văzut,** *voi* **ați văzut,** *ei, ele,* **au văzut.**

Stabilind acestea, perfectul compus, un timp frecvent în vorbire, poate fi ușor însușit ca formă.

Viitorul. Are mai multe forme distincte, cărora le vom fixa pe rînd structura:

1) Viitorul cu **a voi** se formează din *formele specifice ale acestui verb auxiliar:* **voi, vei, va, vom, veți, vor** + *infinitivul verbului de conjugat.* Prin urmare, *a învăța: eu* **voi învăța,** *tu* **vei învăța,** *el, ea* **va învăța,** *noi* **vom învăța,** *voi* **veți învăța,** *ei, ele* **vor învăța.**

2) Viitorul compus *din forma invariabilă* **o** + *conjunctivul verbului de conjugat:* **o să merg, o să mergi, o să meargă, o să mergem, o să mergeți, o să meargă,** folosit mai des în vorbirea familiară.

3) Un alt tip de viitor frecvent folosit se formează *din formele de auxiliar ale verbului* **a avea: am, ai, are, avem, aveți, aveau** + *conjunctivul verbului de conjugat:* **am să încerc, ai să încerci, are să încerce, avem să încercăm, aveți să încercați, aveau să încerce.** Și, firesc, pentru a simplifica forma, vorbitorii nu mai conjugă verbul **a avea** și folosesc forma invariabilă **o:** *are să vină* — **o să vină.**

4) Nu putem trece cu vederea și tipul de viitor care numai în aparență, seamănă cu infinitivul. Este vorba de viitorul persoanei a III-a singular, alcătuit din forma invariabilă **a** + infinitivul verbului de conjugat: *a veni, a zice, a face* etc.

Iată și un text literar:

„*Să nu zică Vodă, cînd* **a trece** *pe aici că satul nostru e mai leneș decît alte sate.*" ION CREANGĂ

La fel și în:

„**A fi** *cum spui, bădică, dar cel ce spune multe știe puține.*" MIHAIL SADOVEANU

Recurgem la un text literar pentru a urmări toate tipurile de viitor din limba română actuală:

„*Ține cînele cu dînsa și-l poartă de cîteva ori cu dînsa pînă ce și-***a aduce aminte** *și* **a cunoaște** *iarăși bucuriile. Poate are să întîrzie,... pînă ce* **se va mîntui** *zăporul și* **se vor scurge** *puhoaiele.*" MIHAIL SADOVEANU

În textul de mai sus se folosesc forme de viitor cu forma invariabilă *a*: *a aduce aminte, a cunoaște,* alături de forme populare de viitor constituite din *a avea* + conjunctivul: *are să întîrzie,* pentru ca apoi să apară și forme literare de viitor: *se va mîntui, se vor scurge*. Este, fără îndoială, și aceasta o modalitate a măiestriei scriitorului, din moment ce limba română prezintă posibilități de alegere din mai multe forme ale aceluiași timp.

Conjunctivul. Conjunctivul prezent se formează din *formele de indicativ prezent precedate de conjuncția* **să.**

Astfel: ind. prez. **aud** — conj. prez. **să aud**
ind. prez. **învățăm** — conj. prez. **să învățăm**

Diferența dintre indicativ și conjunctivul prezent apare numai la forma de persoana a III-a sg. Aici, regula este următoarea: dacă indicativul prezent se termină în **-ă,** de exemplu **cîntă,** conjunctivul prezent se termină în **-e,** de pildă **să cînte,** iar dacă la indicativ prezent avem desinența **-e** — **merge,** la conjunctiv prezent apare **-ă** — **să meargă.**

Luînd în considerare și alte forme verbale, se poate observa că regula se aplică în mod absolut, de exemplu: ind. prez. **zice** — conj. prez. **să zică;** ind. prez. **vine** — conj. prez. **să vină;** mănîncă — **să mănînce; citește** — **să citească; creează** — **să creeze** etc.

O excepție o constituie verbul **a avea** care prezintă la indicativ prezent forma **are,** iar la conjunctiv prezent forma **să aibă,** cu alt radical, dar respectînd jocul desinențelor **-e / -ă** și avem: **are** — **aibă.** Prin urmare, este corectă forma *să aibă* și nu *să aibe,* cum apare uneori.

În ceea ce privește verbul **a fi,** acesta are forme specifice de conjunctiv prezent: **să fiu, să fii, să fie, să fim, să fiți, să fie,** fără legătură, după cum se vede, cu formele de indicativ prezent.

Faptul că, în general, există corelația dintre desinențele de indicativ prezent și conjunctiv prezent permite, în unele cazuri, fixarea normelor de scriere a acestora. Este cazul verbului **a acoperi,** care la indicativ prezent apare cu forme fluctuante: *el* **acoperă** sau *el* **acopere.**

La conjunctiv, are în schimb numai forma **să acopere,** deci cu desinența **-e.** Știind că, în cazul în care la conjunctiv apare desinența **-e,** la indicativ prezent nu poate să apară decît desinența **-ă,** stabilim norma: **acoperă.**

La fel s-au fixat și formele ortografice corecte ale verbului **a suferi,** unde, la conjunctiv, apare întotdeauna forma *(el)* **să sufere;** prin urmare, forma de indicativ prezent nu poate fi alta decît *(el, ea)* **suferă.**

Cînd forma de conjunctiv este specifică, adică nu coincide cu forma de indicativ prezent, conjunctivul prezent poate să apară fără conjuncție, dar numai la persoana a III-a și cînd exprimă urări, imprecații etc. De exemplu: **Trăiască** *Republica Socialistă România!*

Mai rar, în texte literare. De exemplu:

„Numai **fii** *ce-i fi, asta nu mă privește, mie unuia știu că mi-ai priit, n-am ce zice."* ION LUCA CARAGIALE

sau:

*„***Zică** *cine ce a zice și cum a vrea să zică dar cînd este să dai peste păcat, dacă-i înainte, te silești să-l ajungi iar dacă nu, stai și-l aștepți că așa-i lumea asta și, de-ai face ce-ai face, rămîne cum este ea."* ION CREANGĂ

Conjunctivul perfect. Se formează din *conjunctivul prezent al verbului* **a fi** + *participiul verbului de conjugat.* Conjunctivul prezent al verbului **a fi** apare cu forma invariabilă după persoană *să fi: eu* **să fi venit,** *tu* **să fi căutat,** *el* **să fi zis** etc. De remarcat este că forma se folosește rar, în textul de mai jos forma de conjunctiv perfect **să te fi însurat,** este cerută de celelalte timpuri trecute.

„Dumneata nu trebuia **să te fi însurat** *dacă te știai pîrlit, să iei pe Acrivița, fata lui Hagi-Cănuță, care n-a fost învățată la casa părintească să-și mănînce de sub unghie."* ION LUCA CARAGIALE

Recurgem la un alt text literar pentru a observa, în comparație, frecvența conjunctivului prezent față de conjunctivul perfect:

„În amurg, în loc **să se fi dus** *la preotul calvin* să bîrfească *împreună cu preoteasa apucăturile obraznice ale notarului, precum obișnuia, se hotărî brusc* să meargă *la preotul român căci îi era rușine că fiind acolo de aproape o lună n-a schimbat nici măcar o vorbă cu pastorul turmei desculțe și oropsite, deși casa preotească era pe o uliță dosnică la marginea satului, în preajma bisericuței."* LIVIU REBREANU

Se observă imediat că față de cele două forme de conjunctiv prezent *să bîrfească, să meargă,* apare un singur conjunctiv perfect **să se fi dus.**

Acum, după ce am prezentat formele simple și compuse ale verbelor trebuie să facem cîteva precizări. Mai întîi, formele compuse ale verbelor nu permit disocierea, adică între elementele componente ale formei compuse nu se pot introduce determinanți ai verbului. Singurele elemente care fac excepție sînt așa-numitele adverbe fără funcție sintactică sau semi-adverbele, cum li se mai spune. De pildă cele *de întărire:* **chiar, și, încă, tot mai, tocmai:** *am* **și** *venit, am* **mai** *fost, a* **tot** *vorbit.*

La forma negativă de conjunctiv, adverbul de negație **nu** se introduce între conjuncție și forma verbului, ceea ce nu se

întîmplă în cazul indicativului negativ — perfect compus sau viitor —, unde adverbul de negație **nu** precedă forma verbală compusă: **n**-*am plecat*, **nu** *voi pleca.*

Se impun, desigur, cîteva observații privind frecvența formelor verbale simple și compuse în limba română actuală, pornind, bineînțeles, de la texte literare.

„*Nu mai* **avu** *liniște. Noaptea, Miklas* **venea** *la ea beat și-l* **auzea** *cum se* **opintește să spargă** *ușa. Își* **puse** *toporul lîngă pat; dacă Miklas* **ar fi intrat era** *hotărîtă* **să-i crape** *capul. Dar ușa* **era** *tare. Cu cît* **se apropia** *vremea eliberării lui Mihai, Miklas își* **pierdea** *cumpătul și se* **lega** *de ea pe față fără* **să-i** *mai* **pese** *de oameni.* **Să fi îndrăznit** *numai unul* **să-i spună** *ceva că-i* *arăta el* **lui.** *Cînd* **se gîndea** *la Ana îi* **venea să aprindă** *satul.*" TITUS POPOVICI

Aici numărul de forme simple și forme compuse este aproape egal, de parcă scriitorul ar fi urmărit o asemenea dozare.

Să vedem cum stau lucrurile în poezia lui Mihai Eminescu *La steaua:*

„*La steaua care-***a răsărit** / **E-***o cale-atît de lungă,* / *Că mii de ani i-***au trebuit** / *Luminii* **să** *ne-***ajungă.** / *Poate de mult* **s-a stins** *în drum* / *În depărtări albastre,* / *Iar raza ei abia acum* / **Luci** *vederii noastre.* / *Icoana stelei ce-***a murit** / *Încet pe cer* **se suie:** / **Era** *pe cînd nu* **s-a zărit,** / *Azi o* **vedem,** *și* **nu e.** / *Tot astfel cînd al nostru dor* / **Pieri** *în noapte-adîncă,* / *Lumina stinsului amor* / **Ne urmărește** *încă.*" MIHAI EMINESCU

Avem 6 forme compuse și 7 forme simple, deci, din nou, un număr aproape egal.

Să vedem care este situația într-o poezie mai recentă, și anume *Muzeul satului*, semnată de Marin Sorescu:

„*Din viața acestor oameni* / **Lipsesc** *mai multe secții,* / *Iar altele cum* **ar fi** / *Bunăstarea materială, fericirea și norocul* / *În istorie* / **Sînt** *slab reprezentate* / *Nu* **întîlnești** *nici o monedă* / *Pentru că, neavînd aur sau argint,* / *Țăranii și-***au gravat** *anual chipul* / *Pe boabe de mei, de grîu, de porumb* / *Care* **nu** *ni* **s-au păstrat,** / *Păsări împăiate* / **Ar fi putut** *ei, ce* **e** *drept, aveau destule,* / *Dar le-***a fost** *milă* **să ucidă** / *Privighetoarea, ciocîrlia, mierla și cucul* / *Care le* **cîntau** *fără bani toată viața* / *Și toată moartea.*" MARIN SORESCU

Constatăm aceeași situație ca în poezia clasică. Aici, numărul este egal: 6 forme simple: **lipsesc, întîlnești, e, sînt, aduce, cîntau** și 6 forme compuse: **ar fi, au gravat, nu s-au păstrat, ar fi putut, a fost, să ucidă.**

Prin urmare, între poezia clasică și cea modernă, ca structură verbală, există mari asemănări, raportul dintre formele verbale compuse și cele simple fiind egal sau aproape egal.

GRUPUL VERBAL

G r u p u l   v e r b a l reprezintă o secvență de constituenți în interiorul căreia verbul îndeplinește rolul de nucleu, impunînd „gravitarea" celorlalți constituenți în jurul lui, inclusiv

a subiectului. Altfel spus, grupul verbal este constituit din verb, care reprezintă nucleul, și determinanții acestuia. În felul acesta, verbul este nucleul în jurul căruia „gravitează" determinanții lui ca un fel de „sateliți". În rolul de satelit intră, cum s-a afirmat, și subiectul. Deși în gramaticile limbii române subiectul și predicatul sînt puse pe același plan, ca părți principale de propoziție, subiectul este totuși un determinant al verbului, lucru dovedit în lucrările moderne de gramatică românească.

Există, însă, verbe incompatibile cu subiectul, cum sînt verbele impersonale de tipul **a fulgera, a ninge, a ploua, a burnița, a trăsni** care, indicînd fenomene ale naturii, nu au subiect, cel puțin în mod obișnuit, dacă nu luăm în considerație exprimări figurate de tipul: *Ioana m-***a fulgerat** *cu privirea,* sau orice personificare, de pildă, a lunii *decembrie* devenită subiect față de **a ninge** în poezia bacoviană *Decembre:*

„*Te uită cum* **ninge** decembre, / *La geamuri, iubito, privește, / Mai spune s-aducă și lemne, / Și focul s-aud cum trosnește !*"

Și cîteva locuțiuni verbale unipersonale nu admit subiect sau subiectivă și se construiesc cu complement și completivă indirectă, avînd, de fapt, un sens impersonal. Așa sînt: **a-i arde, a-i păsa, a-i părea bine** și **a-i părea rău**:

„**Bine mi-ar părea** să mă înșel, *dar se poate să fie vinovat și atunci nu-l putem lăsa în locul unde se află, loc din care ușor poate da de știre la Iași ori boierilor leși care se știe că nu-mi sînt prieteni.*" MIHAIL SADOVEANU

În textul de mai sus, propoziția *să mă înșel* nu poate fi interpretată ca subiectivă, ci drept completivă indirectă, corespunzînd opoziției sintactice *mi-ar părea bine de acest lucru.* La fel în:

„*O, tu crai cu barba-n noduri ca și cîlții cînd nu-i perii, / Tu în cap nu ai grăunțe, numai pleavă și puzderii. /* **Bine-ți pare** să fii singur, *crai bătrîn fără de minți, /* Să oftezi dup-a ta fată, *cu ciubucul între dinți ? /* Să te primbli *și* să numeri *scînduri albe în cerdac? / Mult bogat ai fost odată, mult rămas-ai tu sărac !*" MIHAI EMINESCU

Prin urmare, propozițiile *să fii singur, să oftezi dup-a ta fată, să te primbli, să numeri,* sînt completive indirecte și nu subiective, cum ar părea, datorită calității impersonale a verbului regent, **a-i părea.**

În aceeași situație se află și verbul **a-i păsa**:

„**Ce-i pasă** *copilului* cînd mama și tata se gîndesc *la neajunsurile vieții sau* că-i frămîntă *alte griji?*" ION CREANGĂ

Din aceleași motive discutate mai sus, considerăm propozițiile *cînd mama și tata se gîndesc la neajunsurile vieții* și *că-i frămîntă alte griji* drept completive indirecte față de verbul **a-i păsa** *(de acest lucru).*

În cadrul grupului verbal, determinanții nu sînt toți de același rang. În propoziție intră determinanți obligatorii ai verbului și detreminanți facultativi.

Determinanți verbali obligatorii

Ca determinanți obligatorii ai verbului în grupul verbal intră complementul indirect prepozițional care indică prepoziția cu care se construiește verbul, complementul cantitativ și numele predicativ. De pildă, verbele care indică *valoarea*: **a costa, a face, a valora** nu se pot construi niciodată fără un complement cantitativ: **costă** *cinci lei,* **face** *o avere,* **valorează** *cinci mii de lei* etc.

„Afară de scrînteala cu Măriuca, alta nu i se vădise și eu unul m-am îndoit și de aceea, fiindcă, să fi fost cu totul sinceră, ascuns cum era l a fire, n-arfi dat-o în vileag și apoi l-ar fi supus la altfel de jertfe decît trufandalele și muscalii ce pe vremuri obișnuia a-i trimite și care nu puteau să-l **coste** prea mult, *cînd, bineînțeles,* **îl costau** ceva." ION LUCA CARAGIALE

Am ales acest text deoarece aici complementul cantitativ al verbului **a costa** apare de două ori, cu exprimare morfologică diferită: **să-l coste** *prea mult,* unde complementul cantitativ este exprimat prin adverbul de mod *mult* și apoi **costau** *ceva,* unde complementul cantitativ este exprimat prin pronumele nehotărît *ceva.*

Spuneam mai sus că între determinanții obligatorii intră și complementul indirect prepozițional, adică prepoziția cu care se construiește verbul, știindu-se că schimbarea regimului verbal determină o altă unitate de sens a verbului. Să exemplificăm cu verbul **a ține.**

A ține cu prepoziția **pe** înseamnă: „a fi căsătorit cu cineva".

A ține cu prepoziția **la** înseamnă: „a iubi pe cineva".

A ține cu prepoziția **cu** înseamnă: „a fi de aceeași părere cu cineva".

Dar **a ține** apare și fără prepoziție completivă indirectă atunci cînd unitatea semantico-sintatică admite complement indirect prepozițional.

„Pe cînd eu căutam să ascund dragostea noastră, ea **ținea** s-o afișeze **cu** mîndrie, *încît deși nu-mi plăcea, începusem totuși să fiu măgulit de admirația pe care o avea mai toată lumea pentru mine fiindcă eram așa de pătimaș iubit de una dintre cele mai frumoase studente și cred că acest orgoliu a constituit baza viitoarei mele iubiri."* CAMIL PETRESCU

În consecință, propoziția *s-o afișeze cu mîndrie* este completivă indirectă a lui **ținea.**

Deoarece complementul de acest tip este determinant obligatoriu al verbului, unele verbe nu pot apărea niciodată fără

complement indirect prepozițional. Așa sînt verbele **a se bizui, a se baza** construite întotdeauna cu prepoziția **pe**:

„Ca și cum atunci învățam alfabetul vieții, mă ajuta să înțeleg că nu-i destul să crezi în progres și să-l invoci de șapte ori pe zi cum socotesc unii și alții, mai trebuie **să te** *și* **bizui** pe el *fiindcă de aceea ai minte și învățătură, că asta se numește progres pentru cine are urechi să audă și ochi să vadă."* CEZAR PETRESCU

Pe el este un astfel de determinant obligatoriu al verbului **a se bizui.**

La fel în:

„Dacă vrei să răzbești în viață, **nu te bizui** pe alții." I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

În cazul verbului **a se bizui,** putem considera ca determinant obligatoriu și pronumele reflexiv **se,** fără de care acest verb nu apare niciodată. Determinantul obligatoriu de tip complement indirect prepozițional, cu prepoziția **pe,** se transformă în frază în propoziție introdusă prin conjuncția **că:**

„Bine fătul meu, dacă **te bizuiești** că-i putea străbate pînă acolo *și crezi că ești în stare a cîrmui și pe alții, alege-ți un cal din herghelie care-i vrea tu, ie-ți bani cît ți-or trebui, haine care ți-or plăcea, arme care-i crede că-ți vin la socoteală și mergi cu bine, fătul meu!".* ION CREANGĂ

De astă dată, determinantul obligatoriu al lui **a se bizui** ia forma completivei indirecte **că-i putea străbate pînă acolo.**

Determinant obligatoriu de tip complement indirect prepozițional are și verbul **a consta,** fiind exprimat cu prepoziția **în**; de pildă *Sarcina noastră* **constă în** *a pregăti lucrările.* După cum se observă, prepoziția **în** se construiește, pentru verbul **a consta,** cu un verb la infinitiv, care uneori poate fi înlocuit de substantiv: *Sarcina noastră* **constă în** *pregătirea lucrărilor,* sau cu un pronume: **În ce constă** *contribuția noastră.*

Tot cu pronume, apare și în textul literar care urmează:

„N-o să-i spună chiar el în ce **constă** *lucrul acela, căci pentru a afla ce înseamnă plecarea lui la București, trebuie să se ducă la tovarășul director căci acela este creierul tuturor problemelor."* MARIN PREDA

Și acum, o frază, măiestru construită, în care întîlnim obiectul indirect prepozițional al verbului **a consta:**

„Acum cu toții sîntem de acord că planul **nu constă** *numai* în cîte coli se vor tipări în anul viitor, *ci, mai ales, planul, marele plan, constă* în a ne întreba *cine va lua locul lui Liviu Rebreanu sau Tudor Arghezi în stima și în entuziasmul cititorilor,* în a cere *ca această întrebare să poată căpăta răspuns.* GEO BOGZA

Observînd construcția acestei fraze, căpătăm răspuns și noi în legătură cu obiectul indirect prepozițional al verbului **a consta,** exprimat prin infinitive cu prepoziția *în: — în a ne întreba, în a cere* — care, la un moment dat ia forma unei pro-

poziții: *în cîte coli se vor tipări anul viitor*, ce înlocuiește complementul indirect prepozițional.

Pentru a ilustra același aspect al grupului verbal, să reținem citatul care urmează:

„*Cu toată sobrietatea stilului, Jim* **deduse** din ea că *Dora* **consimțea** la interpretarea *pe care el o dăduse în chip acoperit gestului ei.*" GEORGE CĂLINESCU

Reținem aici grupurile verbale: **a consimți la,** cu prepoziția **la,** căci verbul **a consimți** nu se poate construi fără determinant obligatoriu, și **a deduce din**... *că*... format din verbul **a deduce** cu o formulă de determinant obligatoriu puțin mai complicată.

Determinant obligatoriu prepozițional are și verbul **a se încrucișa** construit cu prepoziția **cu:**

„*În adevăr, peste puțin, convoiul lui mortuar* **se încrucișa** cu batalioanele *de soldați ce plecau voios peste Dunăre în cîntecul marșului său «La arme».* EUGEN LOVINESCU

Prepoziția **cu** exprimă și regimul verbal al verbului **a se mulțumi** care are ca determinant obligatoriu pronumele reflexiv **se**: *a se* **mulțumi** și complementul indirect prepozițional, construit cu prepoziția **cu**:

„*Păsările, cuminți,* **se mulțumeau** cu firimiturile *de prin curte și* cu cele cîteva boabe *aruncate de fetițele din cerdac.*" ION AGÂRBICEANU

În frază, determinantul construit cu prepoziția **cu** se transformă în completivă indirectă introdusă prin conjuncția **să:**

„*Nu era vorba de o discuție în contradictoriu căci eu* **mă mulțumeam** să sugerez o idee, *fără să insist.*" FLORIN MUGUR

O unitate lexicală cu regim sintactic diferit, în funcție de sensul pe care îl actualizează, este verbul **a căuta**:

Pe de o parte, **a căuta** se construiește cu un complement direct: **Caută** *locurile de prin casă;* sau alt exemplu în textul care urmează:

„**Nu căuta** *niciodată* aceste cuvinte, *căci ele îi veneau de la sine.*" LUCIAN BLAGA

Alteori **a căuta** cu forma populară **a căta** — cu sensul de „a se uita, a privi" —, se construiește cu un complement indirect prepozițional construit cu prepoziția **la:**

„**Nu căta** *la mine, că ți se întunecă privirile.*" I. AL.BRĂTESCU-VOINEȘTI

Numai acest sens al verbului **a căuta** admite substituirea complementului indirect prepozițional cu prepoziția **la** cu o completivă indirectă introdusă prin conjuncția **că:**

„**Nu căuta** că-s mic, *că trebile pe care ți le-oi face eu, nu ți le-a face altul, măcar să fie cu stea în frunte!*" ION CREANGĂ

Prin urmare, propoziția **că-s mic** este echivalentul complementului indirect construit cu prepoziția **la**, deci propoziția este tot completivă indirectă.

În consecință, cu un complement indirect prepozițional, verbul **a căuta** admite fie regimul **la**, fie regimul **că**.

Citatul următor conține două verbe cu regim prepozițional obligatoriu: **a se compensa** construit cu prepoziția **prin** și **a împinge**, construit cu prepoziția **spre**.

„*Puținul pămîntului* **se compensa** prin *calitatea muncii, ceea ce* **a împins** pe *săteni spre o producție raționalizată și specializată.*" LUCIAN BLAGA

De reținut că ambele verbe, atît **a se compensa**, cît și **a împinge**, nu admit în frază substituirea complementului indirect prepozițional prin propoziția corespunzătoare.

De altfel, aceasta este o observație generală la acest capitol și anume că unele complemente indirecte prepoziționale, obligatorii în propoziție, pot sau nu să se transforme, în planul frazei, în propoziții corespunzătoare.

Un verb cu regim interesant este **a se înțelege**, cu un prim determinant obligatoriu, pronumele reflexiv **se**, construit cu doi determinanți prepoziționali obligatorii: **cu** și **despre**.

„**S-a înțeles cu** stăpîna *casei* **despre** brodatul *draperiilor.*" I. Al. BRĂTESCU-VOINEȘTI

În cazul acestui verb, prepoziția **cu** rămîne determinant obligatoriu și în frază, iar determinantul prepozițional **despre** se transformă în propoziție completivă indirectă introdusă prin conjuncția **să**, uneori în varianta **ca...să**:

„*Țugurlan* **se înțelesese** *cu sor-sa* să nu împartă casa *ci numai vreodată, dacă, doamne ferește, el se va îmbogăți,* să-i dea ceva pentru dreptul ei." MARIN PREDA

Prin urmare, în cazul lui **a se înțelege**, unul dintre determinanții obligatorii prepoziționali poate fi transformat în propoziție subordonată, ca și în:

„*Speram că tata* **se va înțelege** *cu un gornic de acolo* să ne cedeze, *pentru un timp de cîteva săptămîni, vatra sa.*" LUCIAN BLAGA

Fenomenul poate fi întîlnit și în texte mai vechi:

„*Mihai* **se înțelese** *cu Bathory* ca *acesta* să dobîndească *ajutoare de la împărat și cu pregătirile ce va face și el să năvălească împreună în Transilvania, sigur că multe popoare creștine se vor ridica la vederea stindardelor lor.*" NICOLAE BĂLCESCU

Cam la fel stau lucrurile și atunci cînd determinantul obligatoriu din grupul verbal este de tip complement direct.

Un verb cum este **a pricinui** nu poate apărea în enunț fără complement direct:

„*Falsitatea cu care mi s-au transmis toate adevărurile naționale, familiale sau sufletești* **a pricinuit** *cea mai adîncă* **suferință** *a adolescenței mele.*" ANTON HOLBAN

Fără complementul direct **suferință,** verbul **a pricinui** nu ar putea apărea. Dar, deși apare construit cu un complement direct, totuși verbul **a pricinui** nu se construiește niciodată cu o completivă directă.

La fel se întîmplă și cu verbul **a produce.**

„*Mărturisesc, moartea Paulei* **n-a produs** *nici* un zbucium *în mine neașteptat.*" ANTON HOLBAN

Și verbul **a produce** cere complementul direct **zbucium** fără să poată fi construit vreodată cu propoziție completivă directă.

Considerînd printre determinanții obligatorii și complementul direct, constatăm că, în funcție de construcția cu un complement direct sau fără acesta, verbele creează diferențe de sens.

Avem astfel în vedere un verb ca **a pătrunde** care, construit cu un complement direct — **a pătruns** esența *lucrurilor* — înseamnă „a înțelege", vezi și în citatul care urmează:

„*Fără să exagerez, cu tot efortul,* **n-am pătruns** *niciodată* firea *și* temperamentul *tatei.*" LUCIAN BLAGA

Din nou este posibil complementul direct **firea, temperamentul** care indică și sensul verbului, anume „a înțelege", dar nu este posibilă apariția completivei directe.

Cînd verbul **a pătrunde** se construiește cu un complement circumstanțial de loc, exprimat cu ajutorul prepoziției **în,** are alt sens, acela de „a intra".

„*Cobori în jos, luceafăr blînd, / Alunecînd pe-o rază, /* **Pătrunde**-n casă *și* în gînd / *Și viața-mi luminează!*" MIHAI EMINESCU

Complement direct obligatoriu cere și verbul **a manifesta** cu sensul „a arăta":

„*Mama, pe de altă parte, deși credincioasă,* **nu-și manifesta** *niciodată* religiozitatea, *sub chipuri ce ar fi izbit.*" LUCIAN BLAGA

Și verbul **a manifesta** are, ca determinant obligatoriu în grupul verbal, complementul direct, care nu se transformă niciodată în completivă directă.

Criteriul existenței unor determinanți prepoziționali obligatorii este operant în stabilirea statutului de locuțiune verbală a unor grupuri formate din verb și substantiv.

Să luăm în discuție grupurile **a avea voie, a da voie, a avea chef** și determinanții prepoziționali obligatorii ai acestora.

„— Nene Dinule, ia spune **nu-mi dai voie** la o părere *personală?"* DUILIU ZAMFIRESCU

„Trebuie să știm că **avem voie** *cu toții* la o opinie *proprie."* ION BRAD

Prin urmare, **a avea voie** are determinant obligatoriu construit cu prepoziția **la: la** *o părere,* **la** *o opinie,* căreia, în frază îi corespunde o completivă indirectă introdusă prin conjuncția **să:**

„Nici nu mă gîndeam că **n-aveam voie** să nu luăm în seamă *apariția noului Lifar."* ZAHARIA STANCU

sau în:

„Care dintre voi se simte destoinic a împărăți peste o țară așa de mare și de bogată ca aceea **are voie** *din parte mea* **să se ducă** *ca să împlinească voința cea mai de pe urmă a moșului vostru."* ION CREANGĂ

Ambele propoziții *să nu luăm în seamă apariția noului Lifar* și *să se ducă* se constituie ca echivalente ale determinantului prepozițional obligatoriu al locuțiunii verbale **a avea voie,** avînd funcția sintactică de completivă indirectă.

Cam la fel stau lucrurile și cu locuțiunea verbală **a avea chef,** cu diferența că la aceasta, determinantul prepozițional obligatoriu se construiește cu prepoziția **de:**

„Se vedea cît de colo că gazdele **nu aveau chef** de prezența *noastră."* ION AGÂRBICEANU

În frază, determinantului prepozițional cu **de** îi corespunde o completivă indirectă construită cu ajutorul conjuncției **să:**

„Cînd oamenii aceștia inteligenți ajung să știe tot ce se poate ști sau poate doar obosesc și **nu** *mai* **au chef** să umble *după răspunsuri posibile, atunci pun întrebări de acestea care nu au răspuns."* CEZAR PETRESCU

Prin urmare, ceea ce în propoziție se construiește cu prepoziția **de:** *n-au chef* **de** *prezența noastră,* în frază se construiește printr-o propoziție introdusă prin conjuncția **să:** *n-au chef* **să** *umble.*

Există locuțiuni verbale al căror statut de locuțiune verbală nu este pus la îndoială, care, din motive diferite, se construiesc cu ajutorul unor determinanți prepoziționali obligatorii.

Așa sînt locuțiunile verbale care au în componența lor un substantiv cu funcția sintactică de complement direct: **a pune mîna, a avea ură, a lua seama** și altele.

Din moment ce aceste grupuri, constituite ca locuțiuni verbale, cuprind un complement direct, este de la sine înțeles că nu mai pot admite complement sau completivă directă.

„Puneți mîna, *copii,* pe jupînul ista *și începeți a-l blăstăma cum îți ști voi mai bine, să-i placă și dumisale."* ION CREANGĂ

Deci, construcția este **a pune mîna pe: puneți mîna pe** *jupînul ista.*

Situația apare și într-un alt text:

„În învălmășeală nu mai intrase în Palat, ci pornise după ei pe ulițe printre acei care urmăreau pas cu pas companiile lui Solomon pînă la agie, de acolo la cazarma nouă și apoi la cazarma veche, unde găsise și celelalte companii și unde polcovnicul, înspăimîntat, socotind că de **pune** *mulțimea* **mîna** pe el, *îl sfîșie, se pregătea să reziste cu desperare...“* CAMIL PETRESCU

De astă dată: **pune mîna** *pe el.*

În consecință, determinantul prepozițional obligatoriu al locuțiunii verbale **a pune mîna** este construit cu **pe,** avînd funcția de complement indirect, fără însă ca vreodată acest determinant să se transforme, în frază, în subordonată introdusă prin conjuncție.

Același tratament are și locuțiunea verbală **a avea ură:**

„Cei care erau adunați în curte nu prea înțelegeau ce era cu aceste facultăți dar știau că omul cu statura ca un plop, cu glasul acela al lui mare și care era cumsecade tocmai pentru că era așa de puternic, Dumitru lui Nae, deci, **avea** *și el* **ură** *pe cineva și anume pe Bălosu și pe fi-su, Victor.“* MARIN PREDA

Avem deci tot un determinant prepozițional construit cu **pe** — **avea ură** *pe cineva,* care, de asemenea, nu se transformă în subordonată conjuncțională.

Locuțiunea verbală **a da drumul** are determinant obligatoriu construit cu prepoziția **la:**

„Încet, **dădu drumul** la o vorbărie *tristă.“* ION AGÂRBICEANU

De astă dată, însă, determinantul prepozițional cu **la** din propoziție, se transformă, în frază, în subordonată completivă indirectă construită cu ajutorul conjuncției **să:**

„Pe nebăgate de seamă îi **dădu drumul** să zburde în voie.“ ION BRAD

„În căpuțul tău și-au făcut loc niște idei personale, he, vezi cine ești?... și lui Voicu **nu-i dădeai drumul** să aibă nici una.“ D. R. POPESCU

Propoziția *să aibă nici una* este completiva indirectă a locuțiunii verbale **nu-i dădeai drumul.**

Și locuțiunea verbală **a-i veni rîndul** are determinant obligatoriu construit cu ajutorul aceleiași prepoziții **la.**

„Le **venise** *de-acuma* **rîndul** la rînduieli.“ ION BRAD

Iar în frază, determinantul prepozițional cu **la** se transformă în completivă indirectă construită cu ajutorul conjuncției **să:**

„Venindu-i *acum* **rîndul** să-*l* scoată *și pe Făt Frumos, el care era năzdrăvan, știa că tovarășii lui vor să-l piardă și de aceea puse un bolovan mare în hîrzob, în loc să se pună el.“* ION CREANGĂ

Prin urmare, în propoziție, **a-i veni rîndul** are determinantul prepozițional obligatoriu **la** *rînduieli,* dar în frază apare propoziția subordonată corespunzătoare **să-***l scoată și pe Făt-Frumos.*

Din sfera locuțiunilor verbale discutate mai înainte face parte și **a lua cunoștință,** formată, după cum se vede, din verb și complementul direct al acestuia — *cunoștință.*

Și această locuțiune are determinant prepozițional obligatoriu, construit cu prepoziția **de:**

„*A pornit să te străbată pe o plută, trăind în intimitatea ta,* **luînd cunoștință** *tot atît de direct ca peștii, ca albatroșii* de ființa *ta plină de insondabile taine și mirifică. Te salut, bătrîn ocean.*" GEO BOGZA

Dar în acest caz, determinantul prepozițional obligatoriu nu se poate transforma în propoziție subordonată corespunzătoare.

Locuțiunile verbale pe care le luăm în continuare în discuție, **a lua seama** și **a-și da seama,** cuprinzînd un complement direct, prezintă altă situație gramaticală. Așadar:

„*Se pare că* **n-ai luat** *niciodată* **seama** *la mersul norilor.*" ION BRAD

Iar în frază:

„*Care dintre voi nu e zevzec să-i treacă pe sub nas toate și el să nu bage nimic la cap, trebuie* **să fi luat seama** *ca și mine* că toți oamenii *sosiți de pe la dînșii aici la noi nu se plîng decît numai de soțiile lor.*" ION LUCA CARAGIALE

În concluzie, determinanții obligatorii ai locuțiunii verbale a lua seama, din forma cu **la,** existentă în propoziție, pot să se transforme, în frază, în propoziție subordonată, introdusă prin conjuncția **să.**

În textele care urmează:

„**Mi-am dat** *imediat* **seama** de realitate, *de îngrozitoarea realitate.*" ZAHARIA STANCU

„*Deși amețit, buimac,* **își dădu seama de** *lipsa caietelor și a manualelor școlare.*" ION BRAD

Avem în propoziție construcția: **a-și da seama de.** În frază locuțiunea verbală permite două posibilități de transformare:

„*Am fost pus* **să-***mi* **dau seama ce** *înseamnă copca și ce fel de moarte prilejuiește.*" GEO BOGZA

Dar și:

„**Nu-mi dădeam seama că** *nimic nu răzbătea în afară...*" CEZAR PETRESCU

Așadar, în frază, cele două posibilități de transformare ale determinantului prepozițional obligatoriu construit cu **de** din construcția **a-și da seama de** sînt *a-și da seama* **ce** și *a-și da seamă* **că.**

Uneori, în enunțul amplu, după **a-și da seama,** propoziția introdusă prin **ce** se introduce prin **despre ce:**

„*Cînd se apropie Axente și o văzu dormind, fără* **să-***și* **dea seama despre ce** *e vorba, surîse fericit.*" ION BRAD

Structura formată din verb și substantiv complement direct o are și locuțiunea verbală **a atrage atenția**, cu o formulă de determinanți puțin mai complicată: *a atrage + Dativ atenția că.* De pildă: **I-a atras atenția** *că n-a procedat corect.*

Sau într-un context literar:

„*Se uită la el cu coada ochiului ca* **să** *nu-i* **atragă atenția că** *îi vede picioarele umflate.*" ION BRAD

Locuțiunea verbală **a avea vreme** are determinant prepozițional obligatoriu construit cu prepoziția **de**:

„— *Hristache, fiule, poate că* **n-ai vreme** de mine *acum... Să viu mai tîrziu...*" CEZAR PETRESCU

Determinantul obligatoriu prepozițional cu prepoziția **de**, din propoziție, se transformă în frază în propoziție completivă indirectă introdusă prin conjuncția **să**:

„*Într-una din zile, își făcu apariția un jandarm, care, întrebîndu-l pe Ioanide ce face acolo, îi ceru legitimația, pe care o răsuci multă vreme în mînă, îl întrebă cine era Doru, dar Ioanide* **neavînd vreme** să se supere, *aproape nu dădu importanță faptului, deși cînd jandarmul plecă, îi veni ideea că era scandalos să fie astfel suspectat.*" GEORGE CĂLINESCU

Propoziția **să se supere** este echivalentul, în frază, al unui obiect indirect prepozițional cu prepoziția **de — de** *supărare.*

Exact același tip de determinanți are și locuțiunea verbală **a avea timp**: **n-am timp** *de fleacuri.*

Sau într-un text literar:

„*Căutam un patefon cu arc, discuri, o vioară, dar* **nu mai aveam timp** de Aurel." ION BRAD

De *fleacuri*, **de** *Aurel* sînt determinanți prepoziționali obligatorii ai locuțiunii verbale **a avea timp.**

Aceștia, în enunțul amplu, se transformă în subordonată completivă indirectă introdusă prin conjuncția **să**, ca într-o celebră cugetare:

„*Adeseori te întreabă cum* **ai timp** să lucrezi *acela care merită să fie întrebat cum* **are timp** să stea degeaba." NICOLAE IORGA

Ambele propoziții **să lucrezi, să stea degeaba,** completive indirecte, sînt determinanți obligatorii ai locuțiunii verbale **a avea timp.**

La fel în:

„*Dar* **nu mai avu timp** *să deschidă gura, căci în aceeași clipă apăru Cotîrlău cu un lămpaș în mînă.*" ION BRAD

Urmărind determinanții prepoziționali obligatorii, constatăm că anumite grupări din limba română, prezentate și inter-

pretate diferit în lucrările românești de gramatică, se justifică totuși, datorită existenței determinanților obligatorii, drept grupări de tip locuțiune verbală. Așa ar fi grupări ca: **a fi vorba, a fi nevoie, a-i fi milă, a-i fi dor, a-i fi frică, a-i fi teamă, a fi în stare,** grupări socotite uneori drept predicate nominale, iar alteori drept locuțiuni verbale.

Să-l analizăm pe **a fi vorba:**

A fi vorba are determinantul obligatoriu introdus prin prepoziția **de:**

„Medelioglu era și el de părere cu alții că țăranul trebuie să fie pătruns de teamă față de stăpîn, să devină, cînd **era vorba** de boier, *o unealtă necugetătoare...“* CAMIL PETRESCU

Determinantul prepozițional al acestei locuțiuni verbale poate fi exprimat și cu ajutorul prepoziției **despre:**

„Întorcînd ochii pe fereastră, începu să privească nepăsător, ca și cum **nu era vorba** despre dînsul...“ CEZAR PETRESCU

Determinantul obligatoriu cu prepoziția **de** se transformă, în frază, în propoziție completivă indirectă introdusă prin conjuncția **să:**

„Ți-am spus că **era vorba** să o prefaci în proză, *întrucît versul nu se justifică decît prin lirism și panaș, și, cum piesa dumitale n-are nici una, nici alta, e inutil să-ți mai pui haina de sărbători a versului.“* EUGEN LOVINESCU

Propoziția **să o prefaci în proză,** echivalentul determinantului prepozițional cu **de** justifică, se pare, caracterul de locuțiune verbală a grupării **a fi vorba.**

Tot pentru interpretarea ca locuțiune verbală a grupării **a fi în stare** pledează citatele care urmează.

Mai întîi:

„Îți pun această întrebare fiindcă tu ai impresia că ne-ai salvat pe noi, că ai salvat linia noastră sacrificîndu-te, dar uiți că nu **ești în stare** de toate acestea.“ ZAHARIA STANCU

Determinantul prepozițional obligatoriu, **de toate astea** apare pe lîngă **ești în stare** la fel ca la verbele discutate mai înainte. Și tot ca la acele verbe, se transformă, în frază, în completivă indirectă introdusă prin conjuncția **să:**

„Astfel el nu se mai îndoia că și dînsa voiește și, totuși, acum simțea că nu **este în stare** să-i vorbească fără încongiur.“ ION SLAVICI

Propoziția **să-i vorbească fără încongiur** este completiva indirectă a lui **nu mai este în stare,** constituind argumentul pentru ca această grupare să fie interpretată ca locuțiune verbală.

Determinant de același tip găsim și în:

„Mi-a lăsat însă regretul că, fiind atîția ani lîngă mine, **n-am fost** *totuși* **în stare** să intru *și în jocul rotițelor lui sufletești spre a vedea cu ochii mei procesul din care se desprinde miracolul scînteiei divine.*" EUGEN LOVINESCU

La fel stau lucrurile și cu alte grupări enumerate mai sus, cum este **a-i fi milă.**

Într-o zicală populară se spune:

„**Milă mi-***i* de tine, *dar* de mine **mi se rupe inima.**"

Am dat acest exemplu deoarece apar două locuțiuni verbale cu determinant prepozițional obligatoriu: **mi se rupe inima** *de mine* și **mi-i milă** *de tine.*

Identitatea de determinanți obligatorii pledează pentru interpretarea grupării **a-i fi milă** ca locuțiune verbală, evident analizabilă, deoarece *milă* are funcția de subiect în acest grup.

Ca și în cazul altor determinanți prepoziționali obligatorii, determinantul cu **de** din enunțul simplu, se transformă în frază în propoziție introdusă prin conjuncția **să:**

„**Îi era milă** să-l lase neajutorat, *fără posibilități de orientare.*" ION BRAD

La fel în:

„O casă, domnule, de-ți **era** *mai mare* **mila** să calci pe covoare." CEZAR PETRESCU

Prin urmare, fie că se spune:

„**Îți este milă** de singurătatea *celuilalt, oftă el.*" ION BRAD

cu determinantul **de** *singurătatea* sau cu propozițiile corespunzătoare **să-***l las neajutorat,*... sau **să** *calci pe covoare,* gruparea **a-i fi milă** admite determinanți ai grupului, ca orice verb, ceea ce îi întărește statutul de locuțiune verbală.

Nu putem să nu amintim aici și de verbul **a se gîndi** care în momentul cînd are ca determinant obligatoriu pronumele reflexiv în acuzativ, **se,** se construiește cu determinant obligatoriu prepozițional cu prepoziția **la.**

„Vezi bine că ar trebui **să te gîndești la** *tine și* **la** *logodnica ta, Ileana, care te așteaptă acasă.*" ION BRAD

Așadar, apar, în citatul de mai sus, doi determinanți obligatorii cu prepoziția **la: la** *tine,* **la** *logodnica.*

În frază, determinantul obligatoriu cu prepoziția **la** se transformă în propoziție completivă indirectă introdusă prin conjuncția **că:**

„Ceea ce e penibil e că un om ca Ladima poate să scrie unei astfel de femei fără **să se gîndească** *nici o clipă* **că** faptul acesta, *dacă s-ar afla,* **l-ar** compro-

mite teribil, *căci prea era deochiată purtarea ei ca să poată trece neobservată.*" CAMIL PETRESCU

Aici, propoziția: *că faptul acesta l-ar compromite teribil* este completiva indirectă a verbului **a se gîndi.**

Același verb **a gîndi** se folosește și fără determinantul obligatoriu pronume reflexiv în acuzativ **se.** În această ultimă situație, **a gîndi** cere completivă directă:

„*Că ei nu vedeau prea limpede la ce le-ar folosi să mai învețe cînd* 40 *sau* 50 *de ani din viața lor se scurseseră fără învățătură era adevărat, dat tot atît de adevărat era că ei nu putuseră* **să nu gîndească** *în cele din urmă* că nu-i costă mare lucru s-o *asculte și că așa cum făcuseră multe în viața lor, dar puține cu folos,* de ce n-ar face-o și pe asta..." MARIN PREDA

În textul de mai sus, propozițiile: *că nu-i costă mare lucru* și *că de ce n-ar face-o și pe asta* sînt subordonate completive directe ale verbului **a gîndi.**

În ceea ce privește verbul **a aduce,** la prima vedere ar părea că în acest caz determinantul său obligatoriu prepozițional nu ar avea vreo importanță sintactică sau stilistică.

Totuși, acest verb permite folosirea lui ca sinonim al verbului **a semăna.** În această ultimă situație, **a aduce** are un determinant prepozițional obligatoriu construit cu prepoziția *cu:*

„*Dar repede mă răzgîndii și-mi displăcea această adunare de adio... prea* **aducea** *cu o înmormîntare...*" ION BRAD

Cu sensul „a semăna", verbul **a aduce** se construiește și cu un determinant obligatoriu cu prepoziția *a:*

„*Astfel vorbesc cei din Feldioara și cu mai multă hotărîre,* **aducînd** *a asprime, cei din satul vecin, de la Rucăr.*" GEO BOGZA

Prin urmare, cu sensul „a semăna", **a aduce** permite două prepoziții în structura determinantului prepozițional obligatoriu: **cu** și **a:** *a aduce* **a** și *a aduce* **cu.**

Determinanți obligatorii — nume predicative

În grupul verbal, un determinant obligatoriu care caracterizează numai unele verbe este numele predicativ.

Un asemenea verb, care are ca determinant obligatoriu numele predicativ, este **a fi,** cînd are o determinare de tip *ce?, cum?*

„*La prozator, toate se leagă : viața* e moarte *și moartea* e viață." FLORIN MUGUR

„*Seninătatea lui Moromete* **este** o însușire *esențială, dăruită lui de la bun început și pentru toată viața.*" MARIN PREDA

„*Limba romană* **este** limba latină *vorbită în mod neîntrerupt în partea orientală a Imperiului roman, cuprinzînd provinciile dunărene romanizate (Dacia,*

Panonia de sud, Dardania, Moesia superioară și inferioară) din momentul pătrunderii limbii latine în aceste provincii și pînă în zilele noastre." ALEXANDRU ROSETTI

În textele anterioare determinanții obligatorii ai verbului **a fi** de tip nume predicativ sînt: **(e)** *moarte*, **(e)** *viață*, **(este)** *o însușire*, **(este)** *limba latină*, fără de care verbul **a fi** nu poate apărea în aceste contexte.

Să vedem care este situația într-un context ca:

„Aceasta **este** *de fapt și convingerea mea ascunsă.*" FLORIN MUGUR

După topică ar părea că *aceasta* este subiect și, prin urmare, *convingerea* este nume predicativ. În asemenea enunțuri, propunem să reținem o observație legată de articularea cu articol hotărît a unuia din termeni. Problema s-ar pune astfel: față de un verb copulativ, substantivul articulat hotărît enclitic este, cu prioritate, subiect, iar celelalte cuvinte sînt, eventual, nume predicative. Ordonînd elementele din exemplul de mai sus, situația devine: *Convingerea mea este aceasta*, cu substantivul *convingerea* — subiect și pronumele demonstrativ **aceasta** — nume predicativ.

Aceeași interpretare vom da și următorului enunț literar:

„*Mare* poamă *mai* **e** */ și Leda asta, / De aceea lumea rămîne / Așa de frumoasă.*" MARIN SORESCU

Considerăm numele propriu *Leda* — subiect iar **poamă** — nume predicativ, determinant obligatoriu al lui **e**.

Cum spuneam, substantivul articulat hotărît enclitic este, cu prioritate, subiect, dar textul literar trebuie interpretat și din acest punct de vedere.

Să ne oprim la:

„*O, nu*-**i** umbra *ei aceea* — , **este** îngeru-*i de pază, / Lîngă marmura cea albă văd ființa-i aeriană. /Peste viața-i inocentă, viața lui cea sîntă plană, / Lîngă dînsa el se roagă, lîngă ea îngenunchează.*" MIHAI EMINESCU

De astă dată, deoarece pronumele demonstrativ *aceea* este elementul de la care pornește enunțul, constituindu-se ca subiect, **umbra,** deși articulat hotărît enclitic, este, totuși, nume predicativ, ca și **îngeru** care, în fapt, este articulat hotărît, articolul hotărît *-l*, lipsind formal din cauza pronumelui conjunct *-i (îngeru-i)*.

Determinantul obligatoriu de tip nume predicativ al verbului **a fi** apare și în situația în care **a fi** se subînțelege.

Exemplul clasic din acest punct de vedere este:

„*Ea — un înger ce se roagă, / el — un demon ce visează.*" MIHAI EMINESCU

Deci numele predicativ **demon** determină verbul **a fi** subînțeles.

Bineînțeles, însă, că în literatura română mai există și alte cazuri de subînțelegere a verbului **a fi** pe lîngă numele predicativ:

„*Spuneau că cei treji / Nu* **sînt** *altceva decît /* Privire, *atunci cînd privesc, / / Auz, atunci cînd aud, /* Durere, *atunci cînd se-ndurerează.*“ NICHITA STĂNESCU

Ca urmare, **privire, auz, durere** sînt nume predicative ale lui **a fi.**

În gramatica tradițională, românească, numele predicativ este un component al predicatului nominal, format din verbul copulativ și numele predicativ. Practic, putem reține ca nume predicativ și determinantul obligatoriu al verbului ce apare și în afara predicatului nominal, după cum se poate vedea din faptul că numele predicativ însoțește verbul **a fi** și celelalte verbe copulative chiar atunci cînd acestea sînt la un mod nepredicativ (gerunziu, infinitiv, participiu sau supin).

„**Fiind** băiet, *păduri cutreieram / și mă culcam ades lîngă izvor.*“ MIHAI EMINESCU

Aici **băiat** este numele predicativ al gerunziului **fiind.**

La fel în:

„*Ei, cei treji, aleargă tot timpul / În ei înșiși /* **Fiind** *rînd pe rînd / Numai* o gleznă / *sau / numai* un braț / *Restul trupului azvîrlindu-și-l / rînd pe rînd în tenebre.*“ NICHITA STĂNESCU

Aici **o gleznă, un braț** sînt, pe rînd, nume predicative ale gerunziului **fiind.**

Determinantului obligatoriu — nume predicativ din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția predicativă.

Ceea ce în propoziție putem exprima printr-un cuvînt: *Marea* **este** *întinsă*, unde **întinsă** este nume predicativ, în enunțul amplu devine o propoziție: *Marea* **este** *cît se vede cu ochii*, unde **cît se vede cu ochii** este subordonata predicativă față de *Marea* **este**, corespunzînd numelui predicativ **întinsă.**

Propoziția predicativă, determinant obligatoriu al verbului **a fi**, se poate referi la un subiect, cum a fost mai sus *marea*, ca și în:

„Adevărul **este** *că toate popoarele sînt egale, dar, cu cît trece mai mult timpul, cu atît ne depărtăm mai mult de cei cu care ar trebui să fim egali, căci deopotrivă toți sîntem în ceea ce privește însușirile cerute de cultură.*“ NICOLAE BĂLCESCU

Aici, față de substantivul subiect — *adevărul*, prin intermediul verbului **a fi** se construiesc două propoziții predicative:
1) *că toate popoarele sînt egale* și
2) *dar cu atît ne depărtăm mai mult de cei...*
Aceeași situație există și în textul care urmează:

„*Diferența dintre ei* **este** că escamotează adevărul, îl interpretează binevoitor, *în timp ce eu am curajul să-l suport.*" ANTON HOLBAN

Față de substantivul subiect, *diferența*, apar aici predicativele:
1) *că escamotează adevărul* și
2) *îl interpretează binevoitor.*
Spre deosebire de numele predicativ care apare și în cazul unui verb copulativ subînțeles, propoziția predicativă nu poate să apară în absența acestuia.
Cum am văzut, propoziția predicativă se poate referi la un subiect, *adevărul, diferența* și, desigur, la altele, dar mai frecvent se pare că predicativa se referă la o subiectivă:

„*Ceea ce e regretabil pentru mine este* că totdeauna, *după ce am urmat pe unul, departe, pe o cărare, cînd mă uit înapoi,* mă căiesc *că n-am urmat îndemnul celuilalt.*" ION LUCA CARAGIALE

Propoziția predicativă de aici: **că totdeauna mă căiesc** se referă la subiectiva: *ceea ce e regretabil pentru mine*
La fel stau lucrurile și în:

„*Ceea ce e penibil e* că un om ca Ladima poate *să scrie unei astfel de femei fără să gîndească nici o clipă că faptul acesta, dacă s-ar afla l-ar compromite teribil, căci prea era deochiată purtarea ei ca să poată trece neobservată.*" CAMIL PETRESCU

De această dată, predicativa **că un om ca Ladima poate** se referă la subiectiva: *Ceea ce e penibil.*
Subiectiva la care se referă predicativa, cum este de așteptat, are și o altă formă decît aceea din exemplele de mai sus, unde elementul introductiv era pronumele relativ compus, **ceea ce.**
Astfel, apar subiective introduse prin **dacă, cînd** sau **să** și, față de acestea, prin intermediul verbului copulativ **a fi** se formulează propoziția predicativă:

„*Cînd te naști la Teliu este* ca și cînd te-ai fi născut *într-o pădure.*" ZAHARIA STANCU

Aici, față de subiectiva *cînd te naști la Teliu*, apare subordonata predicativă **ca și cînd te-ai născut într-o pădure.**
Insistînd puțin asupra structurii de mai sus: *cînd...* = subiectivă, *ca și cînd...* = predicativă, structură controversată în lucrările de specialitate, este necesar să precizăm că nu în toate situațiile, structura poate avea aceeași interpretare

gramaticală, fiindcă, mai ales atunci cînd a doua subordonată are un alt element subordonator decît *ca și cînd, că* sau *să* sau *ca...să*, există posibilitatea unor nuanțe circumstanțiale care exclud interpretarea subordonatei ca predicativă.

De exemplu în:

„*Dacă unele popoare au rămas în urmă* **este** că au îndurat un regim nefavorabil din pricina vitregiilor politice." NICOLAE BĂLCESCU

Aici propoziția *că au îndurat un regim nefavorabil din pricina vitregiilor politice* nu este predicativă, ci circumstanțială de cauză.

Așa se întîmplă și în:

„*Dacă în aceste pagini învălmășite am făcut o parte însemnată bătrînului Riedinger, pe care cele mai multe cataloage de muzee îl uită,* **este** că am găsit în capul biografiei lui, scrisă de Charles Blank, cîteva cuvinte interesante." ALEXANDRU ODOBESCU

Și aici, propoziția: *că am găsit în capul biografiei lui, scrisă de Charles Blanck, cîteva cuvinte interesante,* are, de asemenea, sens cauzal și exclude interpretarea ei ca predicativă, deci este circumstanțială de cauză.

În versurile următoare, subordonata lui **a fi** se aseamănă, în linii generale, cu cea din ultimele două exemple, dar prezintă o mică diferență asupra căreia ne vom opri în cele ce urmează:

„*Și* dacă ramuri bat în geam / *Și* se cutremur plopii / **E** *ca în minte să te am / Și-ncet să mi te-apropii.*" MIHAI EMINESCU

Cele două subordonate de la început: *dacă ramuri bat în geam* și *se cutremur plopii* sînt subiective, fără însă ca subordonatele care urmează să fie predicative. De astă dată, circumstanța exprimată de ele este aceea de scop, deci: *ca în minte să te am și-ncet să mi te-apropii* sînt circumstanțiale finale.

Aceeași interpretare și în:

„Dacă, încercînd a reda întrucîtva trăsăturile acestui nobil chip am stăruit atît **este** *că n-am voit să scap prilejul de a-l face să retrăiască înaintea ochilor mei, amintirea lui fiindu-mi scumpă.*" MATEIU CARAGIALE

Și aici, subordonata introdusă prin conjuncția **dacă**, *dacă încercînd a reda întrucîtva trăsăturile acestui nobil chip am stăruit atît* este subiectivă, în timp ce subordonata verbului **a fi**, *că n-am voit,* este subordonată circumstanțială de cauză.

În consecință, în structura discutată, a doua subordonată, introdusă prin conjuncția *că,* este, de obicei, circumstanțială de cauză, cea introdusă prin *ca...să* este, tot de obicei, circumstanțială de scop și numai, în rare cazuri, apare ca subordonată predicativă.

Un alt verb de același tip cu **a fi**, avînd determinant obligatoriu nume predicativ, este **a deveni**.

„Dar ura lor / Din cînd în cînd **devenea** / Colosală / *Pentru că, spuneau ei, / Însăși privirea se poate trezi."* NICHITA STĂNESCU

Aici **a deveni** apare cu numele predicativ, determinant obligatoriu — **colosală**.

Și o altă exprimare a determinantului nume predicativ:

„Totul este simplu, atît de simplu încît / **Devine** de neînțeles." NICHITA STĂNESCU

În exemplele de mai sus, **a deveni** are determinanți obligatorii nume predicativ, întîi adjectivul **colosală**, și apoi verbul la supin **de neînțeles**.

Ca și în cazul lui **a fi**, numele predicativ poate determina verbul **a deveni** la moduri nepredicative:

„Sfîrșitului care se apropie, cei ce atît de cumplit urcaseră întreaga zi, nu îi putea spune decît deznădejdea **devenită,** *în acea clipă,* minerală." GEO BOGZA

Avem, deci, ca nume predicativ adjectivul **minerală**, pe lîngă participiul **devenită**.

Determinantului obligatoriu de tip nume predicativ îi corespunde propoziția predicativă:

„Așa-s în clipa asta toate, dar mîine albii cavaleri / Despodobiți de-atîtea grații ce le-mprumută luciul lunii, / **Vor deveni** ce-au fost de-a pururi: caișii, zarzării și prunii / Banalii pomi din fața casei *ce-i știu de-atîtea primăveri."* DIMITRIE ANGHEL

A deveni cu subordonata predicativă *ce-au fost de-a pururi: caișii, zarzării și prunii, banalii pomi din fața casei"*.

În grupul verbal, au determinant obligatoriu nume predicative și verbele sinonime cu **a deveni: a se face** și **a ajunge.**

De altfel, se observă ușor că o exprimare de felul: **a devenit** *profesor* este sinonimă cu **s-a făcut** *profesor* și **a ajuns** *profesor*, unde *profesor* este nume predicativ pe lîngă cele trei verbe.

„Se prăbușește în trepte de nor, sticlește,/Tăcerea **se face** vînt albastru" NICHITA STĂNESCU

Aici **a se face** are numele predicativ **vînt albastru.**
Și într-un alt exemplu:

„Încetul cu încetul **s-a făcut** om cu vază." ION SLAVICI

Om cu vază este aici numele predicativ al lui **a se face.**
La fel în:

„Tăcerea se izbește de trunchiuri, se-ncrucișe, / **Se face** dragoste, **se face** nisip." NICHITA STĂNESCU

Față de substantivul subiect *tăcerea*, prin intermediul verbului copulativ **a se face, dragoste, nisip** sînt nume predicative, funcționînd ca determinant obligatoriu în grupul verbal al lui **a se face.**

Ca și în cazul celorlalte verbe discutate pînă acum, determinantul nume predicativ din propoziție devine, în frază, propoziție predicativă:

„*Cînd* **te-i face** mare, **o să te faci** ce-i vrea tu, *dar acum, că ești mic, să nu ieși niciodată din vorba mea, că poți să o pățești și mai rău !*" ION CREANGĂ

În textul de mai sus există doi determinanți obligatorii ai verbului **a se face: mare**— nume predicativ al lui **te-i face** și propoziția predicativă **ce-i vrea tu** pe lîngă **o să te faci.**

La fel în:

„**Fă-te** ce **te-i face**, *zise Făt-Frumos, că de te-a găsi zmeul aici, te prăpădește.*" ION CREANGĂ

Și în acest text există doi determinanți obligatorii de tip nume predicativ: **ce,** nume predicativ al verbului **te-i face** și propoziția predicativă **ce te-i face** a verbului **fă-te.**

Dacă însă verbul **a se face** nu are sensul* „a deveni", ci „a se preface", determinanții lui nu sînt de tip nume predicativ, ci element predicativ suplimentar,

„*Stratulat rîse, fără să vrea, printre mustăți, iar Stănică însuși care, fiind înăuntru* **se făcu** că n-aude, *fu izgonit pentru a nu da loc la bănuieli.*" GEORGE CĂLINESCU

Aici, subordonata **că n-aude** este predicativa suplimentară a verbului **se făcu.**

La fel stau lucrurile și în:

„*Poate că de aceea cînd trecea stînd în picioare în căruță, oamenii se dădeau la o parte și* **se făceau** că nu-l văd." TITUS POPOVICI

Aici **că nu-l văd** este tot predicativă suplimentară pe lîngă verbul **se făceau.**

Determinant obligatoriu de tip nume predicativ cere și verbul **a ajunge,** cînd se construiește în poziția sintactică **ce? cum?** și înseamnă „a deveni".

„*Băiatul știe destulă carte ca* **să ajungă** ucenic *la cojocărie.*" ION SLAVICI

„*Brava lui,* **a ajuns** un tînăr de ispravă!" I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Și acum un text cu două situații de acest fel:

„*El simte că puterea banului, putere care* **ajunge** din ce în ce mai mare *în timpul său, cînd* el **a ajuns** mic proprietar, *îl pune în situația de a face din avuția sa o marfă.*" MARIN PREDA

Prin urmare, două nume predicative ale verbului **a ajunge: a ajuns mare,** cu referire la *puterea banului* și **a ajuns mic proprietar** cu referire la *țăran.*

La fel și pe lîngă moduri nepredicative:

„**Ajuns** măcelar, *firea lui s-a înăsprit.*" ION SLAVICI

Măcelar este numele predicativ al participiului **ajuns.**

Este necesar să precizăm că ambele verbe: **a se face** și **a ajunge** cer nume predicative și propoziție predicativă numai cînd înseamnă „a deveni". În rest, construcțiile cu aceste verbe au alte interpretări:

„*Cînd* **am ajuns** amorțit *de frig la Cocorăști, îmi era frică să mă duc acasă și de aceea Huțu a venit cu mine...*" ION SLAVICI

Aici, **a ajunge** este construit cu elementul predicativ suplimentar **amorțit,** care nu satisface condiția de nume predicativ.

În esență, însă, **a ajunge** este verb care desemnează mișcarea și în această situație se construiește cu prepoziția **la:**

„*Simțurile-i, multă vreme răzlețite și confuze, încercau să se întoarcă la locul lor. Voit sau nu, cu o clipă înainte de* **a ajunge** la marginea prăpastiei. *Erau semne că alesese viața.*" ION BRAD

Deci, ca verb de mișcare, **a ajunge,** cere prepoziția **la: a ajunge la** *marginea prăpastiei.*

În frază, **a ajunge** se construiește cu ajutorul conjuncțiilor **să** sau **ca...să.**

„*Cu toate discuțiile din poiana fierăriei lui Iocan, care nu aveau prin ele însele nimic neobișnuit, se răspîndi știrea că acolo Cocoșilă se certase cu Țugurlan,* **ajungînd** *aproape* să se bată." MARIN PREDA

Firesc, **a ajunge** are aici completiva indirectă *să se bată*

La fel în:

„*În anul al IV-lea de școală primară, Niță* **ajunsese** să scrie așa de frumos *încît dacă l-ai fi pus alături de al lui Ghiță, caietul lui părea că este modelul de caligrafie tipărit...*" ION LUCA CARAGIALE

Subordonata *să scrie așa de frumos* este completiva indirectă a verbului **a ajunge,** corespunzînd poziției sintatice **la ce?**

Situația este complet diferită de aceea în care apare un alt fel de determinant:

„*Putea acum spune tuturor că* **a ajuns** ce și-a dorit." I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Aici, subordonata verbului **a ajunge,** *ce și-a dorit,* este predicativă.

Determinant obligatoriu nume predicativ are verbul **a părea** în:

„**Părea** un tînăr voievod / *Cu păr de aur moale, / Un vînăt giulgiu se-ncheie nod / Pe umerele goale.*" MIHAI EMINESCU

Numele predicativ al lui **a părea** este aici **un voievod.** Un alt exemplu:

„*Trei bărbați și trei femei, cu obrajii crînceni, încremeniți,* păreau pietre *abia rupte din măruntaiele pămîntului.*" GEO BOGZA

De astă dată **pietre** este nume predicativ al lui **păreau**, cu referire la subiectul *trei bărbați și trei femei.*

Determinant nume predicativ există după **a părea** și în:

„*Femeia* **părea** obișnuită *cu acest fel de tratament, întrucît alergase mult și înainte și după căsătoria fiicei sale, pe la ambasade și pe la alți funcționari consulari.*" ION BRAD

De astă dată, numele predicativ este **obișnuită** pe lîngă **părea.**

Ca și la celelalte verbe care cer nume predicativ, și pe care, datorită tradiției, le numim copulative, și la verbul **a părea** constatăm posibilitatea de înlocuire a numelui predicativ din propoziție prin propoziția predicativă în frază:

„*Omul acesta* **pare** că nu știe *cît prețuiește pentru mine amiciția lui și nu-și face idee, desigur, ce fericit sînt eu cînd aflu de la dînsul ceea ce de la alții ar fi greu de aflat.*" ION LUCA CARAGIALE

De astă dată, propoziția **că nu știe** este predicativă în grupu verbal **omul...pare.**

La fel în:

„*Se vedeau primii baci sus, pe buza prăpastiei și nu păreau* că sînt atît de departe, *dar vremea trecea și distanța rămînea mereu aceeași, ca și cum mersul lor prin zăpadă ar fi fost inutil.*" GEO BOGZA

În grupul verbal **bacii...nu păreau,** propoziția **că sînt atît de departe** este, fără îndoială, predicativă.

Ca și la celelalte verbe copulative, numele predicativ și, ca urmare, propoziția predicativă, pot determina moduri nepredicative ale verbului **a părea:**

„*Cora își oferea cu dărnicie afecțiunea,* **părînd** să o ceară și ea la rîndul ei." ILEANA VULPESCU

Deci predicativa **să o ceară și ea la rîndul ei,** este dependentă de gerunziul **părînd.**

La fel în:

„*Sînt încă seri în care, copleșit de cețuri, pierdut de sine însuși și de Steaua Polară, abia mai plutește,* **părînd** că peste noapte va fi înghițit de genuni." GEO BOGZA

Și aici, o predicativă a gerunziului **părînd,** dar construită altfel, cu ajutorul conjuncției **că,** față de exemplul precedent, unde elementul introductiv era conjuncția **să.**

În ceea ce privește verbul **a părea**, credem că mai este necesar să consemnăm variațiile acestuia privitoare la felul subordonatei cu care se construiește.

Pînă acum am urmărit construcțiile cu propoziții predicative dependente de verbul **a părea.**

Dar, pe lîngă calitatea de verb copulativ, calitate în care cere subordonată predicativă, verbul **a părea** este și impersonal, calitate care dictează apariția unei subordonate subiective.

Pentru a diferenția predicativa de subiectivă, ambele depinzînd de **a părea,** trebuie să precizăm că propoziția predicativă se constituie după **a părea** numai dacă acest verb are subiect; dacă **a părea** nu are subiect înseamnă că este impersonal, iar subordonata este subiectivă.

Să urmărim versurile:

1) **Părea** că printre nouri s-a fost deschis o poartă / *Prin care trece, albă, regina nopții moartă.*" MIHAI EMINESCU

2) *„Și-o fîntînă strîmbă pe lumina zării* / **Pare** că sporește liniștea-nserării." GEORGE TOPÎRCEANU

În primul caz **a părea** este impersonal și, ca urmare, propoziția **că printre nouri s-a fost deschis o poartă** este subiectivă.

În cel de-al doilea caz **a părea** are subiectul **o fîntînă,** și normal, propoziția **că sporește liniștea-nserării** este predicativă.

Aplicînd aceleași criterii, să urmărim și alte subordonate ale verbului **a părea:**

„I se **părea** că nu l-a văzut de mult, **că-***l* regăsește după o lungă despărțire *și ar fi vrut să poată face pentru el ceva : un gest de tandrețe, unul de recunoaștere, dar tăcerea lui o descuraja.*" MIHAIL SEBASTIAN

Cele două propoziții **că nu l-a văzut de mult, că-l regăsește după o lungă despărțire** sînt subordonate subiective după verbul impersonal **se părea.**

Situația se schimbă în:

„Sașa și Tincuța îi ridicară pernele la spate și ea **păru** că doarme." DUILIU ZAMFIRESCU

Aici, **a părea** are subiect: *ea părea* și subordonata **că doarme** este predicativă.

La fel stau lucrurile și dacă verbul **a părea** este la un mod nepredicativ, de pildă, la gerunziu:

„Cora își împărțea cu dărnicie afecțiunea, **părînd** să o ceară și ea la rîndul ei" ILEANA VULPESCU

Aici, deoarece gerunziul **părînd** are subiect comun cu acela al predicatului, subordonata **să o ceară și ea la rîndul ei este** predicativa gerunziului.

Verb copulativ cu determinant obligatoriu nume predicativ este și **a rămîne.**

„**A rămas,** *Mara, săraca,* văduvă, *cu doi copii, sărăcuții de ei, dar era tînără și voinică și harnică, nu-i vorbă.*" ION SLAVICI

Văduvă este numele predicativ al verbului **a rămas.** Cu nume predicativ se construiește **a rămîne** și în:

„*Întîlnirea aceasta, a doua,* **ar fi rămas** fără semnificație *dacă, la un moment dat, nu puneam întrebarea: Ce-ar fi să facem o carte?*" FLORIN MUGUR

Aici nume predicativ al lui **ar fi rămas** este **fără semnificație.**

Pe lîngă același verb copulativ, pot apărea mai multe nume predicative:

„*Deschise fereastra din fața măcelăriei și Persida* **rămase** dreaptă, înaltă *și* cu fața deschisă *în ea.*" ION SLAVICI

Rămase are numele predicative **dreaptă, înaltă, cu fața deschisă.**

Nume predicative au și formele la moduri nepredicative ale verbului **a rămîne:**

„*Adeseori mi-o închipuisem cu părul alb, într-o bătrînețe liniștită, surîzătoare,* **rămînînd,** *ființelor noastre în amurg, același* prilej unic *de profundă comuniune.*" GEO BOGZA

Prilej unic este numele predicativ al gerunziului **rămînînd.**

La fel și participiul verbului **a rămîne:**

„**Rămasă** singură, *Mara își făcuse socoteala și stete mult pe gînduri.*" ION SLAVICI

Singură este numele predicativ al participiului verbului **a rămîne, rămasă.**

Și în versuri:

„*Mă rog de mere și în genunchi mă las / În fața umbrei merelor ca* **să rămînă** / Nedespărțită *de ele.*" NICHITA STĂNESCU

Nedespărțită este numele predicativ al lui **să rămînă.**

În enunțul amplu, subordonata verbului **a rămîne,** corespunzătoare numelui predicativ este, de regulă, predicativă:

„*Nemaiavînd ce să ia, vru să iasă, dar avu o clipă de neliniște,* **rămase** ca și cînd ar fi fost țintuit locului *și i se păru că lumina lămpii scade pe nesimțite și se face întuneric.*" GEORGE CĂLINESCU

Aici **ca și cînd ar fi fost țintuit locului** este subordonata predicativă a lui **rămase.**

O interpretare diferită dăm versurilor care urmează:

„*Dacă* **rămîn** *mai departe* cum sînt, / *Voi îngheța sau mă voi aprinde,* / / *Dar* **nu rămîn** așa *cum sînt / Închid ochii : se arată numai peisajul interior* / / *Adică negru, adică vînăt.*" NICHITA STĂNESCU

În aceste versuri, numele predicativ al lui **rămîn** este, mai întîi, propoziția **cum sînt** și apoi **așa** și, ca urmare, propoziția **cum sînt** nu mai poate fi predicativă, ci este o modală propriu-zisă care subliniază calitatea exprimată prin *așa*.

În frază, ca și în cazul altor verbe copulative, la moduri nepredicative, numele predicativ poate fi subordonata predicativă:

„*Dacă cineva i-ar fi dat pe mînă un copil să-l păzească pînă vine și nu s-ar mai fi întors o zi, Hergat își lua misiunea în serios, și,* **rămas** să îngrijească de copil, *și-ar fi uitat și pacienții afară.*" GEORGE CĂLINESCU

Propoziția **să îngrijească de copil** este determinant obligatoriu nume predicativ al participiului **rămas,** așadar propoziție predicativă față de acesta.

Un alt verb cu determinant obligatoriu nume predicativ în grupul verbal este și **a însemna,** în enunțuri ca: *Viața* **înseamnă** *luptă; Generozitatea* **înseamnă** *optimism,* unde **luptă** și **optimism** sînt nume predicative.

„ *A fi supărat pe cineva* **nu înseamnă** *neapărat* a-*l* ocoli." MARIN PREDA

A ocoli, nume predicativ față de **a însemna,** cu referire la subiectul *a fi supărat*.

La fel, într-o structură mai largă:

„**A fi** contemporan **înseamnă a fi** nemulțumit *de prezent, dar nu avînd în minte trecutul..., ci viitorul și a lucra pentru venirea lui,* **înseamnă** a contopi *noțiunea de vizionar cu aceea de militant, deci* **a fi** un vizionar militant. **Înseamnă** a întoarce *mecanismul unui ceas care va bate orele zilei de mîine și* **a fi** sigur *că-l vei auzi.*" GEO BOGZA

Există aici, desigur, mai multe nume predicative, mai ales datorită faptului că **a însemna** este reluat: **a fi nemulțumit, a contopi, a fi un vizionar militant, a întoarce, a fi sigur.**

Și acum, **a însemna** cu alt nume predicativ:

„*La Malraux a văzut el* ce **înseamnă** *să fii sensibil la seismele epocii.*" FLORIN MUGUR

Aici, un singur nume predicativ **ce,** în comparație cu concretizările din textul anterior.

În frază, subordonata verbului **a însemna** urmează cele stabilite pentru verbul **a părea.**

Dacă **a însemna** este impersonal, subordonata acestui verb este subiectivă:

„**Înseamnă** că ați mai fost pe aici." ZAHARIA STANCU

Aici, **că ați mai fost pe aici** este subiectivă.

Dar, dacă **a însemna** este construit cu subiect, subordonata este predicativă.

„*Asta* **nu înseamnă** că toți capătă o experiență de Don Quijote." **MARIN** PREDA

De astă dată, propoziția **că toți capătă o experiență de Don Quijote** este predicativă.

Aceeași situație în:

„Cam în același timp reapăru și Tudorel, care, așezîndu-se într-o zi la masă cu un aer bine dispus, părea hotărît să pună lucrurile la punct, convins că **a se lăsa furat de gînduri** *înseamnă* să-și neglijeze tocmai preocupările lui cele mai de seamă." GEORGE CĂLINESCU

Aici subordonata predicativă a lui **a însemna, să-și neglijeze tocmai preocupările lui cele mai de seamă,** se constituie în relație cu subiectul exprimat prin infinitiv *a se lăsa furat de gînduri.*

Spre deosebire de **a părea,** dar la fel ca la **a fi,** subordonata predicativă poate apărea pe lîngă **a însemna,** cu referire la o subordonată subiectivă:

„Și dacă bănuiala că el ar fi vinovat de toate cîte se-ntîmplaseră de cînd își făcuse apariția printre sătenii din Plopeni devenise aproape certitudine. **Însemna** că *tot ceea ce se spunea despre el* era necesar *să fie luat în seamă."* MARIN PREDA

Predicativa **că era necesar** apare prin referire, desigur, prin intermediul verbului **a însemna,** la subiectiva *dacă bănuiala devenise aproape certitudine.*

Să urmărim raporturile sintactice din:

„**Dacă,** *intrînd,* **trebuia** *să pleci capul, apoi aceasta* **însemna** că părintele Ghermănuță își dăduse ca înălțime înălțimea ăpturii sale înseși cu comănac cu tot." CALISTRAT HOGAȘ

Propoziția *că părintele Ghermănuță își dăduse ca înălțime înălțimea făpturii sale înseși cu comănac cu tot* este predicativă față de subiectiva **dacă trebuia,** reluată prin *aceasta.*

Și acum un text recapitulativ care cuprinde mai multe verbe avînd ca determinant obligatoriu un nume predicativ, numite, în mod obișnuit, copulative, deoarece fac legătura între numele predicativ și subiect:

„După cîteva săptămîni de lagăr, George simți deodată că îi **este** peste putință **să rămînă** cum fusese pînă acum, *că tensiunea și groaza, cărora le rezistase* **cum părea** *că e* mai bine. *scăzuseră și dintr-odată, totul i* **se păru** interesant *și* proaspăt." TITUS POPOVICI

Există, în acest text, **peste putință,** nume predicativ al lui **este, cum,** nume predicativ al lui **fusese,** propoziția **cum fusese pînă acum,** predicativa lui **să rămînă,** din nou **cum,** numele predicativ, de astă dată al lui **părea, mai bine,** nume predicativ al lui **e, interesant** și **proaspăt,** nume predicative ale lui **se păru.**

Și acum, un text recapitulativ ce conține nume predicative ale modurilor nepredicative:

„Nepoata mazilului, **fiind** o copilă *neștiutoare, îndată ce ieșise din chilie, se ștersese cu grăbire la ochi și, în loc să înștiințeze pe bunicii săi, cum socotise*

rezbitera, despre grabnica **însănătoșire** *a* **măriei sale,** *ca să* [illegible] *ușii ca să asculte ce spun cei doi* **rămași singuri."** MIHAIL SAD[illegible]

Găsim: **o copilă,** nume predicativ **al gerunziului fiind,** [illegible] **guri,** nume predicativ al participiului **rămași.**

CENTRE DE ORGANIZARE DE GRADUL AL II-LEA

Prin centre de organizare de gradul al **II-lea, înțelegem** grupurile verbale alcătuite nu în jurul unui **predicat, care ar** constitui un centru de organizare de gradul I, ci **în jurul verbelor** la moduri nepredicative, gerunziu, infinitiv, **participiu** și, foarte, rar, supin.

Așa cum determinanții verbali „gravitează" în jurul verbului predicat care formează nucleul enunțului, în general aceiași determinanți „gravitează" și în jurul modurilor nepredicative, creînd așa-numitele centre de organizare de gradul al II-lea, în care „nucleul" nu este predicat, ci un mod nepredicativ, la rîndul lui subordonat.

Ne ocupăm în mod special de aceste centre de organizare de gradul al II-lea datorită faptului că au, pe de o parte, o structură complexă, iar pe de altă parte, o frecvență mare în limba română actuală.

Să observăm fraza:

„*Dacă,* **încercînd a reda** *întrucîtva trăsăturile acestui nobil chip,* am **stăruit** *atît,* este *că n*-am voit *să scap prilejul* **de a-l face** să retrăiască *înaintea ochilor mei amintirea lui* **fiindu-***mi scumpă.*" MATEIU CARAGIALE

Există aici, pe lîngă patru centre de organizare de gradul **I,** patru centre de organizare de gradul al II-lea: două **infinitive, a reda, de a face,** și două gerunzii, **încercînd** și **fiind,** care atrag un număr mare de determinanți verbali.

Un număr mare de centre de organizare de gradul al **II-lea** observăm în:

„**Plimbîndu-mă** *într-o seară de vară, cam prin 1920, pe Calea Victoriei, în preajma unor alegeri,* văzui **apropiindu-se** *de noi un individ în care totul* anunța *demența; pentru* **a evita** *întîlnirea,* alunecai *ochii într-o parte* **prefăcîndu-***mă că* nu-*l* văd." EUGEN LOVINESCU

Aici sînt patru centre de organizare de gradul **I** și patru centre de organizare de gradul al II-lea, dintre care trei gerunzii: **plimbîndu-mă, apropiindu-se, prefăcîndu-mă,** și un infinitiv: **a evita.**

Fără a mai fi așa de numeroase, centrele de organizare de gradul al II-lea din fraza următoare dau eleganță **exprimării:**

„*Uneori, cînd întrebări chinuite îmi* dau *răgaz, oricît de puțin timp,* **sau** *cînd* constat *că* trece *întreaga viață fără* **a** *mă* **fi limpezit** *cumva, mereu* **încer-**

cînd *noi construcții de viață tot așa de fragile,* mă apucă *regretul că* am avut *prilejul* să trec *pe lîngă Desirée fără* să mă încumet s-o cunosc *mai de aproape.*" ANTON HOLBAN

De astă dată, față de cele opt centre de organizare de gradul I, apar două centre de organizare de gradul al II-lea: infinitivul **de a fi limpezit** și gerunziul **încercînd.**

În astfel de enunțuri cu centre de organizare de gradul al II-lea, structura sintactică poate fi uneori complexă:

„*Așadar, dacă mi s-ar da prilejul să plec într-un univers fără cadavre și fără înmormîntări, m-aș teme poate că acolo,* **schimbîndu-se** poziția *stelelor, cerul ar fi lipsit de Orion și nu pot să concep grandoarea în cea mai înaltă expresie a ei, fără catedrala de stele care alunecă pe deasupra lumii în nopțile de iarnă.*" GEO BOGZA

Gerunziul **schimbîndu-se,** ca centru de organizare de gradul al II-lea, are aici subiect propriu, *poziția.*

Și acum, încă o frază măiestru construită, cu structura complexă a centrelor de organizare de gradul al II-lea, de care vorbeam mai înainte:

„...undele **vorbind** *pietrelor despre frumusețea mișcării și* **căutînd** *să le ia cu ele, pe cînd pietrele se străduiesc să le convingă de vastitatea pe care o capătă lumea cînd nu e străbătută ci contemplată.*" GEO BOGZA

Avem aici gerunzii cu subiect propriu: *undele* **vorbind, căutînd.**

În enunțurile în care centrele de organizare de gradul al II-lea sînt numeroase, acestea sînt exprimate variat: fie prin verb la gerunziu, care sînt, se pare, cele mai numeroase, fie prin verb la infinitiv, fie prin participiu:

„*Forța oarecum nota,* **simțind** *că felul lui* **de a vorbi,** *în doi peri, îi făcea bine lui Aurel și întreținea buna dispoziție, așa că,* **mulțumindu-i** *în sinea mea, îmi urmai firul gîndurilor.*" ION BRAD

Prin urmare, găsim un centru **simțind,** gerunziu cu determinanții lui, un altul, **de a vorbi,** infinitiv cu alți determinanți și apoi din nou un gerunziu, **mulțumindu-i,** cu alți determinanți.

Acum un text și cu alte centre de organizare de gradul al II-lea:

„*Îmi citea cîntecele sau mai bine zis nu le citea, ci le mima cu buzele ca din adîncul unei dureri inexprimabile* **izvorîte** din tragedia *pe care o cunoșteam și* **exprimate** în cuvinte *abia percepute; ele au exercitat asupra mea o sugestie mai mare decît le-o îngăduia valoarea artistică:* **citindu-***le acum în urmă, cu ocazia „Istoriei evoluției poeziei lirice", m-am convins că Anghel avea dreptate cînd le considera manifestări de artă elementară,* sinceritatea **nefiind** o calitate *esențială artistică.*" EUGEN LOVINESCU

Se îmbină aici mai multe feluri de centre de organizare de gradul al II-lea: **izvorîte,** participiu cu determinantul *din tragedia,* **exprimate,** participiu, cu determinantul *în cuvinte,* **citindu-**

gerunziu, cu o altă serie de determinanți, **nefiind**, gerunziu, în ceea ce se numește construcție gerunzială absolută, cu subiect propriu, *sinceritatea*, și nume predicativ propriu, *o calitate*.

Și acum, un text modern, cu diverse centre de organizare:

„Dezideratul suprem al oricărei civilizații este **de a-și construi** *raporturi cît mai abstracte și deci cît mai impersonale, după cum gîndirea adevărată se străduiește neîncetat să ajungă la cele mai generale raporturi, pentru că adevărurile sînt universale,* aceasta **fiind** regula *conceptului.*" ALEXANDRU IVASIUC

Găsim de astă dată, centrul de organizare de gradul al II-lea **de a construi**, infinitiv care atrage numeroși determinanți și, din nou, o construcție gerunzială absolută: **aceasta fiind regula**, cu subiectul gerunziului *aceasta* și numele predicativ *regula*.

S-ar putea trage concluzia, firește, falsă, urmărind exemplificările de pînă acum, că aceste centre de organizare, de gradul al II-lea, apar numai în proză. După cum vom vedea, apar și în versuri:

„În lacul cel verde și lin / Resfrînge-se cerul senin / Cu norii cei albi de argint, / Cu soarele nori **sfîșiind** / *Dumbrava cea verde pe mal / Oglindă în umedul val, / O stîncă* **stîrpită** de ger / *Înalță-a ei frunte spre cer / Pe stînca sfărîmată mă sui / Gîndirilor aripi le pui / De-acolo cu ochiul uimit / Eu caut colo-n răsărit / Și caut cu sufletul dus / Ca cerul* **pierdut** în apus / *Cobor apoi stînca în jos / Mă culc între flori cu miros / Ascult la a valului cînt / La zgomotul dulce de vînt / Natura de giur-împregiur / Pe sus e o boltă de-azur / Pe jos e un verde covor /***Țesut** cu mii *tinere flori.*" MIHAI EMINESCU

Ca și în proză, găsim numeroase centre de organizare de gradul al II-lea: **sfîșiind**, gerunziu cu un complement direct, *nori*, **stîrpită**, participiu, avînd complement de agent, *de ger*, **pierdut**, participiu, cu un complement circumstanțial de loc, *în apus*, apoi **țesut**, participiu, cu un complement instrumental, *cu mii*.

Uneori, centrele de organizare de gradul al II-lea din versuri au, aproximativ, complexitatea celor din proză:

„Veniseră streinii / Să-l vadă pe tîlhar și să-l audă / Cîte un fiu, cumătru, nepot sau altă rudă, / **Gătit** *cu* giuvaere, brățări de lanțuri *grele, / Îi dase stăpînirea la glezne și ghiulele / Și strălucea în fiare ca un mitropolit /* **Ros** în călcîi *de scoabe cu nituri și* **strivit** / Cînd se mișca din lanțuri și se-ndrepta să vază, / / *O sută de cădelnițți păreau că-l tămîiază / Patru diaconi falnici înalți și lați în spete / Drept sfeșnice de mînă cu puști și baionete / Păzeau arhiereul de temniță de-aproape / Ca nu cumva să zboare și să scape / Era, cum zic, un munte de om și-ntre vecini / Ca un vultur de piscuri* **tîrît** printre găini / **Intrînd** judecătorii cu cel chemat în față / *Se stinghereau să-i rabde privirile de gheață / Și se făcuse-n sală / Tăcere și de suflet ca-ntr-o clădire goală /Cînd glasul lui* răspunde-**ngînînd** cuvîntul „jur" !" TUDOR ARGHEZI

Există în aceste versuri argheziene, șase centre de organizare de gradul al II-lea: două gerunzii, **intrînd, îngînînd**, și patru participii: **gătit, ros, strivit, tîrît.**

În alte versuri argheziene, de dimensiuni mai reduse, apar mai puține centre de organizare de gradul al II-lea, însă într-o structură mai complexă:

„Argatul **auzind** *că-l cheamă / S-a tulburat de bună seamă / Și ce mira mai mult oierul / E că-l chema la curte chiar boierul* /Stăpînul, **trîndăvind** *în slava lui / Nicicînd nu se-arătase și nicicui / Și sînbrieș la staule de-o viață / / El nu știa măcar cum e la față.*" TUDOR ARGHEZI

Există aici, desigur, numai două gerunzii: **auzind** și **trîndăvind,** ambele construite cu subiect propriu: *argatul* **auzind** și *stăpînul* **trîndăvind.**

Și acum, un text cu relativ puține centre de organizare de gradul al II-lea, însă mînuite artistic:

„Aici, unde pe cîmpul unde-n vechime zeii / N-au trecut decît călări / Unde pietrele-și arată colții albi și iarba / Fuge speriată-n verzuiele zări, / Îmi dau întîlnire cu tine, femeie / Zveltă-și sălbăticită de frumusețe, / Înainte de răsăritul soarelui, cînd stelele / **Rostogolindu-se** înclină cerul într-o parte / Tu, tu, **venind** / *De tine / Doar un strigăt mă mai desparte.*" NICHITA STĂNESCU

Spuneam că Nichita Stănescu folosește artistic centrele de organizare de gradul al II-lea. De altfel, acestea, ca toate modurile nepredicative ale verbului, au caracter sintetic ce avantajează exprimarea ideii. Astfel, pentru poet este convenabil să spună *tu* **venind** în loc să folosească distributiva *care* **veneai** și, respectiv, *stelele* **rostogolindu-se** *înclină cerul,* în loc de a fi folosit o circumstanțială de cauză *fiindcă* **se rostogolesc.**

Prin urmare, ambele gerunzii din textul anterior au calitatea unei exprimări sintetice pe care propozițiile subordonate o pierd.

Prin capacitatea lor de sinteză, centrele de organizare de gradul al II-lea oferă posibilitatea unei exprimări atît artistice cît și economice, ceea ce duce la o frecventă utilizare.

Să urmărim cît de larg ar fi fost enunțul următor dacă s-ar fi renunțat la centrele de organizare de gradul al II-lea:

„*Dar* **odată întorși** *în țară, unii uită tot, poate își manifestă regretele tardive* **de a-ți fi împărtășit** *un gînd sau un amănunt de viață dintre cele mai tainice de parcă și-ar fi spus ceva compromițător propriului suflet.*" ION BRAD

Așa ar fi: *odată* **întorși**, corespunzătoare unei temporale, *după ce s-au întors în țară,* și **de a-ți fi împărtășit** față de atributiva *că ți-au împărtășit.*

Remarcăm așadar, că utilizarea centrelor de organizare de gradul al II-lea nu este numai un simplu fapt constatat, ci și o posibilitate pe care trebuie s-o avem în vedere ca modalitate de exprimare sintetică și artistică.

FUNCȚII SINTACTICE ÎN GRUPUL VERBAL

În capitolul precedent am prezentat determinanții obligatorii ai verbului, urmînd ca, în acest capitol să prezentăm determinanții facultativi din grupul verbal, stabilindu-le funcțiile sintatice în raport cu verbul.

SUBIECTUL ȘI SUBIECTIVA

Cum am stabilit deja, vom considera subiectul și subiectiva drept membri ai grupului verbal, deci elemente subordonate verbului, renunțînd la concepția gramaticii tradiționale, potrivit căreia subiectul și predicatul sînt puse pe același plan, ca părți principale ale propoziției, opțiune pe care o vom prezenta în cele ce urmează.

În mod obișnuit, subiectul arată cine face acțiunea exprimată de verb sau cui i se atribuie o calitate sau o acțiune. Prin urmare, chiar din definiție rezultă două tipuri de subiect:

1. Cine face acțiunea: **Soarele** *dogorește foarte tare;* **Copiii** *aleargă veseli.*

și

2. Cui i se atribuie o calitate sau o acțiune: **Cîinele** *este bătrîn;* **Vara** *este pe sfîrșite;* **Filmul** *devine interesant; Se văd noi* **clădiri**.

Să urmărim cele două tipuri de subiect în textul:

„**Satul** *era tot mai ars și pustiu și numai* **cîinii** *satului urlau pe ici pe colo de foame și rodeau cîte un schelet de vită moartă.*" MIHAI EMINESCU

Distingem, în acest text, subiectul care face acțiunea: **cîinii**...*urlau*...*rodeau* și subiectul căruia i se atribuie o calitate: **satul**...*era ars, pustiu*...

De astă dată, ambele subiecte sînt exprimate prin substantive: **cîinii, satul.**

Aceeași tipologie a subiectului se observă și dacă acesta este exprimat prin alte elemente morfologice:

„**A cunoaște, a iubi** / *Înc-o dată iar și iară* / **A cunoaște**-*nseamnă iarnă,* / **A iubi** *e primăvară.* / **A iubi** *aceasta vine* / *Tare de departe-n mine,* / **A iubi** *aceasta vine* / *Tare de departe-n tine.*" LUCIAN BLAGA

A cunoaște, verb la infinitiv, în ambele versuri: **a cunoaște, a iubi,** cu verb copulativ subînțeles, ca și în **a cunoaște**-*nseamnă iarnă,* cu verbul copulativ *a însemna,* prin urmare, în ambele versuri, **a cunoaște** este subiect căruia i se atribuie o calitate. Pe cînd în *a iubi aceasta vine,* **a iubi** este subiect care face acțiunea: **a iubi** *vine.*

Ca urmare, în versurile citate din Lucian Blaga, cele două infinitive exprimă două tipuri de subiect.

Să urmărim subiectele din:

...„Se vedeau primii **baci** *sus, pe buza prăpastiei, și nu păreau că sînt așa de departe, dar* **vremea** *trecea și* **distanța** *rămînea mereu aceeași, ca și cum* **mersul** *lor prin zăpadă ar fi fost inutil, ca și cum* **puteri** *ascunse, mai tari decît le îngăduiau propriile lor forțe, i-ar fi adus mereu la punctul de plecare...*" GEO BOGZA

Baci este subiect căruia i se atribuie acțiunea verbului *se vedeau*, **vremea** este subiect care face acțiunea: **vremea** *trecea*, **distanța** este subiect căruia i se atribuie o însușire, *aceea și* la fel și **mersul,** căruia i se atribuie calitatea *inutil,* în timp ce **puteri** este subiect care face acțiunea: **puteri** *ar fi adus*.

46. Există o serie de caracteristici ale verbului care determină apariția unui anumit tip de subiect. În principiu, verbele personale, la diateza activă, au subiect care face acțiunea:

„**Faptele** *povestite și nu* **povestitorul** *apar pe primul plan, încît dacă din opera lui Negruzzi n-ar fi rămas decît* **nuvela**, *nimeni n-ar fi putut aduce vreo precizare despre particularitățile morale ale omului* **care** *a scris-o.*" TUDOR VIANU

Subiectele **faptele, povestitorul** sînt subiecte care săvîrșesc acțiunea exprimată de predicatul *apar,* **nuvela** este subiectul care face acțiunea exprimată de predicatul *n-ar fi rămas* și, în sfîrșit, **care** este subiectul care săvîrșește acțiunea exprimată de predicatul *a scris*.

Verbele la diateza pasivă au subiect căruia i se atribuie o acțiune realizată de altcineva: *S-a tipărit* **ziarul**; *A fost scoasă o* **revistă** *nouă*.

Să analizăm tipurile de subiect în textul următor:

„Cîte un **fior** *de gheață / Se furnică* **pielea** *creață / Întrebîndu-se alandala / / Cum de s-a ivit* **răscoala** */ Și de ce și pentru ce / Dar mai bine-i* **a tăce** */ Și-***a-ngenunchea** *pe brînci / Că* **păcatele-***s adînci.*" TUDOR ARGHEZI

Se observă apariția diferitelor tipuri de subiect, care au, totodată, diverse modalități de exprimare morfologică: substantive, verbe la infinitiv: **fior,** subiect al unui verb subînțeles, **pielea,** subiect care săvîrșește acțiunea exprimată de predicatul *se furnică,* **răscoala,** subiect care face acțiunea exprimată de predicatul *s-a ivit,* **a tăcea** și **a îngenunchea,** subiecte cărora li se atribuie calitatea *bine* din predicatul *e mai bine,* și **păcatele,** subiect căruia i se atribuie calitatea *adînci*.

O altă trăsătură a verbului care determină selecția unui anume tip de subiect este aceea de a fi personal cu sens impersonal. La astfel de verbe, *subiectul gramatical suferă acțiunea săvîrșită de predicat* care are un subiect logic: *Îmi convine* **situația**; *Îmi trebuie* **o carte** *recentă*; *Ne place* **muzica.**

De pildă, în:

„Deși nu putea face o selecție mai largă, **Dora, Lola și chiar Medy** *îi plăceau."* GEORGE CĂLINESCU

Dora, Lola, Medy constituie subiectul verbului *plăceau.*

Și în:

„Dacă îi displăcea această **trăsătură** *a firii mele e cu atît mai bine, căci nu vom fi prieteni."* MARIN PREDA

Unde **trăsătură** este subiectul care suferă acțiunea exprimată de predicatul **displăcea.**

În textul:

„Lui Costel îi plăceau **stofele** *feminine, colorate și* **mirosul** *bucatelor de casă."* HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

stofele, mirosul constituie subiecte care suferă acțiunea exprimată de predicatul *plăceau.*

Verbul **a trebui**, unipersonal ca formă și impersonal ca sens, are subiect care suferă acțiunea exprimată de verb numai cînd este construit cu pronume în dativ.

„Trebuie să fiți răbdătoare căci dumneavoastră ați acumulat de-a lungul anilor oboseli și emoții ale căror urmări nu pot fi alungate ușor. Vă trebuie *puțină* **răbdare** *și* **credință** *că veți deveni iar cum ați fost".* MARIN PREDA

Răbdare și **credința** sînt subiecte care suferă acțiunea exprimată de verbul *a trebui.*

La fel și în:

„Personalul trenului umblă forfota examinînd roatele tamponate cu toată presiunea, așa de tamponate că-i trebuie *vreo zece* **minute** *mecanicului să-și încarce iar pompa de aer comprimat și să poată urni trenul din loc."* ION LUCA CARAGIALE

În propoziția *mecanicului îi trebuie zece minute,* **minute** este subiectul care suferă acțiunea exprimată de predicatul *trebuie.*

Un astfel de subiect al verbului **a trebui** poate apărea chiar pe lîngă modul gerunziu:

„Și încă nu mă dumiresc cum și le putuse însuși, căci, dacă adevărat este că trebuindu-i **veacuri** *ca să se plămădească, datina rămîne apanagiul exclusiv al sîngelui, de unde acel strop de sînge albastru foarte pur, care, respingînd prihana corcelilor, înflorea în ființa lui pe neașteptate atît de semeț?"* MATEIU CARAGIALE

Se observă: *trebuindu-i veacuri,* unde **veacuri** este subiectul gerunziului **trebuind.** Faptul că gerunziul are subiect am sta-

bilit deja în discuția despre centrele de organizare de gradul al II-lea.

De pildă în **Ileana** *trebuie să sosească*, subiectul care face acțiunea, **Ileana,** nu este subiectul lui *a trebui*, ci al lui **să sosească,** adică, practic, forma celor două propoziții este:

1. *trebuia* 2. *Ileana să sosească.*

Să urmărim care este posibilitatea de segmentare în textul care urmează:

„*Și acum încă, de cîte ori* **Mihai Vardaru** *trebuia* **să ia o hotărîre** *în viață și trecea printr-o criză a sufletului, se întreba, ca ultimă instanță a conștiinței, dacă fapta sau gîndul lui ar fi sau nu aprobate de fostu-i dascăl.*" CEZAR PETRESCU

Și aici segmentăm: 1. *de cîte ori trebuia,* 2. **Mihai Vardaru să ia o hotărîre** *în viață.*

La fel stau lucrurile dacă subiectul care face acțiunea însoțește gerunziul verbului **a trebui**:

„*Asta n-ar avea nici o importanță, judecata neputînd să-i facă nici un rău și nici un bine, ea trebuie doar să fie.*" D. R. POPESCU

Și aici, subiectul aparent al gerunziului, **ea,** substituind substantivul *judecata,* este, în fapt, subiectul predicatului din subordonată, **să fie,** Prin urmare, vom segmenta: *trebuind,* **ea să fie.**

Mai mult, chiar, verbul **a trebui** este unipersonal cu sens impersonal și atunci cînd se folosesc forme de persoana a III-a plural, **trebuiau** sau alte forme personale, creîndu-se numai impresia că acest verb este personal.

În fapt, **a trebui** este permanent unipersonal ca formă, cu sens impersonal, iar formele așa-zise personale, nu sînt decît forme hipercorecte, explicabile prin tendința vorbitorilor de a căuta să vorbească foarte corect. Știind că nu este corect să se spună, *ei știa*, ci **ei știau,** aceștia procedează la fel cu *a trebui,* eliminînd forma corectă **ei trebuia** și înlocuind-o cu *ei trebuiau,* în fapt greșită.

Să analizăm un text care cuprinde astfel de forme:

„*Bineînțeles însă că* **nu trebuiau** nici ei să mai aibă pretenții, *adică din vînzarea, care se va face curînd, trebuiau să-și cumpere numai fetele, urmînd ca la tîrgul de Vinerea-Mare, cînd se va întoarce Achim cu banii, să-și cumpere și ei cele trebuitoare.*" MARIN PREDA

Segmentăm: 1. *nu trebuiau,* 2. *nici* **ei să mai aibă pretenții,** știind că subiectul **ei** este acela care face acțiunea exprimată de predicatul **să mai aibă pretenții.**

În aceste condiții, subordonata introdusă prin conjuncția **să,** dependentă de verbul *a trebui,* este, în toate cazurile, subiectivă.

Același comportament ca verbul *a trebui* îl mai au verbele **a urma** și **a fi,** în anumite situații și anume cînd, avînd sensul „a trebui", se folosesc unipersonal cu sens impersonal: **Urmează** *să plecăm mîine;* **Era** *să plecăm azi.*

Mai întîi **a fi**:

„*Eu ți-oi răspunde domniei tale, Alexandre, că deși nici n-am auzit pînă acum de acel dascăl vestit, cunosc din învățăturile prostimii ceasul cînd răsare în noapte luna și ea ne va fi călăuză la urme; și, mai pe urmă, a adăugat uncheșul uitîndu-se pe deasupra codrului, bună, rea, vremea fi-va cum va voi, noi n-avem putere s-o schimbăm dacă* va fi să fie rea." MIHAIL SADOVEANU

Ca și la *a trebui,* aici *dacă va fi să fie rea,* cuprinde verbul impersonal **va fi** cu subiectiva **să fie rea.**

Aceeași situație o avem și în:

„Tovarășa Aurelia **era** să plece, *se îndreptă spre ușă, dar în prag se opri și se întoarse.*" ZAHARIA STANCU

Vom segmenta: 1. *era,* cu subiectiva 2. *tovarășa Aurelia să plece,* în care subiectul **tovarășa** face acțiunea exprimată de predicatul **să plece.**

Ca și *a trebui,* și avînd acest sens, **a fi** are uneori forme personale, hipercorecte: **Eram** *să plec;* **Erați** *să veniți;* **Erau** *să încerce.*

Formele *eram, erați, erau,* cu variație de persoană, nu ni se par sau chiar nu sînt corecte, din moment ce verbul, conform normei se folosește unipersonal, cu sens personal. Prin urmare, forma corectă, unică, în această situație, este **era.**

În cazul verbului **a urma** constatăm aceeași situație:

„*Asta nu e important, a răspuns colonelul german,* **urmează** să declarați la cercetări de ce; *fapt este că l-ați omorît și trebuie să fiți judecați toți, toată bateria.*" MARIN PREDA

Deci **urmează,** cu subordonata subiectivă *să declarați la cercetări de ce.*

Și în:

„*O piedică neașteptată îi apare din prima clipă în față: despărțirea cum nu se poate mai grea de tărîmul* **de pe care urmează** să înceapă." GEO BOGZA

Segmentăm: 1. *de pe care urmează,* cu subiectiva 2. *să înceapă.*

Considerăm că avem de-a face cu aceeași situație și dacă verbul **a urma** are forme diferite, e aparent verb personal, ca în cazul verbelor discutate mai înainte:

„Ceilalți **urmau** să fie arestați la întîmplare, *absolut la întîmplare.*" ALEXANDRU IVASIUC

Segmentăm: 1.**urmau,** cu subiectiva 2. *ceilalți să fie arestați la întîmplare.*

La fel în:

„*Se vor întocmi liste cu cei ce* **urmau** să fie executați." ALEXANDRU IVASIUC

Deci, din nou: 1. **urmau** și subiectiva 2. *să fie executați.*

Paralelismul subiect — subiectivă. Identități și diferențe

În principiu, subiectiva corespunde subiectului. Așa stînd lucrurile, subiectul se poate dezvolta în propoziție subiectivă: **Leneșul** *mai mult aleargă* și **scumpul** *mai mult păgubește.*

În acest proverb, subiectul **leneșul** corespunde propoziției subiective: *cine lenevește,* iar subiectul **scumpul** poate fi dezvoltat în subiectiva: *cine se scumpește.*

Desigur, este posibil și situația inversă, ca subiectiva să fie contrasă într-un subiect:

„Ceea ce face ea **e un act** *disperat.*" DUMITRU POPESCU

De astă dată, **ceea ce face ea,** subordonată subiectivă a lui *e un act* se poate contrage în subiectul **fapta ei,** enunțul putînd lua forma: *Fapta ei e un act disperat.*

Corespondența dintre subiect și subiectivă se vede clar din textul următor:

„**Orașul și ceea ce era populat în jurul lui** *se vedeau încă la mare distanță*". CEZAR PETRESCU

Perfecta corespondență dintre subiect și subiectivă se observă datorită fenomenului gramatical de coordonare copulativă dintre subiectul **orașul** și subiectiva **ceea ce era populat în jurul lui.**

Să urmărim în ce măsură echivalența dintre subiect și subiectivă este perfectă.

Subiectul poate fi exprimat și neexprimat, dar, în enunț, în propoziții diferite, subiectul se poate schimba:

„**Femeia** *îl* ascultă *un minut,* **mărturisirea** *lui stîngace și, în același timp, teatrală, îi* dădea *fiori feciorelnici.*" LIVIU REBREANU

Ca urmare, în prima propoziție, subiectul este **femeia,** care săvîrșește acțiunea exprimată de predicatul *ascultă,* în timp ce în propoziția a doua apare un nou subiect, **mărturisirea,** care săvîrșește acțiunea exprimată de predicatul *dădea.*

Se întîmplă ca, într-o aglomerare de propoziții, fiecare propoziție să aibă subiect propriu:

„*Sara pe deal* **buciumul** sună *cu jale,* / **Turmele-*l*** urc, **stele** *le* scapără-*n cale,* / **Apele** plîng *clar izvorînd în fîntîne.*" MIHAI EMINESCU

Sînt, pe rînd, subiecte: **buciumul,** care săvîrșește acțiunea exprimată de predicatul *sună,* **turmele,** subiectul predicatului *urc,* **stele,** subiectul predicatului *scapără* și **apele,** subiectul predicatului *plîng.*

O asemenea situație poate fi întîlnită și la un poem modern:

„Nu pot *să dorm* / *Mi s-a plîns* / **Copacul,** / Visez *urît,* / *Apar în juru-mi fel de fel de* **nopți** / *Și de spaimă, pe trunchiul meu,* **coaja** / *Face riduri* / *Uneori* mă zvîrcolesc *și* gem / *Și atunci trebuie să mă clatine puțin* / **Vîntul** / *Ca nu cumva* să mă usuc / *În somn.*" MARIN SORESCU

Se observă apariția a foarte multe subiecte, **copacul,** față de predicatul *s-a plîns,* **nopți,** subiect al predicatului *apar,* **coaja,** subiect față de *face riduri* și **vîntul,** față de predicatul *să clatine.*

În afară de subiectele exprimate, relevate mai sus, apar, în ultimul text, cîteva verbe cu subiect neexprimat: *nu pot, visez, mă zvîrcolesc, gem, să mă usuc.* La acestea, subiectul este **inclus în desinența verbului,** *în toate cazurile de aici,* **pronumele personal eu.**

Vom considera subiect **inclus** subiectul care rezultă din forma verbului, de obicei pronume personal de persoanele I și a II-a singular și plural: *eu, tu, noi, voi.*

Subiectul inclus poate fi exprimat totuși în cazul în care se creează o antiteză:

„**Voi** *credeați în scrisul vostru,* **noi** *nu credem în nimic.*" MIHAI EMINESCU

În contexte largi, subiectul poate fi subînțeles. Acest tip de subiect este exprimat o dată, sub o formă sau alta, și apoi se subînțelege:

„**Secretarul** *județenei* cunoștea *totul mai dinainte,* îi ascultă, *ce-i ascultă, le* făcu semn *să tacă și-i* fulgeră *cu o întrebare...*" ZAHARIA STANCU

Subiectul, o dată exprimat, **secretarul** *(cunoștea),* este, apoi, subînțeles: (**secretarul**) *ascultă,* (**secretarul**) *le făcu semn,* (**secretarul**) *fulgeră.*

Să urmărim situația din:

„Pe Sergiu îl deranja **mărinimia** *superfluă, dar* nu se manifesta *decît printr-un surîs absent și o deschidere semnificativă a pleoapelor.“* DUMITRU POPESCU

Se observă că, în prima propoziție, față de predicatul *deranja*, subiectul care săvîrșește acțiunea este **mărinimia**, în timp ce în a doua propoziție *(pe) Sergiu*, complement direct în primul enunț, devine subiect subînțeles în structura **(Sergiu)** *nu se manifesta*.

Se poate vedea ușor subiectul subînțeles în:

„Trecut-*au* **anii** *ca nori lungi pe șesuri / Și niciodată* n-or să vie *iară...“* MIHAI EMINESCU

Ambele propoziții au același subiect, **anii**, cu diferența că în prima este exprimat, în timp ce în cea de-a doua este subînțeles.

Se întîmplă ca subiectul subînțeles să apară în mai multe propoziții:

„**Bașibuzucii** au priceput *că nu e de glumă*, au aruncat *armele și* au plecat.“ ZAHARIA STANCU

Bașibuzucii, subiect exprimat în prima propoziție, este subînțeles și în ultimele două propoziții: (**bașibuzucii**) *au aruncat armele* și (**bașibuzucii**) *au plecat*.

Un caz special de subiect neexprimat îl constituie subiectul general, subiect pentru persoana a II-a singular a verbului, cu referire la orice persoană. De pildă, în indicații: **Traversezi** *bulevardul*, **faci** *la dreapta* și **ajungi** *la magazin*.

Prin urmare, o formă de persoana a II-a singular care e valabilă pentru orice persoană: **traversezi** și *tu*, și *noi*, și *ei* etc.

La fel în proverbul:

„Toate limbile să le înveți dar pe a ta mai mult s-o cinstești.“

Au subiect general formele verbale **înveți, cinstești.**

Și în versurile:

„De **treci** *codrii de aramă de parte* **vezi** *albind / Și-***auzi** *mîndra glăsuire a pădurii de argint.“* MIHAI EMINESCU

Apar cu subiect general trei forme verbale: **treci, vezi, auzi.**

După cum s-a văzut, subiectul cunoaște aceste cazuri de subiect neexprimat, în timp ce propoziția subiectivă este întotdeauna exprimată.

În ceea ce privește subiectul exprimat, acestuia îi corespunde propoziția subiectivă.

Ca și subiectul, subiectiva este de două tipuri: propriu-zisă și gramaticală.

1. Subiectiva propriu-zisă, săvîrșește acțiunea exprimată de predicat:

„**Venise cine avea puterea** *să înfrunte urgia.*" ZAHARIA STANCU

Aici **cine avea puterea** arată cine face acțiunea exprimată de predicatul *venise*.

Ca și în:

„**Care dintre voi se simte destoinic** *a împărăți peste o țară așa de mare și de bogată ca aceea* are voie *din partea mea să se ducă ca să împlinească voința cea mai de pe urmă a moșului vostru.*" ION CREANGĂ

În acest text, subiectiva *care dintre voi se simte destoinic* săvîrșește acțiunea exprimată de predicatul *are voie.*

2. Subiectivă gramaticală este subiectiva căreia i se atribuie o acțiune sau o calitate: **se zice** *că va veni.* Aici subiectivei *că va veni* i se atribuie acțiunea exprimată de predicatul *se zice.* În **E bine** *să-ți ordonezi lucrările,* subiectivei *să-ți ordonezi lucrările* i se atribuie calitatea *bine,* exprimată de predicatul *e bine.*

Să urmărim textul:

„**Cine va mai face** *vreo nelegiuire, oricît de mică, sau nu va asculta o poruncă, va fi imediat împușcat, fără să fie judecat, așa că trebuie numaidecît* să vă intre în cap *că* **cine nu iubește armata** *sau* **se ridică contra lei,** mănîncă pușcărie." LIVIU REBREANU

De astă dată, apar ambele tipuri de subiective: subiectivele propriu-zise *cine va face, cine nu iubește armata* sau *se ridică contra ei,* care arată cine face acțiunea săvîrșită de predicatele *va fi împușcat, mănîncă pușcărie.* Alături de subiectivele propriu-zise, relevate mai sus, apar și cîteva subiective gramaticale: *să vă intre în cap, că mănîncă pușcărie.*

Urmărind un alt text, vom constata o altă situație:

„*E adevărat* **că nu-mi place să mă agit în gol numai de dragul de a mă agita** *și* **că mai bine stau** *și* **mă uit pe fereastră** *decît să mă înham și să încerc o experiență, pe care spiritul meu o consideră inutilă.*" MARIN PREDA

Aproape tot textul este constituit din subiective gramaticale: *că nu-mi place, să mă agit în gol numai de dragul de a mă agita, că mai bine stau și mă uit pe fereastră.*

Atît subiectul, cît și subiectiva pot fi exprimate prin mai mulți termeni. La subiect, fenomenul poartă numele de subiect multiplu:

„**Prudența, detaliile** *acțiunii, puse perfect la punct, erau absolut obligatorii.*" ALEXANDRU IVASIUC

Subiectul multiplu are aici doi termeni: **prudenţa, detaliile.**
Există subiect multiplu cu mai mult de doi termeni:

„**Văi, păduri, stînci** *roşiatice,* **piscuri** *de calcar şi negre* **prăpăstii,** *fiecare în parte şi toate la un loc,* curg..." GEO BOGZA

Acum, termenii subiectului multiplu s-au aglomerat, sînt cinci la număr: **văi, păduri, stînci, piscuri, prăpăstii.**

Termenii subiectului multiplu pot fi coordonaţi ca în exemplele de mai sus sau pot fi dispersaţi (în funcţie de arta scriitorului):

„*Pînă la urmă* trec **nopţile,** trec **iubirile** *şi nu rămîne altceva decît că se rezolvă o problemă.*" D. R. POPESCU

Se observă că, în loc să se coordoneze cei doi termeni ai unui posibil subiect multiplu **nopţile, iubirile,** scriitorul repetă verbul *trec* şi astfel termenii subiectului multiplu sînt dispersaţi.

La fel se procedează în:

„*Au trecut* **nopţile,** *au trecut* **zilele,** *s-a stricat vremea, a venit iarna cu zloată şi zăpadă.*" ZAHARIA STANCU

Constatăm dispersarea termenilor unui posibil subiect multiplu **nopţile, zilele,** realizată, de asemenea, prin repetarea predicatului *au trecut.*

Ca şi subiectul, şi subiectiva poate fi exprimată prin mai mulţi termeni:

„**Cine nu iubeşte un om în suferinţă, cine nu e lîngă el,** *este arătat cu degetul.*" D. R. POPESCU

Aici, cei doi termeni ai subiectului multiplu sînt propoziţiile subiective: 1. **cine nu iubeşte un om în suferinţă** şi 2. **cine nu e lîngă el.**

Iar în:

„*Pe urmă s-a auzit în sat* **că, într-o zi de tîrg, Picu a intrat cu căruţa în nişte feciorași unguri** *şi cînd unul, crezînd că omul nu-şi poate ţine caii, s-a agăţat de frîne, ca să nu se întîmple vreo nenorocire,* **Picu l-a călcat în picioare lăsîndu-l ameţit.**" TITUS POPOVICI

Şi aici există doi termeni ai subiectului multiplu, reprezentaţi prin propoziţiile subiective: 1. **că într-o zi de tîrg Picu a intrat cu căruţa în nişte feciorași unguri** şi 2. **Picu l-a călcat în picioare lăsîndu-l ameţit.**

Termenii subiectului multiplu, reprezentaţi prin propoziţii subiective, pot fi mai mult de doi:

„*Nu i-ar strica băiatului* să mai umble prin lume, să vază, să învețe *și* să se deprindă a fi om de capul lui." ION SLAVICI

De astă dată, termenii subiectului multiplu sînt în număr de patru: 1. **să mai umble prin lume,** 2. **să vază,** 3. **să mai învețe** și 4. **să se deprindă a fi om de capul lui.**

Fără îndoială că în planul frazei, termenii subiectului multiplu (subiectivele) sînt mai reduși decît în planul propoziției, cel mai adesea fiind în număr de doi:

„*Adică* nu te interesează **ce gîndește** *și* **ce face** *fiindcă tu știi dinainte ce gîndește și ce face?*" D. R. POPESCU

Considerăm subiect multiplu subiectivele coordonate, dependente de același predicat: 1. **ce gîndește** și 2. **ce face.**

Dacă, uneori, apar două sau mai multe subiective diferite, de obicei o subiectivă gramaticală și una propriu-zisă, atunci acestea nu formează subiect multiplu:

„**Care dintre voi nu e zevzec** *să-i treacă pe sub nas toate și el să nu bage nimic la cap;* trebuie **să fi luat seama ca și mine** *că toți oamenii sosiți de pe la dînșii aici la noi nu se plîng decît numai de soțiile lor.*" ION LUCA CARAGIALE

Subiectiva **să fi luat seama ca și mine** este dependentă de predicatul *trebuie,* în timp ce subiectiva **care dintre voi nu e zevzec** este subiectiva propriu-zisă a subiectivei gramaticale **să fi luat seama ca și mine.**

Să urmărim situația în:

„**Cine și-a dat osteneala** *să colinde acea parte a țării noastre care se cheamă Maramureș nu se poate* **să nu fi fost îndemnat de localnici** *să pătrundă mai adînc în munții de răsărit...*" ZAHARIA STANCU

Aici, subiectiva gramaticală **să nu fi fost îndemnat de localnici** are, la rîndul ei, subiectiva propriu-zisă **cine și-a dat osteneala.**

Firește, în aceste condiții, nu există subiect multiplu.

Un alt aspect care privește și subiectul și subiectiva este acela legat de dependența acestora de un verb la gerunziu.

Am stabilit înainte, că verbul la gerunziu poate avea subiect propriu, diferit de acela la predicatului: *Ajungînd* **ea** *acasă, o aștepta* **o surpriză. Ea** este subiectul gerunziului *ajungînd,* iar **o surpriză** este subiectul predicatului *aștepta.*

Și într-un text literar:

„*Cum* mergea **Ivan...**, *numai ce* aude *vorbind în urma lui doi* **drumeți.**" ION CREANGĂ

În textul anterior consemnăm subiectul **Ivan**, în raport cu predicatul *mergea* și, subînțeles față de verbul *aude*, subiectul **drumeți** al gerunziului *vorbind*.

Aceeași situație în:

„*Alături*, **moartea**, *misterul cel mai important*, **moartea** desăvîrșindu-se *în tovărășia mea și totuși, pe mine mă* obsedează **discuțiile** *recente cu Paula, cînd am constatat că plouă în casă*." ANTON HOLBAN

Observăm: subiectul gerunziului *desăvîrșindu-se*, **moartea** față de subiectul predicatului *obsedează*, care este **discuțiile**.

În textul următor apare o altă situație.

„*Trei* **șerpi** *subțiri și lungi se duc la vale într-o înverșunată întrecere*, **nici unul** nevrînd *să rămînă în urmă*, **fiecare** trăgînd *cu ochiul la ceilalți să nu fie depășit, gonesc nebunește, vertiginos, ținîndu-se strîns lipiți, încolăcindu-se după stînci, uneori, din fugă, se amestecă timp de cîteva clipe*, **unul** luînd locul celuilalt, *și mereu se reped înainte neopriți, nedespărțiți*." GEO BOGZA

Așadar, o frază amplă, excelent condusă, cu un singur subiect inițial, **șerpi**, avea nevoie de o revenire la elementul care face acțiunea și astfel apar, treptat, subiectele verbelor la gerunziu: **nici unul** *(nevrînd)*, **fiecare** *(trăgînd cu ochiul)*, **unul** *(luînd locul celuilalt)*.

În versuri, subiectul gerunziului apare mai rar:

„*Și trebuiesc luptate războaiele aprinse, / Căci* **voi** murind *în sînge*, **ei** pot *să fie mari*." MIHAI EMINESCU

Se vede că **voi** este subiectul gerunziului, în timp ce **ei** este subiectul predicatului *pot*.

La fel ca subiectul, și subiectiva poate fi dependentă de un verb la gerunziu:

„*Întrucît lucrările de translație ce i se dădeau rămîneau nefăcute, după cîteva preavize și mustrări*, avîndu-se în vedere **că era la o vîrstă înaintată**, *fu pensionată*." GEORGE CĂLINESCU

Se observă că propoziția **că era la o vîrstă înaintată** este subordonata subiectivă a locuțiunii verbale la gerunziu, diateza pasivă, *avîndu-se în vedere*.

Tot așa se întîmplă dacă gerunziul este la diateza reflexivă:

„Spunîndu-*mi*-se **că îi** stînjenesc, *am înțeles situația și am plecat imediat dintre ei*..." DUMITRU POPESCU

De astă dată, subiectiva **că îi stînjenesc** depinde de gerunziul reflexiv *spunîndu-se*.

Verbul unipersonal cu sens impersonal **a plăcea** poate fi determinat la gerunziu de subordonata subiectivă:

„**Bunica** își mută *măsuța în fața ferestrei, registrul și apoi, foarte serioasă*, neplăcîndu-i **să fie întreruptă**, *cu spatele spre ușa, pe lîngă care noi trecem, scrie*." ANTON HOLBAN

Subiectul predicatului **își mută** este **bunica,** iar al gerunziului *neplăcînd*, subiectiva **să fie întreruptă.**

La fel, se petrec lucrurile și în cazul unui gerunziu însoțit de nume predicativ:

„*Noi am deschis-o la prima ocazie, pe ascuns*, părîndu-mi-se insuportabil **ca să lungim drumul cu o sută de metri.**" ANTON HOLBAN

Față de gerunziul verbului copulativ *a părea*, folosit cu numele predicativ *insuportabil*, propoziția **ca să lungim drumul cu o sută de metri** este subiectivă.

Verbul **a trebui** la gerunziu, poate avea subordonată subiectivă:

„*Așadar*, trebuind **să acoperi cu stupide paranteze unele trebuințe,** *te transformi din flămînd în sătul.*" ANTON HOLBAN

Subordonată subiectivă are și gerunziul negativ al lui **a trebui.**

După examen, Florin s-a numărat printre cei favorizați de noroc netrebuind **să renunțe la nimic** *din ceea ce-și propusese.*

În cele două exemple, pe rînd, **să acoperi cu stupide paranteze unele trebuințe** și apoi, **să renunțe la nimic** sînt subiective ale verbului *a trebui*, folosit la gerunziu.

Aceeași situație și în cazul subiectivei gerunziului:

„**Ceea ce este mai departe de mine** / Fiind *mai aproape de mine* / „*Tu*" *se numește.*" NICHITA STĂNESCU

Aici, propoziția **ceea ce este mai departe de mine** este subordonată subiectivă a gerunziului *fiind*.

Foarte interesant este faptul că gerunziul, deși poate avea subiect propriu, după cum am văzut, poate îndeplini, la rîndul lui, funcția de subiect. Să luăm, mai întîi, un caz simplu: *Se aude* **tunînd.** În acest caz, *tunînd* este subiectul exprimat prin verb la gerunziu, al unui reflexiv pasiv impersonal, *se aude*.

Același fenomen poate să apară și în texte literare:

„*Fugi, domnule, de aici*, se auzi **strigînd**, *joci ca o mazepă.*" CAMIL PETRESCU

Aici, gerunziul **strigînd** este subiectul reflexivului impersonal, *se auzi*.

La fel și în exemplul:

„*În partea dreaptă* se vedea **fulgerînd.**" I. Al. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Fulgerînd este subiectul lui *se vedea*, de asemenea reflexiv impersonal.

Un ultim aspect care privește atît subiectul, cît și subiectiva constă în faptul că ambele pot fi reluate.

Reluarea subiectului și a subiectivei este un fenomen de întărire, de precizare a conținutului acestora, realizată prin pronume: **Mama,** *avea și* **ea** *aceeași părere,* în care subiectul **mama** este reluat, întărit, prin pronumele personal, **ea.**

În cazul subiectului, reluarea se realizează prin pronume personal, cum am văzut, sau prin pronume demonstrativ.

Reluarea prin pronume personal:

„**Alții,** **care** *și* **ei** *îmi fuseseră prieteni și de care mă despărțisem de cîțiva ani, plecaseră tot în Spania, să-și dea viața pentru falangă.*" ZAHARIA STANCU

Se observă aici o aglomerare de subiecte, întîi apare **alții,** exprimat prin pronume nehotărît, apoi **care,** pronume relativ și apoi **ei,** pronume personal, care, reluînd, accentuează subiectul. Reluarea subiectului este, în fapt, un fenomen de accentuare, de subliniere:

„**Gulimănescu** *aflînd că atîția vor să treacă granița și dorind* să nu piardă *nici un avantaj, se interesă* **și el** *de ceea ce se pregătea...*" GEORGE CĂLINESCU

Deoarece subiectul **Gulimănescu** este plasat la distanță de predicatul *să nu piardă,* acesta este reluat prin pronumele personal **și el.**

„*Dar, ca toate corăbiile din univers,* **norii** vor coborî **și ei** *pînă la urmă în adîncul oceanului pe care și-au legat catargele.*" GEO BOGZA

Și aici, subiectul **norii** este reluat prin pronumele personal **ei.**

Reluare prin pronume demonstrativ:

„**Vocile** *răgușite de nerăbdare, disperare și speranță,* **privirile** *vulgare și îndîrjite, cîte un* **cuvînt** *bolovănos de nebun sau asasin,* *astea îl înfricoșează, îl depășesc.*" DUMITRU POPESCU

Termenii subiectului multiplu **vocile, privirile, cuvînt,** arătînd cine face acțiunea exprimată de predicatul *înfricoșează,* sînt reluate prin pronumele demonstrativ **astea,** care, într-un fel, sintetizează, comprimă ceea ce s-a spus prin mai multe cuvinte, subiectul multiplu în care termenii erau însoțiți de atribute proprii.

În cazuri mai rare subiectul permite reluarea prin pronumele nehotărît **totul** sau în forma de plural a acestuia, **toate**:

„**Costișele, dealurile, valea** *noroioasă,* **toate** rămăseseră *departe, în urmă.*" ZAHARIA STANCU

Aici, termenii subiectului multiplu **costișele, dealurile, valea** sînt reluate prin pronumele nehotărît, **toate.**

Să analizăm încă un text literar, cuprinzînd același fenomen gramatical:

„**Prăpăstii, culmi, piscuri** *de calcar* stînd **toate** *cu fața spre apus* se aprind *de la vîlvătaia asfințitului.*" GEO BOGZA

Se observă că reluarea subiectului **prăpăstii, culmi piscuri,** prin pronumele **toate** nu se face direct, ci prin intermediul verbului la gerunziu, *stînd,* căruia i se plasează subiectul reluat: *stînd toate.*

Fenomenul de reluare a subiectivei urmează întocmai pe acela de la subiect:

„*Hainele despre care ți-am vorbit sînt vechi și ponosite și armele ruginite iară calul ai să-l poți alege punînd în mijlocul hergheliei o tavă plină cu jeratic și* **care dintre cai a veni la jeratic** *să mănînce* **acela are** să *te* ducă *la împărăție și* are să *te* scape *din multe primejdii.*" ION CREANGĂ

Propoziția **care dintre cai a veni la jeratic** este subiectivă față de predicatul *are să ducă* și *are să scape,* calitate numai aparent anulată de apariția subiectului **acela.** Se constată că **acela** și propoziția **care dintre cai a veni la jeratic** acoperă același conținut, ambele fiind față de predicat în relație de subiect. Tocmai de aceea considerăm pronumele **acela** drept subiect care reia subiectiva.

Există și alte modalități coreferențiale de reluare a subiectivei:

„**Dacă, intrînd, trebuia** *să pleci capul, apoi* **aceasta** însemna *că părintele Ghermănuță își dăduse ca înălțime înălțimea făpturii sale înseși cu comănac cu tot, iar dacă erai silit să te așezi cam lăturiș spre a-ți strecura grosimea trupului prin îngustimea ușii, apoi aceasta nu însemna altceva decît că tot părintele Ghermănuță își dăduse ca lățime lățimea făpturii sale înseși, numai cît cu mîinile în șolduri.*" CALISTRAT HOGAȘ

În prima parte a textului, propoziția **dacă, intrînd, trebuie** este subiectiva verbului copulativ *însemna,* față de care este subiect și pronumele demonstrativ **aceasta,** care reprezintă reluarea propoziției subiective.

De astă dată, reluarea s-a făcut prin pronumele demonstrativ **aceasta.**

Și o situație aproape identică în:

„**Dacă a dispărut și Anita,** asta *nu înseamnă decît că trebuie să existe un criminal...*" D. R. POPESCU

Aici subiectiva **dacă a dispărut și Anita** este reluată prin pronumele demonstrativ *aceasta,* în forma populară **asta.**

Și încă un caz de reluare a subiectivei prin pronumele demonstrativ **aceasta,** cu o mică diferență față de situațiile precedente:

„*Învinșilor nu li se ridică statui, nu li se cîntă laude, ci numai pe mormîntul uitat picură din cînd în cînd o lacrimă pioasă de la un tovarăș de luptă și de*

suferinți pe care nu l-a cosit înfrîngerea. **Dacă bustul s-a înălțat totuși în deplina lumină glorioasă a lui iulie,** *ce l-a cuprins deodată în aureolă,* **dacă de pretutindeni au venit voci** *care cuprind, cu mai multă sau mai puțină pietate, o recunoaștere duioasă,* **aceasta** *înseamnă că purtătorul celor trei nume romane*[1], *creatorul de limbă nebună și de iluzii zadarnice, n-a fost, în toate urmările faptei sale, un adevărat învins."* EUGEN LOVINESCU

Față de textele anterioare, în acest caz, pronumele demonstrativ **aceasta** nu reia, ca mai înainte, o subiectivă, ci două: 1. **Dacă bustul s-a înălțat totuși în deplina lumină glorioasă a lui iulie** și 2. **dacă de pretutindeni au venit voci.**

Prin urmare, subiectul reluat **aceasta,** deși are formă de singular, el reprezintă aici un plural.

Situația apare puțin schimbată în textul următor:

„De cum se vor petrece toate acestea, cine să aibă grijă *ca lucrurile să iasă bine,* **cine să fie tras la răspundere** *dacă ceva are să iasă prost,* **toate acestea** *nu i se păreau lui Ilie lucruri la care să se gîndească în mod deosebit."* MARIN PREDA

De astă dată, avem mai multe subiective: 1. **cum se vor petrece toate acestea,** 2. **cine să aibă grijă,** 3. **cine să fie tras la răspundere,** reluate printr-un plural al pronumelui demonstrativ, **acestea,** alături de adjectivul nehotărît **toate,** subiectul reluat avînd forma **toate acestea.**

Fenomenul de reluare a subiectivei se poate exprima și prin alți formanți morfologici:

„Dacă oamenii merg pe fața pămîntului cîntînd *și* **vocea lor e profundă, iar calea,** *pe care o taie prin lume,* **— plină de măreție, totul** *se petrece, poate, pentru că în ei mai dăinuie, nestăvilită, forța marilor fluvii."* GEO BOGZA

Subiectivele: 1. **dacă oamenii merg pe fața pămîntului cîntînd,** 2. **și vocea lor e profundă,** 3. **iar calea plină de măreție** sînt reluate prin pronumele nehotărît **totul,** care, repetînd, comprimă ideile dezvoltate în cele trei subiective. În concluzie, ca și la subiect, reluarea gramaticală a subiectivei se realizează prin pronume demonstrativ, **acesta, acela,** pronume nehotărît **totul, toate** sau o combinație între ele: **toate acestea.**

Elementul regent al subiectivei

Elementul regent al subordonatei subiective este diferit în funcție de tipul de subiectivă, propriu-zisă sau gramaticală.

Subiectivele propriu-zise, exprimînd cine face acțiunea predicatului, depind de un verb personal:

---

[1] Este vorba de August Treboniu Laurian

„**Cine are urechi** s-aud*ă ce murmur gurile rele / Și vorbărețele valuri și provocătoarele stele...*" MIHAI EMINESCU

Aici, **cine are urechi** este subiectiva verbului personal **s-audă.** Deși introdusă altfel, în aceeași situație se află și subiectiva din textul care urmează:

„*Pentru mine e limpede că* **oricine a făcut una ca asta** o să mai facă..." D. R. POPESCU

Aici subiectiva **oricine a făcut una ca asta**, introdusă, de astă dată, prin pronumele nehotărît *oricine,* față de exemplul anterior în care elementul de relație este pronumele relativ *cine,* are ca regent verbul personal **o să facă.**

La fel în:

„*Dar* **oricine încearcă** se pomenește *din prima clipă* încarcerat *de pereții masivi de piatră.*" GEO BOGZA

Față de *se pomenește încarcerat,* propoziția subiectivă **oricine încearcă** este echivalentul unui subiect, eventual pronume de persoana a III-a singular, și de aceea elementul regent, verbul *se pomenește,* are această persoană.

Subiectiva gramaticală are variate elemente regente, pe care le vom urmări, dar niciodată verbul regent al subiectivei gramaticale nu este personal.

Subiectiva gramaticală depinde de verbe impersonale sau unipersonale ca formă cu sens impersonal:

1. folosite fără pronume: **a trebui, a urma, a reieși, a rezulta.** Despre primele două, am mai discutat și, de aceea, revenim doar cu două exemple:

„Trebuie **să știți dumneavoastră** *că și între oameni, cea mai mare parte sînt dobitoace, care trebuie ținute în frîu...*" ION CREANGĂ

Așadar, față de predicatul *trebuie,* apare subiectiva gramaticală **să știți dumneavoastră.**

În textul:

„*Nu vă fie frică, urmează să dați socoteală de faptele voastre.*" ION BRAD

Față de predicatul *urmează,* apare subiectiva gramaticală **să dați socoteală de faptele voastre.**

În exemplul:

„*Din această anchetă* rezultă *deocamdată* **că simpaticul amic,** *după ce a renunțat acum opt ani a mai susține licența în drept,* **s-a hotărît în sfîrșit** *să îmbrățișeze cariera de cultivator de pămînt și* **s-a dus** *să exploateze o moșie de munte în tovărășie cu un unchi al lui...*" ION LUCA CARAGIALE

Față de verbul impersonal *rezultă* apar două subiective gramaticale: 1. **că simpaticul amic s-a hotărît în sfîrșit** și 2. **s-a dus.**

Aceeași situație sintactică și în cazul verbului **a reieși**:

„*Dacă îi analizai mai pe îndelete,* reieșea **că lui Ioanide nu-i displăceau asemenea imagini, că fata,** *care ședea picior peste picior lăsînd să i se vadă picioarele ușor bronzate,* **constituia pentru Ioanide mai mult un prilej de admirație paternă**... *dar Tudor rămînea mai degrabă insensibil*..." GEORGE CĂLINESCU

2. construite cu pronume personal în dativ: **a-i plăcea, a-i displăcea, a-i veni, a-i conveni.**

„*Mie mi*-ar fi convenit **să fiu singur cu ea, să mi-o prezinte pur și simplu la spital** *și, în ceea ce privește invitația,* **în sfîrșit, invitația să nu intre în discuție.**" MARIN PREDA

Există aici trei subiective gramaticale dependente de verbul impersonal *a-i conveni*: 1. **să fiu singur cu ea,** 2. **să mi-o prezinte pur și simplu la spital** și 3. **în sfîrșit, invitația să nu intre în discuție.**

Și în exemplul următor:

„*Cînd era acasă, dormea pînă pe la prînz și tot lucrul care-i* plăcea **să-l facă** *era să se plimbe pe pămînturi călare și beat*..." TITUS POPOVICI

Aici apare subiectiva gramaticală **să-l facă,** dependentă de verbul unipersonal cu sens impersonal, *a-i plăcea.*

Și cîteva locuțiuni verbale construite cu verbe unipersonale cu sens impersonal: *a-i trece prin minte, a-i da prin gînd, a-i veni în minte, a-i face plăcere,* pot să apară, de asemenea, ca elemente regente ale subiectivei gramaticale:

„Nu-mi trecea prin cap **ce ar fi dorit,** *dar, pentru că se aflau în fața ușii mele și era evident că pe mine mă căutau, i-am poftit înăuntru, cerîndu-mi sincer scuze că, ei, venind pe neașteptate, am fost nevoit să-i primesc în halat.*" ZAHARIA STANCU

Apar în acest text și alte subiective, dar o reținem deocamdată pe aceea care depinde de locuțiunea verbală unipersonală, cu sens impersonal, *nu-mi trecea prin cap,* și anume subiectiva **ce ar fi dorit.**

Se întîmplă ca unele verbe, deși în general sînt personale, să fie folosite ca impersonale și, ca urmare, să se construiască cu propoziție subiectivă. Un astfel de verb este **a folosi**:

„*Că ei nu vedeau prea limpede la ce* le-ar folosi **să mai învețe,** *cînd patruzeci sau cincizeci de ani din viața lor se scurseseră fără învățătură.*" MARIN PREDA

Reținem, prin urmare, *le-ar folosi să mai învețe,* în care propoziția **să mai învețe** este subiectiva gramaticale a verbului unipersonal cu sens impersonale, *le-ar folosi.*

Mai sînt regente ale subiectivei gramaticale verbele unipersonale cu sens impersonal folosite cu pronume personal în

acuzativ: *mă interesează, mă privește, mă doare, mă bucură, mă surprinde, mă supără, mă neliniștește* etc.:

„*Totul părea real dar* o surprindea **că nu se plînge la catafalc.**" DUMITRU POPESCU

Apare aici subiectiva gramaticală **că nu se plînge la catafalc** dependentă de verbul impersonal, *o surprindea.*

Cîteva verbe reflexive, personale, prin trecerea la diateza activă, devin unipersonale cu sens impersonal. Așa sînt: **a se mira,** față de *a-l mira,* **a se bucura,** față de *a-l bucura,* **a se interesa,** față de *a-l interesa* și altele.

De pildă în: *Mă bucur* **că te văd,** propoziția **că te văd** este completiva indirectă a verbului *mă bucur,* dar în: *Mă bucură* **că te văd,** propoziția **că te văd** este subordonată subiectivă a predicatului *mă bucură,* în ultimul caz, verbul *a bucura* fiind unipersonal cu sens impersonal.

La fel în: *Se supără* **că s-a îmbolnăvit, că s-a îmbolnăvit** este completivă indirectă, dar în: *O supără* **că s-a îmbolnăvit, că s-a îmbolnăvit** este subiectiva verbului unipersonal cu sens impersonal *o supără.*

Și în alte texte întîlnim această situație:

Nu m-ar fi mirat **să aud în valea Jiului** *că însuși barajul, măcar în parte, este opera lui.*

Aici subordonata **să aud în valea Jiului** este subiectiva predicatului *nu m-ar fi mirat,* în care **a mira** este, cum am văzut, verb unipersonal cu sens impersonal.

La fel în cazul verbului **a bucura:**

„*Cît* m-ar *mai* bucura **să te întorci la ideea mea:** *să ne mulțumim cu toții dacă vom regăsi vreodată cafeaua și țigările regale, știi, țigările care ni se păreau ba prea umede, ba prea uscate...*" CEZAR PETRESCU

Situație asemănătoare are verbul **a neliniști:**

„**Îl neliniștea că acum toți fugeau de el.**" ION BRAD

Aici propoziția **că acum toți fugeau de el** este subiectiva verbului *a neliniști,* folosit unipersonal cu sens impersonal.

În aceleași condiții, apare și verbul **a durea:**

„*Mai ales acum* o durea **că nu aude prea bine.**" ANTON HOLBAN

Aici, propoziția **că nu aude prea bine** este subiectiva predicatului *o durea,* verb unipersonal cu sens personal.

Devin unipersonale cu sens impersonal și unele locuțiuni verbale: **a-i face plăcere, a-i prinde bine.**

„*Cunosc povestea dar* nu-mi face plăcere **să mi-o amintesc.**" ZAHARIA STANCU

Locuțiunea verbală **a-i face plăcere** este, de multe ori, **impersonală,** dar, uneori, cum se întîmplă în acest text, **este folosită**

unipersonal cu sens impersonal, și, ca urmare, subordonata **să mi-o amintesc** este subiectiva predicatului *nu-mi face plăcere.*

La fel se folosește locuțiunea verbală **a-i prinde bine:**

„*Mă gîndeam* că îmi prinde bine **că am făcut armata la cavalerie.**" ZAHARIA STANCU

Firesc, aici propoziția **că am făcut armata la cavalerie** este subiectiva predicatului *îmi prinde bine,* locuțiune verbală unipersonală ca formă, cu sens impersonal.

Sînt de obicei, unipersonale cîteva locuțiuni verbale: **a nu avea rost, a nu avea noimă:**

„N-avea *nici* o noimă **să-i povestesc din prima clipă despre ceasurile petrecute lîngă telefon după anunțarea catastrofei.**" ION BRAD

Aici, locuțiunea verbală impersonală *n-avea noimă* are subiectiva gramaticală **să-i povestesc din prima clipă despre ceasurile petrecute lîngă telefon după anunțarea catastrofei.**

La fel și cealaltă locuțiune verbală:

„*M-am gîndit că părintele nu e un fanatic nici al ideii de divinitate, nici al vreunei alte idei și că* n-avea rost **să-mi pierd vremea cu el.**" ZAHARIA STANCU

Aici, locuțiunea verbală impersonală *n-avea rost* are subiectiva gramaticală **să-mi pierd vremea cu el.**

Subordonată subiectivă au și verbele folosite la reflexivul impersonal: **se zice, se aude, se crede, se bănuiește, se zvonește, se vede** etc.

„S-a zis **că era risipitor** *și* **că** *orice sume i-ar fi trecut prin mînă-i,* **el tot nefericit ar fi fost,** *de vreme ce nefericirea lui era de un fel curat moral.*" ION LUCA CARAGIALE

Aici, reflexivul impersonal *s-a zis* are două subiective gramaticale: 1. **că era risipitor** și 2. **că el tot nefericit ar fi fost.**

Aceeași situație o avem și în:

„Nu s-a stabilit **cine îl operează pe țăranul orb.**" DUMITRU POPESCU

Reflexivul impersonal *nu s-a stabilit* are subiectiva gramaticală **cine îl operează pe țăranul orb.**

Sau în:

„Se vedea *bine* **că nu știe** *cum să înceapă.*" ZAHARIA STANCU

Propoziția **că nu știe** este subiectiva gramaticală a predicatului exprimat prin reflexiv impersonal *se vedea.*

Alt verb, dar în aceeași situație gramaticală, apare în exemplul care urmează:

„Se observă *cît de colo* **că inima lui nu reușea** *să trimită în corp decît* **un** *sînge impur.*" ION BRAD

De astă dată, elementul regent al subiectivei gramaticale **că inima lui nu reușea** este un verb tranzitiv, *a observa*, folosit la reflexiv impersonal *se observă*.

Desigur, există numeroase reflexive impersonale, construite cu subiective gramaticale:

„*Nu știu cum* se întîmplă **că mă poticnii și căzui.**" ZAHARIA STANCU

Aici, față de reflexivul impersonal *se întîmplă* apar două subiective gramaticale: 1. **că mă poticnii** și 2. **și căzui.**

Și după **a se cuveni** putem avea subiective:

„*Fără să procedez la o severă selecție, cum am procedat și cu alte scrieri ale mele, spre a nu include decît ceea ce* se cuvine **să fie inclus în coperțile unui volum,** *mi s-ar fi părut o inadmisibilă abatere de la principiile după care m-am călăuzit.*" GEO BOGZA

În acest text, apare subiectiva gramaticală **să fie inclus în coperțile unui volum,** avînd ca element regent reflexivul impersonal *se cuvine*.

La fel în:

„*Cu toate că* ni s-ar fi cuvenit **să gustăm un minut de odihnă sub umbra stufoasă a vreunui fag,** *totuși ne mulțumirăm cu umbra rară și îngustă a unui tînăr brad care nu înlesnea răcoroasa-i ospitalitate decît capetelor noastre înfierbîntate de arșița zilelor lui Cuptor.*" CALISTRAT HOGAȘ

Subiectiva gramaticală **să gustăm un minut de odihnă sub umbra stufoasă a vreunui fag** are ca element regent pe *ni s-ar fi cuvenit,* reflexiv impersonal.

Subordonată subiectivă gramaticală au și verbele la diateza pasivă, folosite unipersonal cu sens impersonal: **mi-a fost dat, i-e dat, i-a fost scris, i-e scris, îi este sortit, i-a fost sortit**:

„*Munteanului* i-i dat **să-și cîștige pîinea cu toporul,** *iar asupra iernii coboară să-și pună turmele la iernat.*" MIHAIL SADOVEANU

Aici apare subiectiva gramaticală **să-și cîștige pîinea cu toporul,** față de verbul la diateza pasivă *îi este dat,* folosit unipersonal cu sens impersonal, *i-i dat.*

Tot așa în:

I-a fost dat **să poarte în suflet proiecte care depășeau** *puterea unui singur om.*

De astă dată, subiectiva gramaticală **să poarte în suflet proiecte** are ca element regent pe *i-a fost dat,* la diateza pasivă, folosit unipersonal cu sens impersonal.

Elemente regente ale subordonatei subiective gramaticale pot fi și adverbele de mod predicative, cum sînt: **bine, aproape, destul, firește, fără îndoială, cu siguranță, sigur, desigur, probabil, pesemne, poate, negreșit, evident, posibil, imposibil,** cu

condiția ca acestea să aibă subordonată proprie introdusă prin conjuncția **că** (după majoritatea) sau **să** (după ultimele două): *Negreșit vine mîine* este o singură prepoziție, dar *Negreșit că vine mîine* cuprinde două propoziții: 1. *negreșit*, constituită din adverbul predicativ *negreșit*, și 2. **că vine mîine**, subiectiva gramaticală a acestuia.

Găsim asemenea situații și în texte literare:

„Firește *însă* **că** oricît i-ar fi crescut mîhnirea, **Niță nu avea** *de ce să despere fiindcă mai erau cinci ministere și trebuie să se ivească locuri.*" ION LUCA CARAGIALE

Aici, propoziția **că Niță nu avea** este subiectiva gramaticală a adverbului predicativ *firește*.

Iar în:

„*Interpreții sînt ușor uitați.* Aproape **că și eu o uitasem.**" DUMITRU POPESCU

Propoziția **că și eu o uitasem** este subiectiva gramaticală a adverbului predicativ *aproape*.

La fel și în:

„Poate **că bucuria mea o transfigurase.**" ANTON HOLBAN

Propoziția **că bucuria mea o transfigurase** este subiectiva gramaticală a adverbului predicativ *poate*.

Sau în versurile:

„Poate **că le este sete / Ale dumneavoastror plete** / Poate **că vă sînt uscate / / Paișpecele cel de carate.**" NICHITA STĂNESCU

Față de adverbul predicativ *poate*, repetat, se constituie două subiective gramaticale: 1. **că le este sete ale dumneavoastror plete** și 2. **că vă sînt uscate paișpecele cel de carate.**

Pot fi întîlnite și alte adverbe predicative:

„*Nu știu dacă Gheorghidiu a aflat întîmplător sau i-a spus Mateicovici de acest chilipir polemic.* Destul **că, dînd un telefon acasă la noi, a cerut** *ca tata să meargă neîntîrziat la redacție...*" CAMIL PETRESCU

Propoziția **că dînd un telefon acasă la noi a cerut** este subiectiva gramaticală a adverbului predicativ *destul*.

„Desigur **că la marginea pădurii se zărește pata albă a unei turme de oi** *și* **asupra vreuneia dintre ele își concentrează vulturul ochiul și zborul,** *iar zborul lui este atît de semeț încît mai degrabă pare că urmărește de acolo într-o largă rotire, generala curgere a lumii.*" GEO BOGZA

Față de adverbul predicativ *desigur* există aici două subiective gramaticale: 1. **Că la marginea pădurii se zărește pata albă a unei turme de oi** și 2. **asupra vreuneia dintre ele își concentrează vulturul ochiul și zborul.**

„Probabil **că ar fi nevoie de mai multă singurătate** *pentru ca oamenii să se iubească unii pe alții,* **de mai multă vreme** *în care ei să mediteze asupra lor înșiși.*" ILEANA VULPESCU

Propoziția **că ar fi nevoie de mai multă singurătate... de mai multă vreme...** este subiectiva gramaticală a adverbului predicativ *probabil*.

„Negreșit **că trebuie să se poată să ni se schimbe caii.**" ZAHARIA STANCU

Există aici un lanț de subiective: 1. **că trebuie,** subiectiva gramaticală a adverbului predicativ *negreșit*, 2. **să se poată,** subiectiva gramaticală a verbului unipersonal cu sens impersonal, *a trebui* și 3. **să ni se schimbe caii,** subiectiva gramaticală a reflexivului impersonal *să se poată*.

Este necesar să precizăm următoarele: calitatea predicativă a adverbelor de mod discutate este conferită de faptul că conjuncțiile **că** sau **să** introduc o subordonată față de aceste adverbe. Altfel spus, ele au calitate predicativă pentru că devin elemente regente.

Avînd textul:

„*La aceasta* mi-i zice,. *poate,* **că un bun călăreț își mînuiește bine calul...**" CALISTRAT HOGAȘ

Constatăm că aici adverbul *poate* stă în vecinătatea conjuncției **că** și, cu toate acestea, nu este predicativ deoarece subordonata **că un bun călăreț își mînuiește calul** nu depinde de adverbul *poate,* ci de verbul *mi-i zice,* fiind, față de acest verb, completivă directă și nu subiectiva adverbului *poate,* care nu este predicativ deoarece nu are caracter de element regent.

S-ar părea că în limba română actuală și alte adverbe capătă caracter predicativ.

Un astfel de adverb este **tocmai:**

„*Poterașu face paradă de competență. De fapt, nu face,* tocmai **că nu face.**" DUMITRU POPESCU

Devenind element regent față de propoziția **că nu face,** adverbul *tocmai* este predicativ, iar propoziția este subiectivă gramaticală.

Tot așa în:

„*Ziceai că vine și Heberling.* Tocmai **că nu vine.**" DUMITRU POPESCU

Vom considera propoziția **că nu vine** drept subiectiva gramaticală a adverbului predicativ *tocmai*.

Sînt elemente regente ale subiectivei gramaticale verbele copulative care formează un predicat nominal impersonal:

„Era vădit **că nu pe noi ne căutau.**" ZAHARIA STANCU

De astă dată, propoziția **că nu pe noi ne căutau** este subiectiva gramaticală a predicatului nominal impersonal *era vădit*.

„E la înțelegerea oricui **că numai asemenea străini,** *care s-au găsit de față,* **au putut** *să-l urmărească pe Lipan...*" MIHAIL SADOVEANU

Propoziția **că numai asemenea străini au putut** este subiectiva gramaticală a predicatului nominal impersonal *e la înțelegerea.*

Să urmărim situația în:

„*Cu toate că* era mai bine **ca, crezut pe cuvînt, să fiu lăsat în pace, la treburile mele literare, singurele,** *pe care le puteam împlini din bibliotecă, a trebuit deci să execut formele legale așa că în ziua hotărîtă m-am prezentat la Ministerul de Instrucție, unde nu călcasem de mulți ani.*" EUGEN LOVINESCU

Față de predicatul impersonal *era mai bine* apare subiectiva gramaticală **ca, crezut pe cuvînt, să fiu lăsat în pace la treburile mele literare, singurele.**

Situația este aceeași și în cazul în care avem ca element regent un predicat nominal:

„*Iată* cum se face **că în albumul meu de instantanee, cele mai puțin numeroase sînt din Roma**..." SEXTIL PUȘCARIU

Subiectiva **că în albumul meu de instantanee, cele mai puțin numeroase sînt din Roma** are ca element regent predicatul nominal *cum se face.*

Element regent predicat nominal găsim și în textul următor:

„**Să ghicești gîndurile unui asemenea om** nu era ușor lucru *în astfel de momente și de aceea, doamna Ioanide, spunîndu-și că pe arhitect probabil îl doare capul, renunță în eventualitatea*..." GEORGE CĂLINESCU

Față de predicatul nominal din propoziția regentă, *nu era ușor lucru,* propoziția **să ghicești gîndurile unui asemenea om** este subiectivă gramaticală.

Subiectiva gramaticală poate avea ca element regent și predicatul nominal impersonal **a fi de mirare**:

„E de mirare **din ce noapte cu duhuri vrăjmașe a descins o beznă atît de opacă și grea.**" CEZAR PETRESCU

Propoziția **din ce noapte cu duhuri vrăjmașe a descins o beznă atît de opacă și grea** este subiectiva gramaticală a predicatului impersonal *e de mirare.*

Și în:

„Lucru negîndit, *dragul tatei,* **să aud așa vorbe tocmai din gura ta,** *zise craiul...*" ION CREANGĂ

Propoziția **să aud așa vorbe tocmai din gura ta** este subiectiva gramaticală a predicatului nominal cu verb copulativ subînțeles *(e) lucru negîndit.*

Cîteva substantive, în mod special **noroc** și **păcat,** au subordonată subiectivă gramaticală, creînd o situație asemănătoare cu aceea a adverbelor predicative: **Noroc** *că n-ai venit;* **Păcat** *că n-ai venit.*

În acest caz, subordonata **că n-ai venit** este, pe rînd, subiectiva gramaticală a celor două substantive *noroc* și *păcat*, ambele substantive funcționînd ca nume predicativ ale verbului copulativ subînțeles:

„Noroc **că, fiind pe acolo, i-am cedat eu cîteva sute de lei** *ce mi se cuveneau de la „Universul" de pe urma publicării unui roman...*" EUGEN LOVINESCU

Ca urmare, propoziția **că, fiind pe acolo, i-am cedat eu cîteva sute de lei,** este subiectiva gramaticală a lui *noroc*.

Aceeași situație și în:

„Păcat **că, scoțînd un strigăt înfiorător, se năruie pe pragul ușii.**" I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Propoziția **că, scoțînd un strigăt înfiorător, se năruie pe pragul ușii** este subiectiva gramaticală a lui *păcat*.

Atît **noroc,** cît și **păcat** apar în situații asemănătoare cu adverbele predicative dar nu le socotim adverbe, datorită faptului că au un comportament gramatical de substantiv. Ele permit însoțirea cu un atribut și astfel putem spune *mare noroc, nemaipomenit noroc, grozav păcat, de neiertat păcat,* ceea ce, desigur, adverbele predicative nu permit:

„Păcat **că vă pierdeți vremea...** *mare* păcat!" ZAHARIA STANCU

Se observă că, în textul anterior, substantivul regent, *păcat*, apare o dată cu atribut, *mare păcat*, și o dată fără atribut, *păcat*. Indiferent de construcția gramaticală a substantivului regent, cu un atribut sau fără acesta, propoziția **că vă pierdeți vremea** este subiectiva gramaticală a lui *păcat*.

Cu atribut, **noroc** este element regent în:

„Noroc *din ceriu pînă în pămînt* **că nu m-a prins nebenghiul de Trăsnea** *care avea mare ciudă pe mine, de cînd mă zăpsise în grădina lui la furat mere, că m-ar fi rupt în bătaie.*" ION CREANGĂ

Substantivul regent **noroc** are atributul *din ceriu pînă în pămînt*, locuțiune adjectivală, iar propoziția **că nu m-a prins nebenghiul de Trăsnea** este subiectiva gramaticală a lui **noroc.**

Acordul predicatului cu subiectul

Acordul este fenomenul gramatical de potrivire morfologică dintre doi termeni, conform căruia unul din termeni repetă caracteristicile gramaticale ale celuilalt.

Cum se vede, acordul presupune existența a minimum doi termeni.

În cazul acordului dintre predicat și subiect, predicatul se potrivește gramatical cu subiectul, preluînd de la acesta

din urmă caracteristicile de număr și persoană, în cazuri speciale, la diateza pasivă de gen:

„*Oroș* **asculta** *și* **nota.** *Uneori* **surîdea,** *alteori* **rămînea încruntat.**" ZAHARIA STANCU

Se observă că toate predicatele **asculta, nota, surîdea, rămînea încruntat** se acordă în persoană și număr cu subiectul *Oroș*, toate avînd forma de persoana a III-a singular, impusă de subiectul *Oroș*.

Numai unul dintre predicate, **rămînea încruntat,** care, fiind predicat nominal, conține adjectivul **încruntat**, realizează și acordul în gen prin forma de masculin singular, **încruntat,** gen și număr pe care le are și subiectul *Oroș*. Acordul în gen se realizează la predicatul nominal care are nume predicativ adjectiv și la predicatul exprimat prin verb la diateza pasivă, în care participiul se acordă în gen cu subiectul, ca orice adjectiv.

Prin urmare, vom avea: *Fata* **era frumoasă**; *Fata* **era lăudată** *de toți*.

Analizînd textul:

„*Seara, în timp ce ne întorceam cu aceeași trăsură la Sebeș, atît* eu *cît și* fratele *meu* **eram pătrunși** *de simțămîntul că pusesem temelii unui alt timp, cu toate că n-am făcut decît să participăm tăcuți și insinifianți la un act ce se realiza prin puterea destinului.*" LUCIAN BLAGA

Se observă aici acordul predicatului la diateza pasivă **eram pătrunși,** în număr și gen (**pătrunși**, formă de masculin plural) cu subiectul multiplu *eu și fratele*. În ceea ce privește forma auxiliarului, **eram** (persoana I plural), aceasta este dictată, pe de o parte, de subiectul plurimembru care impune folosirea numărului plural, și, pe de altă parte, de apariția (în cadrul subiectului plurimembru) a pronumelui de persoana **I, eu,** care impune forma de persoana I.

În cazul acordului în persoană, există anumite priorități care trebuie respectate. Prioritară în mod absolut este persoana I singular, care dictează predicatului forma de persoana întîi. Persoana a doua are prioritate față de persoana a treia și neprioritară rămîne persoana a treia.

Să urmărim acordul în persoană și gen în:

„Noi **nu vom îmbătrîni** *niciodată, ci* **vom rămîne tineri și sprinteni** *ca și acum.*" GEORGE CĂLINESCU

Mai întîi, predicatul are forma **nu vom îmbătrîni,** de persoana întîi plural, prin acord cu subiectul *noi*, pronume personal de persoana I plural, apoi predicatul are forma **vom rămîne tineri și sprinteni,** în care verbul copulativ *a rămîne*

se acordă în persoană și număr cu subiectul *noi*, **vom rămîne,** iar numele predicativ *tineri și sprinteni* ia forma de plural prin acord cu *noi*.

În ceea ce privește acordul în persoană, este necesar să consemnăm două situații de acord gramatical.

Mai întîi, trebuie spus că uneori acordul în persoană se realizează cu determinantul subiectului:

„*Mîine,* mulți *dintre voi* **veți fi morți** *pentru că în nu știu ce împrejurare, fără însemnătate,* **ați spus** *un cuvînt care a fost consemnat...*" ALEXANDRU IVASIUC

Subiectul este **mulți,** ceea ce presupune un predicat la persoana a III-a plural. Apare însă determinantul **dintre voi** și astfel predicatul are forma de persoana a doua plural: **veți fi morți,** apoi **ați spus.**

De asemenea, în adresare, dacă subiectul este exprimat se poate constata o schimbare de persoană:

„*Iarbă, pietre, arbori, păsări* / Voi *sînteți cu totul altceva / Mă privesc, m-aud, m-adulmec / Și îmi pare că visez.*" NICHITA STĂNESCU

Față de pluralul realizat în adresare prin înșiruire: **iarbă, pietre, arbori, păsări,** subiectul este **voi,** la persoana a II-a plural.

O altă situație în care apare acordul negramatical în persoană privește propozițiile care au ca subiect pronumele relativ *care*. În principiu, pronumele *care* reprezintă persoana a III-a singular.

Se spune însă: **Eu,** *care* **am fost** *acolo, știu bine,* unde *care* subiect are ca predicat o formă de persoana I singular, *care* **am fost,** acordul realizîndu-se cu pronumele personal antecedent, **eu.**

La fel în:

„**Eu** care, *cînd îmi vine la socoteală,* **iau vorbele după slova lor,** *făcui chip Pisicuței cu frîul la dreapta, ca și cum mi-ar fi trecut prin minte să urc scara călare și să intru în casă cu Pisicuță cu tot.*" CALISTRAT HOGAȘ

În propoziția *care iau vorbele după slova lor,* predicatul **iau** nu se acordă cu pronumele relativ *care,* ce nu poate avea persoana I singular, ci cu pronumele personal antecedent lui *care,* **eu.**

Prin urmare, uneori, pronumele personal antecedent are prioritate la acordul în persoană și nu pronumele relativ, care funcționează ca subiect.

Să observăm acum acordul în gen în următorul text:

„*Cuvintele tale și cuvintele mele* / Erau lipsite, *pentru că / Locul din care se nășteau / Era unul și același pentru amîndouă* /." NICHITA STĂNESCU

Se realizează aici acordul în număr și gen al adjectivului *lipite* din componența predicatului nominal *erau lipite*.

Participiul din diateza pasivă și adjectivul din predicatul nominal au același comportament din punctul de vedere al acordului:

„*Tata nu* **era sarcastic** *și nici prea* **ispitit** *să facă speculații.*" MARIN PREDA

Adjectivul *sarcastic*, nume predicativ, și participiul *ispitit* din verbul la diateza pasivă iau forma de masculin singular.

La fel, există acordul adjectivului nume predicativ în:

„*Își păstra bogăția sufletului avînd grijă să n-o risipească dezordinea pe care ar crea-o, eliminînd un lucru din viața ei de care* **sînt legate clipe** *de preț.*" MARIN PREDA

Aici, în **sînt legate clipe**, numele predicativ *legate* ia forma de feminin plural, potrivit cu subiectul *clipe*.

Un caz particular al acordului în gen îl reprezintă expansiunea predicatului reprezentat prin verbul **a putea**.

Expoziția **poate fi vizitată** *în toate zilele săptămînii*, unde acordul se propagă la complementul direct *fi vizitată*, exprimat prin infinitiv pasiv. Astfel, **vizitată**, deși face parte din complementul direct al verbului *a putea*, se acordă cu subiectul **expoziția**.

Tot așa stau lucrurile și atunci cînd complementul direct al verbului *a putea* este un verb copulativ la infinitiv însoțit de un nume predicativ adjectiv. În **Fata** *poate fi* **deșteaptă**, adjectivul **deșteaptă** suferă acordul în gen cu subiectul **fata**.

De pildă, în textul:

„*Sugerăm sentimentul că această ceașcă* **nu e un** obiect *care* **putea fi schimbat.**" MARIN PREDA

Aici, **schimbat**, participiul din infinitivul pasiv *fi schimbat* funcționînd drept complement direct al lui **a putea**, se acordă cu subiectul **obiect**.

Acordul cu complementul direct al verbului **a putea** se realizează și în:

„*Știi foarte bine că* nici arta, nici viața **nu pot fi înțelese** *numai prin rațiune.*" EUGEN SIMION

Caracteristicile de gen și număr ale subiectului multiplu, **arta, viața,** apar la participiul din infinitivul pasiv **fi înțelese**.

În situația:

„*Și un nebun, cum se vede că este* Todiriță Catană, *nu avea altceva de făcut decît să încerce să-i ație calea, că de asta* **putea fi sigur**: *va umbla pe drumurile pe care umblă și căruța duducăi Varvara.*" MIHAIL SADOVEANU

De astă dată, **sigur**, adjectiv nume predicativ al infinitivului *fi*, complement direct al lui *a putea*, se acordă cu subiectul subînțeles, **Todiriță Catană.**

Dintre categoriile gramaticale implicate în acordul predicatului cu subiectul, acordul în număr are întîietate.

Probleme legate de acordul în număr pune în mod special existența unui subiect plurimembru. Dacă subiectul multiplu are termenii legați prin conjuncții disjunctive, atunci predicatul stă la singular:

„Veți deschide o fereastră și un soldat sau un polițist **va descărca** *pistolul în voi, de vreme ce va avea dreptul s-o facă."* ALEXANDRU IVASIUC

Prin urmare, subiectul plurimembru **un soldat sau un polițist**, cu un predicat la singular — **va descărca.**

Coordonarea copulativă între termenii unui subiect plurimembru presupune un predicat la plural:

„De la Brașov, Aurel Vlaicu a trecut la București unde, după multe stăruințți și neajunsuri i **s-au oferit** *în cele din urmă* condiții *tehnice* și *unele* înlesniri *pentru a-și putea construi aparatul în mare."* LUCIAN BLAGA

Aici, subiectul multiplu **condiții și înlesniri** cu predicatul la persoana a treia plural **s-au oferit.**

O realizare negramaticală a acestui acord în număr se produce cînd acordul se face numai cu unul din termeni, de obicei cel mai apropiat:

„**A fost în stare** el și ai lui, *tulburînd atîtea minți strălucite, care la început au condus revoluția și apoi au fost, încetul cu încetul, duse pe căi greșite, pînă ce au ajuns la trădare..."* ALEXANDRU IVASIUC

În prima propoziție, subiectului multiplu **el și ai lui** îi corespunde predicatul la singular **a fost în stare**, evident în acord numai cu primul termen al subiectului plurimembru, cel mai apropiat, **el.**

Cam la fel stau lucrurile și în următorul text:

„La început nu **era în picioare** */ Nici un* munte, *nici un* vis */ Așa că nici ploaia n-avea rost / Să cadă de sus."* MARIN SORESCU

Subiectul este multiplu, **munte...vis,** ceea ce presupune un predicat la plural *erau în picioare* și nu în forma de singular **era în picioare,** cum apare în poezie.

Cînd subiectul este multiplu, predicatul are formă de plural, cum se întîmplă în:

„**Esențiale nu erau** mîhnirea, vinovățiile, scuzele, *ci lucrul care trebuia făcut."* FLORIN MUGUR

Aici, subiectului multiplu **mîhnirea, vinovățiile, scuzele** îi corespunde predicatul la plural **esențiale nu erau.**

Se întîmplă însă ca elemente afective să dicteze forma de singular a predicatului, scriitorul vrînd să sublinieze un anumit termen din subiectul multiplu:

„*Însă nu numai* experiența noastră literară, *dar* și aceea a literaturii moderne *din ultimele decenii* a **confirmat** *toate temerile și discriminările.*" ALEXANDRU IVASIUC

S-ar părea că predicatul la singular **a confirmat** apare din dorința de subliniere a unuia dintre termenii subiectului multiplu, *experiența noastră literară*, mai ales fiindcă aici nu poate fi vorba de acord prin atracție, din moment ce termenul cu care se face acordul este plasat la distanță.

Aceeași situație o întîlnim și în:

„*Chiar dacă părea că nimeni nu-i ghicise intenția, tot nu s-ar fi putut spune că tatăl ei nu avusese prilejul să-și dea seama cît de* **hotărîtă** *era* ea și bărbatul *ei să cîștige această luptă.*" MARIN PREDA

S-ar părea deci că predicatul are forma de singular **era hotărîtă,** deși subiectul este multiplu: **ea și bărbatul,** deoarece intenția scriitorului era de a sublinia termenul **ea** din subiectul multiplu.

Situația este aceeași și totuși diferită în:

„*Există apoi o anumită oralitate a stilului..., un curaj de a spune totul și de a parcurge drumul invers, umilit, pocăit, cu sentimentul că i* **se cuvine** *și această* umilință și *această* pocăință." EUGEN SIMION

Din nou subiectului multiplu **umilință și pocăință** îi corespunde predicatul la singular **se cuvine.** Credem că aici nu mai este vorba de sublinierea unuia din termeni, ci de faptul că cele două cuvinte formează o unitate, acoperind cam același conținut de idei.

S-ar putea ca aceeași explicație să aibă și modul de realizare al acordului din versurile următoare:

„*Iar eu alunecam trîntit în zăpada / Ce se topea, și se topea sub trup / Apoi* **se topea** pămîntul și piatra / *Și m-aș fi agățat de cer / Dar mi-era teamă că-l rup.*" NICHITA STĂNESCU

Aici în *se topea pămîntul și piatra* avem deci un subiect multiplu, **pămîntul și piatra,** dar predicatul la singular, **se topea** poate pentru a accentua stilistic ideea de topire a pămîntului.

Acordul în număr al predicatului cu subiectul cunoaște o realizare negramaticală în situația cînd subiectul este un substantiv cu sens colectiv dar cu formă de singular, avînd un determinant la plural:

O mulțime de studenți **au plecat** *în tabere*, în care, se observă, predicatul la plural, **au plecat,** a suferit acordul nu cu *o mulțime,* ci cu atributul acestuia, **de studenți.**

Acest tip de acord, după înțeles, este permis dacă subiectul, la singular, are determinant la plural.

Nu este însă corect dacă se spune: *o mulțime au plecat*, fără determinant la plural.

Să urmărim acest tip de acord:

„În urma ei, călare pe săniuțe mici, remorcate una de alta, o droaie *de copii chiuiau și fluierau,* îmbătați de iarnă." GEORGE CĂLINESCU

În *o droaie de copii* **chiuiau, fluierau,** avînd subiectul *o droaie,* substantiv la singular, cu atributul la plural, **de copii,** predicatul este la plural **chiuiau, fluierau.**

Acord de același tip găsim în:

„Măcar că nu răzbise cu totul, **erau** *totuși* **în picioare** jumătate *din speranțe fiindcă fetele se împăcaseră cu gîndul de a nu mai pretinde ceva din munca lor...*" MARIN PREDA

Subiectul cu formă de singular, numeralul fracționar *jumătate,* are atributul la plural **din speranțe,** iar predicatul se acordă cu acesta, **erau în picioare,** avînd formă de plural.

OBIECTUL ACȚIUNII

Obiectul acțiunii este *direct, indirect* și *secundar,* după felul cum acțiunea verbului se răsfrînge asupra lui: *L-am certat* **pe băiat**; **Pe băiat** *l-am învățat alfabetul; I-am spus* **băiatului.**

Pe băiat este complement direct deoarece acțiunea exprimată de verbul *a certa* se răsfrînge direct asupra băiatului.

În **Pe băiat** *l-am învățat alfabetul* conține complementul direct **pe băiat,** așa cum am văzut, la care se adaugă obiectul *alfabetul,* secundar față de primul obiect, **pe băiat.**

Băiatului este complement indirect, deoarece acțiunea exprimată de verbul *a spune* se răsfrînge indirect asupra **băiatului.**

Complementul direct și completiva directă

Să analizăm un text cu mai multe complemente directe:

„În fața unei pagini care entuziasmează **pe lectorii** *pretențioși* observ *imediat* **propozițiile** *greșite,* **cuvintele** *nepotrivite iar spiritul critic involuntar îmi* alungă **bucuriile.**" ANTON HOLBAN

Există aici patru complemente directe: **pe lectorii,** obiectul direct asupra căruia se răsfrînge acțiunea verbului *a entuziasma,* **propozițiile** și **cuvintele,** ambele obiecte directe suferind acțiunea exprimată de verbul *a observa* și **bucuriile,** obiect

direct asupra căruia se exercită acțiunea exprimată de verbul *a alunga*.

Toate verbele regente *a entuziasma, a observa* și *a alunga* sînt tranzitive și această calitate le permite guvernarea unui acuzativ, obiect direct.

Tranzitiv este și verbul **a dezvălui**:

„Găsind **momentul** *să iasă în evidență*, dezvălui *ritos* **impasul** *recent prin care trecuse*." DUMITRU POPESCU

Complementul direct al verbului *a dezvălui* este substantivul **impasul.** În acest text mai există un complement direct, **momentul**, al verbului la gerunziu, *a găsi*.

Complementului direct din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția completivă directă, în general, fără probleme deosebite.

De pildă, în *I-am dat* **revista,** în care **revista** este complementul direct al verbului *a da,* se operează ușor o transformare, substituind complementul direct **revista** printr-o propoziție completivă directă:

I-am dat **ce cumpărasem,** în care **ce cumpărasem** este completiva directă a lui *a da,* sau: *I-am dat* **ce aștepta,** de astă dată înlocuind complementul direct **revista** prin propoziția completivă directă **ce aștepta.**

Putem proceda și invers, recurgînd la contragerea propozițiile completive directe în complemente directe:

În cazul:

„Voiam *cu tot dinadinsul* **să reconstituiesc ce se întîmplase cu ea.**" ANTON HOLBAN

Există două completive directe, ambele putînd fi contrase în complement direct: **să reconstituiesc,** completiva directă a lui *voiam,* echivalenta unui complement, direct, *reconstituirea* (avem deci în loc de: *voiam* **să reconstituiesc** *voiam* **reconstituirea**) și **ce se întîmplase cu ea,** completiva directă a verbului *să reconstituiesc,* echivalentă, prin contragere, cu complementul direct **întîmplarea.** Așadar, în loc de **ce se întîmplase să reconstituiesc** avem **să reconstituiesc întîmplarea.**

Să reținem textul:

„*Petrovan* organizează **un spectacol,** închipuindu-și **că se găsesc toți în lagărul de la Buchenwald.**" EUGEN SIMION

Avem aici complementul direct al verbului *a organiza,* **spectacol,** și completiva directă a gerunziului *închipuindu-și,* **că se găsesc toți în lagărul de la Buchenwald.**

Mai multe realizări ale complementului direct şi ale completivei directe găsim în textul care urmează:

„*Bologa* avu *aceeaşi* **impresie**, vru să-i mulţumească, *dar* **simţi** că *de* va rosti *o singură* **vorbă**, nu-*şi* va *mai* putea stăpîni **lacrimile** *de bucurie şi se* va face *de rîsul soldatului...*" LIVIU REBREANU

Cîteva complemente directe: - **impresie**, complement direct al verbului *avu*, **vorbă**, complement direct al predicatului *va rosti*, **stăpîni**, complement direct al predicatului *nu va putea*, iar **lacrimile** este complementul direct al complementului direct, verbul la infinitiv, *stăpîni*.

Şi cîteva completive directe: 1. **să-i mulţumească**, completivă directă a lui *vru*. 2. **că nu-şi va putea stăpîni lacrimile de bucurie**, completivă directă a lui *simţi*.

Ca şi alte părţi de propoziţie şi propoziţii subordonate, complementul şi completiva directă depind şi de moduri nepredicative, gerunziu, supin sau infinitiv:

„*Cu adevărat*, nu putea şti, **încotro s-a dus Anita** *cînd a plecat de acasă*." D. R. POPESCU

Şti este complementul direct al verbului *a putea*, iar propoziţia **încotro s-a dus Anita** este completiva directă a infinitivului, *şti*.

„Văzînd *Făt-Frumos* **că tovarăşii lui sînt aşa de fricoşi**, *se hotărî să coboare el singur...*" ION CREANGĂ

Propoziţia **că tovarăşii lui sînt aşa de fricoşi** este completiva directă a gerunziului *văzînd*

„Vrînd **să meargă mai departe**, *Siletki se oferă, deşi* ar fi putut **să-şi dea singur seama** *că nu e nevoie*." DUMITRU POPESCU

În textul anterior, există completiva directă a gerunziului *vrînd*, **să meargă mai departe**, şi încă o completivă directă, **să-şi dea singur seama** a predicatului *ar fi putut*.

Spre deosebire de alte unităţi gramaticale subordonate, complementul direct şi completiva directă depind şi de verbe la supin:

„**Activitatea** *lui Moise este cel mai greu* de urmărit, *din toate punctele de vedere*." D. R. POPESCU

La prima vedere, substantivul *activitatea* pare subiectul acestei propoziţii, dar, dacă era subiect, atunci predicatul ar fi trebuit să conţină o formă feminină, *cea mai grea*, justificată de acord. În fapt însă, subiectul este supinul *de urmărit*, cu care se acordă predicatul *este cel mai greu*. Asta înseamnă că **activitatea**, deşi plasată pe locul subiectului, este complementul direct al lui *de urmărit*.

De altfel, spunem **limbile** *străine sînt greu de învățat,* cu elemente și pro- și contra- pentru această interpretare. Pe de o parte, predicatul are forma *sînt greu,* în care verbul copulativ *sînt* este la plural, ceea ce ar da impresia că s-a acordat cu *limbile* dar numele predicativ *greu* nu mai prezintă acordul *grele* și atunci este greu de acceptat că *limbile* este subiect. Înclinăm să credem că subiectul este supinul *de învățat,* iar **limbile** este complementul direct al supinului. Forma *sînt* ar putea fi socotită un acord prin atracție cu termenul cel mai apropiat, *limbile.*

Acceptînd demonstrația pentru complementul direct al supinului, dăm aceeași interpretare în:

„*Nu este greu* de văzut **cum a ajuns chiar la formularea unei filozofii a vieții.**" EUGEN LOVINESCU

Considerăm propoziția **cum a ajuns chiar la formularea unei filozofii a vieții** drept completiva directă a verbului la supin, *de văzut.*

La fel și în versurile:

„*Nu are nici măcar prezent / Deși e greu* de închipuit / **Cum anume nu-l are.**" NICHITA STĂNESCU

Considerăm propoziția **cum anume nu-l are** drept completiva directă a supinului *de închipuit* care funcționează ca subiect față de predicatul *e greu.*

Acesta este un punct de vedere într-o problemă oricum mult controversată.

Completiva directă este o subordonată care are multe și variate elemente de relație:

„*Nu mi-*aș fi închipuit **că o doamnă atît de inteligentă ca dumneata nu e în stare să-și dea seama că mă jignește** *cînd* crede **că eu, în vederea unui cîștig material, îmi dau osteneala** *a o învăța românește pentru ca să poată citi scrierile noastre, între altele și pe ale mele.*" GEORGE CĂLINESCU

Prima completivă directă **că o doamnă atît de inteligentă ca dumneata nu e în stare** este introdusă prin conjuncția **că,** la fel și a doua, **că eu, în vederea unui cîștig material, îmi dau osteneala,** este introdusă prin aceeași conjuncție **că.**

„*Căldura începea numaidecît după răsăritul soarelui și dacă în timpul nopții se întîmpla ca norii să acopere cerul, acești nori dimineața se făceau nevăzuți și* lăsau **să se reverse din adîncurile limpezi ale cerului dogoarea necontenită și grea a zilei de vară.**" MARIN PREDA

Completiva directă **să se reverse din adîncurile limpezi ale cerului dogoarea necontenită și grea a zilei de vară** este introdusă prin conjuncția **să.**

În textul:

„Nu prea înțelegea, *era adevărat*, **de ce Paraschiv** *în loc să se bucure...* **arăta mereu posomorît** *și secera ca și cînd ar fi tras la jug.*" MARIN PREDA

Propoziția completivă directă **de ce Paraschiv arăta mereu posomorît** este introdusă prin pronumele relativ **ce,** însoțit de prepoziție **(de ce).**

„*Nimeni* nu știa **de unde apăruse Francisc în Turnuvechi.**" D. R. POPESCU

Propoziția completivă directă *de unde apăruse Francisc în Turnuvechi* este introdusă prin adverbul relativ **unde** însoțit de prepoziție **(de unde).**

Reținem, de aici, faptul că subordonata completivă directă este necesar să fie introdusă printr-un element de relație subordonator. Pornind de la această constatare, să urmărim situația în:

„*Și mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile ei, îmi* zicea *cu zîmbet uneori: Ieși, copile cu părul bălai afară și rîde la soare, doar s-o îndrepta vremea !*" ION CREANGĂ

Se creează aici impresia că propoziția *ieși, copile cu părul bălai afară !* și coordonata acesteia *și rîde la soare* ar fi în raport de completivă directă cu predicatul *zicea.* Se observă însă lipsa elementului subordonator. Din punct de vedere gramatical, cele două propoziții care urmează după *zicea* nu pot fi completive directe deoarece le lipsește elementul de relație subordonator, iar din punct de vedere logic, de asemenea este exclusă subordonarea de tip completivă directă, deoarece există în text două planuri ale vorbirii: primul, pînă la semnul de punctuație două puncte, reprezintă vorbirea povestitorului, iar după două puncte se redă vorbirea personajului. Este exclus să subordonăm gramatical ceea ce spune cineva la ceea ce spune altcineva. În consecință, în text nu avem de a face cu subordonare de tip completivă directă, cele două propoziții în discuție: 1. *ieși, copile...* și 2. *și rîde* sînt principale, ambele aparținînd altui plan al vorbirii decît cel anterior. Pentru această interpretare mai pledează și faptul că ambele propoziții conțin cîte un verb la imperativ: *ieși !, rîde !* or, imperativul nu apare decît în principale.

Aceeași interpretare o avem și după verbele de declarație la gerunziu în textul care urmează:

„*Auzind părintele Duhu că s-a făcut zvon prin Iași despre niște năzdrăvănii ca acestea, s-a luat sfinția-sa de gînduri* zicînd: — *Vai de cel ce se smintește dar mai vai de cel prin care vine sminteala !*" ION CREANGĂ

Propozițiile *vai de cel* și apoi *dar mai vai de cel* nu sînt completive directe ale gerunziului *zicînd,* ci propoziții principale.

Aceeaşi situaţie şi în textul:

„Orice gînd ai, împărate, şi oricum vei fi sosit, / Cît sîntem încă pe pace, eu îţi zic; — *Bine-ai venit!"* MIHAI EMINESCU

Propoziţia *bine-ai venit!* este principală deoarece nu este subordonată verbului *zic*, verbul de declaraţie înlesnind doar introducerea elementului de dialog reprezentat prin propoziţia *bine-ai venit!*

Trebuie menţionat că subordonată completivă directă apare şi după interjecţia *iată*, doarece aceasta este tranzitivă, ca dovadă putem spune *iată-l, iată-le*:

„**Iată că mai sînt trei zile** *pînă ce se împlineşte sorocul, aşa că n-ar fi rău să-ţi faci socotelile."* ION CREANGĂ

Prin urmare, propoziţia **că mai sînt trei zile** este completiva directă a interjecţiei *iată.*

Să urmărim propoziţiile din:

„Şi iată *acum* **că, cu prilejul mustrărilor, îşi dă seama** *de cît loc i-a cuprins în inimă prietena nepreţuită, care pînă ieri îi zicea blînd: mîine cu bine! şi care astă seară i-a zis: adio!"* I. AL. BRĂTESCU-VOINEŞTI

Din nou, propoziţia **că, cu prilejul mustrărilor, îşi dă seama** este competiva directă a interjecţiei *iată.*

În ultima parte a textului, propoziţiile *mîine cu bine!* şi, *adio!* sînt principale, precedate de verbul de declaraţie *zicea* din considerentele expuse mai sus, reprezintă alt plan al vorbirii.

Complementul indirect şi completiva indirectă

Determinînd verbul, complementul indirect se constituie ca obiect al acţiunii exprimate de acesta, care se răsfrînge indirect asupra lui: *I-am spus* **copilului,** unde **copilului** este complementul indirect al verbului *am spus.*

„Retipărirea acestor povestiri ale începutului îi dă prilejul **lui Sadoveanu** *să le pună de acord cu estetica sa actuală."* TUDOR VIANU

Lui Sadoveanu este complementul indirect al locuţiunii verbale *dă prilejul.* Acesta este tipul de complement indirect exprimat prin substantiv în dativ:

„E obligat să facă faţă **conversaţiilor,** *să meargă la teatru, pe scurt, să ducă o viaţă mondenă."* CEZAR PETRESCU

Aici, **conversaţiilor** este complement indirect, exprimat prin substantiv în dativ, faţă de locuţiunea verbală *a face faţă.*

„De astă dată nu făcea faţă **temperamentului** *meu."* ANTON HOLBAN

Din nou, complementul indirect în dativ, **temperamentului,** față de locuțiunea verbală *nu făcea față.*

Acestui tip de complement indirect îi corespunde, în frază, o propoziție echivalentă cu dativul:

I-am răspuns **vecinului,** în care **vecinului,** complementul indirect, poate fi transformat într-o completivă indirectă: *I-am răspuns* **cui m-a strigat.** Propoziția completivă indirectă **cui m-a strigat** este o dezvoltare a complementului indirect, **vecinului.**

„Mi s-a întîmpat să pierz un amic : un bun amic și nu mă pot căi îndestul de această ireparabilă pierdere ; de aceea spun **oricui vrea** *să mă asculte, trista mea întîmplare."* ION LUCA CARAGIALE

Față de predicatul *spun,* propoziția **oricui vrea** este completivă indirectă. O astfel de completivă indirectă întîlnim și în:

„**Cui am avut de lăsat moștenire,** *i*-am spus." ION BRAD

Din nou verbul *a spune,* în forma din text, *am spus,* are completiva indirectă **cui am avut de lăsat moștenire.**

Să analizăm situația din:

„A fost odată un vînător care, de cîte ori mergea la vînătoare, avea obiceiul să ia cu dînsul pe slujbașul său iar cînd se întorcea înapoi povestea **cui vrea** *să-l asculte o mulțime de întîmplări minunate care nu trecuse nimănui nici măcar prin vis..."* ALEXANDRU ODOBESCU

De astă dată, față de predicatul *povestea* apare completiva indirectă **cui vrea.**

Obiectul indirect, se mai exprimă și prin construcții cu prepoziție, constituind un alt tip de complement indirect:, *Se gîndea* **la copii,** unde **la copii** este complementul indirect al verbului *se gîndea.*

„Mi-am zis că am dat **peste** *cea mai afurisită* **codană** *din Valea Arieșului."* CEZAR PETRESCU

Peste codană este complementul indirect prepozițional al verbului *a da,* aici avînd sensul „a întîlni".

„Îi plăcea **bătrînului** să se laude *adesea* **cu nepoții** *lui."* ION BRAD

Există două complemente indirecte: **bătrînului,** complement indirect în dativ față de *plăcea,* și **cu nepoții,** complement indirect prepozițional față de *să se laude.*

Să analizăm situația din:

„Își aducea aminte **de seara** *aceea cînd a venit țiganca cu ghiocul."* CEZAR PETRESCU

Să reținem că locuțiunea verbală *a-și aduce aminte* este construită cu complementul indirect prepozițional **de seara,** ceea ce probează că și propozițiile subordonate acestei locuțiuni

verbale sînt completive indirecte și nu completive directe, cum se afirmă în unele lucrări de gramatică:

„*Ia*, adă-ți aminte **ce ți-am spus odată**, *că și asta, cît îi de blîndă și de blajină, tot are o coastă de drac închisă...*" ION LUCA CARAGIALE

Ca urmare, propoziția **ce ți-am spus odată** este completivă indirectă față de *adă-ți aminte*.

Cum s-a observat deja, și complementului indirect prepozițional îi corespunde o propoziție completivă indirectă.

Se apucă **de treabă,** conține complementul indirect prepozițional **de treabă,** pe care îl putem transforma în completiva indirectă **să deretice prin casă.**

„A vorbi **despre un poet** *este* a vorbi **despre relațiile** *lui cu limba, căci aceasta este materia, este corpul și, în mod sigur, semnul de identitate. Limba* preexistă **poetului,** *dar, după ce a trecut prin spațiul poeziei, limba nu mai este aceeași. Orice poet tinde* să facă **din limbă** *armă în limbajul său, deci o formă particulară de a fi, o formă particulară de a comunica.*" EUGEN SIMION

Textul anterior, foarte interesant din punct de vedere al conținutului, ilustrează, în același timp, toate tipurile de complement indirect: **despre un poet,** complement indirect prepozițional al lui *a vorbi;* **despre relațiile,** complement indirect prepozițional al lui *a vorbi;* **poetului,** complement indirect în dativ al verbului *preexistă,* **din limbă,** complement indirect prepozițional al verbului *a face,* și propoziția completivă indirectă **să facă din limbă armă în limbajul său,** dependentă de verbul *a tinde.*

Mai multe complemente și completive indirecte există și în:

„*Necontenitei* **scurgeri,** *spiritul omenesc se încumetă* să nu i se supună pornind **împotriva** *ei, năzuind să-i afle începutul.*" GEO BOGZA

Găsim aici: **scurgeri,** complement indirect în dativ al verbului *să se supună,* **împotriva ei,** complementul indirect al gerunziului *pornind,* propoziția **să nu i se supună,** completiva indirectă a verbului *a se încumeta* și completiva indirectă a gerunziului *năzuind,* să-i **afle începutul.**

Se construiesc cu complement indirect prepozițional avînd și nuanța unui element predicativ suplimentar unele verbe ca *a începe, a sfîrși.*

„*Retorica* sfîrșește **prin a-și construi** *o retorică a negației retorice.*" EUGEN SIMION

Prin urmare, există construcțiile *începe prin, sfîrșește prin.*

Fiind tipuri diferite, complementul indirect și completiva indirectă corespunzătoare dativului, pe de o parte, iar pe de alta, complementul indirect și completiva corespunzătoare unei

construcții cu prepoziție pot determina simultan același verb regent:

„*Aceast-a fost cînd o sălbatică urgie / De frumuseți* prilej dădu *întîia oară* / / **Păcatului să-și facă / pe sub arbori cale.**" LUCIAN BLAGA

De astă dată, față de locuțiunea verbală *a da prilej* apare complementul indirect, substantiv în dativ, **păcatului,** și completiva indirectă **să-și facă pe sub arbori cale,** corespunzătoare unei construcții cu prepoziție.

Obiectul secundar și obiectiva secundară

Obiectul secundar este o formă de complement direct care determină suplimentar, secundar, un verb dublu tranzitiv. Un verb dublu tranzitiv este **a învăța**: **Îl** *învață* **pe Marius,** în care **pe Marius** este complement direct. **Pe Marius îl** *învață* **cifrele,** în care, pe lîngă complementul direct **pe Marius,** apare obiectul secundar *cifrele.* Obiectul secundar este echivalent cu propoziția obiectivă secundară:

Pe Marius îl *învață* **să numere,** în care propoziția **să numere** este obiectivă secundară, echivalentă a obiectului secundar *cifrele*:

„...*Să iei pe Acrivița care* n-a fost învățată *la casa părintească* **să-și mănînce de sub unghie.**" ION LUCA CARAGIALE

Propoziția **să-și mănînce de sub unghie** este obiectiva secundară a verbului *a învăța,* la diateza pasivă, *n-a fost învățată.*

Verbe dublu tranzitive sînt: **a învăța ceva pe cineva**; **a ruga ceva pe cineva**; **a întreba ceva pe cineva**; **a anunța ceva pe cineva**; **a înștiința ceva pe cineva.**

Fiind dublu tranzitive, deci cu posibilitatea de a avea subordonate două forme de complement direct, din care unul este obiect secundar, aceste verbe, spre deosebire de celelalte, pot avea obiect secundar și obiectivă secundară, cînd au simultan încă un complement direct, sau cînd sînt la diateza pasivă ori la diateza reflexivă cu pronume în acuzativ, deci în situații în care apariția complementului direct și a completivei directe nu este posibilă în mod obișnuit.

„**L-a** anunțat **că încă nu are viza.**" ION BRAD

Verbul dublu tranzitiv *a anunța* are complementul direct **l-** și obiectiva secundară **că încă nu are viza.**

„**O** roagă *deci* **ca, primind avansul pe arenda anului viitor, să menționeze...**" LIVIU REBREANU

A ruga, alt verb dublu tranzitiv, are complementul **direct o** și obiectiva secundară **ca, primind avansul pe arenda anului viitor, să menționeze.**

Fenomenul poate apărea şi pe lîngă **a ruga** la infinitiv:

*„L-am lăsat să plece nu înainte de a-***l ruga să se întoarcă neapărat pe la mine...**" ION BRAD

Din nou, complementul direct **l-** al infinitivului *a ruga* şi obiectiva secundară **să se întoarcă neapărat pe la mine** a aceluiaşi verb.

„**L-**am rugat **să vină în locul bătrînului,** *care, surd de-o ureche şi leneş... ofta mereu după pensie.*" LIVIU REBREANU

Faţă de *a ruga,* complementul direct **l-** şi obiectiva secundară **să vină în locul bătrînului.**

În versurile:

„Fetele mari din sat, cu ochiul stins, / Jeleau după flăcăii duşi departe / Şi **mă** rugau, *înăbuşite-n plîns /* **Să le însăilez spre dînşii cîte-o carte.**" NICOLAE LABIŞ

Verbul tranzitiv *a ruga* are complementul direct **mă** şi obiectiva secundară **să le însăilez spre dînşii cîte-o carte.**

ELEMENTUL PREDICATIV SUPLIMENTAR ŞI PREDICATIVA SUPLIMENTARĂ

Elementul predicativ suplimentar are, numai parţial, rol de determinant în grupul verbal. În *l-am găsit* **student, student** este element predicativ suplimentar, determinînd verbul *a găsi* dar, lămurind, simultan, şi pronumele complement direct **l-.** Precizăm că elementul predicativ suplimentar ca element al grupului verbal are dublă subordonare, faţă de verb şi faţă de nume (substantiv sau pronume).

Pe Ion l-am găsit **inginer,** în care **inginer,** elementul predicativ suplimentar, este subordonat simultan verbului *a găsi* şi pronumelui complement direct, **l-.**

„Lumea şi aşa te ştie **director** *la Pătîrlagele şi o să-ţi zică aşa şi cînd nu vei mai fi în învăţămînt.*" D. R. POPESCU

Elementul predicativ suplimentar **director,** determină verbul *a şti* şi pronumele personal, complement direct, *te.* În fapt, *te ştie* **director** a rezultat din construcţia primară *ştie că eşti* **director,** în care **director** este numele predicativ, care, prin contragere, devine element predicativ suplimentar. Acesta este mecanismul gramatical de apariţie a elementului predicativ suplimentar, şi, totodată, de detectare a acestuia.

Construcţia considerată primară *credeam că eşti* **deştept,** cu numele predicativ **deştept** se transformă prin contragere în *te*

credeam **deştept**, unde **deştept** are funcţie de element predicativ suplimentar.

„Clătină **mulţumit** *cuburile de gheaţă din paharul înalt, aspirînd parfumul discret al băuturii, şi* sorbi *cîteva picături* **strivindu-***le de cerul gurii, pe jumătate adormit, pe jumătate indiferent la senzaţia cunoscută.*" DUMITRU POPESCU

Mulţumit, element predicativ suplimentar pe lîngă *clătină,* apare în construcţie derivată din *clătină şi era* **mulţumit,** prin contragere *clătină* **mulţumit,** în care **mulţumit,** fost nume predicativ, a devenit element predicativ suplimentar.

La fel *adormit, indiferent.* Din nou *clătină şi era* **adormit** se contrage în *clătină* **adormit,** cu elementul predicativ suplimentar, **adormit. Indiferent** este element predicativ suplimentar datorită aceluiaşi mecanism gramatical.

În ceea ce priveşte gerunziul **strivindu-,** de asemnea element predicativ suplimentar, calitate gramaticală datorată faptului că exprimă o acţiune suplimentară faţă de predicat, *sorbi picături* **strivindu-le,** exprimă o acţiune simultană şi paralelă cu cea exprimată de predicat: *sorbi* şi **le strivi,** prin contragere, *sorbi* **strivindu-le.**

Ca urmare, gerunziul care exprimă o acţiune simultană cu a predicatului, suplimentară faţă de acesta, este element predicativ suplimentar!

Se întorcea **rîzînd,** în care **rîzînd** este element predicativ suplimentar, deoarece exprimă o acţiune suplimentară: *se întorcea* şi **rîdea.**

„Putem să vorbim *deci cu dulceaţă de ceea ce este al nostru,* **lăsînd** *pe marii neluminaţi să se certe pentru vorbe.*" TUDOR VIANU

Putem să vorbim, **lăsînd...** în care **lăsînd** este element predicativ suplimentar cu înţelesul de: *putem să vorbim şi* **să lăsăm,** exprimînd deci o acţiune suplimentară.

„*Continuau* să-*l* vadă **plutind** *deasupra lucrurilor,* **purtat** *de razele fumurii ale tristeţei.*" ION BRAD

Să-l vadă **plutind,** în care **plutind** este element predicativ suplimentar, rezultat din construcţia primară *să-l vadă că el* **plutea** şi exprimînd o acţiune suplimentară. Tot element predicativ suplimentar este **purtat,** exprimînd o calitate a complementului direct **l-,** comunicată prin intermediul verbului *a vedea,* avînd deci dublă subordonare.

În versurile:

„*Tăindu-l pe două potcoave / Calul meu* saltă *din bot* **fumegînd,** / *Ave, mă-ntorc către tine eu, ave ! / Soarele* a izbucnit *peste lume* **strigînd.**" NICHITA STĂNESCU

Din *calul meu* **saltă** *şi* **fumegă** s-a contras *calul meu* **saltă fumegînd,** în care **fumegînd** este element predicativ suplimentar, exprimînd, cum se poate vedea, o acţiune suplimentară aceleia afirmată de predicat. Din *soarele* **a izbucnit** *peste lume şi* **strigă** se ajunge, prin contragere, la *a izbucnit peste lume* **strigînd,** în care **strigînd** este element predicativ suplimentar, din aceleaşi motive expuse anterior.

„Popa Chirilă se uită **cercetător** *spre mine, ca speriat de braţele prea lungi ce-mi ieşeau parcă de sub haină, spuse iarăşi cu voce înaltă ca la biserică."* ION BRAD

Din *se uita şi era* **cercetător** se ajunge prin contragere la *se uita* **cercetător,** în care **cercetător** este element predicativ suplimentar, determinînd substantivul *popa* prin intermediul verbului *a se uita*.

În principiu, adjectivul care depinde de verb, arătînd calitatea unui nume, este element predicativ suplimentar.

Dacă avem: *Ea scrie* **frumos**; *Ea merge* **frumos, frumos,** adverb, este complement de mod, indiferent faţă de numele *ea*.

Dacă spunem: *Ea vine* **frumoasă**; *Ea apare* **frumoasă**; *O consider* **frumoasă, frumoasă,** adjectiv, determină verbele, dar se acordă şi cu numele *ea* sau *o*, deci în cazurile de mai sus **frumoasă** este element predicativ suplimentar.

„În fiecare amurg se întorcea **oţelit,** *viaţa părea că i* se supunea **îmblînzită...**" CEZAR PETRESCU

Aici **oţelit, îmblînzit,** determinînd verbele *a se întoarce*, respectiv *a se supune*, sînt elemente predicative suplimentare.

Există şi alte tipuri de element predicativ suplimentar:

„Ceea ce fusese dat **drept Cluj** *trecea la o mare adîncime sub aripile avionului ca o nebuloasă luxuriantă din care s-ar fi desfăcut zeci de mii de astre."* GEO BOGZA

Drept Cluj, element predicativ suplimentar pe lîngă verbul la pasiv *fusese dat*, determinînd şi pronumele *ceea ce*.

Construcţiile cu element predicativ suplimentar pot fi exprimate în aceeaşi măsură cu sau fără prepoziţie, ca în ultimul caz.

Ca urmare, dacă în *îl consider* **prieten, prieten** este element predicativ suplimentar, tot aşa în *îl consider* **drept prieten** sau *îl consider* **ca prieten,** grupările **drept prieten,** şi **ca prieten** sînt elemente predicative suplimentare.

„De fiecare dată, Picu, după ce-i bătea bine pe cei care o adăpostiseră, îşi aducea nevasta înapoi iar cînd aceasta, despre care ajunsese să creadă că-i stearpă, a născut o fată, a botezat-o **Stela,** zicîndu-i **Rigo,** *ca la vaci."* TITUS POPOVICI

A botezat-o **Stela,** în care **Stela** este element predicativ suplimentar al verbului *a boteza* şi al complementului direct *o*. De

asemenea, în *zicîndu-i* **Rigo, Rigo** este element predicativ suplimentar al verbului *a zice* și al pronumelui în dativ *i*.

Verbele care exprimă denumirea au element predicativ suplimentar: *A se numi* **Ionescu**; *A se chema* **Maria**; *A-i zice* **Tuți**; *A fi botezat* **Ion**; *A-l porecli* **Trăsnea.**

„O chema **Cornelia,** *dar noi* îi ziceam **mama Grachilor** *ori mai* adăugam **mama degeraților,** *folosind fiecare, cum îi venea la îndemînă, porecle răutăcioase.*" ION BRAD

Cornelia, mama Grachilor, mama degeraților sînt toate elemente predicative suplimentare pe lîngă verbe care exprimă denumirea.

„Există pe de altă parte un bătrîn țăran din Cîmpia Dunării care este numit, *în romanele lui Marin Preda,* **Ilie Moromete.**" FLORIN MUGUR

Față de verbul *a numi* la diateza pasivă, *este numit,* **Ilie Moromete** este element predicativ suplimentar.

Bineînțeles că față de același verb pot apărea unul sau mai multe elemente predicative suplimentare:

„Prințul își continuă plimbarea **melancolic** *și, în același timp, ușor* **amuzat, revăzînd** *obiceiurile tîrgului...*" ANTON HOLBAN

Apar aici, față de *prințul continuă plimbarea,* trei elemente predicative suplimentare: **melancolic, amuzat, revăzînd.**

Elementului predicativ suplimentar din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția predicativă suplimentară.

Am văzut-o **scriind,** în care **scriind** este element predicativ suplimentar, se transformă în *Am văzut-o* **că scrie,** în care propoziția **că scrie** este predicativă suplimentară.

„Poți să-l reiei *în așa fel încît să-l faci pe poet* **să cînte la un grad superior,** EUGEN SIMION

Să cînte la un grad superior este predicativă suplimentară echivalentă cu un eventual element predicativ suplimentar, **artist.**

De asemenea, în:

„Povestește din unghiul personagiilor sau le face *pe acestea* **să povestească**". TUDOR VIANU

Față de *le face,* verb *face* + pronume *le,* propoziția **să povestească** este predicativă suplimentară.

În principiu, cînd sînt însoțite de un complement direct verbele tranzitive cer un element predicativ suplimentar sau o predicativă suplimentară: *Aud* **că vine,** verbul *a auzi* e tranzitiv, folosit fără complement direct și propoziția **că vine** este completivă directă. *O aud* **că vine,** în care *o,* complementul

direct, şi ca urmare, propoziţia **că vine** este predicativă suplimentară.

„*Alteori o* lăsam **să triumfe.**" MARIN PREDA

Să triumfe este predicativa suplimentară a verbului tranzitiv *a lăsa,* construit cu un complement direct, *o.*

Mai multe situaţii de acest fel găsim în:

„*Auzisem eu din oameni că dacă vrei să nu te muşte cîinii şi să te lase în pace, cum* îi vezi **că sar la tine,** *să te tupilezi jos şi* să-i laşi **să te latre** *cît le place, fără să te urneşti din loc, căci ei bat cît bat şi de la o vreme te părăsesc şi se duc.*" ION CREANGĂ

Avem mai întîi: *îi vezi* **că sar la tine,** propoziţia **că sar la tine** este predicativă suplimentară faţă de verbul tranzitiv *a vedea,* însoţit de complementul direct *îi.* Propoziţia **că sar la tine** este echivalentă cu un element predicativ suplimentar **sărind** şi, prin urmare, este predicativă suplimentară. În *să-i laşi* **să te latre** în care **să te latre** este predicativa suplimentară a verbului tranzitiv *a lăsa,* construit cu un complement direct, **-i.** Înclinăm să credem că este predicativă suplimentară şi propoziţia **fără să te urneşti din loc,** echivalentă cu un element predicativ **neurnindu-te din loc,** determinînd tot verbul *a lăsa.*

Gramaticile limbii române nu consemnează acest tip de predicativă suplimentară, interpretînd propoziţiile cu această formă drept circumstanţiale de mod.

Statutul de predicativă suplimentară reiese bine din următorul exemplu:

„*Universul a fost alcătuit* **fără ca omul să fie întrebat.**" EUGEN SIMION

Reţinem propoziţia **fără ca omul să fie întrebat,** ca predicativă suplimentară corespunzătoare unui gerunziu negativ **neîntrebînd,** care ar fi element predicativ suplimentar.

Iar în coordonare:

„*George* stătea **supărat** *lîngă şură,* **furios,** *dar* **fără să îndrăznească** *să se împotrivească*". LIVIU REBREANU

Coordonarea adversativă se stabileşte aici între cele două elemente predicative suplimentare **supărat, furios** şi propoziţia **fără să îndrăznească,** ceea ce arată că şi ultimul element, adica propoziţia **fără să îndrăznească** este de acelaşi tip, deci predicativă suplimentară.

Mai cer element predicativ suplimentar şi predicativă suplimentară unele verbe ca: **a se arăta, a sta, a se preface,** interpretate, în gramaticile mai vechi ale limbii române, ca verbe copulative, deci cu nume predicativ şi propoziţie predicativă.

Independența de sens a acestor verbe poate fi argumentă prin faptul că ele pot fi trecute în categoria verbelor care au element predicativ suplimentar și predicativă suplimentară.

„Stratulat rîse, fără să vrea, printre mustăți, iar Stănică însuși care, fiind înăuntru, se prefăcu **că n-aude,** *fu izgonit pentru a nu da loc la bănuieli."* GEORGE CĂLINESCU

Că n-aude este predicativa suplimentară a verbului *a se preface.*

La fel în:

„Poate că de aceea, cînd trecea stînd în picioare în căruță, oamenii se dădeau la o parte și se prefăceau **că nu-l văd.**" TITUS POPOVICI

Propoziția **că nu-l văd** este predicativă suplimentară a aceluiași verb, *a se preface.*

Verbul **a ieși** prezintă două unități lexicale:

1. *Ion* **a ieșit inginer.** 2. *Rochia* **a ieșit frumoasă.**

În 1. **a ieși** este sinonim cu *a deveni* și este verb copulativ, cu *inginer,* nume predicativ; în 2. **a ieși** are independență semantică, iar *frumoasă* este element predicativ suplimentar.

Cu propoziție predicativă suplimentară în:

„Nu prea înțelegea, era adevărat, de ce Paraschiv, în loc să se bucure că grîul ieșise **cum nu-și aduceau aminte** *să se fi făcut vreodată... arăta mereu posomorît..."* MARIN PREDA

Propoziția **cum nu-și aduceau aminte** este predicativa suplimentară a predicatului *ieșise,* cu referire la substantivul subiect *grîul.*

O construcție frecventă în limba română actuală și încă neinterpretată în gramatici este, de pildă: *Cartea trebuie cumpărată,* construcție cu frecvență relativ mare, în care noi considerăm *cumpărată* element predicativ suplimentar.

„Se pare că nimeni de acolo nu înțelegea că, hotărîndu-se în sfîrșit plecarea lui Achim la București, însemna că trebuie să li se facă celor trei pe plac pînă la capăt, să nu se mai atingă nimeni de oi și, cum altceva nu aveau ce vinde, salcîmul trebuia **tăiat.**" MARIN PREDA

În *salcîmul trebuia* **tăiat,** participiul **tăiat** este contras dintr-o construcție pasivă *să fie tăiat,* care ar fi funcționat ca subiectivă a lui *a trebui.* În condițiile contragerii, substantivul *salcîmul* a rămas pe lîngă *a trebui,* fără să fie subiectul acestuia, prin urmare, *salcîmul* este subiectul participiului **tăiat.**

În această situație am putea opta pentru interpretarea participiului **tăiat,** ca element predicativ suplimentar.

La fel s-a întîmplat și în *Cartea trebuie* **cumpărată,** unde **cumpărată** ar fi element predicativ suplimentar.

Putem întîlni aceeași situație și într-un text literar:

„Părerea că Anita a plecat din Turnu-Vechi trebuia **combătută."** D. R. POPESCU

Prin urmare, **combătută** ar fi element predicativ suplimentar față de *trebuia.*

AGENTUL ACȚIUNII

Agentul acțiunii este acel membru al propoziției care face acțiunea exprimată de un verb, fără să fie subiectul acelei acțiuni și avînd forma unui complement:

Elevul a fost lăudat **de profesori,** în care **de profesori** este complement de agent.

Scriitorul a fost premiat **de către Academie,** unde complementul de agent este **de către Academie.**

„*Ochii* apărați **de pleoape** *îl scuteau de impresia neplăcută de viață ce putea fi descifrată și fața căpăta expresia cea mai potrivită de mască-rigidă* dominată **de os.**" ALEXANDRU IVASIUC

Există aici două complemente de agent: **de pleoape,** față de participiul *apărați* și **de os,** față de participiul *dominată.* Prin urmare, complementul de agent apare pe lîngă verbe la diateza pasivă: *Cartea a fost citită de toți* **oamenii,** în care **de oameni** este complementul de agent al verbului la diateza pasivă, *a fost citită.*

Complementul de agent determină însă și participii cu sens pasiv: *Zburată* **de vînt,** *pălăria ajunsese departe,* în care **de vînt** este complementul de agent al participiului *zburată.*

Pe lîngă verb la pasiv:

„*Fu* străbătut **de un fior** *de frică de oameni și de moarte.*" ALEXANDRU IVASIUC

De un fior este complementul de agent al verbului pasiv *fu străbătut.*

La fel în:

„*Ahile este* dominat **de un orgoliu insuportabil.**" EUGEN SIMION

De un orgoliu este **com**plementul de agent al verbului la diateza pasivă *este dominat.*

Pe lîngă participiu:

„*Faptul că Maria îi pusese întrebarea aceea Flaviei însemna că bătrîna nu se lăsase* strivită **de tăvălugul** *amărăciunilor și zbuciumului de peste zi.*" ION BRAD

Ca urmare, complementul de agent **de tăvălugul** determină participiul *strivită*.

„*Printre procedeele retorice, unul din cele mai* întrebuințate **de Filimon** *este comparația nobilă*, lăsată *moștenire* **de clasicism.**" TUDOR VIANU

Avem aici două complemente de agent, ambele determinînd verbe la participiu: **de Filimon,** complement de agent al participiului *întrebuințată*, și **de clasicism,** complement de agent al participiului *lăsată*.

Și în versuri:

„*Nori ca niște parașute se vor ridica pe cer* / Umflați **de cîmpul** *nostru magnetic.*" MARIN SORESCU

De cîmpul este complement de agent al participiului *umflați*.

Complementului de agent din propoziție îi corespunde în frază completiva de agent:

„*Libertatea de a fi ea însăși riscă să fie supusă și, la nevoie,* răpusă **de oricine știe** *să mînuie bine un arc puternic și o suliță.*" EUGEN SIMION

Față de participiul *răpusă*, propoziția **de oricine știe** este completivă de agent.

Ca și complementul de agent, completiva de agent apare și pe lîngă un verb la diateza pasivă:

„Vor *mai* fi arestați și executați **de către oricine are împuternicirea noastră,** *toți activiștii de seamă ai stîngii, ca și persoane care s-au manifestat intens pe plan public...*" ALEXANDRU IVASIUC

Propoziția **de către oricine are împuternicirea noastră** este completiva de agent față de verbele la diateza pasivă *vor fi arestați și executați*.

Față de participiu:

„*Ideea nu vine niciodată în stare pură, vine* însoțită **de ceea ce a pus în ea subiectul** *care o gîndește.*" EUGEN SIMION

Propoziția **de ceea ce a pus în ea subiectul** este completivă de agent față de participiul *însoțită*.

„*Domnul Moise crede într-o fatalitate din care poate* fi scos *doar* **de cine l-a băgat.**" D. R. POPESCU

Propoziția **de cine l-a băgat** este completiva de agent a verbului la infinitiv diateza pasivă *fi scos*.

Și în versuri:

„*Nu te lăsa* furată / **de ce vezi în afară** / *Marea e albastră / Dar caut-o în tine.*" GEORGE MACOVESCU

Aici, propoziția **de ce vezi în afară** este completiva de agent a participiului *furată*.

În cele mai multe cazuri, completiva de agent are ca element de relație subordonator, cum s-a văzut pînă acum, un

pronume, fie relativ **de cine, de ceea ce,** fie nehotărît **de oricine, de către oricine,** însoţit de propoziţie.

Există însă completive de agent la care elementul subordonator este conjuncţia:

„*Era sarcastic deci nu prea* ispitit **să facă fel de fel de speculaţii.**" MARIN PREDA

Propoziţia **să facă fel de fel de speculaţii** este completiva de agent a participiului *ispitit.*

La fel în:

„*Miguel nu se gîndise pînă atunci că* este ameninţat **să fie ucis.**" ALEXANDRU IVASIUC

Faţă de verbul la pasiv *este ameninţat* propoziţia **să fie ucis** este completivă de agent.

EXPRIMAREA ASOCIERII

Ideea de asociere se exprimă gramatical prin complementul sociativ şi propoziţia sociativă.

Ionel s-a dus la teatru **cu prietenii,** în care **cu prietenii** este complement sociativ, exprimînd ideea unei acţiuni săvîrşite împreună de subiect şi complementul sociativ.

„*Cucoanele arată biletelor dumnealor explicînd domnului conductor de ce nu poate şi Goe să facă acelaşi lucru : fiindcă biletul era în panglica pălăriei şi, dacă a zburat pălăria, fireşte că* a zburat *cu panglică şi* **cu bilet cu tot.**" ION LUCA CARAGIALE

Subiectul subînţeles, *pălăria,* săvîrşeşte acţiunea exprimată de verbul *a zburat* împreună cu complementul sociativ, **cu bilet cu tot.**

Asocierea se produce şi faţă de complementul direct şi indirect, arătînd împreună cu cine suferă complementul lucrarea:

„. . .*fraţii săi de cruce socotind că de acum înainte l-au prăpădit îi* dădură drumul *cu hîrzob cu tot.*" ION CREANGĂ

De astă dată, complementul sociativ **cu hîrzob cu tot** se asociază complementului indirect *îi.*

Şi în versuri:

„*Te-aş ruga, mări, ruga* / Să-*mi* trimiţi *pe cineva* / *Ce-i mai mîndru-n valea ta* / *Codrul* **cu poienile** / *Ochii* **cu sprîncenile...**" MIHAI EMINESCU

Complementul sociativ **cu poienile** se asociază complementului direct *codrul* spre a suferi împreună lucrarea exprimată de verbul, *să trimiţi,* iar complementul sociativ **cu sprîncenile** se asociază complementului direct *ochii.*

Complementului sociativ din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția sociativă:

„*Ardealul* trăiește *clipă de clipă* **cu ceea ce-i dă un chip deosebit în cuprinsul lumii.**" GEO BOGZA

Se observă ușor că propoziția **cu ceea ce-i dă un chip deosebit în cuprinsul lumii** este echivalentul unui complement sociativ care săvîrșește lucrarea exprimată de predicatul *trăiește*, împreună cu subiectul, *Ardealul*, fiind ca urmare o propoziție sociativă.

„*Mîine, mulți dintre voi vor fi morți pentru că în nu știu în ce împrejurare ați spus un cuvînt care a fost consemnat sau poate* ați fost văzuți **cu cine nu trebuie.**" ALEXANDRU IVASIUC

Propoziția **cu cine nu trebuie** este subordonată sociativă, exprimînd asocierea față de subiectul inclus (voi), împreună cu care face acțiunea exprimată de verbul la diateza pasivă.

„*N-o să ne împăcăm niciodată, cred eu, tu o să te mai împaci* **cu cine te-ai mai împăcat** *și* **ți-a fost prieten.**" D. R. POPESCU

Există aici două propoziții sociative: 1. **cu cine te-ai mai împăcat** și 2. **și ți-a fost prieten,** ambele exprimînd asocierea față de subiectul *tu.*

EXPRIMAREA RELAȚIEI

Relația reprezintă *punctul de vedere din care este privită o acțiune sau o calitate: S-au înțeles* **cu privire la ținerea** *consfătuirii,* în care **cu privire la ținerea** reprezintă punctul de vedere din care este privită acțiunea exprimată de verbul *s-au înțeles.* Iar în: *Ionel este bun* **la matematică, la matematică** reprezintă punctul de vedere din care Ionel *este bun,* adică **la matematică.**

Din *punct de vedere sintactic,* relația ia forma complementului circumstanțial de relație.

Complementul circumstanțial de relație are o mare varietate de forme, fiind construit cu diverse prepoziții și locuțiuni prepoziționale.

„*Ceea ce poți* să știi **în privința asta** *este doar ceea ce trebuie să fie faptul moral, care* este în stăpînirea omului, **ca ființă gînditoare,** *iar nu înfăptuirea fizică, fiindcă aceasta poate fi, e drept, dar e numai o singură dată și deci nu se poate închipui de dinainte.*" MARIN PREDA

Există aici mai multe complemente de relație: **în privința asta,** limitînd acțiunea exprimată de predicatul *să știi,* **ca ființă gînditoare,** complement de relație față de *este în stăpînirea omului.* Prin urmare, în funcția de complement de relație apar

substantive însoţite de prepoziţie sau locuţiuni prepoziţionale: **în privinţa, ca şi, desigur,** şi altele.

„**Cu ruşinea** *ce mi-a făcut*, cum rămîne, *măria ta?*" ION CREANGĂ

Complementul circumstanţial de relaţie **cu ruşinea** se constituie faţă de predicatul nominal *cum rămîne.*

„*În discuţiile ce* se poartă *azi* **în legătură cu tradiţia** *culturii noastre, un fapt esenţial mi se pare ignorat.*" EUGEN SIMION

Aici, complementul de relaţie este **în legătură cu tradiţia,** considerînd gruparea **în legătură cu,** locuţiune prepoziţională specifică unui complement de relaţie.

În exemplul:

„**Cît despre cucoana** *Anica, mătuşa prin alianţă sau prin mezalianţă, cum spune Adela, ea* nu există *sau, dacă există, există în preistorie.*" GARABET IBRĂILEANU

Avem **Cît despre cucoana,** complement de relaţie faţă de *nu există.*

„**Pentru mine** *însă, această concentrare* era o *mare* deznădejde." CAMIL PETRESCU

Faţă de predicatul nominal *era o deznădejde,* apare complementul de relaţie **pentru mine,** care limitează acţiunea exprimată de predicatul *era o deznădejde,* deci nu pentru toată lumea, ci **pentru mine,** complementul de relaţie corespunzînd ideii de **în special, din acest punct de vedere** şi nu în general.

„*Ieşit de la Universitate, poetul citea, desigur, ce era mai de seamă şi impresia noastră este că se punea la curent cu noua şcoală transformistă a lui Darwin şi Lamarc, cît şi în general cu monismul materialist-ştiinţific, pe care îl* respingea **din punct de vedere metafizic.**" GEORGE CĂLINESCU

Din punct de vedere metafizic, complement de relaţie, limitînd acţiunea exprimată de predicatul *respingea,* construit cu locuţiunea prepoziţională **din punct de vedere.**

Există şi alte numeroase construcţii ale complementului de relaţie:

„*În materie de femei, simţul meu* nu dă greş, *pornirile atavice se văd din embrion.*" DUMITRU POPESCU

Faţă de locuţiunea verbală *nu dă greş,* **în materie de femei** construit cu locuţiunea prepoziţională **în materie de** este complement de relaţie.

„*El* are propoziţii *insuportabile* **despre trecutul** *acestei literaturi şi* manifestă *cel mai adînc* scepticism **în privinţa viitorului** *ei.*" EUGEN SIMION

Două complemente de relaţie: **despre trecutul,** faţă de *are propoziţii* şi **în privinţa viitorului,** faţă de *manifestă scepticism.*

„*Îi place* să primească *asemenea interdicţii* **din partea mea.**" DUMITRU POPESCU

Aici, complementul de relaţie **din partea mea** este construit cu locuţiunea prepoziţională **din partea.**

Prin urmare, se folosesc în construirea complementului de relaţie cîteva locuţiuni prepoziţionale: **în privinţa, cît despre, în materie de, din punct de vedere.**

Ultima locuţiune prepoziţională, **din punct de vedere,** are această formă, corectă, cînd se construieşte cu adjectiv, ca în:

„*Evidènt, că,* **din punct de vedere procedural,** *aşa* ar fi, *zise prefectul volubil.*" LIVIU REBREANU

În complementul de relaţie **din punct de vedere procedural,** forma locuţiunii prepoziţionale este **din punct de vedere,** în care substantivul **punct** nu se articulează.

Aceeaşi locuţiune prepoziţională are forma corectă **din punctul de vedere,** cu substantivul **punct** articulat hotărît, dacă locuţiunea se construieşte cu un substantiv în genitiv: **din punctul de vedere al timpului:**

În următorul text:

„**Din punctul de vedere al copacilor,** / *Soarele*-i *o dungă de căldură* / ... **Din punctul de vedere al pietrelor** / *Soarele*-i *o piatră căzătoare* / ... **Din punctul de vedere al cerului** / *Soarele*-i *un aer plin de păsări.*" NICHITA STĂNESCU

Se observă, **din punctul de vedere al copacilor, din punctul de vedere al pietrelor** şi **din punctul de vedere al aerului,** toate trei complemente de relaţie, construite cu locuţiunea prepoziţională **din punctul de vedere.**

Complement de relaţie poate fi şi un verb la supin, cînd supinul face parte din aceeaşi rădăcină cu verbul regent: *de dus,* **m-am dus,** în care **de dus** este complement de relaţie:

„**De servit,** servim *noi !...*" DUMITRU POPESCU

Supinul **de servit** este complementul de relaţie al predicatului *servim.*

„*Dacă mai ţinea războiul poate ne trimitea şi pe noi acolo. Cei care au ajuns acolo, acolo au rămas şi* **de întors** nu s-a mai întors *nimeni.*" ZAHARIA STANCU

Supinul **de întors** este complementul de relaţie al predicatului *nu s-a întors.*

Există o serie de construcţii moderne în exprimarea complementului de relaţie:

„*Ideile şi sentimentele oamenilor ne* apar **din perspectiva** *scriitorului şi din aceea a eroilor.*" TUDOR VIANU

Relaţia este exprimată aici prin complementul de relaţie **din perspectiva.**

Iar în altă parte:

„*În primele sale epoci, scriitorul* povesteşte **din unghiul** *personagiilor.*" TUDOR VIANU

Pentru exprimarea relației, de astă dată, se folosește **din unghiul.**

Și în alte construcții apar situații de acest fel:

„Are o putere colosală de a tăcea, în timp ce eu mă epuizez **pe toate gamele,** *ale blîndeței, ale apelului la rațiune...*" MARIN PREDA

Aici complementul circumstanțial de relație **pe...gamele,** cu o formă neobișnuită, care determină predicatul *mă epuizez.*

„Aceeași idee Relu o abordează **prin prisma antinomiei** *frumos — urît.*" DUMITRU POPESCU

Față de predicatul *abordează,* complementul de relație este **prin prisma antinomiei,** construit de astă dată cu ajutorul locuțiunii prepoziționale **prin prisma.**

„Cînd un ambasador zice ceva, asta poate să însemne *și tot și nimic,* **în funcție de situație, de persoane...**" ION BRAD

De astă dată s-a folosit în exprimarea complementului de relație locuțiunea prepozițională **în funcție de**: **(în funcție de) situație** și **(în funcție de) persoane.**

„**În** *altă* **ordine de** *preocupări,* îi place *să legendeze biografiile.*" EUGEN SIMION

În construcția **în** *altă* **ordine de** *preocupări* se pare că s-a constituit însă o locuțiune prepozițională pentru exprimarea complementului de relație, **în...ordine de.**

Frecvent, în limba actuală, se folosește pentru exprimarea relației, prepoziția **ca**:

Ca medic, *îl apreciez, dar* **ca om** *nu,* unde **ca medic** și **ca om** sînt complemente de relație.

„**Ca tată,** *el* trebuie să ajungă *acolo.*" D. R. POPESCU

Ca tată, complement de relație, însemnînd „în calitate de..."

Complementului de relație din propoziție îi corespunde în frază propoziția circumstanțială de relație:

„A rezultat o carte plăcută **la lectură** *și* folositoare **pentru cine vrea** să se informeze **asupra gîndirii** *critice occidentale.*" EUGEN SIMION

Găsim aici complementele de relație **la lectură,** față de *plăcută,* **asupra gîndirii,** față de *să se informeze* și propoziția de relație **pentru cine vrea,** față de *folositoare.*

Propoziția de relație poate fi introdusă prin pronumele relativ **cine**:

„**Pentru cine privește patria poporului român,** *oricît ar fi de grăbit,* ideea *care se impune* este aceea *a asemănării cu o cetate, cu tot ceea ce poate fi ideal într-o asemenea construcție născută din dorința poporului de a-și păstra ființa națională.*" NICOLAE BĂLCESCU

Propoziția **pentru cine privește patria poporului român** este circumstanțială de relație față de *ideea este aceea.*

Complement și propoziție de relație găsim și în:

„*Cu atît mai rău sau cu atît* mai bine. . . **pentru cine-n-a văzut stele căzătoare în plinul miez al zilelor de iulie** *și încă și* mai bine **pentru acela** *căruia privind nu i s-a întunecat aievea...*" CALISTRAT HOGAȘ

Apar aici, simetric, complementul de relație **pentru acela** și propoziția de relație **pentru cine n-a văzut stele căzătoare în plinul miez al zilelor de iulie,** ambele lămurind predicatul *mai bine.*

Propoziția de relație are, cel mai adesea, o formă constituită din verbul *a privi* și un complement direct al acestuia: **în ceea ce privește** sau **cît privește.**

„*Mie mi-ar fi convenit... și,* **în ceea ce privește invitația,** *în sfîrșit invitația* să nu intre în discuție..." MARIN PREDA

Aici, propoziția de relație **în ceea ce privește invitația** este subordonată locuțiunii verbale *să nu intre în discuție.*

„**În ce-*l* privește** *pe Sărsăilă,* **cu el** *lucrurile* nu sînt clare..." D. R. POPESCU

Apare, și aici, complementul de relație **cu el,** față de predicatul *nu sînt clare* și, față de același predicat, fără să fie coordonată cu forma de complement de relație *cu el,* se constituie și propoziția de relație **în ce-l privește pe Sărsăilă.**

La fel în:

„*Nu doriți să vă convingeți singur că* aveți dreptate **în ce-l privește pe Moise.**" D. R. POPESCU

Aici, propoziția **în ce-l privește pe Moise** este circumstanțială de relație față de locuțiunea verbală *aveți dreptate.*

Aceeași situație și în textul:

„**În ceea ce o privește pe tanti Laura,** *aceasta* plînsese *deznădăjduită iar surorile, Cora și Ralu, plînseseră pe ascuns, fiindcă partea aceasta a campaniei se știa că va fi mai teribilă decît ceea ce se petrecuse pînă atunci.*" CEZAR PETRESCU

Bineînțeles, propoziția de relație mai are și alte forme:

„*L*-am inițiat **în ceea ce mi se păruse** *că sînt sensurile piesei.*" DUMITRU POPESCU

De astă dată, propoziția de relație are forma **în ceea ce mi se păruse.**

Și o altă formă:

„*În fapt, spiritele fals primare* sînt atente **la ceea ce se petrece în zona de umbră a lucrurilor.**" EUGEN SIMION

Propoziția **la ceea ce se petrece în zona de umbră a lucrurilor** este circumstanțială de relație față de predicatul *sînt atente.*

INSTRUMENTUL ACȚIUNII

Instrumentul acțiunii ia forma complementului circumstanțial instrumental: *A tăiat stofa* **cu foarfecele,** în care **cu foarfecele** este complement instrumental; *A aflat* **datorită prietenilor,** în care **datorită prietenilor** este complement instrumental.

Ambele, **cu foarfecele, datorită prietenilor** sînt complemente instrumentale deoarece exprimă instrumentul cu ajutorul căruia se realizează acțiunea exprimată de verb.

„*M-am interesat* **cu** *ce* **formalitate** *îi pot* dărui *casele de la Constanța.*" CAMIL PETRESCU

Față de verbul *a dărui,* **cu formalitate** reprezintă instrumentul și este complement instrumental.

„*Nu e nici anchetator și nici nu are altă calitate care să-i permită să cunoască acest amănunt care* a fost comunicat **prin** *a patra* **scrisoare.**" D. R. POPESCU

De astă dată, complementul instrumental **prin scrisoare** exprimă instrumentul cu ajutorul căruia se realizează acțiunea verbului *a fost comunicat.*

Și față de gerunziu:

„Jucîndu-mă **cu furculița, cu cuțitul,** *ca să nu trădez emoția de moarte care mă gîtuia, i-am repetat cererea din ajun.*" CAMIL PETRESCU

Complementele instrumentale **cu furculița, cu cuțitul** determină verbul la gerunziu *jucîndu-mă.*

Prin urmare, exprimăm complementul instrumental cu ajutorul prepozițiilor **cu, prin, datorită**:

„*Autorul* ne grăiește **prin el,** *iar ele* grăiesc **prin glasul** *simpatetic al autorului.*" TUDOR VIANU

Primul complement instrumental, **prin el,** față de *grăiește,* și al doilea, **prin glasul,** față de verbul *grăiesc,* ambele construite cu ajutorul prepoziției *prin.*

La fel în:

„*Detesta masculinizarea vestimentară a sexului slab,* ținea piept *societății de consum nu numai* **prin argumente** *de mare pertinență, ci și* **prin succesul** *propriei demonstrații.*" DUMITRU POPESCU

Față de locuțiunea verbală *ținea piept* apar două complemente instrumentale, **prin argumente, prin succesul,** coordonate între ele.

Întîlnim această situație și în versuri:

„*După ce*-am bătut **cu brațul** *lumea / aerului rupt de ploaie, / După ce-am suit și osul / S-a albit treptat de ploaie / ... A venit la ei o piatră / Să-i salute, să-i vestească.*" NICHITA STĂNESCU

Cu brațul este complement instrumental al verbului *am bătut*.

„**Cu ajutorul** *cititorului* încep să fugă *de sub escortă*." EUGEN SIMION

Aici, **cu ajutorul** este tot un complement instrumental.

„*Don Athanasios îl primise în cea mai strictă intimitate a sa*, distrugîndu-*l* **prin** *propriile sale* **semne** *de încredere deplină*..., covîrșindu-*l* **cu** *această* **știință** *paralizantă*..." ALEXANDRU IVASIUC

Complementele instrumentale: **prin semne,** față de gerunziul *distrugîndu-*, **cu știință,** față de gerunziul *covîrșindu-*.

După cum s-a văzut, gerunziul poate avea complement instrumental, dar, la rîndul lui, poate fi el însuși complement instrumental: *Se odihnește* **citind,** în care **citind** este complementul instrumental cu ajutorul căruia se realizează acțiunea verbului *se odihnește*. *Se distrează* **dansînd,** în care **dansînd** este complementul instrumental al verbului *se distrează*.

„...*încearcă* să se înșele **uitînd** *ceasurile grele prin care trecem și situația lui de refugiat*..." CEZAR PETRESCU

Aici, **uitînd** este complementul instrumental al predicatului *să se înșele*.

La fel și în:

„*Mă gîndesc că banii poți* să-i faci *și* **tăind** *lemne*." D. R. POPESCU

Aici, **tăind** este complementul instrumental al predicatului *să faci*.

Să urmărim acest aspect și în:

„*Retipărirea acestor povestiri ale începutului îi dă prilejul lui Sadoveanu* să *le* pună de acord *cu estetica sa actuală*, **eliminînd** *ceea ce i se părea retoric*, **înlocuind** *uneori termenul abstract printr-altul mai concret și mai expresiv*, **perfecționînd** *euforiile textului*." TUDOR VIANU

Complementele instrumentale: **eliminînd, înlocuind, perfecționînd,** exprimate prin gerunziu reprezintă instrumentul de realizare a acțiunii din *să pună de acord*.

Aspectul negativ al complementului instrumental se exprimă prin prepoziția **fără**: **fără cuțit n-am putut tăia hîrtia,** în care **fără cuțit** constituie aspectul negativ al complementului instrumental **cu cuțitul.**

„...*țăranii* ar trebui *liniștiți* **fără** vreo **represiune** *care i-ar exaspera*..." LIVIU REBREANU

Fără represiune este complementul instrumental negativ al predicatului *ar trebui*.

„**Fără Femios,** *Ulise*, ar fi murit *ca un asasin oarecare*." EUGEN SIMION

De astă dată un substantiv propriu **Femios,** însoţit de prepoziţia **fără** este complementul instrumental negativ al predicatului *ar fi murit.*

Complementului instrumental din propoziţie îi corespunde, în frază, propoziţia instrumentală.

În *tăiam* **cu cuţitul** complementul instrumental **cu cuţitul** poate fi înlocuit printr-o propoziţie, **cu ce aveam la îndemînă.**

„Cînd eram de faţă, săream *la bătrîn* **cu ce apucam.**" ION BRAD

Propoziţia **cu ce apucam** este circumstanţială instrumentală faţă de predicatul *săream.*

„Inconformismul instinctiv faţă de tot ce reprezintă opinia publică se poate dovedi *nu numai* **prin ceea ce urăşte opinia publică,** *ci şi* **prin ceea ce-i place**. . ." EUGEN LOVINESCU

Faţă de verbul la infinitiv *dovedi,* apar, în acest text, două circumstanţiale instrumentale: 1. **prin ceea ce urăşte opinia publică** şi 2. **prin ceea ce-i place.**

Şi încă o formulare destul de asemănătoare:

„Scriitorii moderni încep să se definească *mai mult* **prin ceea ce resping,** *decît prin ceea ce afirmă.*" EUGEN SIMION

Formularea este asemănătoare, dar nu identică, deoarece avem mai întîi, circumstanţiala instrumentală **prin ceea ce resping,** dar, în partea a doua, datorită adverbului **decît,** propoziţia *decît prin ceea ce afirmă* este opoziţională.

„Familia nu a înţeles acest comportament, m-a părăsit şi de atunci trăiesc **din ce mi-a lăsat mama.**" ANTON HOLBAN

Propoziţia **din ce mi-a lăsat mama** este circumstanţială instrumentală a predicatului *trăiesc.*

„Mizeriei vieţii, asupra căreia biserica, **prin ce avea ea mai inteligent,** *se apleca neputincioasă, trebuia* să *i* se găsească *o dezlegare.*" CONSTANTIN ŢOIU

Aici, circumstanţială instrumentală este propoziţia **prin ce avea ea mai inteligent,** depinzînd de predicatul *să se găsească,* în fapt instrumental acţiunii de *a găsi.*

EXPRIMAREA CUMULULUI

Cumulul exprimă adăugarea. Sintactic, acesta ia forma complementului cumulativ: **Pe lîngă fete,** *avea şi băieţi,* aici am exprimat cumulul prin complementul cumulativ, **pe lîngă fete.**

„**Pe lîngă jocul de popice, pe lîngă orchestră,** *mai* era *într-o sală şi un varieteu.*" I. AL. BRĂTESCU-VOINEŞTI

Există aici două complemente cumulative **pe lîngă jocul de popice** și **pe lîngă orchestră.** Aici complementul cumulativ se exprimă prin prepoziția compusă **pe lîngă.**

În limba română mai apar și alte modalități de exprimare a complementului cumulativ:

„*Și*, **în afară de aceasta,** *babele... îi* băgase *mamei o mulțime de bazaconii în cap:...*" ION CREANGĂ

În afară de aceasta este complementul cumulativ față de predicatul *băgase*, exprimat cu ajutorul locuțiunii prepoziționale **în afară de.**

Situația este asemănătoare și în textul:

„**Afară de asta,** *cînd primise ordinul,* împărțise *doar prin cîteva cărți poștale salutări tuturor vestind...*" CEZAR PETRESCU

Instrumentul gramatical din complementul cumulativ **afară de asta** este locuțiunea prepozițională **afară de.**

Complementul cumulativ poate fi exprimat și prin alte locuțiuni prepoziționale:

„**Dincolo de greutățile,** *care mai sînt și sîntem chemați să nu le ignorăm,* **dincolo de sentimentul** *că mai avem atîtea de făcut,* **dincolo de nevoia** *noastră de mai bine,* există *un sentiment care, în acești ultimi douăzeci de ani, ne-au făcut să fim noi înșine în istorie.*" ALEXANDRU IVASIUC

Cîteva complemente cumulative, **dincolo de greutățile, dincolo de sentimentul, dincolo de nevoia,** toate exprimate cu ajutorul locuțiunii prepoziționale **dincolo de.**

Fără îndoială că această locuțiune prepozițională este, de obicei, specifică pentru exprimarea locului acțiunii. Este interesant să observăm cum formele de exprimare a cumulului s-au dezvoltat din cele care au exprimat locul.

„**Pe lîngă semnele** *ordinii și cele ale afecțiunii față de soție, față de copii,* am urmărit *cu grijă semnele atenției.*" FLORIN MUGUR

Aici prepoziția compusă **pe lîngă,** clasică în exprimarea cumulului, provine în fapt tot dintr-o construcție locală.

Se întîmplă destul de des ca locuțiunile prepoziționale ce exprimă în mod obișnuit locul unde se petrece acțiunea să exprime ideea de cumul, încît pînă și prepoziția **peste** poate fi întrebuințată uneori pentru a exprima cumulul:

„**Peste treburile** *zilnice, acum* avea *însă și multe altele de făcut.*" ION BRAD

Aici, prepoziția **peste** este aceea care exprimă cumulul: **peste treburile.**

Prin urmare, complementul cumulativ poate fi introdus prin formulele sinonime: *peste* **treburile,** *(în) afară de* **treburile,** *pe lîngă* **treburile,** *dincolo de* **treburile,** *alături de* **treburile.**

Cu toată această sinonimie, construcția cea mai frecventă în exprimarea complementului cumulativ rămîne prepoziția compusă **pe lîngă**.

„Myrhine nu-i o idealistă, se gîndește și la cîștigul ei, dar, **pe lîngă simțul** *practic* este *și puțină nebunie în ființa sa."* EUGEN SIMION

Deci: **pe lîngă simțul** este complement cumulativ.

Unele construcții care exprimau locul au trecut în așa măsură la exprimarea gramaticală a cumulului încît putem considera că și în textul care urmează există o nouă construcție cumulativă:

„Dincoace de senzația *organică, mai sus, în planul gîndurilor și simțurilor, care-i traversează personagiile, Caragiale* oprește, *de asemenea, notația sa, fără a întreprinde propriu-zis o disecție psihologică."* TUDOR VIANU

Apare aici: **dincoace de senzație,** construcție locală, care, după părerea noastră, este folosită de autor cu sensul cumulativ din **dincolo de** sau **pe lîngă,** prin urmare o nouă formulă gramaticală de exprimare a adăugării.

Complementului cumulativ din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția cumulativă. În **pe lîngă bani,** *i-a dat și sfaturi,* complementul cumulativ **pe lîngă bani** se poate transforma într-o propoziție cumulativă: **pe lîngă că l-a ajutat materialicește,** *i-a dat și sfaturi,* în care propoziția **pe lîngă că l-a ajutat materialicește** este echivalenta complementului cumulativ **pe lîngă bani.**

„În anul al IV-lea de școală primară, Niță ajunsese să scrie așa de frumos pe cîtă vreme Ghiță scria cum nu se poate mai urît, fiindcă **pe lîngă că-i era mîna dreaptă șubredă,** n-avea *băiatul nici apucătură din ochi la lucru de piguleală."* ION LUCA CARAGIALE

Propoziția **pe lîngă că-i era mîna dreaptă șubredă** este circumstanțială cumulativă pe lîngă predicatul *n-avea.*

Și încă o formă de propoziție cumulativă:

„După ce că este astfel, e ucis *și, odată cu el, cîntecul amuțește."* EUGEN SIMION

De astă dată, propoziția cumulativă **după ce că este astfel** este introdusă prin locuțiunea conjuncțională **după ce că.**

CAUZA ACȚIUNII

Cauza acțiunii se exprimă gramatical prin forme specializate de complement cauzal: *A întîrziat* **din pricina ploii,** în care **din pricina ploii,** este complement cauzal.

De obicei, complementul cauzal se exprimă prin diverse construcții cu prepoziție:

„Chiar dacă ar fi ascultat-o, ea nu putea rosti *nici un cuvînt* **din pricina crizei de tuse."** DUMITRU POPESCU

Aici complementul cauzal este **din pricina crizei,** substantiv în genitiv cu locuțiunea prepozițională **din pricina.**

„Atunci strigă cu glas tare pe tatăl ei care însă **din cauza vîntului** n-*o* auzi, *precum n-o auziseră nici cei împreună cu care se trudea...“* ION AGÎRBICEANU

De astă dată, complementul cauzal este **din cauza vîntului,** tot substantiv în genitiv, însoțit însă de locuțiunea prepozițională **din cauza.**

„Adăugă *și* repetă, **din lipsă de fantezie** *cu aceleași cuvinte de totdeauna că personal avusese multe de învățat de la șeful său, declarația* sunînd, **datorită patetismului** *său, ca o declarație pe patul de moarte.“* DUMITRU POPESCU

Există aici două complemente cauzale: **din lipsă de fantezie** exprimat prin substantiv în acuzativ, însoțit de locuțiunea prepozițională **din lipsă de** și **datorită patetismului,** exprimat prin substantiv în dativ, însoțit de prepoziția **datorită.**

Dacă prima formulare, cu locuțiunea prepozițională **din lipsă de,** apare mai ales în stilul oficial-administrativ, cea de-a doua, cu prepoziția *datorită,* se pare că a căpătat o mare circulație în limba română actuală:

„În prietenia lor, **datorită forței** *pictorului, în opoziție cu delicatețea, fie ea și aparentă, a lui Fernando,* era *ceva din legătura dintre un bărbat și o femeie la începutul fiecărei dragoste.“* ALEXANDRU IVASIUC

Din nou complementul cauzal, cu forma **datorită forței,** cu substantiv în dativ, însoțit de prepoziția **datorită.**

Și alte prepoziții pot exprima complementul cauzal:

„Fu mulțumit, și, **de mulțumire,** surîse.“ ALEXANDRU IVASIUC

De mulțumire este complementul de cauză al predicatului *surîse.*

„...sau cu atît mai bine pentru acela căruia privirea nu i s-a întunecat *aievea* **sub închipuirea** *că o rază s-a rupt din soare și s-a mistuit ca înghițită fie chiar de privazul întunecos al unei uși întredeschise.“* CALISTRAT HOGAȘ

Sub închipuirea este complementul cauzal al predicatului *s-a întunecat.*

Cauza acțiunii se exprimă și prin verbe la gerunziu.

„Văzînd *Făt-Frumos că tovarășii lui sînt așa de fricoși* se hotărî *să coboare el singur...“* ION CREANGĂ

Aici, complementul cauzal este verbul la gerunziu, **văzînd.**

Complementului cauzal îi corespunde circumstanțiala de cauză: *A înghețat* **de frică,** în care **de frică** este complement cauzal, se poate transforma în: *A înghețat* **fiindcă îi era frică,**

unde propoziția cauzală **fiindcă îi era frică** este echivalentă cu **de frică,** complement cauzal:

„**Fiindcă mi-au mai ieșit pînă acum încă doi spîni** *și cu tine al treilea, apoi* îmi vine să cred *că aiasta-i țara spînilor și n-am încotro, mort, copt, trebuie să te iau cu mine,* **dacă zici** *că știi bine locurile de pe aici.*" ION CREANGĂ

Există aici două propoziții cauzale: 1. **fiindcă mi-au ieșit pînă acum înainte încă doi spîni,** introdusă prin conjuncția **fiindcă,** lămurind pe *îmi vine* și 2. **dacă zici,** introdusă prin conjuncția **dacă,** lămurind predicatul *să cred.*

Adverbul relativ **cum** introduce uneori cauzala:

„**Cum Achim n-a trimis nimic** *și după cît se poate înțelege* **nici nu va trimite,** *e cît se poate de limpede că Paraschiv și Nilă trebuie să aștepte...*" MARIN PREDA

Aici cauzale sînt **cum Achim n-a trimis nimic** și coordonata ei, **nici nu va trimite.**

Conjuncția **fiindcă** este cea mai frecventă în subordonarea cauzală, dar, pe lîngă aceasta și alte elemente conjuncționale introduc propoziția de cauză, de pildă conjuncția **dacă** sau **pentru că**:

„*Cucoanele arată biletele dumnealor explicînd domnului conductor de ce nu poate și Goe să facă același lucru : fiindcă biletul era în panglica pălăriei și,* **dacă a zburat pălăria,** *firește că a* zburat *cu panglică și cu bilet cu tot.*" ION LUCA CARAGIALE

Reținem de aici subordonata cauzală **dacă a zburat pălăria,** față de predicatul *a zburat* din regentă.

„*Dar,* **pentru că bunăvoința cere** *ca atunci cînd te afli în largul naturii să cugeți cît o insectă cel puțin,* mă mulțumii *doar să găsesc cusur frunzelor de plop că fac prea mare gălăgie...*" CALISTRAT HOGAȘ

De astă dată, cauza acțiunii se exprimă printr-o propoziție introdusă prin locuțiunea conjuncțională **pentru că, pentru că bunăvoința cere,** subordonată cauzală față de predicatul *mă mulțumii.*

Există și alte modalități de exprimare a cauzalei:

„**Întrucît lucrările de translație... rămîneau nefăcute,** *după cîteva preavize și mustrări...* fu pensionat." GEORGE CĂLINESCU

Față de acțiunea exprimată de predicatul *fu pensionat,* cauza se exprimă prin propoziția cauzală **întrucît lucrările de translație rămîneau nefăcute,** introdusă prin conjuncția **întrucît.**

„*Nu* te mînia *și nu* mă mustra **că nu te-am privit cu dragoste** *de cum te-am văzut.*" DUMITRU POPESCU

Aici, propoziția cauzală **că nu te-am privit cu dragoste,** față de predicatele *nu mînia* și *nu mustra,* este introdusă prin conjuncția subordonatoare plurivalorică, **că.**

„*...un soldat sau un polițist își* va descărca *pistolul în voi,* **de vreme ce va avea dreptul** *s-o facă.*" ALEXANDRU IVASIUC

De astă dată, cauza acţiunii se exprimă prin subordonata cauzală **de vreme ce va avea dreptul** introdusă prin locuţiunea conjuncţională subordonatoare **de vreme ce.**
Aceeaşi situaţie o putem găsi şi în versuri:

„*Toate acestea* trebuie *bine învăţate / Şi ştiute pe de rost* / **Pentru că toate acestea / Nu înseamnă mai nimic.**" MARIN SORESCU

Subordonata cauzală **pentru că toate acestea nu înseamnă mai nimic** exprimă cauza acţiunii din predicatul **trebuie** şi este introdusă prin locuţiunea conjuncţională **pentru că.**

EXPRIMAREA CONCESIEI

Din punct de vedere gramatical, concesia se exprimă prin complement concesiv: **Cu toată ploaia,** *am plecat în excursie,* în care **cu toată ploaia** este complement concesiv.

„**Cu toate discuţiile** *din poiana fierăriei lui Iocan, care nu aveau prin ele însele nimic neobişnuit,* se răspîndi *ştirea că acolo Cocoşilă se certase cu Ţugurlan, ajungînd aproape să se bată.*" MARIN PREDA

Faţă de predicatul *se răspîndi,* concesia se exprimă prin complementul concesiv **cu toate discuţiile.** Locuţiunea prepoziţională **cu tot, cu toată, cu toţi, cu toate,** care introduce complementul concesiv, are o formă variabilă dependentă de substantivul însoţit. Este, în fapt, singura locuţiune prepoziţională a cărei formă este variabilă după substantivul însoţit:

„**Cu toate protestele** *lui Sufleţel că nu poate fixa preţul singur şi că nu-şi va putea permite să achiziţioneze cu modestul lui salariu altceva decît lucruri ieftine, Petrişor* nu se hotărî *să-i fixeze o sumă care să-i convină.*" GEORGE CĂLINESCU

Faţă de predicatul *nu se hotărî,* concesia se exprimă prin complementul concesiv **cu toate protestele,** substantiv în acuzativ şi locuţiunea prepoziţională **cu toate.**

„**În ciuda anilor** *pe care îi avea, bunica* cobora *zilnic pînă în fundul grădinii, uneori chiar îndată după ploaie,* **cu tot riscul** *alunecării.*" ANTON HOLBAN

Există aici două complemente concesive pe lîngă verbul *cobora:* **în ciuda anilor,** complement concesiv exprimat prin substantiv în genitiv şi locuţiunea prepoziţională **în ciuda** şi **cu tot riscul,** exprimat prin substantiv, în acuzativ, însoţit de locuţiunea prepoziţională **cu tot.**
Prin urmare, complementul concesiv se exprimă şi prin substantiv în genitiv, însoţit de locuţiunile prepoziţionale **în ciuda, în pofida**:

„*...deşi sigur că ar fi fost mai uşor pentru ei dacă Achim se ţinea de cuvînt* **în pofida** *faptului că* luase, *poate, drumuri greşite.*" MARIN PREDA

Aici **în pofida faptului** este complement concesiv, alcătuit din substantiv în genitiv și locuțiunea prepozițională **în pofida.**

Alte forme de complement concesiv:

„*Crezîndu-se în stare s-o facă, e, astfel, bucuros la gîndul că și lui i s-ar putea întîmpla minunata aventură a lui Chirică, întrucît în fiecare mijește dorința de a evada din realitate, de* a se trezi, **fără merit** *și* **sforțare,** *altfel decît este.*" EUGEN LOVINESCU

Fără merit (fără sforțare), ambele construcții cu prepoziția **fără,** sînt complemente concesive ale verbului *a se trezi.*

Gerunziul poate avea uneori funcția de complement concesiv:

„Să te schimbi *mereu* **rămînînd** *același,* să fii constant **nerenunțînd** *niciodată la investigarea noului și la creația de nou.*" ALEXANDRU IVASIUC

Apar aici două verbe la gerunziu, ambele avînd funcția de complement concesiv: **rămînînd,** față de *să te schimbi,* **nerenunțînd,** față de *să fii constant.*

În frază, concesia se exprimă prin subordonata concesivă care corespunde complementului concesiv:

„**Deși o știa însă și pe aceasta,** *Hubăr, ieșind seara, ca să meargă la cîrciuma de la Sărăcie,* tremura *în tot trupul...*" ION SLAVICI

Aici, față de acțiunea exprimată de predicatul *tremura,* apare subordonata concesivă **deși o știa însă și pe aceasta,** introdusă prin conjuncția subordonatoare **deși,** mijlocul cel mai răspîndit de exprimare a concesiei prin propoziție subordonată.

Alte modalități de exprimare ale concesiei:

„**Cu toate că** era mai bine *ca, crezut pe cuvînt...,* a trebuit *deci să execut formele legale...*" EUGEN LOVINESCU

De astă dată, concesiva este introdusă prin locuțiunea conjuncțională **cu toate că.**

Dacă, așa cum am văzut, există complement concesiv cu prepoziția **fără,** e normal să existe propoziție concesivă introdusă prin locuțiunile conjuncționale **fără să** sau **fără ca să:**

„*Atunci cînd intră în pădure, Oltul e de două ori mai mare decît în clipa cînd a pornit și va continua* să crească *și printre stînci,* **fără ca în acest timp, totuși, vreun afluent să-i fi sporit apele.**" GEO BOGZA

Fără ca în acest timp, totuși, vreun afluent să-i fi sporit apele este propoziție concesivă, introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **fără ca să** și exprimă concesia față de acțiunea exprimată prin predicatul *să crească.*

Și o formă originală de concesivă în:

„*Eugen Ionescu* pornește *în această bătălie riscantă avînd în minte cîteva principii teoretice* **în ciuda a ceea ce spune despre sine** *„mă joc.*" EUGEN SIMION

Concesiva **în ciuda a ceea ce spune despre sine** „**mă joc**" este o dezvoltare originală a complementului concesiv construit cu locuţiunea prepoziţională **în ciuda**, elementul subordonator fiind pronumele relativ compus **ceea ce**.

Subordonata concesivă are o mare varietate de elemente de relaţie subordonatoare:

„*Tu mergeai cu bicicleta*, **cînd ai fi putut** să umbli *şi în maşină*." D. R. POPESCU

Concesiva **cînd ai fi putut** este introdusă prin adverbul relativ **cînd**, nespecific acestei subordonate.

„*Vedea bine că şi boierul*, **cît era el de mare şi de boier**, luase frica *turbincăi de nu-i părea atît de rău după Ivan*." ION CREANGĂ

Concesiva de aici, **cît era el de mare şi de boier**, are ca element de relaţie adverbul relativ **cît** însoţit de prepoziţie: **cît... de... de.**

Adverbele şi pronumele relative şi nehotărîte **cît, oricît, oricare** introduc în mod obişnuit subordonate concesive:

„*Spuneam odată în glumă că m-am abonat la subit dar*, **oricare mi-ar fi sfîrşitul**, *îl* privesc *cu seninătate...*" ŞERBAN CIOCULESCU

Aici, concesiva **oricare mi-ar fi sfîrşitul** este introdusă prin pronumele nehotărît **oricare.**

Uneori pronumele nehotărît se foloseşte ca adjectiv nehotărît:

„**Cîtă nevoie am eu de slujba dumitale**, *ca femeie cinstită şi credincioasă ce sînt*, **cît sînt eu de blîndă** *şi* **cît eşti de bătrînă**, *tot* nu-i caut!" ION LUCA CARAGIALE

De astă dată, concesiva **cîtă nevoie am eu de slujba dumitale** este introdusă prin adjectivul relativ **cîtă.**

Celelalte două concesive: **cît sînt eu de blîndă** şi **cît eşti de bătrînă,** repetă o situaţie anterioară, elementul de relaţie fiind adverbul relativ **cît... de.**

Să analizăm versurile:

„**Orice gînd ai, împărate**, *şi* **oricum vei fi sosit**, / *Cît sîntem încă pe pace*, eu *îţi* zic: — *Bine-ai venit!*" MIHAI EMINESCU

Prima concesivă, **orice gînd ai, împărate,** este introdusă prin adjectivul nehotărît **orice,** iar cea de-a doua, **oricum vei fi sosit,** este introdusă prin adverbul nehotărît **oricum.**

„*Şi cînd se gîndea cum s-ar bucura Safta dacă ar afla că feciorul ei are să fie dascăl, ochii i se umpleau de lacrimi şi credea că*, **moartă să fie,** ar scoate-o *din mormînt*." ION SLAVICI

Aici subordonata concesivă **moartă să fie** este introdusă prin conjuncția subordonatoare **să,** care, în același timp, este și element component al conjunctivului.

„*Mai bine* renunță *la ale lor, sînt șmecheri,* **chiar de le dai peste bot.**" D. R. POPESCU

De astă dată, elementul introductiv al concesivei **chiar de le dai peste bot** este locuțiunea conjuncțională subordonatoare **chiar de.**

TIMPUL ACȚIUNII

În principiu, orice acțiune este fixată în anumite coordonate temporale, printr-o formă gramaticală care se numește complement de timp: **Mîine, după prînz,** *plecăm în concediu,* în care acțiunea exprimată de predicatul *plecăm* este fixată în timp prin cele două circumstanțiale temporale **mîine,** adverb de timp, și **după prînz,** substantiv în acuzativ însoțit de prepoziția **după.**

„Uitînduse- **o clipă** *spre castel, Veanu parcă o* zări, **după** *atîția* **ani,** *pe Eugenia.*" ION BRAD

Există aici după complemente circumstanțiale de timp: **o clipă,** substantiv în acuzativ și **după... ani,** substantiv în acuzativ însoțit de prepoziția **după.**

„**După** *cîteva* **săptămîni** *de lagăr, George* simți **deodată** *că tensiunea și groaza, cărora le* rezistase **pînă acum,** *cum părea că e mai bine, scăzuseră...*" TITUS POPOVICI

Din nou, cîteva precizări temporale exprimate prin complemente de timp: **după săptămîni,** substantiv în acuzativ cu aceeași prepoziție **după,** ca în textul anterior, **deodată,** adverb de timp, și **pînă acum** complement de timp, exprimat prin adverb de timp precedat de prepoziția **pînă.**

„*Mi-am amintit de gazda mea, care,* **înainte de a muri,** a visat *munți înălțîndu-se și ea stînd în vîrful munților.*" D. R. POPESCU

Aici complementul circumstanțial de timp **înainte de a muri** este constituit din verbul la infinitiv prezent *a muri* însoțit de locuțiunea prepozițională **înainte de.**

Complementului circumstanțial de timp, din propoziție, îi corespunde, în frază, propoziția circumstanțială temporală: *Vorbim* **imediat,** în care complementul temporal se poate transforma în propoziția temporală **cînd termin treaba.**

„**Cînd voi fi mare ca nenea Costică** vreau *să am și eu un cuțit cu trei lame și un tirbușon.*" CEZAR PETRESCU

Acțiunea exprimată de predicatul *vreau* este fixată în timp prin circumstanțiala temporală **cînd voi fi mare ca nenea Costică,** introdusă prin adverbul relativ de timp **cînd,** acesta fiind elementul conjuncțional subordonator cel mai frecvent în structura temporalei:

„**După ce observă trăsăturile omului** *cu care se întîlnise,* surîse *larg.*" I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Circumstanțiala de timp **după ce observă trăsăturile omului** este introdusă de această dată prin locuțiunea conjuncțională **după ce.**

„**Înainte ca** *soarele* **să apună,** *muntele* începu *să-și dea de veste apropierea, iar Niculaie... băgă de seamă...*" MARIN PREDA

Adăugăm, ca element introductiv al temporalei, locuțiunea conjuncțională subordonatoare **înainte ca... să,** care introduce în acest text, propoziția temporală **înainte ca soarele să apună.**

„*M-am gîndit la bătrînul care îl jelise atîta și care,* **ori de cîte ori îi pomenea numele,** nu-*și* putea *opri lacrimile podidite în ochi.*" CEZAR PETRESCU

Propoziția circumstanțială de timp **ori de cîte ori îi pomenea numele** este introdusă prin locuțiunea conjuncțională **ori de cîte ori.**

„*Plînsul abia reținut,* **îndată ce deschise gura** *o* podidi *din nou și nu contenea să-l întrebe cum a venit...*" LIVIU REBREANU

De astă dată, temporala **îndată ce deschise gura** este introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **îndată ce.**

„**Cum mergea Ivan șovăind cînd la o margine de drum cînd la alta și ducîndu-se cine știe unde,** *numai ce* aude *vorbind în urma lui doi drumeți.*" ION CREANGĂ

Propoziția **cum mergea Ivan șovăind cînd la o margine de drum, cînd la alta și ducîndu-se cine știe unde** este circumstanțială de timp, precizînd timpul cînd se petrece acțiunea exprimată de predicatul *aude.* Această temporală este introdusă prin adverbul relativ **cum,** nespecific acestei subordonate.

EXPRIMAREA EXCEPȚIEI

Excepția, adică exceptarea unui anumit element, se exprimă gramatical prin complementul de excepție: *Nu are altceva* **decît o bunică,** în care **decît o bunică** exprimă excepția față de predicatul *nu are,* însoțit de complementul său direct ***altceva*** **:**

„*Deși nici față de el însuși nu-i venea să recunoască acest lucru,* ***ceea ce-l*** *scosese întotdeauna din sărite în privința lor era că nu le putea* reproșa ***altceva***

decît locul *pe care îl ocupau în viața și în sufletul Sînzianei.*" ILEANA VULPESCU

Aici **decît locul** este complement de excepție exprimat prin substantiv în acuzativ și adverbul **decît,** cu valoare de prepoziție.

„**Afară de cerul** *de deasupra, albastra boltă pustie, nimic* nu arată *că ar mai putea ajunge și altceva.*" GEO BOGZA

Complementul de excepție **afară de cerul** exprimă excepția față de predicatul **arată,** însoțit de subiectul său *nimic* și e construit, de data aceasta, dintr-un substantiv în acuzativ și locuțiunea prepozițională **afară de.**

La fel în:

„*Ahile* biruie *totul,* **în afară de** *neobosită* **soartă.**" EUGEN SIMION

Aici, complementul de excepție, **în afară de soartă,** exprimă excepția față de predicatul *biruie* și complementul său direct, *totul.* De astă dată, locuțiunea prepozițională care îl exprimă are forma **în afară de.**

„*Drumul ce trebuia să-l ținem se încovoia ca un șarpe pe după stîncile care ne împrejmuiau mersul și se părea că* nu e străbătut de nimeni altceva **decît de urmele** *sălbatice ale fiarelor, din firea cărora parcă și noi împrumutasem ceva, atît ajunseserăm de ușori...*" CALISTRAT HOGAȘ

Complementul de excepție poate fi exprimat și prin adverbul **decît.** De astă dată, complementul de excepție **decît de urmele** reprezentînd excepția față de *nu e străbătut de nimeni altcineva,* se exprimă cu ajutorul adverbului **decît** însoțit de prepoziția *de* și realizează o construcție simetrică cu construcția față de care este formulată excepția: *nu e străbătut de nimeni altcineva.*

Se impune să reținem faptul că în construcția de excepție este obligatorie exprimarea termenului față de care se constituie excepția: *N-a cumpărat altceva* **decît pîine,** în care **decît pîine** este complement de excepție față de *n-a cumpărat* și complementul lui direct *altceva.*

Dar în: *N-a cumpărat* **decît pîine, decît pîine** nu mai este complement de excepție deoarece nu se exprimă termenul față de care s-ar constitui excepția și astfel **pîine** este complementul direct, iar **decît** este adverbul care exprimă restricția.

Să urmărim complementul de excepție în următorul text:

„*În pofida convingerii domnișoarei Ana, Neti* nu luase *cu ea la plecare, cînd părăsise conacul,* altceva decît *cei cîțiva* lei *pe care îi avea în poșetă, iar acum...*". GEORGE CĂLINESCU

În textul acesta, **decît lei** se constituie drept complement de excepție față de *altceva*.

Alta este situația în:

„*Deși* nu e **decît femeie** / *E totuși altfel, nu știu cum.*" MIHAI EMINESCU

În **decît femeie** nu trebuie să vedem un complement de excepție, ci numele predicativ **femeie** și adverbul care exprimă restricția **decît**, deoarece nu apare termenul față de care **femeie** ar reprezenta excepția.

„*Orice selecție* m-aș fi străduit *să fac*, **în afara înlăturării** *unor forme de prisos, aș fi ciuntit ceva din alcătuirea unei ființe vii, pe care, fără să-mi dau seama, am adus-o pe lume din alcătuirea vie a ființei mele.*" GEO BOGZA

În afara înlăturării este complement de excepție, față de *orice selecție m-aș fi străduit*, de astă dată construit din substantiv în genitiv, însoțit de locuțiunea prepozițională **în afară.**

„Nu mă *mai* supără *nimic, conașule, chiar nimic*, **afară de lucrurile și oamenii** *care mă împiedică să trăiesc.*" ION BRAD

Aici excepția se constituie față de predicatul *nu mă supără*, și subiectul său *nimic* în forma complementului de excepție **afară de lucrurile** și (**afară de**) **oamenii,** formulat cu ajutorul locuțiunii prepoziționale **afară de.**

Complementului de excepție din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția circumstanțială de excepție: În *n-am cumpărat altceva* **decît caiete,** complementul de excepție decît **caiete** se poate transforma în propoziția circumstanțială de excepție **decît ce am găsit.**

„*Nu știam* să-i spun *altceva* **decît că l-am văzut pe Huțu lui Budulea plimbîndu-se cu bățul în mînă** *și că acum nu-l mai cheamă Huțu, ci Mihai Budulea ca pe taică-său, cel cu cimpoaiele.*" ION SLAVICI

Propoziția **decît că l-am văzut pe Huțu lui Budulea plimbîndu-se cu bățul în mînă** este circumstanțială de excepție pe lîngă predicatul *să spun*, însoțit de complementul său direct, *altceva.*

„*Și dacă, intrînd, trebuia să pleci capul, apoi aceasta* nu însemna altceva **decît că tot părintele Ghermănuță își dăduse ca înălțime, înălțimea făpturii sale înseși, cu comănac cu tot.**" CALISTRAT HOGAȘ

Propoziția **decît că tot părintele Ghermănuță își dăduse ca înălțime, înălțimea făpturii sale înseși cu comănac cu tot** este circumstanțială de excepție față de predicatul nominal *nu însemna altceva.*

EXPRIMAREA OPOZIŢIEI

Din punct de vedere gramatical, opoziţia se exprimă prin complementul circumstanţial opoziţional: **În loc de cărţi** *a cumpărat o minge*, unde opoziţia faţă de *a cumpărat o minge* se exprimă prin complementul opoziţional **în loc de cărţi.** Sau: *A îmbrăcat altă rochie* **decît aceea,** unde opoziţia faţă de *a îmbrăcat altă rochie* se exprimă prin **decît aceea,** complement opoziţional. **În loc de cărţi, decît aceea** sînt ambele complemente opoziţionale, cu forme diferite, exprimînd însă acelaşi conţinut.

„*Uite, îţi dau ţie asta şi* **în locul ei,** a*duc eu mîine alta !*" CONSTANTIN ŢOIU

Faţă de *aduc alta* (verb + complement direct), apare complementul circumstanţial opoziţional **în locul ei,** pronume personal în genitiv şi locuţiunea prepoziţională **în locul.**

„*...nu era puţin* să te măriţi **în loc de două pogoane,** *cu trei...*" MARIN PREDA

Şi de astă dată, complementul opoziţional **în loc de două pogoane** (exprimat prin substantiv în acuzativ, însoţit de locuţiunea prepoziţională **în loc de**) apare înaintea termenului faţă de care se exprimă opoziţia.

„**În loc de vestea urîtă,** *la care se aştepta, îl* auzi *pe anticar întrebîndu-l pe Chiril de Luiza, cu graba prefăcută a celui ce ocoleşte adevărul direct.*" CONSTANTIN ŢOIU

Din nou, în forma complementului circumstanţial opoziţional, **în loc de vestea urîtă,** apare locuţiunea prepoziţională **în loc de** însoţind un substantiv în acuzativ, forma cea mai frecventă de complement opoziţional.

„Să vină *ea* **în locul bătrînului,** *care, surd de-o ureche şi leneş... ofta mereu după pensie.*" LIVIU REBREANU

De astă dată, complementul opoziţional este construit cu ajutorul locuţiunii prepoziţionale **în locul,** care însoţeşte un substantiv în cazul genitiv.

Aceeaşi situaţie apare şi în versurile:

„*Dar oricum aş fi sucit / cuşca pămîntului / Imaginile mi se vedeau de-a-ndoaselea /* **În locul oamenilor,** apăreau *maimuţe /* **În locul stelelor,** *nişte roate de fum, /* **În locul copacilor,** *ciuperci carnivore...*" MARIN SORESCU

Aici există cîteva complemente circumstanţiale opoziţionale: **în locul oamenilor, în locul stelelor** şi **în locul copacilor,** toate exprimate prin substantive în genitiv, însoţite de locuţiunea prepoziţională **în locul.**

Complementului circumstanțial opozițional din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția circumstanțială opozițională: Astfel în: **În loc de a veni** *el, și-a trimis prietenii,* complementul opozițional **în loc de a veni** se poate transforma în propoziția circumstanțială opozițională **în loc să vină el.**

„*Nepoata mazilului, fiind o copilă neștiutoare, îndată ce ieșise din chilie, se ștersese cu grăbire la ochi și,* **în loc să înștiințeze pe bunicii săi,** *cum socotise presvitera,* **despre grabnica însănătoșire a Măriei sale,** *ea* se oprise *lîngă ușorul ușii, ca să asculte ce spun cei doi rămași singuri.*" MIHAIL SADOVEANU

Propoziția **în loc să înștiințeze pe bunicii săi despre grabnica însănătoșire a Măriei sale** este circumstanțială opozițională față de predicatul *se oprise.* Această propoziție este introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **în loc să.**

„*N-o să ne împăcăm, tu* crezi *altceva* **decît ce cred eu.**" D. R. POPESCU

Subordonata **decît ce cred eu** este circumstanțială opozițională față de predicatul *crezi,* construit cu complementul direct *altceva.* Deoarece opoziția se stabilește față de complementul direct *altceva,* circumstanțiala opozițională este introdusă prin adverbul **decît** însoțit de pronumele relativ **ce,** elementul introductiv al unei completive directe.

„*Se uită la mine cu ironie și* are *o putere colosală de a tăcea,* **în timp ce eu mă epuizez...**" MARIN PREDA

Opoziția se exprimă aici prin propoziția cu formă de temporală **în timp ce eu mă epuizez,** introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **în timp ce.** Rezultă că propoziția este o falsă temporală întrucît exprimă opoziția, nu timpul acțiunii.

Locuțiunea conjuncțională **în timp ce** poate să introducă atît circumstanțiale temporale cît și opoziționale. Astfel în fraza: **În timp ce eram la teatru,** *a plouat,* subordonata **în timp ce eram la teatru** trebuie considerată circumstanțială de timp, deoarece fixează în timp acțiunea exprimată de predicatul regentei, *a plouat,* pe cînd în fraza: **În timp ce tata este îngăduitor,** *mama este severă,* unde propoziția **în timp ce tata este îngăduitor,** este circumstanțială opozițională față de predicatul *(mama) este severă.*

În felul acesta se face diferența dintre o temporală și o falsă temporală, adică o opozițională.

În principiu, elementele introductive ale temporalelor pot funcționa în exprimarea opoziției prin false temporale:

„**Pe cînd eu căutam** să ascund *oarecum dragostea noastră, ea ținea s-o afișeze cu mîndrie, încît, deși nu-mi plăcea, începusem să fiu măgulit de admirația*

pe care o avea mai toată lumea pentru mine fiindcă eram atît de pătimaș iubit de una dintre cele mai frumoase studente și cred că acest orgoliu a constituit baza viitoarei mele iubiri.“ CAMIL PETRESCU

Propoziția **pe cînd eu căutam** este circumstanțială opozițională, exprimînd opoziția față de grupul format din propozițiile *ea ținea s-o afișeze.* Și aici subordonata opozițională este introdusă printr-un element temporal **pe cînd.**

„Lui frate-său îi scotea fel de fel de vorbe și, **decît ar fi recunoscut** *că-s frați mai degrabă* ar fi spus *că se trage din țigani, dar fapt este că nu se știe căruia îi era mai rușine de celălalt.“* TITUS POPOVICI

Propoziția **decît ar fi recunoscut** este circumstanțială opozițională exprimînd opoziția față de predicatul *ar fi spus.* Elementul subordonator al opoziționalei este aici adverbul **decît,** iar în sprijinul opoziției vine adverbul *mai degrabă.*

În general, propozițiile opoziționale introduse prin adverbul **decît** sau locuțiunea conjuncțională **decît să** au ca element corelativ în regentă *mai degrabă* sau *mai bine.*

„...se vede lucru că nici tu nu ești de împărat, nici împărăția de tine și **decît să încurci numai așa lumea,** *mai bine* să *șezi deoparte, cum zici că, mila domnului! lac de-ar fi, broaște sînt destule.“* ION CREANGĂ

Adverbul corelativ *mai bine* întărește opoziția exprimată de propoziția circumstanțială opozițională **decît să încurci numai așa lumea,** exprimînd opoziția față de *mai bine să șezi deoparte.*

Și în versuri:

„Cînd ei se bucură și **cîntă** / *Eu ce* mă iau *cu viața mea* la trîntă? / **În loc să cînt, să joc, să beau,** *stingher,* / Mă uit, mă-ntreb *posac într-un ungher* / *Și* mi se pare *că de-aș fi călcat / În hora lor aș face un păcat.“* TUDOR ARGHEZI

Există aici mai multe opoziționale: 1. **cînd ei se bucură,** 2. **și cîntă,** 3. **în loc să cînt,** 4. **(în loc) să joc,** 5. **(în loc) să beau.**

Primele două propoziții, **cînd ei se bucură** și **(cînd) cîntă** sînt false temporale, în fapt circumstanțiale opoziționale exprimînd opoziția față de *mă iau la trîntă.* Propozițiile **în loc să joc, (în loc) să cînt** și **(în loc) să beau** sînt circumstanțiale opoziționale propriu-zise față de verbele *mă uit, mă-ntreb, mi se pare,* introduse prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **în loc să.**

SCOPUL ACȚIUNII

Cum este și firesc, scopul acțiunii se exprimă prin complement circumstanțial de scop.

„Sluga, care se bucura acum și mulțumea în sinea lui,... crezu că e momentul *nimerit* **spre a-l aduce la o** *deplină* **pocăință** *și-l mai trase încă o dată de mînecă.“* ALEXANDRU ODOBESCU

Aici, **spre a aduce la o pocăință,** este complement circumstanțial de scop față de *e momentul,* construit de verbul la infinitiv prezent **a aduce** și prepoziția **spre.**

Prepoziția **spre** exprimă frecvent complementul de scop:

„Otilia și Felix coborîră în gara Ciulnița, întîmpinați cu brișca de Pascalopol, care plecase *înaintea lor* **spre a pune ordine** *în niște treburi.*" GEORGE CĂLINESCU

Aici **spre a pune ordine** este complementul de scop al acțiunii exprimate prin predicatul *plecase,* format din locuțiunea verbală la infinitiv prezent **a pune ordine** și prepoziția **spre.**

„De aici trebuie *să începem* **pentru a înțelege** *amplitudinea revoltei lui.*" EUGEN SIMION

Avem complementul circumstanțial de scop **pentru a înțelege** constituit dintr-un verb la infinitiv prezent (**a înțelege**) însoțit de prepoziția **pentru.**

S-ar părea că în limba română actuală este preferată, în exprimarea complementului circumstanțial de scop, prepoziția **pentru**:

„**Pentru a avea** *forțele necesare, trupele* vor fi consemnate *în cazărmi de la ora opt și ofițerii superiori vor primi planul de acțiune.*" ALEXANDRU IVASIUC

Față de predicatul *vor fi consemnate,* grupul **pentru a avea** este complement de scop, format din verb la infinitiv (**a avea**) și prepoziția **pentru.**

„Probabil că Vale venise **în scopul** *cine știe cărei reorganizări.*" MARIN PREDA

Aici, complementul circumstanțial de scop propriu-zis este **în scopul,** urmat de atributul *reorganizări,* deoarece grupurile **în scopul,** ca și **în vederea** sînt interpretabile ca locuțiuni prepoziționale.

Complementului circumstanțial de scop îi corespunde, în frază, propoziția circumstanțială de scop, numită și propoziție finală:

„Fiindcă deseori se nimerea că unul spunea povestea și cei care ascultau adormeau, s-a hotărît *ca atunci cînd povestitorul zice „ciolan" toți ceilalți să zică „ciorbă"* **pentru ca astfel să se dea pe față cel ce adoarme înainte de vreme** *și* **să-și afle cuvenita răsplată în ghionturi numărate.**" ALEXANDRU ODOBESCU

Aici propozițiile circumstanțiale de scop sînt: **pentru ca astfel să se dea pe față cel ce adoarme înainte de vreme** și **să-și afle cuvenita răsplată în ghionturi numărate.**

Prima propoziție finală este introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **pentru ca... să,** iar cea de-a doua, fiind coordonată cu prima, are element introductiv conjuncția **să, pentru ca** nemaiputînd fi repetat.

LOCUL ACȚIUNII

Locul unde se petrece o acțiune se exprimă prin complementul circumstanțial de loc: *S-a dus* **la piață,** unde **la piață** este complement circumstanțial de loc:

*„Georgică a mîncat toți ornamenții colorați ai tortului, care i-*au *mai* rămas **pe buze, pe obraz, pe nas,** *ca pe o paletă de pictor ultracubist.“* CEZAR PETRESCU

Mai multe complemente circumstanțiale de loc: **pe buze, pe obraz, pe nas,** de data aceasta, toate exprimate prin substantiv în acuzativ, însoțit de prepoziția **pe.**

„Printr-un destin comun, întîi nepotul, și, numai după cîteva luni și bunica, și, printr-o ciudată coincidență, urna lui funerară, adusă **din București,** *e* pusă în **sicriul** *ei, pentru a fi* așezați *amîndoi* **în cavou, alături de bunicul.“** EUGEN LOVINESCU

Mai multe complemente circumstanțiale de loc: **din București,** substantiv propriu în acuzativ cu prepoziția *din,* **în sicriul,** substantiv în acuzativ cu prepoziția *în,* **în cavou,** substantiv în acuzativ cu prepoziția *în* și **alături de bunicul,** substantiv în acuzativ cu locuțiunea prepozițională *alături de.*

„Înaintau *încet* **pe un drumeag** *bolovănos* coborînd **peste muchea** *dealului.“* ION BRAD

Și aici există două complemente circumstanțiale de loc: **pe un drumeag** este complementul acțiunii exprimate de predicatul *înaintau,* construit cu prepoziția **pe,** iar **peste muchea,** complementul circumstanțial de loc al acțiunii exprimate prin gerunziul *coborînd,* construit cu prepoziția **peste.**

„După cît se vede, Stan nu sta **locului,** *cum nu stă apa, de harnic ce era...“* ION CREANGĂ

Aici, complementul circumstanțial de loc este exprimat prin substantiv în cazul dativ, **locului.**

Complementul de loc exprimat prin substantiv în dativ apare de obicei în poezia populară: *așterne-te* **drumului,** *ca și iarba* **cîmpului** în formele **drumului, cîmpului.**

Dar și în poezia cultă:

„Las **locului** *această-nfățișare / Și o adorm și o înghet și o țin / În pura suspendare / A celor care n-au venit și vin.“* NICHITA STĂNESCU

Aici **locului** este complement circumstanțial de loc, exprimat prin substantiv în dativ.

„Ceea ce este **dincolo de orizontul** *nostru este integrabil și deci inteligibil, nu prin meditație, ci prin creație.“* ALEXANDRU IVASIUC

Aici, complementul circumstanțial de loc **dincolo de orizontul** este construit din substantivul în acuzativ, **orizontul** și locuțiunea prepozițională locuțională **dincolo de,** pe care am

discutat-o în prezentarea complementului ce exprimă cumulul, specificînd că în limba română actuală se folosește frecvent în exprimarea cumulului.

În versurile:

„*Trec* adunîndu-mi *tot* **în ochi** / *Încît nici nu-mi mai pot închide pleoapele* / / *Încît totul* **în jurul meu** / Nu *mai* e *decît amintire* / Desenată *de copii* **pe trotuare** / Alerg **în sus** *ținîndu-mă de balustradă* / *Și-n locul inimii bat țevile, ferestrele* / *Treptele, zidurile,* / *becurile* / *Aud* venind **din urmă** / *Cutia ascensorului* ducînd **în ea** / *creioanele, scrisorile* / *scutul, sabia, coiful* / Mă opresc **în fața** *unei* **uși** *deschise.*" NICHITA STĂNESCU

Avem o mare varietate de complemente circumstanțiale de loc: **în ochi,** substantiv în acuzativ cu prepoziția **în, în jurul meu,** adjectiv posesiv însoțit de locuțiunea prepozițională **în jurul, pe trotuare,** substantiv în acuzativ cu prepoziția **pe, în sus** adverb de loc însoțit de prepoziția **în, din urmă,** locuțiune adverbială, **în ea,** pronume personal în acuzativ însoțit de prepoziția **în, în fața unei uși,** substantiv în genitiv cu locuțiune prepozițională.

Prin urmare, în textul anterior există oarecum o sinteză a posibilităților de exprimare a complementului circumstanțial de loc.

Complementului circumstanțial de loc din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția circumstanțială de loc: *A plecat* **la mare,** unde **la mare,** complement circumstanțial de loc, se poate transforma în propoziție circumstanțială de loc, de pildă, **unde i-a făcut plăcere:**

„*Acolo* **pînă unde au ajuns,** *aerul* era curat și limpede." ION BRAD

Propoziția **pînă unde au ajuns** este circumstanțială de loc față de predicatul **era curat și limpede,** și este introdusă prin adverbul relativ **unde,** însoțit de prepoziția **pînă.**

Aceeași situație în versurile:

„Mergi *tu, luntre-a vieții mele pe-a visării lucii valuri* / **Pînă unde-n ape sfinte se ridică mîndre maluri** / *Cu dumbrăvi de laur verde și cu lunci de chiparos* / **Unde-n ramurile negre o visare în veci suspină** / **Unde sfinții se preîmblă în lungi haine de lumină,** / **Unde-i moartea cu-aripi negre și cu chipul ei frumos.**" MIHAI EMINESCU

Față de acțiunea exprimată de predicatul *mergi,* propoziția **pînă unde-n ape sfinte se ridică mîndre maluri** este circumstanțială de loc, introdusă prin adverbul relativ **unde,** însoțit de prepoziția **pînă,** deci **pînă unde.**

La fel sînt și cele care urmează: (**pînă**) **unde-n ramurile negre o visare în veci suspină** (**pînă**) **unde sfinții se preîmblă în lungi haine de lumină,** și apoi (**pînă**) **unde-i moartea cu-aripi negre și cu chipul ei frumos.**

În mod obişnuit, **unde** introduce singur circumstanţiala de loc:

„*Pare de necrezut... cum* se folosesc *diminutivele acolo* **unde trebuie** *şi* **mai ales unde nu trebuie.**" TITU MAIORESCU

Sînt aici două circumstanţiale de loc: 1. **unde trebuie** şi 2. **mai ales unde nu trebuie,** ambele introduse prin adverbul relativ de loc **unde.**

„*Dacă mai ţinea războiul,* ne trimitea *şi pe noi* **unde a-nţărcat dracul copiii.**" ZAHARIA STANCU

Din nou o circumstanţială de loc, **unde a-nţărcat dracul copiii,** introdusă prin adverbul relativ **unde.**

Ca şi în versurile:

„*Aici* **unde-n vechime zeii** / *N-au trecut decît călări* / **Unde pietrele-şi arată colţii albi** *şi* **iarba** / **fuge speriată-n verzuiele zări,** / Îmi dau întîlnire *cu tine, femeie,* / *Zveltă şi sălbăticită de frumuseţe* / *Înainte de răsăritul soarelui cînd stelele* / *rostogolindu-se înclină pămîntul într-o parte.*" NICHITA STĂNESCU

Avem aici trei circumstanţiale de loc: 1. **unde-n vechime zeii n-au trecut decît călări,** 2. **unde pietrele-şi arată colţii albi** şi 3. (**unde**) **iarba fuge speriată spre verzuiele zări,** din nou introduse prin adverbul relativ **unde.**

Circumstanţiala de loc poate fi introdusă şi prin adverbul relativ **cît:**

„**Cît prindeau cu ochii spre răsărit,** *pîrîul Nichitului* curgea *acum printre fîneţe înflorite, acum printre lunci tinere, iar razele soarelui ce cădeau pieziş ne făceau...*" CALISTRAT HOGAŞ

Circumstanţiala de loc poate fi introdusă şi prin adverbul relativ **cît:**

Propoziţia **cît prindeai cu ochii spre răsărit** este circumstanţială de loc introdusă prin adverbul relativ **cît.**

EXPRIMAREA CONDIŢIEI

Alături de alte determinări ale acţiunii, apare şi condiţia care arată felul cum o acţiune este înlesnită sau împiedicată de apariţia unui anume factor. De exemplu: **În cazul** *acesta, ne putem înţelege,* **în cazul** este complement circumstanţial condiţional care formulează condiţia în care se realizează acţiunea exprimată de verbul *a înţelege.*

„*Domnilor,* **în cazul** *unei nereuşite* va trebui să stabilim *ce avem de făcut.*" ALEXANDRU IVASIUC

Aici **în cazul,** substantiv în acuzativ însoţit de prepoziţie, este complement circumstanţial condiţional al acţiunii exprimate prin predicatul *să stabilim.* Înţelesul acestui complement condiţional este completat de atributul *unei nereuşite.*

Este firesc ca acest tip de complement să fie exprimat mai ales prin substantive, care, prin conținutul lor semantic, arată o condiție: **în cazul, în ipoteza, în eventualitatea, cu condiția,** toate însoțite, pentru completarea înțelesului, de atribute sau de propoziții atributive:

„...*doamna Ioanide, spunîndu-și că pe arhitect probabil îl doare capul, renunță,* **în eventualitatea** *că mai tîrziu Ioanide, obișnuit să tacă, dar să și vorbească, îi* va spune el *ce are pe suflet.*" GEORGE CĂLINESCU

Aici există complementul circumstanțial condițional, **în eventualitatea,** însoțit de propoziția atributivă *că mai tîrziu Ioanide îi va spune el.*

„...**în ipoteza** *că tot ce se întîmplă aici pare că nu are nici o noimă,* adevărul este..." CEZAR PETRESCU

În ipoteza este complement circumstanțial condițional față de *adevărul este,* fiind urmat de propoziția atributivă *că tot pare.*

Complementul condițional mai poate fi exprimat și prin adverbul substantivizat **adică,** însoțit de prepoziția **la**:

„**La** o **adică,** *de-ar fi nevoie,* ieși *afară din cazan și mai* răsufli *puțin...*" D. R. POPESCU

La o adică este complement condițional față de acțiunea exprimată prin predicatele *ieși* și *răsufli,* deoarece este subordonat față de ambele predicate. Conținutul condițional al grupării **la o adică** este subliniat de propoziția condițională *de-ar fi nevoie.*

„*Bine, îți spun, sigur că îți* spun, **cu condiția** *să nu spui la nimeni...*" ZAHARIA STANCU

Față de acțiunea exprimată de predicatul *spun,* apare complementul condițional **cu condiția.** Și acesta este însoțit de o propoziție atributivă *să nu spui la nimeni.* În fapt, condiționarea acțiunii de *a spune* este exprimată prin complementul condițional **cu condiția.**

„**Astfel,** am luat *toate măsurile de prevedere.*" ZAHARIA STANCU

Funcția de complement circumstanțial condițional poate fi îndeplinită și de adverbul **astfel,** cînd are sensul de *în aceste condiții:*

Aici adverbul **astfel** are funcție de complement circumstanțial condițional.

„*Dona Isabela ar fi fost în stare* să dezvăluie *întregul plan,* **cu condiția** *ca Don Athanasios să nu fie numai rănit, ci distrus, chiar dacă* **astfel** ar fi fost distrusă *și ea.*" ALEXANDRU IVASIUC

Există aici două complemente circumstanțiale condiționale, fiecare pentru cele două acțiuni exprimate: **cu condiția, con-**

diționînd acțiunea exprimată de predicatul *să dezvăluie* și **astfel**, complement circumstanțial condițional al acțiunii exprimate de predicatul *ar fi fost distrusă*.

Funcția de complement circumstanțial condițional poate fi îndeplinită și de substantivul **nevoie** însoțit de prepoziția **la**:

„**La nevoie**, poți *să te duci înapoi, dom' Liviu, își invită bătrîna nepotul, că eu înapoi nu vi-l dau, așa că... să știți.*" ION BRAD

La nevoie este complement condițional față de *poți*.

Complementul condițional poate fi exprimat prin verb la gerunziu:

„**Venind** *acum cu noi*, nu vei avea *decît de cîștigat, îl îmbie răspopitul...*" ION BRAD

Aici complementul circumstanțial condițional, **venind**, nu se mai exprimă prin substantiv, ci prin verb la gerunziu.

Și în versuri:

„*Acesta-mi este cîntul, sunat e pentru tine,* / **Păstrîndu-***i amintirea*, o să *m*-auzi *pe mine*." GEORGE MACOVESCU

Gerunziul **păstrînd** este complement circumstanțial condițional al acțiunii exprimate prin predicatul *o să auzi*.

În frază, complementului circumstanțial condițional îi corespunde propoziția circumstanțială condițională: **Strigînd**, *capeți ajutor*, în care *strigînd*, complement circumstanțial condițional, poate să se transforme în propoziția condițională: **dacă strigi.**

„**Dacă geniul își creează singur legea**, *cum* e cu putință *să stabilești o tipologie a geniului?*" EUGEN SIMION

Față de acțiunea exprimată de predicatul *e cu putință* propoziția **dacă geniul își creează singur legea** este circumstanțială condițională, introdusă prin conjuncția subordonatoare **dacă**, specializată în exprimarea condiției.

La fel în următorul text:

„**Dacă i s-a dat sarcina** *să mă lichideze, desigur mă* va lichida, *își zise Miguel.*" ALEXANDRU IVASIUC

Propoziția **dacă i s-a dat sarcina** este circumstanțială condițională a acțiunii exprimate de predicatul *va lichida*.

„**Dacă vrei** *să mai vezi soarele cu ochii și să mai calci pe iarbă verde, atunci* jură-*mi-te pe ascuțișul paloșului tău că mi-i da ascultare, chiar și-n foc de ți-aș zice să te arunci.*" ION CREANGĂ

Și aici există o condițională, **dacă vrei**, care impune condiția față de predicatul *jură* și este introdusă prin conjuncția subordonatoare **dacă.**

Circumstanţiala condiţională mai poate fi introdusă şi prin conjuncţia subordonatoare **de.**

„**De treci codrii de aramă,** *de departe* vezi *albind / Şi-auzi mîndra glăsuire a pădurii de argint.*" MIHAI EMINESCU

De astă dată, subordonata condiţională **de treci codrii de aramă** faţă de acţiunea exprimată de predicatul *vezi,* este introdusă prin conjuncţia **de,** sinonimă cu **dacă,** dar cu o întrebuinţare restrînsă, în raport cu aceasta, deoarece conjuncţia **de** este un element subordonator folosit mai ales în creaţia populară şi, poate tocmai de aceea, şi poetic.

Subordonata condiţională introdusă prin conjuncţia **dacă** se constituie şi în absenţa predicatului, avînd ca indice de predicaţie adverbul de negaţie **nu**:

„*...cînd este să dai peste păcat, dacă-i înainte, te sileşti să-l ajungi, iar* **dacă nu,** stai *şi-l aştepţi, c-aşa-i lumea asta şi de-ai face ce-ai face, rămîne cum este ea.*" ION CREANGĂ

Faţă de predicatul *stai,* apare propoziţia circumstanţială condiţională eliptică **dacă nu.**

S-ar părea că această condiţională eliptică, folosită de Ion Creangă în secolul al XIX-lea, este construcţia care generează numărul mare de condiţionale eliptice din secolul nostru, în limba română actuală:

„Voiam *în sinea mea o alta,* **dacă nu frumuseţe,...**". D. R. POPESCU

Aici apare condiţionala eliptică **dacă nu frumuseţe.**

„*Cauza acestui fenomen nu poate fi numai teoretică, de obicei* este *cel puţin rezultatul unei neîncrederi în capacitatea de a rezolva problema,* **dacă nu cumva uneori, reflex al dorinţei de a nu le rezolva,** *expresia deci a dorinţei de a menţine stări şi poziţii sociale, care nu mai sînt, în mod obiectiv necesare.*" ALEXANDRU IVASIUC

Propoziţia **dacă nu cumva uneori, reflex al dorinţei de a nu le rezolva** este subordonată condiţională de aceeaşi factură cu precedentele, dar, în care indicele de predicaţie, adverbul de negaţie **nu,** antrenează şi apariţia unui nume predicativ, **reflex.**

„*Din lectura gazetelor,* **dacă nu din practica profesiunii de jurnalist,** îi rămăsese *lui Filimon o anumită exuberanţă polemică, pe care el are nedibăcia de a o amesteca în povestirile sale.*" TUDOR VIANU

Din nou o propoziţie condiţională eliptică: **dacă nu din practica profesiunii de jurnalist.**

„*Din două întîmplări neplăcute, confruntate între ele, împărtăşite de la un prieten la altul,* poate ieşi, **dacă nu o lumină,** *măcar o mîngîiere.*" CONSTANTIN ŢOIU

Propoziția **dacă nu o lumină** este circumstanțială condițională eliptică, izvorînd din același tipar sintactic pe care Ion Creangă, cu aproape o sută de ani în urmă, i l-a oferit limbii române.

Propoziția subordonată condițională poate fi introdusă și prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **în caz că.**

„*Să reclame, în caz că ar fi fost evacuat cu forța,* se temea, *fiindcă ar fi trebuit să mărturisească a fi tatăl unor copii dezavuați de noul regim, ceea ce, credea el, i-ar fi dăunat.*" GEORGE CĂLINESCU

Propoziția **în caz că ar fi fost evacuat cu forța** este subordonată condițională introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **în caz că.**

MODUL ACȚIUNII

Între alte determinări ale acțiunii exprimate de verb există și determinarea modală, care reprezintă modul cum se realizează această acțiune. În *Copilul aleargă* **repede** *și cînd obosește, se oprește* **brusc, repede** arată modul cum se face acțiunea exprimată de verbul *a alerga,* iar **brusc** arată modul cum se realizează acțiunea exprimată de verbul *a se opri.*

Acesta este complementul circumstanțial de mod propriu-zis.

„*Chiril începuse* să se refere **din ce în ce mai des,** *în discuțiile alese, la Brummer, un bătrîn anticar evreu, om de spirit.*" CONSTANTIN ȚOIU

Din ce în ce mai des este complement circumstanțial de mod propriu-zis arătînd modul cum se face acțiunea exprimată prin predicatul *să se refere.*

„*La noapte* vor fi uciși **pe rînd** *ziariști, intelectuali, victime alese* **la întîmplare,** *absolut la întîmplare, pentru* a crea **astfel** *confuzie.*" ALEXANDRU IVASIUC

Există aici complementul circumstanțial de mod propriu-zis, **pe rînd,** exprimat printr-o locuțiune adverbială și arătînd modul cum se realizează acțiunea exprimată prin predicatul *vor fi uciși,* **la întîmplare,** complement circumstanțial de mod propriu-zis al participiului *alese* și **astfel,** complement de mod propriu-zis arătînd modul cum se face acțiunea exprimată prin verbul la infinitiv *a crea.*

„*Chiril observă că lipsa acestui gest, tipic negustoresc,* este determinată **neîndoios** *de faptul că anticarul* ținea *încă* **strîns** *în mîinile sale mici ediția de lux a Elisabetunului.*" CONSTANTIN ȚOIU

Cîteva alte complemente circumstanțiale de mod: **neîndoios,** complement de mod propriu-zis arătînd modul cum se face

acțiunea exprimată prin predicatul *este determinată* și **strîns** arătînd modul cum se face acțiunea exprimată prin predicatul *ținea.*

„*Dacă-i* analizai *mai* **pe îndelete,** *reieșea că lui Ioanide nu-i displăceau asemenea imagini, că fata, care* ședea **picior peste picior,** *lăsînd să i se vadă picioarele* **ușor** bronzate, constituia *pentru Ioanide* **mai mult** *un prilej de admirație paternă decît unul care să-i dezvolte cine știe ce gînduri indecente.*" GEORGE CĂLINESCU

Pe îndelete este complementul circumstanțial de mod propriu-zis al acțiunii exprimate prin predicatul *analizai,* **picior peste picior** arată modul cum se realizează acțiunea exprimată prin predicatul *ședea,* **ușor,** complementul circumstanțial de mod propriu-zis al participiului *bronzate,* **mai mult** arată modul realizării acțiunii din predicatul *constituia.*

Și în versurile:

„*Lîngă lacul care-*n **tremur** *somnoros și* **lin** se bate, / *Vezi o masă mare-ntinsă cu făclii prea luminate, / Căci din patru părți a lumii împărați și-mpărătese / Au venit ca să serbeze nunta gingașei mirese.*" MIHAI EMINESCU

Complementele circumstanțiale de mod propriu-zise ale acțiunii exprimate prin predicatul *se bate* sînt mai multe la număr: **în tremur, somnoros** și **lin.**

Complementului circumstanțial de mod propriu-zis îi corespunde, în frază, propoziția de mod propriu-zisă:

„*Cum Achim n-a trimis nimic și,* **după cît se poate înțelege,** *nici* nu-l va trimite, *va veni la toamnă cu toți banii, era cît se poate de limpede...*" MARIN PREDA

Propoziția **după cît se poate înțelege** este circumstanțială de mod propriu-zisă a acțiunii exprimate prin predicatul *va trimite* și este introdusă prin adverbul relativ **cît** însoțit de prepoziția **după.**

Circumstanțiala de mod se mai introduce și prin adverbul relativ **cum:**

„*Avusese prilejul să constate ce era la el în plus ca piele, obligîndu-l* să stea *cu gura veșnic deschisă,* **cum stătuseră și alții din neamul lor,** *cusur cunoscut pînă la trei generații...*" CONSTANTIN ȚOIU

Propoziția circumstanțială de mod propriu-zisă **cum stătuseră și alții din neamul lor** arată cum se realizează acțiunea exprimată prin predicatul **să stea** și este introdusă prin adverbul relativ **cum.**

Circumstanțiala de mod propriu-zisă determină uneori adjective, față de care nu arată modul, ci subliniază existența unei calități exprimate prin adjectiv:

„*Afară de scrînteala cu Măriuca alta nu i se vădise... fiindcă, să fi fost cu totul sinceră,* ascuns **cum era** *la fire, n-ar fi dat-o în vileag...*" ION LUCA CARAGIALE

Aici apare propoziția circumstanțială de mod propriu-zisă **cum era,** introdusă prin adverbul relativ **cum,** față de adjectivul *ascuns*.

„...fiindcă fetele se împăcaseră cu gîndul de a nu pretinde ceva din munca lor, iar Paraschiv și Nilă se arătau și ei mai înțelegători, așa că speranțele, înjumătățite **cum erau,** *dacă erau amînate pe cînd prețul grîului avea să se ridice, puteau să se împlinească."* MARIN PREDA

Cum erau este circumstanțială de mod propriu-zisă, introdusă prin adverbul relativ **cum,** față de adjectivul *înjumătățite*.

Propozițiile circumstanțiale de mod care determină adjective pot fi introduse și prin pronumele relativ **ce**:

„...de mînios **ce era** *avea o dorință nemărturisită semănătoare aceleia de anul trecut, cînd cu dusul lui Paraschiv la munte..."* MARIN PREDA

Propoziția **ce era** este modală propriu-zisă a adjectivului *mînios*, introdusă prin pronumele relativ **ce** și subliniind calitatea lui *mînios*.

Modul cum se face acțiunea poate fi privit și din alte puncte de vedere. Un astfel de punct de vedere al modului este măsura.

„Vraful de cărți se ridica *acum* **cam de o palmă** *față de restul caldarîmului."* CONSTANTIN ȚOIU

Cam de o palmă este complement de mod de măsură al acțiunii exprimate prin predicatul *se ridica*.

Propoziția corespunzătoare complementului de mod de măsură are o nuanță de sens suplimentară, căci, exprimînd măsura, exprimă în același timp și progresia: **Cu cît înveți,** *cu atît știi mai mult,* în care propoziția **cu cît înveți** este circumstanțială de mod de măsură progresivă a acțiunii exprimate prin predicatul *știi*.

„...dar dacă el a ales modalitatea aceasta, n-aveam cum îi pune condiții, cu atît mai mult **cu cît ideea i-a venit în treacăt** *și* **deci putea foarte bine** *să-i vină alta."* MARIN PREDA

Există aici două circumstanțiale de mod de măsură progresivă: 1. **cu cît ideea i-a venit în treacăt** și 2. **și deci putea foarte bine**

Elementul subordonator introductiv obișnuit al modalei de măsură progresivă este locuțiunea conjuncțională subordonatoare **cu cît,** ca în exemplul de mai sus.

„Domnule, îmi zice acesta, după ce cercetă cu de-amănuntul pe bolnav ca și cum i-ar fi făcut o adevărată disecție cu ochii, iată un caz de boală care mă face din nou să cred că medicina, **cu cît se apropie mai mult de o știință pozitivă, cu cît vrea mai mult...** *să vază și să auză organismul omului, cu atît cîștigă și* pierde *deopotrivă mai mult."* BARBU ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA

Textul prezintă circumstanțiale de mod de măsură progresivă: 1. **cu cît se apropie de o știință pozitivă,** 2. **cu cît vrea mai mult.** Toate subordonatele modale de măsură progresivă sînt introduse aici prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **cu cît.**

Să urmărim o altă formă de exprimare a modului:

„Văzînd Făt-Frumos că tovarășii lui sînt atît de fricoși, se hotărî să coboare el singur și le spuse că lui, de ce va scutura mai tare de hîrzob, *de ce* **să-*i* dea drumul** *mai afund și cînd nu va mai scutura deloc să știe că el a ajuns jos și să-l aștepte acolo pînă se va întoarce cu zînele."* ION CREANGĂ

De ce va scutura mai tare de hîrzob este circumstanțială de mod de măsură progresivă față de acțiunea exprimată prin predicatul *să dea drumul.* Elementul introductiv **de ce,** locuțiune conjuncțională subordonatoare, este echivalent cu cealaltă locuțiune, **cu cît.**

Introducerea circumstanțialei de mod de măsură progresivă prin locuțiunea conjuncțională **de ce** este de factură populară.

EXPRIMAREA COMPARAȚIEI

Comparația presupune doi termeni care se compară: *Andrei este mai cuminte* **decît fratele** *lui,* în care **decît fratele** este complement comparativ de inegalitate.

Andrei este tot așa de cuminte **ca fratele** *lui,* în care **ca fratele** este complement comparativ de egalitate.

Andrei este cel mai cuminte **dintre frați,** în care **dintre frați** este complement comparativ față de superlativul relativ *cel mai cuminte.*

Complementul comparativ este, prin urmare, cel de-al doilea termen al unei comparații. Acesta se exprimă prin elemente specializate: **decît,** prepoziție specializată pentru comparația de inegalitate, **ca,** pentru comparația de egalitate și **din, dintre, între,** pentru comparația față de superlativul relativ:

„Nu stătea nici o clipă cu o doamnă, a cărei privire luneca rece într-o parte sau cu o domnișoară pe al cărei chip orgoliul era mai puternic **decît dorința** *de a plăcea..."* MARIN PREDA

În textul de mai sus **decît dorința** este complement comparativ față de superlativul de superioritate *mai puternic,* în comparație cu substantivul *orgoliu.*

„Dar cu toată pofta ce am de a te copleși... trebuie să-ți mărturisesc cum că autorii antici sînt tot așa de plini de amănunte tehnice **ca** *și* **Manualul** *tău..."* ALEXANDRU ODOBESCU

Apare în acest text complementul comparativ de egalitate, **ca Manualul.**

Se observă că forma complementului comparativ este variabilă în funcție de gradul de comparație pe care îl are primul termen al comparației:

„*Se uita la mine stînd* tot așa de țeapănă **ca de piatră**. . ." MARIN PREDA

Ca de piatră este complementul comparativ de egalitate față de **tot așa de țeapănă.**

Comparația de egalitate poate apărea în forma complementului comparativ și în absența primului termen al comparației:

„*Lîngă el, sufla greu* **ca abia ridicat de pe un pat de suferință,** *agronomul*". ZAHARIA STANCU

Există aici un complement comparativ mai amplu **ca abia ridicat de pe un pat de suferință.** Forma acestuia este aceea a unui complement comparativ de egalitate, construit cu ajutorul adverbului de comparație **ca,** avînd rol de prepoziție.

„*Mînaru a o plimba, o tutuia amical, îi arăta ultimele fotografii și o trata* **ca pe o soră.**" ANTON HOLBAN

Din nou, complementul comparativ de egalitate **ca pe o soră.**

Comparația este o construcție complexă, simetrică în forma gramaticală față de termenul cu care se realizează comparația. În **ca pe o soră,** adverbul de comparație cu valoare de prepoziție, **ca,** realizează comparația, dar apare și prepoziția **pe,** deoarece comparația se face față de **o** pronumele personal, complement direct. Simetria comparației se observă în apariția prepoziției **pe** care caracterizează complementul direct.

„*În cele din urmă, mi-am dat seama că plimbările noastre și ziua aceea cînd am fost în parc și pe care eu o și uitasem au fost pentru tine cu totul altceva* **decît pentru mine**. . ." MARIN PREDA

Decît pentru mine este complement comparativ de inegalitate, construit cu ajutorul adverbului de comparație **decît,** cu valoare de prepoziție. Alături de acest adverb apare și prepoziția *pentru,* datorită simetriei cu primul termen, *pentru tine.*

„*În avîntul meu romantic pentru revoluție, mi se părea că în* cei mai mulți **dintre ei** *arde o flacără albă, curată.*" ZAHARIA STANCU

Dintre ei este complementul comparativ față de superlativul relativ *cei mai mulți.*

Complementului comparativ din propoziție, îi corespunde, în frază, propoziția comparativă: *Este mai strălucitor* **decît soarele,** în care complementul comparativ **decît soarele** se poate transforma într-o propoziție comparativă **decît mi-am închipuit.**

Propoziția circumstanțială de mod de egalitate se introduce prin adverbul relativ **precum**:

„**Precum este greu** să se *mai* întîlnească *două picături de apă, odată ce au apucat să intre fiecare, după soarta ei, în largul mării, așa ar fi pentru două persoane să se mai găsească, rătăcite odată în învălmășeala Moșilor, dacă n-ar fi cuminți să-și hotărască mai dinainte locul și momentul de întîlnire.*" ION LUCA CARAGIALE

Precum este greu este circumstanțială de mod comparativă de egalitate, introdusă prin adverbul relativ **precum.**

Acest adverb poate introduce circumstanțiale comparative eliptice:

„*Cu ce prilej, în ce împrejurări făcuse așa de timpuriu călătorii atît de îndepărtate,* **nu spunea, precum** *nici cine era, ce și de unde, dacă avea părinți, rude sau prieteni, nu spunea nimic, cu desăvîrșire nimic.*" MATEIU CARAGIALE

Trebuie să acceptăm aici propoziția **precum (nu spunea)**, comparativă de egalitate.

Modala comparativă de egalitate poate fi introdusă și prin **pe cît**:

„**Pe cît era Gavrilă de așezat și socotit la minte,** pe atît de spulberat *la minte se arăta frate-său vitreg, care, cît a fost fecior, nu petrecea o duminică fără să nu fi tăiat pe cineva pentru vreo fată...*" TITUS POPOVICI

Propoziția **pe cît era Gavrilă de așezat și socotit la minte** este comparativa de egalitate față de *pe atît de spulberat.* Astfel de modale comparative se introduc prin adverbul relativ **cît** însoțit de prepoziția **pe.**

„*Cine cunoaște colecția aceasta în care peste douăzeci de pînze de Grigorescu stau alături de tot atîtea pînze de Luchian, fără îndoială,* cele mai frumoase **din cîte poetul culorii le-a pictat,** *își dă seama de valoarea donației.*" SEXTIL PUȘCARIU

Propoziția **din cîte poetul culorii le-a pictat** este modală comparativă față de superlativul relativ *cele mai frumoase.*

Propozițiile comparative de acest tip sînt introduse, în general, prin pronumele relativ **cît** însoțit de prepoziția **din,** deoarece cea din urmă exprimă asemănarea prin însoțirea cu prepoziția **dintre**:

„*De acolo îmi trimitea lungi scrisori și versuri, foarte multe versuri,* cele mai reușite, *probabil* **din cîte a realizat...**" ILEANA VULPESCU

Propoziția **din cîte a realizat** este circumstanțială de mod comparativă față de superlativul relativ *cele mai reușite.*

Comparația exprimată prin propoziții subordonate implică uneori îndeplinirea unor condiții și, în acest caz, circumstanțiala de mod este comparativă condițională, introdusă prin elemen-

tele conjuncționale, **ca și cum, ca și cînd** sau sinonime ale acestora:

„*Tatăl fetei* se arătase generos, **ca și cînd ar fi vrut** *să acopere lipsa afecției.*" ANTON HOLBAN

Ca și cînd ar fi vrut este circumstanțială de mod comparativă condițională, introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **ca și cînd.**

„**Ca și cum atunci învățam alfabetul vieții,** mă ajută *să înțeleg că nu-i destul să crezi în progres și să-l invoci de șapte ori pe zi, cum socotesc unii și alții, mai trebuie să te și bucuri de el, fiindcă de aceea ai minte și învățătură*..." CEZAR PETRESCU

Propoziția **ca și cum atunci învățam alfabetul vieții** este circumstanțială de mod comparativă condițională, introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **ca și cum.**

„Dreaptă cum era, **de parcă era trasă la cumpănă,** *stînca avea totuși jos și cam la mijloc o scobitură destul de adîncă în care cineva s-ar fi putut adăposti în larg pentru orice împrejurare.*" CALISTRAT HOGAȘ

Și aici există o circumstanțială de mod comparativă condițională, **de parcă ar fi fost trasă la cumpănă**, de astă dată introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **de parcă.**

„Crescînd *mare și domoală,* **de parcă și-ar fi îndreptățit astfel numele,** *Stela era așa de urîtă că nu s-ar fi uitat fecior la ea,* să fi fost picată din soare și de zece ori mai bogată **de cît era.**" TITUS POPOVICI

În acest text există mai multe tipuri de modale comparative: 1. **de parcă și-ar fi îndreptățit astfel numele,** circumstanțială de mod comparativă condițională, introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **de parcă** și 2. **de cît era,** circumstanțială de mod comparativă de inegalitate, introdusă nu prin adverbul compus *decît,* ci prin adverbul relativ **cît,** însoțit de prepoziția **de.**

EXPRIMAREA CONSECINȚEI

Consecința, urmarea pe care sau o poate avea o acțiune, ia forma gramaticală a complementului consecutiv. În *Vorbește de* **speriat, de speriat** este complement consecutiv al acțiunii *vorbește.*

„*Atît* era de ajuns **pentru a înfricoșa** *pe oameni și pe zei.*" GEO BOGZA

Pentru a înfricoșa este complement consecutiv față de predicatul *era de ajuns,* arătînd care este urmarea acțiunii exprimate de predicat. Acest complement consecutiv este exprimat prin verbul la infinitiv *a înfricoșa,* precedat de prepoziția **pentru.**

„Cînd sînt singură și mă gîndesc uneori la dumneata, mă așez în pat și-mi vine să-*mi* mușc *pumnii* **pînă la sînge** *pentru jignirea pe care ți-am adus-o, iar alteori cînd mă gîndesc cît de profund îl urăști pe doctorul Munteanu, fiindcă m-am îndrăgostit de el, simt o satisfacție cumplită că ți-am fost smulsă de sub nas."* MARIN PREDA

Pînă la sînge, o altă formă de complement consecutiv, exprimată prin substantivul **sînge** însoțit de prepoziția compusă **pînă la.**

„Deseori stăteau de vorbă în sala cu portrete asupra unor timpuri dispărute, asupra unor oameni, odinioară neobosiți și războinici, acum iremediabil înțepeniți, și se înțelegeau **de minune,** *se continuau armonic, lăsau tăceri a căror profunzime o înțelegeau amîndoi."* ANTON HOLBAN

Aici, un complement circumstanțial consecutiv, mai răspîndit, **de minune,** exprimat prin substantiv în acuzativ însoțit de prepoziția **de.**

„Vreau să-ți spun, de pildă, că n-aș vrea să fiu copilul unui entuziast și de cîte ori pronunța cuvîntul entuziast îl dansa *cu surîsuri* **spre bucuria** *bătrînului inginer și antreprenor care lucrase toată viața numai cu cifre."* CAMIL PETRESCU

Complementul consecutiv din acest text are o formă puțin obișnuită, **spre bucuria,** construit de astă dată cu prepoziția **spre.**

Nu este de mirare că, în forma complementului consecutiv, apare prepoziția **spre,** indicînd de obicei locul, căci și celelalte prepoziții antrenate în exprimarea consecinței, de pildă **pînă,** indică de asemenea locul. În ceea ce privește **de** și **pentru,** aceste prepoziții sînt în general plurivalorice.

Complementului consecutiv din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția circumstanțială consecutivă:

„Și mai ales datoria lui este să lucreze *în așa fel* **încît voievodul de la Țara Românească să stea sub influența lui, să fie pe cît cu putință al său nu al altora,** *pentru ca zona de influență dinspre păgîni să fie cît mai depărtată."* MIHAIL SADOVEANU

Propoziția **încît voievodul de la Țara Românească să stea sub influența lui** este circumstanțială consecutivă a acțiunii exprimate de predicatul *să lucreze,* introdusă prin conjuncția subordonatoare **încît,** specifică acestui tip de subordonată, ca și propoziția următoare **să fie pe cît cu putință al său, nu al altora,** introdusă prin conjuncția subordonatoare **să,** cu **încît** subînțeles.

„...Un om ca Ladima poate să scrie unei astfel de femei fără să gîndească nici o clipă că faptul acesta, dacă s-ar afla, l-ar compromite teribil, căci prea era deocheată *purtarea ei* **ca să poată trece neobservată."** CAMIL PETRESCU

Propoziţia **ca să poată trece neobservată** este circumstanţială consecutivă faţă de *prea era deocheată*, introdusă prin conjuncţia compusă **ca să**, plurivalorică.

„*Eu l-aş lăsa să mai stea fiindcă văz că a făcut treabă pe acolo : mi-a trimis nişte bani, dar banii ăştia i-*am *şi* dat *lui Aristide,* **aşa că tot n-avem cu ce plăti fonciirea.**" MARIN PREDA

Aşa că tot n-avem cu ce plăti fonciirea este circumstanţială consecutivă faţă de acţiunea exprimată de predicatul **am dat,** introdusă prin **ca să,** nespecifică acestui tip de subordonată.

„*Bunicul* a vîndut *mereu din pămînt* **astfel că acum am rămas numai cu grădina fermecătoare.**" ANTON HOLBAN

De data aceasta propoziţia consecutivă **astfel că acum am rămas numai cu grădina fermecătoare** este, în fapt, introdusă prin conjuncţia **că,** cum se ştie, plurivalorică.

Datorită valorilor multiple ale conjuncţiei **că** s-ar părea că adverbul corelativ *astfel* se uneşte cu conjuncţia **că,** formînd locuţiunea conjuncţională subordonatoare **astfel că.**

SFERA NUMELUI

Prin **n u m e** înțelegem *substantivul* și acele elemente care îl înlocuiesc și îl determină: *numeralul și adjectivul*

SUBSTANTIVUL ȘI DETERMINANȚII SĂI

În sfera numelui, reprezentativ este substantivul.

CATEGORII DE SUBSTANTIVE

„*Lăsînd* **Jidovița, drumul** *urcă întîi anevoie pînă ce-și face loc printre* **dealurile** *strîmtorate, pe urmă însă înaintează vesel, neted, mai ascunzîndu-se printre fagii tineri ai* **Pădurii-Domnești,** *apoi poposind puțin la* **Cișmeaua-Lotrului,** *unde picură veșnic* **apă** *de* **izvor** *răcoritoare, apoi cotește brusc pe sub* **Rîpa-Dracului,** *ca să dea buzna în* **Pripasul** *pitit într-o* **scrîntitură** *de* **coline.**" LIVIU REBREANU

Reprezentantul principal al numelui, substantivul, este elementul morfologic care denumește obiecte (ființe sau lucruri): **casă, masă, om, fată, băiat** etc. Dacă substantivul reprezintă o denumire generică a obiectului, acesta este substantiv comun, iar dacă reprezintă o denumire unică, atunci acesta este substantiv propriu: **Ion, Ionescu, București** etc.

În textul anterior: **drumul, dealurile, fagii, apă, izvor, scrîntitură, coline** sînt substantive comune, iar: **Jidovița, Pădurii-Domnești, Cișmeaua-Lotrului, Rîpa-Dracului, Pripasul** sînt substantive proprii deoarece denumesc anumite locuri, pentru a le diferenția de altele.

În scris se observă ușor substantivele proprii, căci regula este ca acestea să fie scrise cu literă mare. Se mai scriu cu literă mare substantivele comune folosite ca denumire, de exemplu pentru anumite publicații: **Ateneu, Ramuri, Scînteia,** sau ca elemente componente ale numelor unor organizații și organe unice în stat: **Uniunea Tineretului Comunist, Partidul Comunist Român, Ministerul Educației și Învățămîntului, Uniunea Generală a Sindicatelor, Marea Adunare Națională** etc. De asemenea,

se mai scriu cu literă mare denumirile de sărbători: **1 Mai, 23 August, Anul Nou** precum și substantivele comune atunci cînd sînt folosite în formule de adresare: *tovarășe* **Director,** *tovarășe* **Ministru** etc.

Atît substantivele comune, cît și cele proprii pot fi simple sau compuse.

În textul anterior, substantivele proprii **Jidovița** și **Pripas** sînt simple, în timp ce **Cișmeaua-Lotrului, Pădurea-Domnească, Rîpa-Dracului** sînt compuse.

Regulile ortografice ale limbii române prevăd ca substantivele compuse să fie scrise cu linioară, deoarece linioara pusă între părțile cuvîntului compus arată că acesta este o unitate: *Cîmpu-Lung, Bucureștii-Noi, Turnu-Măgurele, Tîrgu-Ocna* etc.

Dacă elementele componente ale substantivului propriu compus sînt legate prin prepoziție, de obicei prepoziția **de,** atunci nu se mai pune linioară: *Roșiorii* **de** *Vede, Vălenii* **de** *Munte* etc

„Și nu conteneam să mă mir cum izbutește **scriitorul** *să se concentreze și să răspundă în ciuda acelui* **du-te-vino** *care nu se mai potolea. Se ridicase de pe* **canapea** *și se așezase într-un* **fotoliu** *aflat în mijlocul* **casei.** *Ținea în* **mîna** *stîngă* **magnetofonul** *și îmi povestea o* **amintire** *din* **copilărie** *iar cu* **dreapta** *se juca distrat cu* **cîinele**·" FLORIN MUGUR

Există aici numeroase substantive comune simple: **scriitorul, canapea, fotoliu, casei, mîna, magnetofonul, amintire, copilărie, cîinele** și un singur substantiv compus **du-te-vino,** format, de fapt, din două verbe la imperativ, care se unesc prin linioară. Așadar, substantivele comune compuse se scriu uneori cu linioară: **scurt-metraj, poet-cetățean, vagon-școală, rochița-rîndunicii** și multe altele.

Alături de substantivele comune simple și compuse relevate mai sus, în textul anterior mai există încă un substantiv comun **dreapta (cu dreapta),** provenit din adjectiv prin articulare cu articolul hotărît enclitic **-a.**

În limba română se petrec numeroase fenomene de conversiune gramaticală, unele părți de vorbire schimbîndu-și valoarea în substantiv: pronume devenit substantiv: **eul, sinea**; adverb devenit substantiv: **bine, binele, răul, greul** etc.; forme verbale devenite substantive: **statut, ținutul, mersul, șederea, ținerea** etc.

Să urmărim într-un text literar cîteva fenomene de conversiune la substantiv:

„Se ceartă pe seceri, fiecare dintre ei vrînd s-o aibă **pe cea mai bună**; *dacă i se pare că secera unuia este mai nouă și cu zimții mai bogați,* **cel mai mare**

dintre copii o schimbă cu forța și de obicei **celui mai mic** *îi ajunge o ghioarsă subțire și tocită care e în stare mai mult să rupă decît să taie.*" MARIN PREDA

Cîteva adjective își schimbă valoarea la substantiv avînd grade de comparație: **pe cea mai bună, cel mai mare, celui mai mic.**

GENUL SUBSTANTIVULUI

Substantivul, denumind obiectele, se poate număra. Numărînd, descoperim genul substantivului; substantivele care se combină cu **un-doi,** sînt de genul masculin: **un copac — doi copaci.** Substantivele care se combină cu **o-două** sînt feminine, **o casă — două case, o barcă — două bărci.** Substantivele care se combină cu **un-două** sînt de genul neutru: **un scaun — două scaune, un tren — două trenuri.**

„*Nimeni din* **generația** *mea n-a uitat încă pe Emil Gîrleanu, fostul* **ofițer** *cu* **chip** *de* **negustor** *armean din* **bazarul** *Stambulului, cu* **ochii** *mari, languroși de* **odaliscă,** *cu* **fața** *smolită, cu* **mustățile** *răsucite, subțiate, înfășurat într-o nelipsită și largă* **vestă** *de* **flanelă.**" EUGEN LOVINESCU

În textul anterior întîlnim substantive de toate genurile: **generație,** feminin, **ofițer,** masculin, **chip,** neutru, **negustor,** masculin, **bazarul,** neutru, *(un bazar, două bazaruri),* **ochii,** masculin, **odalisca,** feminin, **fața,** feminin, **mustățile,** feminin, **vestă,** feminin, **flanelă,** feminin.

Substantivele *nume de materie nu se pot număra* și genul lor se stabilește după alte criterii. Substantive care denumesc materia cum sînt **făină, apă, mătasă,** sînt feminine după terminația **-ă,** care este specifică pentru feminin. Alte substantive care denumesc materia, cum sînt **unt, lapte, untdelemn,** sînt neutre. Ne dăm seama că sînt neutre, după forma de plural pe care putem s-o obținem prin coordonare. Spunem: **laptele** *și* **untul** *sînt* **proaspete,** prin urmare cu o formă feminină a adjectivului la plural, **proaspete,** ceea ce înseamnă că sînt neutre. Dacă ar fi fost masculine, forma adjectivului era *proaspeți.*

Există substantive, puține la număr, care au forme duble de gen. De exemplu, în cazul substantivului **bob**: **un bob — doi bobi,** dar și **un bob — două boabe,** avem cum se vede atît formă de masculin cît și de neutru. Se pare că în limba română actuală s-a fixat forma neutră **bob — boabe,** forma masculină **bob — bobi** rămînînd numai în locuțiunea verbală **a da în bobi.**

Substantivul **robinet,** neutru **robinet — robinete** și masculin în forma **robinet — robineți** s-a specializat pe domenii. Forma masculină **robineți** se folosește în tehnică, iar forma neutră **robinete** apare în vorbirea obișnuită.

Substantivul are două numere: s i n g u l a r și p l u r a l.

Singularul reprezintă, în mod obișnuit, forma de bază a substantivului. Forma de plural se construiește în funcție de genul substantivului.

M a s c u l i n e l e formează pluralul cu ajutorul desinenței **-i**: *an* — **ani**, *ban* — **bani**, *copil* — **copii**, *drug* — **drugi**, *fiu* — **fii**, *băiat* — **băieți**, *pom* — **pomi**, *profesor* — **profesori** etc.

Substantivele masculine se scriu la plural cu doi **i** cînd rădăcina substantivului conține un **-i-**: *copi-***i**, *fi-***i**, *camiona-gi-***i**, *barcagi-***i**, *geamgi-***i**, *lustragi-***i**, deci **copii**, **fii**, **camionagii**, **barcagii**, **geamgii**, **lustragii**.

F e m i n i n e l e au mai multe desinențe de plural:

-e: *casă* — **case**, *cataramă* — **catarame**, *cravată* — **cravate**, *fată* — **fete**, *masă* — **mese** etc.

-le: *basma* — **basmale**, *cafea* — **cafele**, *saltea* — **saltele**, *zi* — **zile** etc.

-i: *boală* — **boli**, *carte* — **cărți**, *lume* — **lumi**, *stradă* — **străzi** etc.

-uri: *dulceață* — **dulcețuri**, *mătase* — **mătăsuri**, *treabă* — **tre-buri** etc.

Pluralul în **-uri** la feminine caracterizează acele forme de plural care indică sortimente, de exemplu: *verdeață*, plural **ver-dețuri**, sortimente de *verdeață* (mărar, pătrunjel etc.).

Substantivul **vreme** are două forme de plural: **vremuri** și **vremi**; **vremuri** se folosește mai ales cu sensul de „perioadă determinată istoric", „odinioară", iar **vremi** cu sensul de „timp", „interval", „răstimp".

N e u t r e l e formează pluralul cu desinențele:

-uri: *chibrit* — *chibrit***uri**, *drum* — *drum***uri**, *hol* — *hol***uri**, *ru-lou* — *rulo***uri**, *tablou* — *tablo***uri**, *tren* — *tren***uri** etc. Au pluralul în **-uri** în special substantivele neutre monosilabice: **corn** **cornuri**, **curs** — **cursuri**, **pat** — **paturi**, **rond** — **ronduri** etc.

-e: *avion* — *avioan***e**, *bufet* — *bufet***e**, *bulevard* — *bulevard***e**, *scaun* — *scaun***e** etc.

Cîteva substantive neutre au forme de plural construite cu desinențele **-ă** *și* **-i**: *consiliu* — *consili***i**, *cortegiu* — *cortegi***i**, *omagiu* — *omagi***i**, *ou* — *ou***ă** etc.

Și alte substantive neutre au forme duble de plural implicînd diferențe de sens: **cap** — **capuri** „promontoriu" și **cap** — **capete** „partea superioară a ființelor" sau „punctul final al unui obiect"; **corn** — **coarne** „excrescență osoasă la animale" și **corn** — **cornuri** „varietate de pîine" etc.

Formă dublă de plural are şi substantivul *raport* — **raporturi** „relaţie" şi **rapoarte** „informaţie periodică".

Unele dintre substantivele neutre au, pe lîngă pluralul caracteristic neutrelor, şi formă de plural masculin *cap* — **capi** „conducători", *subiect* — **subiecţi** „persoane anchetate pe teren, în anchete lingvistice, sociologice etc."

„Nu se auzeau pe tot lungul drumului decît **roatele** *trăsurii trecînd şi copitele cailor lovind pămîntul. O pace desăvîrşită se coborîse din înălţimile albastre ale cerului, iar natura, fecundată de* **razele** *soarelui, părea că se odihneşte,* **frunzele** *porumbului, vii şi tremurătoare, ca niş̦te* **lame** *de oţel în zvon, acum se ofileau şi începeau să se răsucească."* DUILIU ZAMFIRESCU

Mai întîi, apare pluralul **roatele.** Cum am văzut, femininele au pluralul în **-e**: *casă* — **case.** În ceea ce priveşte substantivul **roată,** acesta are pluralul literar **roţi.** Forma de plural **roate** este arhaică, ieşită din uz şi se mai foloseşte doar pentru a crea sau a reda o anumită atmosferă sau în cîteva expresii: locuţiunea verbală **a băga beţe în roate** şi locuţiunea adverbială **ca pe roate** din **a merge ca pe roate.**

În aceeaşi situaţie se află femininul **boală,** cu două forme de plural: **boli** şi **boale.** În limba standard s-a fixat, de multă vreme, pluralul **boli. Boale** se mai păstrează în locuţiuni: **a băga în boale, a scoate din boale,** sau cu intenţia stilistică.

Există în textul anterior, cîteva substantive care, dintr-un motiv sau altul, nu au forme de plural. Aşa este substantivul **pămînt,** deoarece este nume de materie. Forma de plural, **pămînturi,** are întrebuinţări speciale, folosindu-se pentru desemnarea unor s o r t i m e n t e de pămînt: *loess, argilă, cernoziom* etc.

În context poetic, **pămînturi** are alte semnificaţii:

„Dintre păsări călătoare, / Ce străbat **pămînturile,** */ Cîte-o să le-nece oare, / / Valurile, vînturile?"* MIHAI EMINESCU

Aici, **pămînturile** are sensul „continente", eventual „ţări".

În legătură cu numărul, substantivele din textul semnat de D. Zamfirescu pun şi alte probleme.

Substantivul **pace,** prin sensul său, nu are plural. Se creează uneori un plural **păci,** care nu este propriu-zis pluralul substantivului cu sens abstract *pace,* ci este pluralul pentru „situaţie de pace": *În urma tratatelor de la Trianon, Versailles şi Yalta, s-au pus bazele unor* **păci** *durabile.*

Substantivul **soare** nu are, de asemenea, plural. Se foloseşte uneori un plural **sòri** pentru a denumi un anumit fenomen fizic: **doi sori.**

Substantivul **oţel,** nume de materie, nu are, de asemenea, plural decît într-o situaţie discutată mai înainte, cînd denumeşte sortimente, **oţeluri.**

În ceea ce privește **porumb**, care apare și el în textul menționat, nume de materie, nu are niciodată plural.

„**Hora** *e în* **toi. Locul** *geme de oameni.* **Nucii** *de lîngă șură țin* **umbră**. *Doar cîteva* **pete** *de soare răzbesc printre* **raze** *gîdilind* **fețele** *aprinse de veselie. Văzduhul atîtă sîngele lumii. Peste Măgura-Cocorilor atîrnă soarele, îngălbenit de* **necaz** *că mai are o bucată bună pînă la asfințit.*" LIVIU REBREANU

Substantivele **horă, locul, umbră, necaz,** din textul de mai sus, au un comportament obișnuit în ceea ce privește numărul. Toate prezintă variație de număr: *horă* — pl. **hore,** *loc* — pl. **locuri,** *necaz* — pl. **necazuri,** *umbră* — pl. **umbre,** *șură* — pl. **șure.**

Cîteva substantive sînt folosite în text la plural: **nuci, pete, raze, fețele.**

Dintre celelalte substantive care apar, **oameni,** folosit la plural, constatăm că are o formă de plural neregulat: *om* — pl. **oameni.** Forma neregulată de plural moștenită astfel din latină este păstrată așa, deoarece substantivul are o circulație mare în limbă.

Mai există cîteva substantive cu forme de plural neregulate, adică formate de la altă rădăcină. Așa este substantivul *soră,* cu pluralul **surori,** formă moștenită din limba latină, păstrată astfel datorită aceluiași motiv întîlnit la *oameni.* Plural neregulat are și substantivul *noră,* cu pluralul **nurori,** care are aceeași explicație ca pluralul **surori.**

Substantivul **floricică,** are, de asemenea, plural neregulat — **floricele,** păstrat de la o veche formă de singular, *floricea,* cu formă regulată de plural, **floricea — floricele.** Astăzi, ca plural al substantivului **floricică, floricele** este neregulat.

Exact așa stau lucrurile și cu substantivele: **floricică — floricele, păsărică — păsărele, rîndunică — rîndunele, turturică — turturele.**

Pe lîngă celelalte substantive, în textul anterior apare substantivul **veselie,** fără formă de plural deoarece substantivele abstracte nu au plural.

Nici substantivul **sîngele** din textul lui L. Rebreanu nu are plural datorită faptului că este nume de materie.

De asemenea, nu are formă de plural **Măgura-Cocorilor,** datorită faptului că este substantiv propriu.

Substantivele proprii nu au plural deoarece ele reprezintă denumirea unui obiect considerat unic.

Rarele forme de plural ale substantivelor proprii exprimă, atunci cînd apar, pluralul obiectelor. Astfel de forme de plural apar la numele de persoană: *cei doi* **Ioni,** *cele două* **Ancuțe,** poate, mai ales, la numele de familie **Ioneștii, Popeștii,** adică cei din familia *Ionescu,* respectiv, *Popescu.*

„Că nu știu cum îi zicea străzii unde stăteau **Arnotenii** *nu trebuie să pară ciudat căci timp de o lună, cît am fost de la ei nelipsit, nu mi s-a întîmplat nici să intru, nici să ies decît prin fundul fără uluci al curții dinspre cheiul drept al Dîmboviței."* MATEIU CARAGIALE

Arnotenii din textul anterior, în fapt un plural format pentru numele de familie *Arnoteanu*, reprezintă, cum spuneam, pe membrii familiei Arnoteanu.

În limba română de azi întîlnim forme de plural ale substantivelor proprii care denumesc locul: **Bucureștii Noi,** unde substantivul este simțit ca un plural și articulat ca atare, **Bucureștii,** și, de aici, forme cazuale la plural, cum ar fi **Bucureștilor.**

Cu toate că există aceste forme, un lucru rămîne clar, că, în principiu, nu putem vorbi de o schimbare după număr a substantivelor proprii.

Substantivul **toi** din textul lui L. Rebreanu are un posibil plural **toiuri** „învălmășeli, cete", care nu se folosește, însă, deoarece **toi** înseamnă „punct culminant", iar punctul culminant este unul singur.

DETERMINAREA SUBSTANTIVULUI PRIN ARTICOL

Articolul apare în flexiunea substantivului ca un element de aceeași factură cu desinențele care exprimă numărul sau cazul. Spre deosebire de desinențe, articolul exprimă determinarea, adică acea calitate a obiectului care îi permite să fie individualizat.

Limba română are două serii de articole:

1. articole nehotărîte

singular:	NA	feminin **o,**	masculin **un**
	GD	**unei**	**unui**
plural:	NA	feminin **niște,**	masculin **niște**
	GD	**unor**	**unor**

Prin urmare, la plural se desființează diferența de gen, formele fiind **niște** și **unor** pentru toate genurile.

2. articole hotărîte

singular:	NA	feminin **-a,**	masculin **-l**
	GD	**-i**	**-lui**
plural:	NA	feminin **-le,**	masculin **-i**
	GD	**-lor**	**-lor**

Articolele hotărîte se atașează la sfîrșitul substantivului:

masculin singular:	NA	**pomul**	plural	**pomii**
	GD	**pomului**		**pomilor**

Articularea cu articol hotărît pune cîteva probleme de scriere a acestora: forma de plural masculin se scrie cu **doi i**: **pomii, stîlpii,** iar cîteva substantive masculine articulate hotărît care conțin în radical un **i,** la care se adaugă desinența de plural **-i** și apoi articolul hotărît, care are forma **-i,** se scriu cu **trei i**: *copi-i-i* — **copiii,** *fi-i-i* — **fiii,** *barcagi-i-i* — **barcagiii** etc.

La feminine se scriu cu **doi i** formele de genitiv-dativ care au desinența **-i,** la care se adaugă apoi articolul hotărît **-i**: *cărț-i-i* — **cărții,** *școl-i-i* — **școlii,** *străz-i-i* — **străzii.**

Există trei situații de individualizare: 1. nedeterminare, cînd nu apare nici un fel de articol, **carte**; 2. determinare nehotărîtă, realizată prin însoțirea subiectului cu articol nehotărît, **o carte** și 3. determinare hotărîtă, realizată prin articol hotărît, **cartea.**

Să urmărim diferența de determinare dintre: *Am primit* **veste,** nedeterminat — *Am primit* **o veste,** determinat nehotărît — *Am primit* **vestea,** determinat hotărît.

Față de înțelesul vag al lui **veste** din primul exemplu, cînd acesta se folosește nedeterminat, **o veste** din cel de-al doilea exemplu, are un plus de individualizare, însemnînd că a fost primită una din veștile care erau așteptate și cunoscute oarecum de colocutor. Ultimul exemplu, în care se folosește substantivul **vestea,** are gradul cel mai înalt de individualizare, realizat prin articolul hotărît **-a.**

În: *Am primit vestea,* folosirea articolului hotărît **-a** presupune cunoașterea de către colocutor a acelei vești.

Ca urmare, prin convenție, vorbim de determinare ∅ în *A cumpărat* **cărți,** determinare de gradul **I** în *A cumpărat* **niște cărți** și determinare de gradul al II-lea în *A cumpărat* **cărțile.**

„Dacă n-ar exista **fericirea** altora, *nu ne-am sinchisi de* **nefericirea** noastră. **Amintirile,** *bombardate zilnic și sistematic de către cea pe care am iubit-o altădată, sfîrșesc prin a se șterge. Dar apare* **regretul** sfîșietor *cînd îi vezi pe alții trăind* **în armonie** *și* **sufletul parcă** ni **se zbate** *ca într-un sac tolstoian în care s-a vîrît Ivan Ilici înainte de a muri. Nu mai aveam familie, totul era pierdut pentru mine fiindcă bucuria de a avea copii e atît de indestructibil legată și de mama care i-a făcut, încît vederea lor, a copiilor, devine intolerabilă prin gîndul eșecului de care ei îți amintesc, prin inocența lor, mai rău decît prezența mamei, însuși eșecul. Nu numai opera marilor oameni constituie pentru noi* **un stîlp** *de susținere, ci și întreaga lor viață, mai ales cînd această viață nu este fadă sau exemplară."* MARIN PREDA

Cîteva situații de determinare a substantivului sînt extrem de interesante în textul anterior.

Determinările de gradul al II-lea, cu articol hotărît, din **fericirea** *altora,* **nefericirea** *noastră,* **regretul** *sfîșietor* sînt posibile datorită atributului care însoțește aceste substantive. Determinarea hotărîtă din **sufletul** *parcă ni se zbate* se datorează

funcției de subiect și apariției unui atribut **ni**, mai puțin evident decît în primele situații, deoarece însoțește verbul, ca majoritatea atributelor pronominale în dativ posesiv.

Determinarea de gradul I, cu articol nehotărît, din *opera marilor oameni constituie pentru noi* **un stîlp** *de susținere*, deci **un stîlp** este articulat nehotărît datorită funcției sintactice, aceea de element predicativ suplimentar.

Se știe că în limba română, numele predicativ se articulează nehotărît sau nu se articulează: *Ion* **este medic** sau *Ion* **este un medic bun.**

Elementul predicativ suplimentar, avînd aspecte comune cu numele predicativ, preia situația de determinare a acestuia: *Îl* **consider prieten**; *Îl* **consider un prieten bun.**

Funcția sintactică de element predicativ suplimentar dictează și situația de determinare din: *trăind* **în armonie,** care apare în textul anterior, unde **în armonie** conține substantivul **armonie** nearticulat, datorită faptului că este element predicativ suplimentar și, desigur, datorită prezenței prepoziției **în.** În: **Amintirile,** *bombardate zilnic... sfîrșesc prin a se șterge*, **amintirile,** articulat hotărît, cu determinare de gradul al II-lea, prezintă această situație din cauza funcției sintactice de subiect: **amintirile**... *sfîrșesc*.

În general, în limba română, subiectul are determinare de gradul al II-lea, fiind elementul de la care pornește comunicarea, bine cunoscut, deci determinat: **Studenții** *au venit din vacanță*, în care **studenții,** subiect, are determinare de gradul al II-lea. **Ziarele** *au știri importante*. De asemenea, **ziarele,** substantiv cu funcție de subiect, este determinat hotărît datorită acestei funcții.

Rareori, subiectul este nearticulat: *trec* **oameni,** în care **oameni,** deși este subiect, nu este determinat deoarece apare într-o situație neprecizată.

Cam aceeași este situația și în: *S-au instalat* **chioșcuri**; *Se vinde* **pîine.** Aici **chioșcuri** și **pîine,** deși sînt subiecte, sînt nedeterminate, apărînd într-o formulare vagă.

„**Ploaia,** *pe care* **vîntul** *ne-o arunca în față, și* **șuvoaiele**, *care acopereau* **strîmbul drum**, *nu ne îngăduiau...*" ZAHARIA STANCU

Apar aici determinate de gradul al II-lea: **ploaia, vîntul, șuvoaiele,** toate funcționînd ca subiecte.

O determinare de gradul al II-lea de un tip deosebit avem în cazul lui *strîmbul* **drum,** unde determinarea de gradul al **II-lea** a lui **drum** apare formal la adjectivul care îl determină, ***strîmbul.***

În grupul format din substantiv precedat de adjectiv propriu-zis, articolul hotărît apare formal la adjectiv, **dar apar-**

ține substantivului: **interesanta lucrare**, formulare echivalentă cu **lucrarea interesantă**, conține substantivul *lucrare* a cărui articulare hotărîtă apare formal la adjectivul *interesanta.*

„...*în loc să înștiințeze pe bunicii săi, cum socotise prezvitera, despre* **grabnica însănătoșire** *a măriei sale, ea se oprise...*" MIHAIL SADOVEANU

Și aici în *despre* **grabnica însănătoșire** *a măriei sale,* **însănătoșire** are articol hotărît ce apare, formal, la adjectivul **grabnica.**

În cazul adjectivului **întreg**, însoțind substantive masculine sau neutre avem de-a face cu o excepție în grupul format din substantiv precedat de adjectivul propriu-zis.

„*De cîte ori deschid portița și intru în grădină-mi pare/ Că mă cuprinde-o vrajă dulce și florile-mi dezmiardă ochii;/ O fantezie uriașă le-a dat un strai la fiecare / Și fete nu-s* **pe-ntreg pămîntul** *să-mbrace mai frumoase rochii.*" DIMITRIE ANGHEL

În grupul **pe-ntreg pămîntul**, format din substantivul **pămînt** precedat de adjectivul **întreg**, care, în mod obișnuit, ar fi trebuit să fie articulat în forma *întregul,* apare articulat substantivul, în forma **pămîntul**, și nu adjectivul **întreg**, care nu preia articolul: **întreg pămîntul**.

În limba română actuală sînt posibile ambele variante de articulare: **întreg poporul**, dar și **întregul popor**.

Substantivul precedat de adjectivul pronominal nu se articulează: *acest* **copil**, *această* **faptă**, la GD: *acestui* **copil**, *acestei* **fapte**, *acestor* **fapte**.

Dacă adjectivul pronominal este plasat după substantiv, substantivul se articulează: **copilul** *acesta,* **fapta** *aceasta.*

Excepție de la regulă face adjectivul nehotărît **tot, toată,** care permite articularea substantivului: **toți oamenii, toată clasa, tuturor elevilor.**

„*Ceea ce se întîmpla aici era altceva : o renaștere inconștientă și sălbatică* **a tuturor lucrurilor** *în care crezuse sau i se păruse că crede...*" CEZAR PETRESCU

Spre deosebire de grupurile de genul: *acestor* **lucrări**, *căror* **lucrări**, cu substantivul nearticulat, în textul anterior apare **tuturor lucrurilor**, cu substantivul **lucrurilor** articulat hotărît, însoțit de adjectivul pronominal nehotărît **tuturor.**

CAZUL SUBSTANTIVULUI

În limba română există patru cazuri: **nominativ, acuzativ, genitiv, dativ,** la care se adaugă al cincilea, **vocativul**. Deși există patru, eventual cinci cazuri, formele cazuale sînt mai puține la număr.

Astfel, nominativul și acuzativul au aceeași formă, fiind întotdeauna omonime. Pe de altă parte, genitivul și dativul sînt și ele omonime.

În ceea ce privește vocativul, acesta are, uneori, formă proprie, iar alteori este omonim cu nominativul. Diferențele

de caz sînt mai numeroase decît formele deoarece se are în vedere întrebuințarea acestora.

Modificarea substantivului după caz se numește d e c l i n a r e.

În limba română există trei tipuri de declinare:

1. D e c l i n a r e a   n e a r t i c u l a t ă, în care substantivul nu este însoțit de articol, ci apar doar forme diferite de caz realizate cu ajutorul desinențelor:

F e m i n i n e l e

singular:	NA	— *această* **casă, pădure**
	GD	— *acestei* **case, păduri**
plural:	NA	— *aceste* **case, păduri**
	GD	— *acestor* **case, păduri**

Se observă că, în declinarea nearticulată a femininelor, forma de GD singular **case, păduri** este omonimă cu forma de NA plural **case, păduri.**

Fac excepție de la această regulă cîteva substantive care prezintă neregularități în formele cazuale. De exemplu **treabă:**

singular:	NA	— *această* **treabă**
	GD	— *acestei* **trebi**
plural:	NA	— *aceste* **treburi**
	GD	— *acestor* **treburi**

De reținut că în timp ce GD singular este **trebi,** NA plural are forma **treburi.**

O neregularitate în formele de caz prezintă și substativul **dragoste**:

singular:	NA	*această* **dragoste**
	GD	*acestei* **dragoste**

Observăm omonimia formei de NA **dragoste** cu GD **dragoste.**

„În prietenia lor era ceva din legătura dintre un bărbat și o femeie la începutul **fiecărei dragoste**...“ ALEXANDRU IVASIUC

În grupul **fiecărei dragoste,** forma de genitiv **dragoste** este omonimă cu forma de bază a substantivului NA **dragoste.**

2. D e c l i n a r e a   a r t i c u l a t ă   n e h o t ă r î t în care formele de bază rămîn cele din declinarea nearticulată, adăugîndu-se articolul nehotărît antepus care se declină:

	singular		plural	
feminine:	NA	*o* **casă**	NA	*niște* **case**
	GD	*unei* **case**	GD	*unor* **case**
masculine:	NA	*un* **băiat**	NA	*niște* **băieți**
	GD	*unui* **băiat**	GD	*unor* **băieți**

3. Declinarea articulată hotărît pornește de la formele nearticulate ale substantivului, la care se alipește articolul hotărît postpus, variabil după caz:

		singular		plural
masculine:	NA	*băiatu***l**	NA	*băieți***i**
	GD	*băiatu***lui**	GD	*băieți***lor**
feminine:	NA	*cas***a**	NA	*case***le**
	GD	*case***i**	GD	*case***lor**

Și la această declinare apar unele neregularități.

De exemplu: substantivele feminine cu terminația **-ie** au forma de GD singular articulat construită din forma de NA, la care se adaugă articolul hotărît **-i.** Așa sînt substantive ca: **administrație, ocazie, organizație, cotizație.**

Se declină articulat hotărît:

singular:	NA	*ocazi***a**	**plural:**	NA	*ocazii***le**
	GD	*ocazi***ei**		GD	*ocazii***lor**

Prin urmare, la GD singular, față de forma articulată nehotărît **unei ocazii,** GD articulat hotărît nu este *ocazii,* **forma** care ar fi trebuit să rezulte, ci **ocaziei,** adică format *ocazie-***i.** La fel *administrație-***i, administrației,** *organizație-***i, organizației.**

Cazul vocativ exprimă adresarea, uneori cu formă proprie: *fetițo!, băiete!, fiule!, Anicuțo!,* iar alteori cu o formă de nominativ folosit ca adresare:

„Tu nu ești frumoasă, **Marta,** *însă capul tău cel blond / Cînd se lasă cu dulceață peste pieptu-ți ce suspină, / Tu îmi pari a fi un înger ce se plînge pe-o ruină / ...Șterge-ți ochii, blondă Marta, ochi-ți negri, două stele, / Mari, profunzi ca veșnicia și ca sufletu-ți senin."* MIHAI EMINESCU

Adresarea se face aici la vocativ, dar cu o formă identică cu nominativul, **Marta**!

„Ba, **vere Dumitre,** *le-am luat noi în tranșee, că, de nu luptam, nu era nici pămînt, nici rost."* EUGEN LOVINESCU

Există aici două forme specifice de vocativ: **vere,** forma de vocativ a lui *văr,* și **Dumitre,** vocativul substantivului propriu *Dumitru.*

Limba română are și procedee analitice de exprimare a raporturilor de caz prin construcții cu prepoziție: genitivul se exprimă printr-o formă de acuzativ însoțită de prepoziția **a**: *atitudinea* **a** *mulți* **colegi,** unde **a colegi** este echivalentul genitivului **colegilor**; dativul se exprimă printr-o formă de acuzativ a substantivului, însoțită de prepoziția **la**: *le-au dat*

bomboane **la** *trei* **copii,** unde **la... copii** este echivalent cu dativul sintetic **copiilor.**

„Apoi, noi ne ducem, mai dăm ceva nutreț **la vite,** *mai schimbăm o vorbă...“* ZAHARIA STANCU

La vite este formă de dativ analitic pentru **vitelor.**

„Ascultă, rogu-te, bine, dragă chera Marghioalo, să nu care cumva să aflu că ai spus la *vreun* **vecin** *ori la altcineva cîte le aflași acum de la mine, că vezi dumneata!“* ION LUCA CARAGIALE

Apare și aici o formă de dativ analitic **la...vecin,** echivalentă cu dativul sintetic **vecinului.**

FUNCȚII SINTACTICE ÎN GRUPUL NOMINAL

Substantivul are ca determinant esențial **atributul,** cu numeroase forme de exprimare:

„**Fînațul,** seră imensă de flori, *sub clopotul cerului sprijinit de orizont, așteaptă coasa.* Sub **atingerea** fină a unei ușoare și eterne **adieri,** *simțită numai de ele, florile se clatină încet* pe **tulpinile** lor subțiri și înalte.“ GARABET IBRĂILEANU

Primul grup nominal are ca centru substantivul **fînațul** cu determinantul *seră imensă de flori.*

În acest grup nominal primul determinant este articolul hotărît enclitic *-l,* după care urmează apoziția dezvoltată *seră imensă de flori,* în care propriu-zis determinant pentru **fînațul** este *seră,* apoziție substantivală.

Al doilea grup nominal din textul anterior este **seră** *imensă de flori,* unde substantivul centru al grupului **seră,** are ca determinanți: *imensă,* atribut adjectival și *de flori,* atribut substantival prepozițional.

Al treilea grup nominal: *sub* **atingerea** *fină a unei ușoare și eterne adieri,* în care substantivul centru al grupului, **atingerea,** are un prim determinant articolul hotărît *-a,* apoi *fină,* atribut adjectival și *a ... adieri,* atribut substantival genitival.

În chiar interiorul grupului nominal anterior se mai constituie un grup nominal, *a unei ușoare și eterne* **adieri,** în care centrul grupului, substantivul în genitiv, **adieri** are determinanții coordonați, *eterne* și *ușoare,* atribute adjectivale și articolul nehotărît *(a) unei.*

În sfîrșit, un ultim grup nominal din textul anterior este: **pe tulpinile** *lor subțiri și înalte,* unde centrul grupului nominal, **tulpinile,** are ca determinanți articolul hotărît *-le,* prepoziția

pe, *lor*, atribut pronominal genitival şi *subţiri* şi *înalte*, atribute adjectivale coordonate între ele.

„*Eduard întinse* **mîna** albă şi mătăsoasă *cunoştinţelor, trecu prin faţa oglinzii, unde îşi privi* **trăsăturile** armonioase, **ochii** *uşor* obosiţi, **buzele** *uşor* dispreţuitoare, **părul** albit la tîmple, *şi, după ce* **lacheul** înzorzonat *îi pusese pe umeri pelerina, coborî agale printre* **luminile** strălucitoare, **treptele** de marmură ale clubului. *În stradă îl aştepta Pinsky,* **prietenul** fidel din tinereţe." ANTON HOLBAN

Se poate observa că, în textul anterior, se succed mereu grupuri nominale, dintre care: **mîna** *albă şi mătăsoasă*, avînd ca centru al grupului nominal, substantivul **mîna,** cu trei determinanţi: articolul hotărît *-a* şi atributele adjectivale *albă* şi *mătăsoasă*; **trăsăturile** *armonioase,* cu determinantul articol hotărît *-le* şi atributul adjectival *armonioase*; **părul** *albit la tîmple,* în care grupul nominal propriu-zis este numai **părul** *albit,* substantivul centru al grupului nominal, **părul** avînd ca determinant articolul hotărît *-l* şi atributul adjectival *albit*; **treptele** *de marmoră ale clubului,* cu substantivul centru al grupului, **treptele** avînd mai mulţi determinanţi: *-le,* articolul hotărît, *de marmură,* atribut substantival prepoziţional, şi *ale clubului,* atribut substantival genitival, în care intră şi *ale,* articol hotărît genitival, determinant al substantivului **treptele**; **prietenul** *fidel din tinereţe,* substantivul centru, **prietenul,** are trei determinanţi: *-l,* articol hotărît, *fidel,* atribut adjectival, şi *din tinereţe,* atribut substantival prepoziţional, cu forma unui complement circumstanţial de timp.

Se observă că în limba română actuală se produc treceri ale unor determinanţi din grupul verbal în grupul nominal:

„*Hegel vorbea despre profundul simbol* **al uciderii** *sfinxului* de către Oedip..." ALEXANDRU IVASIUC

În grupul nominal **al uciderii** *sfinxului de către Oedip,* se constituie un determinant, *de către Oedip,* care, determinînd substantivul centru, **uciderii,** este atribut, are însă forma unui complement de agent, *de către Oedip.*

„...*o roagă deci ca primind* **avansul pe arenda** anului viitor, *să menţioneze*..." LIVIU REBREANU

Grupul nominal *avansul pe arenda anului viitor* cuprinde, în fapt, două grupuri nominale, constituite în jurul substantivelor **avansul** şi apoi **arenda.** Interesează în mod deosebit determinantul atribut substantival prepoziţional, **pe arenda,** avînd forma unui complement indirect.

„*E tolerantă pentru că e vagă, aburoasă, expresie de sentimente negative,* **construcţie** pe nimic altceva decît pe subiectivitate *bolnavă.*" ALEXANDRU IVASIUC

Apare grupul nominal **construcție** *pe nimic altceva decît pe subiectivitate*, grupat în jurul substantivului centru al grupului, **construcție,** cu determinanți avînd forma unor complemente: *pe nimic,* atribut pronominal prepozițional, cu formă de complement indirect, *decît pe subiectivitate,* atribut substantival prepozițional, avînd forma unui complement de excepție.

„...*exprimîndu-și* **încrederea** în fidelitatea *ei îi înmînă un caiet cu consemnul*..." GEORGE CĂLINESCU

În grupul nominal **încrederea** *în fidelitatea ei*, determinantul prepozițional **în fidelitatea** este atribut cu forma unui complement indirect:

Și în versuri:

„*Din viața acestor oamen. / Lipsesc mai multe secții, / Iar altele cum ar fi, / Bunăstarea materială, fericirea și norocul / În istorie / Sînt slab reprezentate / Nu întîlnești* nici o **monedă** / *Pentru că, neexistînd aur și argint / Țăranii și-au gravat anual chipul* / Pe **boabe** de **grîu,** de **mei,** de **porumb** / *Care nu ni s-au păstrat.*" MARIN SORESCU

Primul grup nominal, *nici o* **monedă,** cuprinde determinantul *nici o*, atribut adjectival, adjectiv pronominal negativ. Cel de-al doilea grup nominal, *pe* **boabe** *de grîu, de mei, de porumb,* construit în jurul centrului **boabe,** cuprinde ca determinanți prepozițiile *pe* și *de mei, de grîu, de porumb,* toate atribute substantivale prepoziționale.

„*Portugalia mai are cîteva colonii și, în pofida mersului general al istoriei, vrea să le păstreze cu orice preț, deși atîtea mari puteri coloniale, a căror forță și glorie stăteau în faptul că sînt mari puteri coloniale, au fost nevoite să lase libere* **țări** cu sute de milioane de locuitori *iar* **altele** doar cu cîteva sute de **mii,** mici petice de pămînt *îndreptățite la o istorie proprie.*" GEO BOGZA

Reținem grupurile nominale: **țări** *cu cîteva sute de milioane de locuitori,* **altele**..., *mici petice de pămînt.* Primul determinant al substantivului centru, **țări,** este *cu sute,* atribut substantival prepozițional; urmează determinantul *petice,* atribut substantival apozițional pe lîngă **altele.** Acest tip de atribut, apoziția, se constituie, desigur, pe lîngă substantive și pronume, cum este cazul aici.

„*Doctorul Munteanu a chemat chelnerul și a plătit, fără să-mi arunce măcar o privire, avînd aerul* că plătește fiindcă ignoră prezența mea, **fapt** *care, în loc să mă supere*..." MARIN PREDA

Aici, substantivul **fapt** este apoziția pe lîngă propozițiile: ...*că plătește fiindcă ignoră prezența mea.*

La fel în versurile:

„*Pe-ndrăgostit femeia-l umilește / Scria cîndva Petrarca-ntr-o canțonă / Tot așteptînd de la a lui madonă,* un zîmbet / **Semn** *că Laura-l iubește*..." GEORGE MACOVESCU

Semn este apoziție pe lîngă *un zîmbet*.

Apoziția este o specie de atribut substantival care fixează printr-o altă exprimare ceea ce s-a afirmat anterior.

Atributului din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția atributivă.

Forma obișnuită de atributivă este introdusă prin pronumele relative **care, ce**:

„*Lui* **Boby**, care, conjurat *să nu... atingă*, îi scosese dintr-o cutie un semn de mătase, ***pe care era ajurat cuvîntul Jim,*** *îi trase o palmă, după care izbucni pe dată în plîns.*" GEORGE CĂLINESCU

Există în text două atributive: 1. **care**, *conjurat... îi scosese dintr-o cutie un semn de mătase*, determinînd substantivul propriu **Boby**, este introdusă prin pronumele relativ **care** și 2. **pe care** *era ajurat cuvîntul Jim*, față de substantivul **semn**, introdusă prin pronumele relativ **care**, însoțit de prepoziția **pe**.

Propozițiile atributive sînt introduse și prin adverbele relative: **unde, cum, cînd**:

„*În* **ziua** cînd a fost convocat la Siguranță, *Tudorel chemă misterios pe Pica...*" GEORGE CĂLINESCU

Propoziția *cînd a fost convocat la Siguranță* este atributivă față de substantivul **ziua** și este introdusă prin adverbul relativ **cînd**, structură posibilă mai ales pe lîngă substantive care prin sensul lor indică timpul: **ziua cînd, timpul cînd, momentul cînd, ora cînd** etc.

Conjuncțiile subordonatoare pot introduce, de asemenea, propoziția atributivă:

„*Se stabilise o comunicare mută, rapidă și eficientă de* **natură** să simplifice relațiile fără a suprima doza necesară de ceremonie." DUMITRU POPESCU

Propoziția *să simplifice relațiile fără a suprima doza necesară de ceremonie* este atributivă față de substantivul **natură**, introdusă prin conjuncția subordonatoare **să**.

Mai pot introduce atributive conjuncțiile **că, dacă** și conjuncția compusă **ca... să**, în structuri de tipul celor următoare:

Părerea că *e păcălit nu l-a părăsit încă*, cu atributiva *că e păcălit* pe lîngă substantivul **părerea**.

Anunțul dacă *apare curînd a fost reținut de redacție*, cu atributiva *dacă apare curînd*, introdusă prin conjuncția subordonatoare *dacă*.

Propunerea ca *voi* **să** *plecați a fost făcută de mulți*, cu propoziția atributivă *ca voi să plecați*, introdusă prin conjuncția subordonatoare compusă **ca... să**.

NUMERALUL ȘI DETERMINANȚII SĂI

Numeralul exprimă ideea de număr, indicînd numărul obiectelor, distribuția acestora sau ordinea obiectelor prin numărare.

CATEGORII DE NUMERALE

Numeralul cardinal propriu-zis exprimă cifrele începînd cu **unu**, pînă la infinit.

Seria numeralului cardinal propriu-zis este foarte largă și cuprinde numerale simple: **unu, doi, trei, patru**. . . **zece**. . . **o sută** . . . **o mie**. . . **un milion** și numerale compuse formate din două numerale cardinale legate prin prepoziția **spre**: **unsprezece, doisprezece**, . . ., **șaisprezece**, sau din două numerale cardinale dintre care unul este numeralul *zece*, cu forma de plural **zeci**: **douăzeci, treizeci, cincizeci** etc.

După acest ultim model, se realizează compunerea a **două** numerale legate prin conjuncția **și**: **douăzecișiunu, treizecișicinci** etc.

Numeralul distributiv are o formă compusă prin alăturarea adverbului distributiv **cîte** la numeralul cardinal propriu-zis: **cîte** *unu*, **cîte** *doi*, **cîte** *trei* etc.

Numeralul multiplicativ are aspectul unui participiu în care intră un numeral cardinal propriu-zis precedat de prefixul **în-** (**îm-**): **îndoit, întreit, împătrit, însutit, înmiit.**

Numeralul colectiv este format prin compunere cu **tus-**: **tustrei**, feminin **tustrele, tuspatru** etc. sau cu adverbul **cîteși-** și numeralul cardinal: **cîteșitrei, cîteșipatru** etc.

Numeralul colectiv are formă proprie pentru *doi*: **amîndoi,** feminin **amîndouă**, cu forma de GD — **amînduror.**

Numeralul fracționar, cum arată și numele, exprimă o fracție. Are forma unui substantiv derivat cu sufixul **-ime,** de la numeralul cardinal propriu-zis: **o doime, o treime, o pătrime** etc.

În matematică se folosesc și alte construcții cu valoare de numerale fracționare, corespunzătoare fracțiilor: **trei pe patru, șapte pe zece** etc.

În limba vorbită apar mai ales locuțiuni adverbiale formate cu substantivul *parte* și un numeral cardinal: **a doua parte, a treia parte** etc.

Numeralul adverbial este realizat prin compunere, alăturîndu-se prepoziția **de,** numeralului cardinal propriu-zis și substantivul **ori**: **de două ori, de trei ori** etc. Corespunzător lui **unu,** numeralul adverbial are forma **o dată.**

Numeralul ordinal exprimă ordinea obiectelor prin numărare. Se formează prin derivare de la numeralul cardinal propriu-zis cu *-lea* pentru masculine: *doilea, treilea* etc. și *-a* pentru feminine: *doua, treia, patra* etc., la care se adaugă articolul *a, al*: **al doilea, a doua, al treilea, a treia,** etc. Pentru **unu,** numeralul ordinal are forma **întîi.**

Forma feminină articulată, **întîia,** se folosește numai înaintea substantivului: **întîia** *zi,* **întîia** *întrevedere.* Folosit după substantiv, numeralul ordinal are forma **întîi**: *seria* **întîi,** *clasa* **întîi** etc.

VALORILE NUMERALULUI

Numeralul nu este propriu-zis o parte de vorbire independentă, ci ia, în funcție de context, valoarea altor părți de vorbire.

Cu valoare de substantiv: **doi** *au plecat,* în care **doi,** funcționînd ca subiect, se folosește, de pildă, în locul substantivului **oamenii**: **Oamenii** *au plecat.*

Doi *studenți întîrzie,* în care **doi** se folosește ca adjectiv pe lîngă substantivul *studenți.*

Cu valoare de adverb: *N-au rezolvat situația,* **unu,** *pentru că nu vor,* **doi,** *pentru că nu sînt posibilități,* unde atît **unu,** cît și **doi** au valoare adverbială.

„*Abu-Hasan, care nu bănuia că soarta îi scosese înainte un oaspete așa de înalt, se purta cu califul de parcă ar fi fost deopotrivă* **amîndoi.**" ION LUCA CARAGIALE

Amîndoi, numeralul colectiv din textul anterior, este folosit cu valoare substantivală.

„*Dar fiindcă mi-au ieșit pînă acum înainte încă* **doi** spîni *și cu tine* **al treilea,** *apoi îmi vine să cred că[4] ista-i țara spînilor și n-am încotro...*" ION CREANGĂ

Apar aici două valori ale numeralului: **doi** *spîni,* unde numeralul cardinal propriu-zis **doi** are valoare adjectivală, și **al treilea** numeral ordinal cu valoare substantivală, îndeplinind funcția de subiect.

„*Și care dintre ei are îndrăzneală mare și noroc și mai mare, umblînd pe acolo, găsește din întîmplare,* **cîte o** piatră *de acestea, picată de pe cerb cînd se scutură el* **la** **șapte** ani **o dată** *și apoi acelui om nu-i trebuie altă negustorie mai bună.*" ION CREANGĂ

Întîlnim în acest text aproape toate categoriile de numerale: **cîte** *o piatră,* unde **cîte o** este numeral distributiv folosit cu valoare adjectivală, *la* **șapte** *ani,* în care numeralul cardinal propriu-zis **șapte** are valoare adjectivală, **o dată,** numeral adverbial, desigur, folosit ca adverb.

„Cei **trei** Gînji *s-au însurat acum* **două** săptămîni." ZAHARIA STANCU

Avem *cei* **trei** *Gînji* cu adjectivul numeral **trei** la care s-a adăugat articolul demonstrativ *cei* și **două** *săptămîni*, în care numeralul cardinal propriu-zis, **două**, este adjectiv numeral pe lîngă *săptămîni*.

În general, articolul demonstrativ **cel, cea, cei, cele,** favorizează modificarea numeralului după caz:

„...însemna că trebuia să li se facă **celor trei** *pe plac pînă la capăt, să nu se mai atingă nimeni de oi...“* MARIN PREDA

În *să li se facă* **celor trei** *pe plac*, în care **celor trei** este numeral cardinal propriu-zis cu valoare substantivală, în cazul dativ, realizat formal prin flexiunea articolului demonstrativ, **celor.**

În același mod, cu ajutorul articolului demonstrativ, se exprimă și cazul genitiv:

„Faetonul alerga. Se vedea după picioarele **celor doisprezece** români *înhămați, șase de o parte și șase de alta, de-a lungul oiștei...“* ZAHARIA STANCU

În *picioarele* **celor doisprezece** *români*, **celor doisprezece** este numeralul cardinal propriu-zis cu valoare adjectivală în cazul genitiv, realizînd flexiunea substantivului *români*.

În lipsa articolului demonstrativ, numeralul exprimă cazul în mod analitic, cu prepoziție:

„Dacă îi priveai nițeluș și de le luai seama, vedeai că **la doi** *dintre Gînji le clănțăneau dinții în gură.“* ZAHARIA STANCU

Aici în: **la doi** *dintre Gînji*, **la doi,** numeral cardinal propriu-zis cu valoare substantivală, este în cazul dativ, exprimat analitic prin însoțirea cu prepoziția **la.**

Aceeași posibilitate de exprimare a cazului o au și alte categorii de numerale:

„Mai înainte, dacă aveam timp, colindam balurile. Ne plăcea **la amîndoi** *să dansăm...“* ZAHARIA STANCU

Numeralul colectiv **amîndoi,** în text însoțit de prepoziția **la,** exprimă cazul dativ: **la amîndoi,** care poate să apară și în forma sintetică: **amîndurora,** față de predicatul *plăcea*.

În general, are valoare adjectivală, deci este adjectiv numeral, numeralul cardinal propriu-zis din seria pînă la **douăzeci,** deoarece de la **douăzeci** în sus, în grupul format cu substantivul, numeralul se leagă de substantiv cu ajutorul prepoziției **de,** ceea ce nu mai permite interpretarea acestuia ca adjectiv. În: *Au plecat* **zece** *copii*, **zece** este numeral adjectiv pe lîngă *copii*, dar în: *Au plecat* **douăzeci** *de copii*, raportul logic se inversează,

douăzeci fiind subiect, numeral cardinal cu valoare substantivală, iar *de copii*, atributul acestuia:

„Deşi măria sa i-a învăţat pe toţi care se ridică sub aripa măriei sale să deosebească ce-i plăcere de ce-i istorie, se pare că în tineretul acesta nou de **douăzeci** de ani *sîngele e mai aprig decît în tineretul de altădată.“* MIHAIL SADOVEANU

În *tineretul de* **douăzeci** *de ani*, numeralul cardinal propriu-zis **douăzeci** este legat prin prepoziţia **de** de substantivul *tineretul*, numeralul avînd valoare substantivală. Dacă numeralul era *pînă la douăzeci*, atunci nu se mai lega de substantiv cu ajutorul prepoziţiei *de*, şi ar fi avut valoare adjectivală.

„Sînt exact **treizeci** de ani *de cînd am început să port un jurnal, pe care l-am continuat neîntrerupt pînă de curînd.“* SEXTIL PUŞCARIU

În construcţia *sînt* **treizeci** *de ani ani* este subiect din punct de vedere logic, dar, din punct de vedere gramatical, datorită prepoziţiei **de,** se produce o inversare a raportului: subiectul este **treizeci,** numeral cardinal cu valoare substantivală, în timp ce *ani*, însoţit de prepoziţie, este atributul prepoziţional *de ani* al subiectului **treizeci.**

„Într-un palat, la miezul nopţii, apar stafiile. Paznicul le urmăreşte. În **întîia** cameră *nu este nici un duh, nici într-a doua şi nici în următoarele.“* SEXTIL PUŞCARIU

Analizînd construcţia *în* **întîia** *cameră*, reţinem: **întîia,** numeral ordinal, avînd rol de numeral adjectiv pe lîngă substantivul **cameră,** iar în *nici într-***a doua** numeralul ordinal **a doua,** care, fiind însoţit de prepoziţie, are valoare substantivală şi este echivalentul substantivului **cameră** de la care preia funcţia de complement circumstanţial de loc.

„Pe prispa primăriei, **trei** *Gînji se învoiseră să păzească intrarea,* **un** Gînj, *acelaşi care locuia chiar peste drum de primărie, bănui că ne-o fi ajuns şi pe noi foamea.“* ZAHARIA STANCU

Este de remarcat, în textul anterior, apariţia formei **un** pe lîngă *Gînj*, în care **un** este numeral adjectiv. Forma **un** prezintă fenomenul de omonimie:

a) articol nehotărît: *am văzut* **un om,** *am căutat* **un caiet.**

b) numeral adjectiv: *n-am decît* **un caiet,** cînd **un** ar putea forma serie cu **doi, trei** etc.

c) adjectiv nehotărît: **un copil** *zicea una, altul zicea alta*, în care **un** este adjectiv nehotărît deoarece se află în opoziţie cu *altul*, pronume nehotărît.

În textul anterior, apare **un** *Gînj*, faţă de **trei** *Gînji*, prin urmare **un** este adjectiv numeral.

„Stătu un moment *la îndoială dacă trebuie să-i spună lui Silvestru de rostul banilor sau nu era mai bine să înțeleagă ceea ce era firesc : că banii îi fuseseră dăruiți lui, evitînd darea în vileag a gestului față de mătuși."* GEORGE CĂLINESCU

În: *stătu* **un moment** *la îndoială,* **un,** care ar putea să creeze serie cu **două, trei** este adjectiv numeral.

Exact aceeași omonimie o prezintă și **o,** care este articol nehotărît, adjectiv numeral și adjectiv pronominal nehotărît, după situație:

„...și asta, cît îi de blîndă și de blajină, tot are o coastă *de drac închisă care trebuie scoasă numaidecît..."* ION LUCA CARAGIALE

În construcția: *Are* **o** *coastă de drac închisă,* **o** în opoziție cu **două, trei,** este adjectiv numeral.

Și în versurile:

„Toate muzeele se tem de mine / Fiindcă de cîte ori stau o zi *întreagă / În fața unui tablou / A doua zi se anunță / Dispariția tabloului."* MARIN SORESCU

În: **O** *zi întreagă,* **o** este adjectiv numeral.

DETERMINANȚII NUMERALULUI

„Cum vedea un străin, ăl **dintîi** care-i ieșea înainte, *măcar de orice teapă ar fi fost, îl poftea politicos să-i facă cinste a veni să cineze și să petreacă noaptea aceea acasă la dînsul."* ION LUCA CARAGIALE

În textul anterior, **ăl dintîi** este numeral ordinal, în fapt numeralul ordinal **dintîi** însoțit de articolul demonstrativ **cel** cu forma populară **ăl,** cu valoare substantivală, lucru demonstrat de faptul că **dintîi,** fiind substantiv, are ca determinant propoziția atributivă *care-i ieșea înainte.*

„Îmi vorbea cu însuflețire despre „micul Paris", în care s-a întors după **douăzeci** de ani, *dîndu-și întîlnire cu foștii colegi și cîntînd cu ei..."* SEXTIL PUȘCARIU

În: *s-a întors după* **douăzeci** *de ani* numeralul cardinal propriu-zis **douăzeci,** însoțit de prepoziția **după,** are atributul substantival prepozițional *de ani,* căci numeralul, funcționînd ca substantiv, are determinanți de același tip cu substantivul.

„Mă gîndeam la multele **mii** de suflete *ce se adăposteau sub aceste acoperișuri."* SEXTIL PUȘCARIU

Multele **mii** *de suflete* este un grup nominal alcătuit în jurul numeralului cardinal substantiv **mii.** Comportamentul acestui numeral este tipic substantival, lucru care reiese din mai

multe aspecte: mai întîi, **mii** are formă de plural ca orice substantiv, deşi, în principiu, la numeral nu funcţionează categoria gramaticală a numărului deoarece numeralul exprimă numărul prin el însuşi. În al doilea rînd, în grupul nominal anterior apare determinantul adjectival *multele,* care conţine articolul hotărît *-le,* articolul aparţinînd, în fapt, substantivului numeral **mii**. De asemenea **mii**, centru al grupului nominal, are şi atributul substantival prepoziţional *de suflete.*

ADJECTIVUL ŞI DETERMINANŢII SĂI

Adjectivul exprimă calitatea unui obiect. **Noua** *casă* **frumoasă clădită** *pe strada noastră este* **atrăgătoare.** Faţă de substantivul *casă* apar cîteva adjective care exprimă calitatea obiectului denumit: **noua, frumoasă, clădită,** determinînd direct substantivul *casă* şi **atrăgătoare,** determinînd substantivul *casă* prin intermediul verbului copulativ *este.*

CATEGORII DE ADJECTIVE

Făcînd parte din sfera numelui, adjectivele se schimbă după gen, număr şi caz, ca şi substantivul, cu o diferenţă importantă la gen. Astfel, genul la substantiv nu este propriu-zis categorie gramaticală, deoarece substantivele de genuri diferite sînt cuvinte aparte. *Elevă* nu este o formă gramaticală a substantivului *elev,* ci a unui alt cuvînt; la fel *nepoată* este alt cuvînt faţă de *nepot.*

La adjectiv, formele de gen aparţin aceluiaşi cuvînt: **albă** este o formă a adjectivului **alb, frumoasă,** o formă a lui **frumos.** De aceea, se consideră că în flexiunea adjectivului, genul se exprimă prin forme flexionare diferite, la fel ca şi numărul şi cazul.

Din punct de vedere gramatical, adjectivele sînt:

1. v a r i a b i l e, care se schimbă după număr şi gen: **alb, roşu, frumos, viteaz** etc.

2. i n v a r i a b i l e, care nu se schimbă nici după număr şi nici după gen: **atare, cumsecade, ferice,** şi nume de culori: **gri, maro, banan, vernil** etc. Puţine la număr, acestea din urmă, ca şi altele, sînt neologice.

Majoritatea adjectivelor sînt variabile după gen: **frumos-frumoasă, galben-galbenă, negru-neagră, roşu-roşie,** şi după număr: **frumos-frumoşi, neagră-negre, viteaz-viteji.**

Gramatica tradițională clasifică adjectivele variabile în două categorii:

a) variabile cu două terminații: **frumos,** masculin și neutru singular, **frumoasă,** feminin singular; **vechi,** masculin și neutru singular, **veche,** feminin singular; **muncitor,** masculin singular și **muncitoare,** feminin singular.

b) variabile cu o terminație: **dulce,** singular la toate genurile, **dulci,** plural la toate genurile, **mare,** singular la toate genurile, **mari,** plural la toate genurile.

Se constată că în grupa adjectivelor de la a) și b) intră totuși adjective cu situații diferite: **frumos** care are patru forme flexionare: **frumos,** masculin și neutru singular, **frumoasă,** feminin singular, **frumoși,** masculin și neutru plural, **frumoase,** feminin plural, în timp ce **vechi** are numai două forme flexionare: **vechi,** masculin și neutru singular, **veche,** feminin singular, **vechi,** plural la toate genurile, deci un număr total de două forme, iar **nou** avînd formele: **nou,** masculin și neutru singular, **nouă,** feminin singular, **noi,** plural la toate genurile, are deci trei forme flexionare.

În consecință, vom avea în vedere clasificarea adjectivelor după numărul total de forme:

1. variabile **cu patru** forme: **frumos, frumoasă, frumoși, frumoase**; **albastru, albastră, albaștri, albastre**; **viteaz, vitează, viteji, viteze** și altele.

2. variabile **cu trei** forme: **adînc, adîncă, adînci**; **vechi, veche, vechi**; **silitor, silitoare, silitori**; **roșu, roșie, roșii** etc.

3. variabile **cu două** forme: **dulce, dulci**; **mare, mari**; **tare, tari** etc.

„Casa învățătorului este cea dintîi, **tăiată** *adînc în coasta unei coline,* **încinsă** *cu un pridvor, cu ușa spre uliță și cu două ferestre, care se uită tocmai în inima satului* **cercetătoare** *și* **dojenitoare.** *Pe prichiciul pridvorului, în dreptul ușii, unde se spală dimineața învățătorul, iar după amiaza, cînd a isprăvit treburile casei, doamna Herdelea, străjuiește o ulcică* **verzuie** *de lut. În ogradă, între doi meri* **tineri** *e veșnic* **întinsă** *frînghia, pe care acuma atîrnă niște cămăși* **femeiești** *de stambă, iar în umbra cămășilor, în nisipul* **fierbinte** *se scaldă cîteva găini* **păzite** *de un cocoș cu creasta* **însîngerată.**" LIVIU REBREANU

În textul anterior apar cîteva adjective provenite din verbe la participiu: **tăiată, încinsă, întinsă, păzite, însîngerată.** Adjectivele provenite din participiu sînt întotdeauna variabile cu patru forme: **întins, întinsă, întinși, întinse** etc.

Adjectivul **tînăr** din textul anterior este, de asemenea, variabil cu patru forme flexionare: **tînăr, tînără, tineri, tinere.**

Adjectivul **femeiești** este variabil cu trei forme flexionare: **femeiesc, femeiască, femeiești,** la plural nefăcînd diferență de gen. La fel toate adjectivele în *-esc.*

Adjectivul **fierbinte** este variabil cu două forme flexionare: **fierbinte,** singular la toate genurile, **fierbinți,** plural la toate genurile.

Adjectivul **verzuie** singular feminin și **verzui** plural la toate genurile. Avînd forma *verzui* pentru masculin singular, dar și pentru plural, apare o omonimie care reduce formele flexionare la două.

Adjectivul **cercetătoare** este variabil cu trei forme: **cercetător,** masculin și neutru singular, **cercetători,** masculin plural și **cercetătoare,** feminin singular și plural și neutru plural.

La fel **dojenitoare** cu un număr total de trei forme: **dojenitor** singular masculin și neutru, **dojenitori,** masculin plural și **dojenitoare,** feminin singular și plural.

Apar, astfel, în textul anterior, aproape toate categoriile de adjective stabilite mai sus.

GRADELE DE COMPARAȚIE ALE ADJECTIVULUI

Calitatea este comparabilă și, ca urmare, în flexiunea adjectivului există grade de comparație: pozitiv, comparativ de egalitate și de inegalitate, superlativul absolut și relativ.

Pozitivul este forma de bază a adjectivului, în raport cu care se stabilesc gradele de comparație: **bun, rău, frumos, urît, cinstit, necinstit** etc.

Comparativul este forma pe care o ia adjectivul pentru a arăta că o calitate este într-un grad mai înalt sau mai puțin înalt decît cel obișnuit, sau în același grad în care este o altă calitate.

Există două forme de comparativ:

1. de egalitate, exprimat cu ajutorul adverbelor **tot așa de, tot atît de, la fel de, deopotrivă de**: **tot așa de** *frumos,* **deopotrivă de** *interesant,* **la fel de** *bun* etc.

2. de inegalitate:

a) *de superioritate,* format cu ajutorul adverbului **mai**: **mai** *viteaz,* **mai** *interesant,* **mai** *bun,* **mai** *frumos* etc.

b) *de inferioritate,* format cu ajutorul adverbului **mai puțin**: **mai puțin** *frumos,* **mai puțin** *interesant* etc.

Superlativul indică existența unei calități într-un grad înalt:

1. superlativul absolut este format cu ajutorul adverbelor **foarte,** uneori **prea**: **foarte** *frumos,* **foarte** *interesant,* **prea** *frumos,* **prea** *bun* etc.

2. superlativul relativ (de superioritate sau inferioritate) este format, în funcție de gen, cu **cel mai,** masculin

şi neutru, şi **cea mai**, feminin: **cel mai bun — cel mai puţin bun, cel mai iubit — cel mai puţin iubit, cea mai frumoasă — cea mai puţin frumoasă** etc.

Se mai folosesc în exprimarea superlativului absolut unele mijloace lexicale cum ar fi adverbele cu prepoziţii **grozav de, nemaipomenit de, neînchipuit de, extrem de** etc.: **extrem de** *interesant*, **nespus de** *frumos* etc.

Cîteva substantive indică, de asemenea, existenţa unei calităţi în grad foarte înalt: **foc, tun, puşcă**: *frumoasă* **foc**, *îngheţat* **tun**, *legat* **cobză**, *gol* **puşcă** etc.

„*Avea* idei cu nemiluita *şi le proclama peste tot cu glas subţire, de scapet.*" ZAHARIA STANCU

Aici, **cu nemiluita** este echivalentul adjectivului **mult** la gradul superlativ absolut.

„Cea mai adîncă impresie *mi-a lăsat-o o artistă nouă, care, atît de tînără, n-a putut-o cunoaşte pe Leonora Duse, deşi are multă afinitate cu marea tragediană italiană.*" SEXTIL PUŞCARIU

În **cea mai adîncă** *impresie*, **cea mai adîncă** este forma de superlativ relativ a adjectivului **adînc.**

„*Ca şi cum ar fi un revers al* celor mai cutezătoare *vîrfuri, replică* orgolioasei *lor ţîşniri spre zenit, pentru a întregi ordinea naturii, prezentă chiar într-un atît de* haotic *univers, o depresiune* abruptă, *o sincopă a geologiei, un pat de mare, din care s-au întors agale se cască numaidecît în partea* răsăriteană *a acestor creste.*" GEO BOGZA

Marea majoritate a adjectivelor este la gradul pozitiv doar unul singur la superlativ relativ **celor mai cutezătoare.**

Şi alte grade de comparaţie:

„*Iată cum se face că în albumul meu de instantanee* cele mai puţin numeroase *sînt din Roma iar cele ce s-au întipărit pe retina memoriei nu sînt tablourile...*" SEXTIL PUŞCARIU

Cele mai puţin numeroase este o formă de superlativ relativ de inferioritate.

„*Fiind* mai puţin vechi stîlp *al tîrgului decît domnul primar şi necunoscînd sucelile lumii în care trăia, nici pe departe, nu luă aminte la aceste simptome de popularitate născută din senin...*" CEZAR PETRESCU

În **mai puţin vechi** *stîlp al tîrgului*, **mai puţin vechi** este forma de comparativ de inferioritate a adjectivului **vechi.**

„*Enache Ştefănescu-Mazilu l-a luat sub ocrotirea lui,* ocrotire **foarte mănoasă** *fiindcă-l aducea înaintea biroului de stejar.*" CEZAR PETRESCU

Foarte mănoasă reprezintă superlativul absolut al adjectivului **mănos.**

„Din cînd în cînd îmi plăcea să apuc prin străzi mie necunoscute, unde mă vor duce explorările mele, părți interesante cu case **foarte vechi** *și străzi înguste ca în* **cele mai multe** orașe *din Germania."* SEXTIL PUȘCARIU

Există, în textul anterior, două forme de grade de comparație: **foarte vechi,** superlativul absolut al adjectivului **vechi,** și **cele mai multe,** superlativ relativ al adjectivului **mult.**

Ca echivalent al adjectivului se folosesc grupuri numite locuțiuni adjectivale cum ar fi: **de seamă** cu sensul „important", **de-o seamă,** avînd sensul „egal", **de ispravă** cu sensul „vrednic", **de aur** cu sensul „prețios", **de pe urmă** cu sensul „ultim", **fel de fel (de)** cu sensul „felurit, divers", **cît toate zilele** cu sensul „uriaș" și multe altele.

Constatăm că locuțiunile adjectivale au un comportament gramatical identic cu adjectivul în ceea ce privește gradele de comparație: *om* **foarte de ispravă,** *omul* **cel mai de seamă** și altele:

„Care dintre voi se simte destoinic a împărăți peste o țară așa de mare și de bogată ca aceea are voie din partea mea să se ducă ca să împlinească voința **cea mai de pe urmă** *a moșului vostru."* ION CREANGĂ

Locuțiunea adjectivală **de pe urmă** este folosită, în textul anterior, la gradul superlativ relativ: **cea mai de pe urmă.**

„Oroș și **cel mai în vîrstă** dintre Gînji *se aflau înăuntru."* ZAHARIA STANCU

Locuțiunea adjectivală **în vîrstă** este folosită la superlativ relativ: **cel mai în vîrstă.**

Marea majoritate a adjectivelor din limba română au grade de comparație. Există însă unele adjective care, prin conținutul pe care îl exprimă, și anume o calitate în grad înalt, nu permit grade de comparație: **principal, senzațional, absolut,** la care se adaugă adjectivele împrumutate din latină cu forma unui superlativ absolut: **optim, minim, maxim, rarisim, proxim** care nu permit grade de comparație.

SCRIEREA FORMELOR ADJECTIVALE

Adjectivul **roșu** are forme neregulate de gen și de număr care pun și unele probleme de ortografie. Față de forma masculină de singular, **roșu,** forma feminină de singular este **roșie,** iar forma de plural, pentru ambele genuri, este **roșii,** scris cu doi **i,** deoarece primul **i** face parte din rădăcină, iar cel de-al doilea **i** marchează pluralul.

„Coboram foarte posomorît șoseaua pînă la halta de cărămizi **roșii,** *unde trenul mă purta spre* **tumultuoasa** capitală, *poate întorceam prea des privirea*

spre ogoarele de porumb, revărsate în coasta dealurilor, spre valea răsfirată între sălcii și plopi." CEZAR PETRESCU

Prin urmare, *cărămizi* **roșii,** cu forma de plural scrisă cu doi **i.**

În *spre* **tumultuoasa** *capitală,* adjectivul **tumultuoasă,** formă de feminin articulat a adjectivului **tumultuos** se scrie cu această formă, avînd în vedere că la substantivul **tumult** se adaugă sufixul **-uos.** Ca urmare, formele adjectivelor de acest tip vor fi: **respectuos** de la **respect, merituos** de la **merit** etc.

Probleme de scriere există și la scrierea formelor adjectivului **complex:**

„*Se pare că începem să înțelegem că expresia „om simplu" ascunde o nejustificată condescendență, că toți* oamenii *sînt* **complecși,** *că adîncurile psihologice pot apărea cu pregnanță la iveală, fiind, se pare, colective, tocmai la cei care sînt mai puțin detașați de problemele mari.*" ALEXANDRU IVASIUC

Ca urmare, formele adjectivului **complex** sînt: **complexă,** forma de feminin singular, **complexe,** forma de feminin plural; toate formele citate pînă acum se scriu cu **x,** dar la masculin plural forma este **complecși,** în care **x** devine **cș,** deci: *oameni* **complecși.**

La fel au forme cu grupul consonantic **cș** la masculin plural adjectivele **fix** și **perplex,** deci **ficși** și **perplecși:**

„*O găsise în cameră cu gura deschisă, cu* ochii **ficși** *și, cînd o atinsese, simțise că e rece și își dădea seama că e caraghios să înceapă să țipe...*" ANTON HOLBAN

Și aici, *ochii* **ficși,** cu forma de masculin plural a adjectivului **fix,** conținînd grupului consonantic **cș.**

GRUPUL ADJECTIVAL

„*Măruntă și ușurică, smerită și umblînd ca dusă pe sfoară, totdeauna* **aspră** la vorbă și la căutătură, *dar* **blîndă** *și* **duioasă** la fire, *Persida și-o reamintea, o vedea în gîndul ei, o auzea ca-n aievea zicînd...*" ION SLAVICI

Grupul adjectival are ca centru un adjectiv căruia îi sînt subordonați ceilalți termeni ai enunțului: **aspră** *la vorbă și la căutătură,* în care adjectivul **aspră** este centru al grupului, iar *la vorbă, la căutătură,* complemente indirecte, subordonate adjectivului **aspră** și coordonate între ele. Al doilea grup adjectival din textul anterior, este **blîndă** *și* **duioasă** *la fire,* în care adjectivele centru, **blîndă** și **duioasă,** are ca determinant complementul indirect cu nuanță de relație, **la fire.**

„Clar **gîndită,** obscur **resimțită,** *operația va avea o precizie inginerească.*" ALEXANDRU IVASIUC

Există, în textul anterior, două grupuri adjectivale: *clar* **gîndită** și *obscur* **resimțită,** cu o structură identică, ambele adjective centru, **gîndită** și **resimțită,** au ca determinant un complement de mod, respectiv *clar* și *obscur.*

„Se uită lung și aproape înfricoșat la omulețul cît un pumn, cu ochii **închiși** din pricina luminii." LIVIU REBREANU

Grupul adjectival din textul anterior, avînd ca centru adjectivul **închiși,** are ca determinant grupul *din pricina luminii,* complement circumstanțial de cauză.

„...în ogradă, între doi meri tineri, e veșnic **întinsă** *frînghia pe care acuma atîrnă două cămăși femeiești de stambă...*" LIVIU REBREANU

Grupul adjectival *veșnic* **întinsă** are ca determinant al adjectivului centru, **întinsă,** complementul circumstanțial de timp, *veșnic.*

„...dacă nu se întîmpla ce s-a întîmplat, poate nu-mi scotea norocul în cale un străin așa de **prețios** *ca dumneata...*" ION LUCA CARAGIALE

Un grup adjectival cu altă structură *așa de* **prețios,** în care adjectivul centru **prețios** are complementul circumstanțial de mod *așa de.* Grupul format din adverb și prepoziție, *așa de,* nu trebuie confundat cu adverbele însoțite de prepoziție **tot așa de, tot atît de, la fel de,** care exprimă un element morfologic, comparativul de egalitate al adjectivului. *Așa de,* de același tip ca *atît de, destul de, suficient de, cît de, oricît de,* însoțind adjective, sînt componente ale grupului adjectival, fiind, față de adjectiv, complemente de mod, prin urmare avînd statut sintactic.

„Viața mea fusese, în prima ei parte, destul de **plină** *toată* de cîmpuri *și* de ape, de crînguri *și* de păduri, de mirosul *aspru al pămîntului...*" ZAHARIA STANCU

În grupul adjectival mai amplu: *destul de* **plină** *de cîmpuri și de ape, de crînguri și de păduri, de mirosul aspru al pămîntului,* față de adjectivul centru, **plină,** apar determinanții de tip complement indirect *de cîmpuri, de ape, de crînguri, de păduri, de mirosul* și determinantul *destul de,* complement circumstanțial de mod.

Este de remarcat că în limba română actuală, *destul de* este folosit greșit ca un element de formare a superlativului cînd se spune, în convorbirea cu un om de știință, de pildă: *activitatea dumneavoastră, este* **destul de cunoscută,** calificîndu-se astfel o activitate meritorie, excepțională. În fapt, **destul de** *nu exprimă calitatea în gradul cel mai înalt și nu ar trebui folosit pentru formarea superlativului.*

„Înțelesei deci că alții fuseseră și **mai elocvenți** în apărarea *lor* **decît mine.**" MARIN PREDA

Grupul adjectival **mai elocvenți** *în apărarea lor decît mine* conține complementul indirect *în apărarea*, dependent de adjectivul centru **mai elocvenți**, și, deoarece centrul grupului este la comparativ de superioritate, în grupul adjectival intră și complementul de mod comparativ de inegalitate, **decît mine**.

„Sînt cărți... și cărți, unele **destinate** pieirii *căci nu-s lumină din lumina umanității...“* MIHAIL SADOVEANU

Grupul adjectival **destinate** *pieirii* cuprinde determinantul complement indirect în dativ, *pieirii*, față de adjectivul centru al grupului, **destinate**.

„Ochii, **înecați** în osînza obrazului *puhav, abia își clipeau pleoapele.“* ZAHARIA STANCU

Grupul adjectival **înecați** *în osînza obrazului*, avînd ca centru adjectivul **înecați**, cuprinde complementul circumstanțial de loc *în osînza*.

Grupul adjectival poate avea ca determinanți și propoziții subordonate:

„Cam în același timp reapăru și Tudorel, care, așezîndu-se într-o zi la masă cu un aer bine **dispus**, *care însă izgoni dispoziția lui Ioanide, părea* **hotărît** să pună lucrurile la punct, **convins** că a se lăsa furat de gînduri înseamnă *să-și neglijeze tocmai preocupările lui cele mai importante...“* GEORGE CĂLINESCU

Există în textul de mai sus cîteva grupuri adjectivale: *bine* **dispus**, în care adjectivul centru al grupului are complementul circumstanțial de mod *bine*, grupul adjectival în care centrul grupului este adjectivul **hotărît** determinat de propoziția completivă indirectă *să pună lucrurile la punct*, apoi grupul adjectival cu centrul **convins** determinat de propoziția completivă indirectă, *că a se lăsa furat de gînduri înseamnă*, și, în sfîrșit, în cadrul acestei propoziții, ultimul grup adjectival, în care centrul este adjectivul **furat**, avînd complementul de agent *de gînduri*.

După cum se vede, în grupul adjectival apare o mare varietate de funcții sintactice, în marea lor majoritate la fel cu cele din grupul verbal. Fenomenul este firesc, avînd în vedere că multe dintre adjective au proveniență verbală, sînt participii care, prin conversiune, au devenit adjective.

Specifică grupului adjectival este propoziția de mod de subliniere care accentuează calitatea exprimată de adjectiv, tratată și în capitolul privind circumstanțiala modală.

„...lupului îi sfîrîia gîtlejul de **flămînd** ce era...“ ION CREANGĂ

Propoziția *ce era*, subliniind calitatea exprimată de adjectivul **flămînd**, ar putea fi numită modală propriu-zisă de subliniere:

„Afară de scrînteala cu Măriuca, alta nu i se vădise și eu unul m-am îndoit și de aceea, fiindcă, să fi fost cu totul sinceră, **ascuns** cum era *la fire, n-ar fi dat-o în vileag și apoi l-ar fi supus la altfel de jertfe decît trufandalele și muscalii...“* ION LUCA CARAGIALE

Propoziția *cum era* subliniază calitatea exprimată de adjectivul **ascuns** și este circumstanțială de mod de subliniere.

PRONUMELE SI DETERMINANȚII SĂI

Pronumele ține locul unui nume, în fapt, al unui substantiv și deci al obiectului denumit de acesta. **Oamenii** *de la țară au început recoltarea*, în care substantivul **oamenii** poate fi înlocuit cu un pronume: **cei** *de la țară au început recoltarea*, în care pronumele **cei** ține locul substantivului **oameni**, preluînd și atributul acestuia *de la țară*.

CATEGORII DE PRONUME

Realizînd înlocuirea substantivului, pronumele este o parte de vorbire abstractă. Simultan cu înlocuirea, însă, pronumele dezvoltă sensuri secundare, specific pronominale. În funcție de aceste sensuri dezvoltate de pronume, deosebim nouă categorii de pronume:

P r o n u m e l e p e r s o n a l ține locul numelui unui obiect fără a avea sens secundar. În: *Maria și Ion s-au întors de curînd* grupul **Maria și Ion** poate fi înlocuit prin pronumele personal **ei**: **Ei** *s-au întors de curînd*.

Numindu-se personal, s-ar putea crede că acest pronume înlocuiește numai persoane, dar, în fapt, înlocuiește orice obiect, ființă sau lucru.

„El mă dusese la biserică în brațe și popa, la botez, se întîmplase să aibă mir neînceput și cu el, *cu cel dintîi, mă unsese pe frunte.“* D. R. POPESCU

Se observă, în textul anterior, că pronumele personal **el**, în grupul *cu* **el**, înlocuiește substantivul **mir.**

P r o n u m e l e d e m o n s t r a t i v înlocuiește obiectul adăugînd un sens secundar privitor la distanța la care se află obiectul. În **Ion și Maria** *s-au întors de curînd* există patru posibilități de înlocuire a grupului format din substantive, prin pronume demontrativ. Prima înlocuire: **Aceștia** *s-au întors de*

curînd, în care **aceştia,** pronume demonstrativ, înlocuieşte grupul adăugînd şi sensul că obiectele se găsesc la o distanţă mică. A doua înlocuire: **Aceia** *s-au întors de curînd,* în care pronumele demonstrativ **aceia,** înlocuind grupul, adaugă şi sensul de distanţă mare. A treia înlocuire: **Aceiaşi** *s-au întors de curînd,* în care pronumele demonstrativ **aceiaşi,** realizînd înlocuirea adaugă ideea de identitate a obiectului, **aceiaşi,** adică cei pe care îi ştim şi care au mai făcut acţiunea. A patra înlocuire: **Ceilalţi** *s-au întors de curînd,* în care pronumele demonstrativ **ceilalţi** realizează înlocuirea, dar adaugă şi ideea de diferenţiere, **ceilalţi** însemnînd că nu sînt cei pe care îi ştim, ci, dimpotrivă, alţii, diferiţi.

În consecinţă, în cadrul pronumelui demonstrativ vom deosebi patru categorii de pronume:

a) pronume demonstrativ d e a p r o p i e r e: **acesta, aceasta, aceştia, acestea;**

b) pronume demonstrativ d e d e p ă r t a r e: **acela, aceea, aceia, acelea;**

c) pronume demonstrativ d e i d e n t i t a t e: **acelaşi, aceeaşi, aceiaşi, aceleaşi;**

d) pronume demonstrativ d e d i f e r e n ţ i e r e: **celălalt, cealaltă, ceilalţi, celelalte.**

P r o n u m e l e d e p o l i t e ţ e. În vorbirea cu persoanele sau despre persoanele care impun respect se foloseşte *pronumele de politeţe.* Prin aceste pronume politeţea poate fi accentuată sau atenuată:

a) Politeţea accentuată se exprimă prin:
persoana a II-a, **dumneavoastră,** fără diferenţă de gen;
persoana a III-a masculin **dumnealui** şi feminin **dumneaei.**

b) Politeţea atenuată se exprimă numai prin: persoana a II-a, NA **dumneata,** şi GD **dumitale,** fără diferenţă de gen.

„De cînd ai plecat **dumneata,** *m-am culcat eu aici, c-a vrut să se culce ofiţerul care a venit în locul* **dumitale**...“ LIVIU REBREANU

Apar în acest text forma de NA **dumneata** şi de GD **dumitale,** ambele exprimînd politeţea atenuată.

O formă regională, moldovenească, de politeţe atenuată, extinsă mult în limba actuală este NA **mata** şi GD **matale.** Forma **matale** se foloseşte şi la NA.

„Să ştii **matale** *că mă întorc mîni cu marfa pe care am s-o cumpăr.“* MIHAIL SADOVEANU

P r o n u m e l e n e h o t ă r î t înlocuieşte obiectul adăugînd un sens vag, nedefinit. În **Ion şi Maria** *s-au întors de curînd* avem posibilitatea unei înlocuiri de genul: **Alţii** *s-au întors de curînd,* în care pronumele **alţii** realizează înlocuirea, dar adau-

gă sensul de nehotărît. Alte pronume de acest tip: **unul, altul, cineva, ceva, fiecare, oricare.**

Pronumele negativ realizează înlocuirea, dar exclude subiectul, îl neagă. Putem avea astfel o înlocuire de genul: **Nici unii** *nu s-au întors de curînd* sau **Nimeni** *nu s-a întors de curînd*, în care **nici unii, nimeni** exclud și înlocuiesc subiectul, **Ion și Maria.**

Pronumele posesiv realizează înlocuirea obiectului adăugînd ideea că vorbitorul este posesorul acestui obiect (sau obiecte) Astfel în: **Ai mei** *s-au întors de curînd*, **ai mei** realizează înlocuirea lui **Ion și Maria,** adăugînd ideea de posesie.

Pronumele interogativ înlocuiește obiectul adăugînd sensul de interogație. De pildă în **Cine** *s-a întors de curînd?* substantivele **Ion și Maria** sînt înlocuite prin pronumele **cine,** care adaugă un sens interogativ, față de care **Ion și Maria** ar fi răspunsul la întrebare. Astfel de pronume pot fi: **cine? ce? cîți? cîte?** etc.

Pronumele relativ este reprezentat de pronumele **cine, ce,** care, preluînd funcția de conjuncție subordonatoare pierde calitatea interogativă, devenind relativ. În *Nu știu* **cine** *s-a întors de curînd*, pronumele relativ **cine** adaugă funcția relativă, aceea de conjuncție subordonatoare și exprimă relația, adică legătura sintactică.

Avînd în vedere situația din limba română actuală, înglobăm între pronumele relative forma compusă **ceea ce,** comportîndu-se ca o unitate indivizibilă, fapt demonstrat de două aspecte:

În primul rînd grupul nu poate fi separat:

„**Ceea ce** *e penibil este că un om ca Ladima pate să scrie unei astfel de femei...*" CAMIL PETRESCU

În textul de mai sus, propoziția **ceea ce** *e penibil* este introdusă prin pronumele relativ compus **ceea ce,** care nu poate fi dislocat în pronumele demonstrativ **ceea,** și pronumele relativ **ce.**

În al doilea rînd, **ceea ce** are independență deoarece n-ar putea avea atribut propriu.

Altfel stau lucrurile, adică invers, în grupuri ca **cel ce, cei ce, cele ce, celor ce, celei ce.** În aceste grupări pronumele demonstrativ **cel, cele, cei** etc. are indepedență deoarece se poate separa de pronumele relativ **ce,** iar pe de altă parte, pronumele demonstrativ poate avea atribut propriu:

Cei ce *au venit sînt cam obosiți*. Mai întîi, aici putem avea un enunț **cei** *sînt obosiți* și un al doilea enunț **ce** *au venit*. Iar în primul enunț putem introduce un atribut al pronumelui demonstrativ **cei**: **cei** *din curte* **ce** *au venit sînt obosiți.*

În consecință, vom considera că există un singur pronume relativ compus, **ceea ce**, iar grupările **cel ce, cele ce, cei ce** etc. le vom separa, pronumele relativ **ce** introducînd o atributivă pe lîngă pronumele demonstrativ:

„Cei ce n-au copii *nu știu ce-i necazul și de aceea se crede...*" ION CREANGĂ

Considerăm propoziția **cei** *nu știu* cu atributiva **ce** *n-au copii.*

Și, în sfîrșit o ultimă formă de pronume.

Pronumele reflexiv este reprezentat de pronumele **se.** În **Ion și Maria se** *cunoșteau de multă vreme,* substantivele proprii **Ion** și **Maria** sînt înlocuite prin pronumele **se,** folosit față de verbul *cunoșteau (***se** *cunoșteau),* pronumele **se** fiind reflexul celui ce face acțiunea și avînd și funcție de complement direct.

Conchidem, prin urmare, că există nouă categorii de pronume:

1. Pronumele personal: **eu, tu, noi, voi, el, ea, ei, ele** și alte forme asupra cărora vom reveni;
2. Pronumele reflexiv: **și, își, pe sine, se;**
3. Pronumele demonstrativ: **acesta, aceasta, acela, aceea, același, aceeași, celălalt, cealaltă** etc.;
4. Pronumele de politețe: **dumneata, dumneavoastră, dumnealui, dumneaei, mata.**
5. Pronumele posesiv: **al meu, al tău, al nostru, al vostru;**
6. Pronumele nehotărît: **ceva, cineva, unul, altul, oricare, fiecine** și altele;
7. Pronumele negativ: **nici unul, nici una, nimeni, nimic;**
8. Pronumele interogativ: **cine, care, ce, cît, cîtă, cîți, cîte;**
9. Pronumele relativ: **cine, care, ce, cît cîtă, cîți, cîte** și **ceea ce.**

Marea majoritate a formelor pronumelui relativ sînt aceleași cu ale pronumelui interogativ. Diferența dintre ele este doar de întrebuințare. De aceea, în gramaticile limbii române, aceste două ultime categorii de pronume figurează împreună în formula pronume relativ-interogativ.

La aceste categorii de pronume, care înlocuiesc substantive și, uneori, un alt pronume, se mai adaugă așa-numitele pronume propoziționale, care înlocuiesc propoziții și chiar fraze:

„Scutură din șervet fărîmăturile de cozonac, primite cu un imn de aclamații pe trei glasuri de către cei mai strașnici claponi ai județului și aceasta *îi face o deosebită plăcere."* CEZAR PETRESCU

În textul anterior, pronumele demonstrativ **aceasta** înlocuiește tot ceea ce s-a pus anterior: *Scutură*............

„*Însărcinarea* **asta** *îi plăcea, nici vorbă, fiindcă i se părea că-l înalță deasupra tuturor, dar acum însă văzînd că flăcăii țin totuși partea lui Ion, se simțea umilit, mai ales că asta venea după ce aflase că Ion umbla serios după Ana.*" LIVIU REBREANU

De astă dată pronumele **asta** este propozițional, înlocuind ceea ce se spusese anterior: *însărcinarea*..........

PRONUME ȘI ADJECTIVE PRONOMINALE

Înlocuind substantivul, pronumele trece de la valoarea pronominală la valoarea adjectivală. Devin adjective pronominale următoarele categorii de pronume:

În *cartea* **acestuia, acestuia** este pronume demonstrativ în genitiv, dar în *cartea* **aceasta, aceasta** este adjectiv pronominal demonstrativ.

„*Cucoanele arată biletele dumnealor explicînd domnului conductor de ce nu poate Goe să facă* **același** lucru: *fiindcă biletul era în panglica pălăriei și, dacă a zburat pălăria, firește că a zburat cu panglică și cu bilet cu tot.*" ION LUCA CARAGIALE

În acest text pronumele demonstrativ de identitate **același,** își schimbă valoarea gramaticală, devenind adjectiv demonstrativ de identitate și se comportă ca orice adjectiv, adică realizînd acordul cu substantivul însoțit, *lucru.*

Suferă conversiunea, devenind adjective, formele pronumelui posesiv, **meu, tău, său, nostru, vostru,** folosite fără articolul posesiv, **al, a, ai, ale.** Trecerea la adjective pronominale posesive se observă atunci cînd însoțesc substantive de genuri și numere diferite:

Băiatul **meu**	*Casa* **mea**
Băieții **mei**	*Casele* **mele**

Se observă că pronumele posesiv a luat forme diferite: **meu, mei, mea, mele,** în funcție de caracteristicile gramaticale ale substantivului.

Dintre pronumele relative, **cine** n u a r e n i c i o d a t ă v a l o a r e a d j e c t i v a l ă. **Care** și **ce** își schimbă, însă, valoarea gramaticală, devenind adjective pronominale: **care** *cărți,* **ce** *oameni* etc.

„*Gîndindu-se* **ce** ar zice unii oameni, *aflînd* **ce** idei *trec prin mintea sa, Ioanide rîse aproape deschis de unul singur...*" GEORGE CĂLINESCU

În **ce** *ar zice unii oameni*, **ce** își păstrează valoarea pronominală, pe cînd **ce** din **ce** *idei* este adjectiv pronominal relativ pe lîngă substantivul idei.

Ca interogative, **care** și **ce**, au, de asemenea, valoare adjectivală. În: **Care** *studenți au întîrziat?* **Ce** *activități preferați?* atît **care** cît și **ce** au valoarea unor adjective pronominale interogative, **care** pe lîngă substantivul *studenți* și **ce** pe lîngă substantivul *activități*.

Echivalentă cu adjectivul interogativ **ce** se folosește locuțiunea adjectivală **ce fel de**, se pare, unica în limba română:

„**Ce fel de** împrejurări *au fost acelea care au silit pe privighetoare să cînte așa iar pe cîrstei bunăoară să hîrîie ca un ceasornic de buzunar cînd îl întorci?*" I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

În **ce fel de** *împrejurări*, **ce fel de**, locuțiunea adjectivală interogativă, funcționează ca atribut pe lîngă substantivul *împrejurări*.

Devin adjective pronominale cîteva pronume nehotărîte: **altul**, cu formele adjectivale **alt, altă, alți, alte**; **unul**, cu formele adjectivale: **un o, unii, unele**; **vreunul**, cu formele adjectivale **vreun, vreo**; **tot** cu formele **tot, toată, toți, toate, cutare, fiecare, oricare, orice.**

Devine adjectiv pronominal pronumele negativ **nici unul** în formele speciale ale adjectivului pronominal negativ: **nici un, nici o.**

„*Nu e* **nici un** mormînt *destul de bine închis ca să nu pătrundă într-însul blăstămul și* **nici unul** *destul de adînc pînă la care să nu se coboare recunoștința.*" NICOLAE IORGA

Avem deci aici **nici un** *mormînt*, în care **nici un**, repetat în forma **nici unul**, adjectiv pronominal negativ, este atribut pe lîngă substantivul *mormînt*.

„*Nu stătea* **nici o** clipă *cu o doamnă a cărei privire luneca rece într-o parte sau cu* **vreo** domnișoară *pe al cărei chip orgoliul era mai puternic decît dorința de a plăcea.*" MARIN PREDA

Apar, în textul anterior, adjectivul negativ **nici o**, în **nici o** *clipă*, și adjectivul nehotărît **vreo** în *cu* **vreo** *domnișoară*, **vreo** fiind forma specifică de adjectiv pronominal nehotărît, feminin a pronumelui nehotărît **vreunul, vreuna.**

Fac excepție cele compuse cu **cine**, deoarece **cine** neavînd valoare adjectivală, prin urmare, nici **oricine** nu are această valoare.

Dintre pronumele nehotărîte, **niscaiva** are ambele valori. În *Te-a anunțat* **niscaiva**? **niscaiva**, subiect, este pronume nehotărît, dar în *Ai* **niscaiva** *vești de acasă?* **niscaiva** este adjectiv pronominal nehotărît pe lîngă substantivul *vești*.

Este numai adjectiv, adjectivul pronominal nehotărît, omonim cu articolul nehotărît **nişte**: **nişte** *ouă*, **nişte** *făină*, **nişte** *unt*, **nişte** *icre*, **nişte** *zahăr*. **Nişte** nu are niciodată întrebuinţare pronominală.

Aşa-numitul p r o n u m e d e î n t ă r i r e este, în fapt, numai adjectiv pronominal de întărire. În limba actuală, valoarea pronominală a acestuia a dispărut, iar forma este folosită numai ca adjectiv pronominal de întărire, pe lîngă substantive comune şi proprii sau pronume: *Ion* **însuşi**, *ea* **însăşi** etc.

Formele corecte ale adjectivului pronominal de întărire sînt variabile în funcţie de gen, număr, persoană şi caz.

			masculin	feminin
persoana	I	singular	**însumi**	**însămi**
		plural	**înşine**	**însene**
persoana	a II-a	singular	**însuţi**	**însăţi**
		plural	**înşivă**	**însevă**
persoana	a III-a	singular	**însuşi**	**însăşi**
		plural	**înşişi**	**înseşi**

Cîteva forme corecte de caz:

GD — persoana I sing. fem.	**însemi**
DG — persoana a II-a sing. fem.	**ţie înseţi**
DG — persoana a III-a sing. fem.	**înseşi**
Dativ — persoana a II-a plural fem.	**vouă însevă**
plural masc.	**vouă înşivă**

„*Dintr-odată dispăru din el* **orice** urmă *de brutalitate. Cu nespusă gingăşie luă din mîinile băiatului cartonaşele şi le numără* el **însuşi** *unul cîte unul pe îndelete. În* **tot acest** timp *Boier Bordea tăcu,* faţa **sa** *însă exprima bucurie...*"
ZAHARIA STANCU

Există, în textul anterior, cîteva adjective pronominale **orice**, adjectiv pronominal nehotărît pe lîngă substantivul *urmă*, **însuşi**, adjectiv pronominal de întărire pe lîngă pronumele *el*, **tot** adjectiv pronominal nehotărît pe lîngă substantivul *timp*, **acest**, adjectiv pronominal demonstrativ de apropiere pe lîngă substantivul *timp* şi **sa**, adjectiv pronominal posesiv pe lîngă substantivul *faţa*.

Şi acum un text care cuprinde şi alte adjective pronominale:

„*Ca şi cum* **fiecare** om *din sat ar sta pe* holda **sa**, *se ştie întotdeauna* **care** iugăr *al cui e şi cum îl cheamă, că* **toate** fîşiile *de pămînt au nume, ca şi fiinţele vii.*" TITUS POPOVICI

Fiecare este adjectiv pronominal nehotărît pe lîngă substantivul *om*, **sa** este adjectivul pronominal posesiv pe lîngă substantivul *holda*, **care** este adjectiv pronominal relativ, deter-

minînd substantivul *iugăr*, **toate**, adjectiv **pronominal nehotărît** față de substantivul *fîșiile*.

Să vedem care este situația în **versurile**:

„Cîți cai *trag de viață? / Cîți cai trag de moarte? /* **Aceste** *două ruginite* emisfere / *În Magdeburg*..." MARIN SORESCU

Cîți *cai* repetat în două versuri, cuprinde adjectivul **interogativ cîți**, ca apoi să apară adjectivul pronominal **demonstrativ** de apropiere, **aceste**, pe lîngă substantivul *emisfere*.

La categoriile de pronume prezentate mai sus, am putea adăuga o categorie cu un statut precizat diferit în gramaticile limbii române. Este vorba de formele pe care gramaticile tradiționale le înglobează în categoria articolelor genitivale: **al, a, ai, ale.**

În esență, acestea funcționează în limba română așa cum s-a fixat în gramatici, ca articole hotărîte:

În *Casa* **cea** *nouă* **a** *vecinului este de vînzare*, s-ar părea că substantivul *casa* are mai multe articole: **-a**, articolul hotărît în poziție enclitică, **cea**, articol demonstrativ, și **a**, articol genitival, înlocuind substantivul *casa* determinat prin atributul *vecinului*, care se află la distanță. Se creează astfel ceea ce gramaticile tradiționale numesc c u m u l d e a r t i c o l e.

În aceeași situație, **a** poate fi interpretat ca pronume înlocuind substantivul *casa*, adică **a** ar fi echivalentul unui pronume demonstrativ **aceea**. Interpretarea formelor **al, a, ai, ale** ca p r o n u m e s e m i i n d e p e n d e n t e, cum au fost numite în lucrări moderne de gramatică românească, prezintă un avantaj pentru sintaxă, statutul pronominal explicînd perfect unele situații prezentate în sintaxă ca excepții.

De pildă în: *Cărțile sînt* **ale colegului, ale colegului** are funcție de nume predicativ, deși este în genitiv, constituind o excepție față de cazul numelui predicativ. Dacă acceptăm pronumele demonstrativ semiindependent, atunci numele predicativ este **ale**, pronume semiindependent, feminin, plural, nominativ, la fel cu substantivul *cărțile* pe care îl înlocuiește. Fiind semiindependent, el are ca determinant obligatoriu substantivul în genitiv, **colegului.**

Operînd cu pronumele semiindependent **al, a, ai, ale**, formularea **Ai casei** *au plecat la munte* nu mai apare ca excepție de la regula potrivit căreia cazul subiectului este nominativul. Dacă **ai** este pronume semiindependent atunci **el** este subiect avînd ca determinant obligatoriu atributul în genitiv, **casei.**

„După porunca de acasă, la care se adăuga acum și a domniei, *Ionuț trebuia să se întoarcă chiar în acea zi, vineri, la hergheliile măriei sale."* MIHAIL SADOVEANU

În construcţia *la care se adăuga acum şi* **a domniei, a domniei** este subiect, exprimat prin pronumele demonstrativ semiindependent, **a**, în cazul nominativ, însoţit de determinantul obligatoriu, atributul în genitiv, **domniei.**

Că **al, a, ai, ale** sînt pronume demonstrative semiindependente se poate dovedi şi prin analiza sintactică a versurilor următoare:

„*Aici exponatele cele mai numeroase / Sînt bordeiele / De la munca pămîntului / Ţăranii intrau direct în pămînt, / Să se odihnească. / Din loc în loc între bordeie / Sînt intercalate răscoalele :* / **A lui Doja, a lui Horia, Cloşca** *şi* / **Crişan, a lui Tudor** / *Construite de data asta la suprafaţă / Cu un uimitor simţ al simetriei / Arhitectonice.*" MARIN SORESCU

Confruntînd această poezie cu varianta tradusă în limba italiană, într-o ediţie bilingvă a poeziilor lui Marin Sorescu, observăm că toate grupările construite cu **al, a, ai, ale** sînt traduse în italiană prin pronume demonstrativ:

„*Sono intercalate le rivolte :* / **Quella** *di Doja,* **quella** *di Horia, Cloşca* / *e Crişan,* **quella** *di Tudor.*"

Poate fi acesta un argument în acceptarea unui *pronume demonstrativ semiindependent.*

A lui Doja, tradus prin *quella di Doja* în care pronumele semiindependent **a** are corespondentul demonstrativ italian **quella.** La fel, **a lui Horia** este tradus prin *quella di Horia,* cu pronumele demonstrativ **quella** pentru pronumele semiindependent **a** etc.

FLEXIUNEA PRONOMINALĂ

Spre deosebire, de nume, care se modifică după număr, gen şi caz pronumele se modifică şi după persoană.

Persoana nu apare în flexiunea tuturor pronumelor. Au persoană următoarele categorii de pronume: pronumele personal, reflexiv, posesiv şi adjectivul pronominal de întărire.

P r o n u m e l e p e r s o n a l se modifică, pentru a exprima diverse raporturi gramaticale, în funcţie de persoană, număr, caz şi, parţial, gen.

După persoană, la nominativ, pronumele personal are formele:

Persoana I	**eu, noi**
Persoana a II-a	**tu, voi**
Persoana a III-a	**el, ea — ei, ele**

Diferenţa de gen nu apare la persoanele I şi a II-a, acestea fiind persoanele prezente şi în cazul cărora nu e necesară preci-

zarea genului. Genul este categorie gramaticală, în flexiunea pronominală, numai la persoana a III-a: **el-ea**, **ei-ele**.

Categoria gramaticală a numărului se manifestă specific la pronumele personal. Astfel, forma de persoana I plural, **noi**, nu este propriu-zis pluralul lui **eu**, deoarece **noi** înseamnă **eu**, **tu**, **el**, **voi**, **ei**, cuprinzîndu-l însă măcar încă o dată pe **eu**; la fel, **voi** înseamnă **tu**, **el**, **ea**, **ei**, cuprinzîndu-l măcar o dată pe **tu**. De aceea, formele de plural **noi** și **voi** se numesc i n c l u s i v e, incluzînd și celelalte persoane.

În ceea ce privește categoria gramaticală a cazului, acesta are, la pronumele personal, o modalitate complexă de exprimare, avînd la dativ și acuzativ forme paralele, accentuate și neaccentuate.

Pronumele personal de persoana I și a II-a nu are genitiv.

P e r s o a n a I

		singular		plural
N		**eu**		**noi**
G		nu are		nu are
D	acc.	**mie**	acc.	**nouă**
	neacc.	**îmi, mi**	neacc.	**ne, ni**
A	acc.	**mine**	acc.	**noi**
	neacc.	**mă, m-**	neacc.	**ne**

P e r s o a n a a II-a

		singular		plural
N		**tu**		**voi**
G		nu are		nu are
D	acc.	**ție**	acc.	**vouă**
	neacc.	**îți, ți**	neacc.	**vă, vi, v-**
A	acc.	**tine**	acc.	**voi**
	neacc.	**te**	neacc.	**vă, v-**
V		**tu!**		**voi!**

P e r s o a n a a III-a

		singular		plural
N		masc. **el**, fem. **ea**		**ei, ele**
G	(al...a)	**lui**, (al...a,) **ei**	acc.	(al, a...) **lor**
D	acc.	**lui, ei**	acc.	**lor**
	neacc.	**îi, i**	neacc.	**le, le-, li**
A	acc.	**el, ea**	acc.	**ei, ele**
	neacc.	**îl, l-, o**	neacc.	masc. **îi, i-**; fem. și neutru **le, le-**

Pe lîngă aceste forme, pronumele personal mai are o formă pentru persoana a III-a singular și plural: **dînsul, dînsa, dînșii, dînsele,** în care nu trebuie să vedem un pronume de politețe, deoarece acestea sînt sinonime cu **el, ea, ei, ele,** fără a avea valoare de politețe.

Pronumele personale: **însul, însa, înșii, însele**: se folosesc azi numai în construcție cu prepozițiile **dintr-, într-, printre-**: *dintr-însul, într-însa, dintr-înșii, printr-însele*:

„*Chiar am apelat la* **dînsa** *ca să mă ajute dar* **ea** *nu s-a priceput prea mult. Acum îmi dau seama că mi-a făcut un mare serviciu, fără să vrea : Ne întîlneam la Fundație, fiecare singur, și* **o** *conduceam pînă acasă, rîdeam pe socoteala experiențelor noastre trecute, dar mai mult poate ca să avem prilejul să vorbim de ele.*" ANTON HOLBAN

Mai întîi în *am apelat la* **dînsa,** apare pronumele personal feminin **dînsa,** care în *dar* **ea** *nu s-a priceput,* este înlocuit cu **ea.** Cînd este nevoie să folosească forme neaccentuate ale pronumele personal, scriitorul recurge la formele pronumelui personal **ea**: **o** *conduceam,* cu pronumele personal în acuzativ formă neaccentuată, **o.**

Sinonimia dintre pronumele personale **dînsa** și **ea** se observă și în:

„*Alungat-***o***-ai* **pre dînsa** *ca departe de părinți, / În coliba împistrită* **ea** *să nasc-un pui de prinț.*" MIHAI EMINESCU

Din nou în *alungat-o-ai* **pre dînsa** avem pronumele personal în acuzativ **pre dînsa,** alături de forma neaccentuată **o** și în **ea** *să* **nască,** cealaltă formă, accentuată, a pronumelui personal, **ea.**

P r o n u m e l e   r e f l e x i v are forme proprii numai la persoana a treia:

D **își, și, sieși, sie**

A **pe sine, se, s-**

Prin conținutul său, pronumele reflexiv nu poate avea forme de nominativ și de genitiv, fiindu-i proprii numai dativul și acuzativul, deoarece aceste cazuri exprimă obiectul acțiunii.

Neavînd forme de persoanele I și a II-a singular și plural, pronumele reflexiv împrumută forme neaccentuate de dativ și acuzativ ale pronumelui personal.

Diferența dintre pronumele personal și pronumele reflexiv se face prin observarea acordului în persoană și număr dintre pronume și verb, posibil numai cînd pronumele este reflexiv:

Mi-*a luat cartea,* în care **mi** este pronume personal în dativ, deoarece *mi* este persoana I singular, iar verbul *a luat* este de persoana a III-a singular, prin urmare, nerealizîndu-se acordul între pronume și verb, pronumele este personal.

Mi-*am luat cartea,* în care **mi** este de persoana **I** singular şi verbul *am luat* are, de asemenea, forma de persoana I singular, se realizează astfel acordul între pronumele *mi* şi verbul *am luat* şi, în consecinţă, de astă dată **mi** este pronume reflexiv.

În **ţi**-*ai revăzut colegii,* se realizează acordul, pronumele **ţi-** avînd forma de persoana a II-a singular şi verbul *ai revăzut,* fiind tot la persoana a **II**-a singular, astfel încît pronumele **ţi-** este reflexiv.

V-*aţi amintit de copilărie,* în care pronumele **v-,** formă neaccentuată de dativ are persoana a II-a plural, iar verbul *aţi amintit* este tot la persoana a II-a singular, în consecinţă realizîndu-se acordul între pronume şi verb, pronumele **v- este** reflexiv.

Să urmărim diferenţa personal-reflexiv în:

„*A doua zi* m-am **mutat** *la hotel pentru săptămîna pe care aveam s-*o petrec *în permisie.* I-am dăruit *nevesti-mi încă o sumă ca aceea* cerută **de ea** *la Cîmpulung şi* m-am interesat *să văd cu ce formalitate* îi pot dărui *casele de la Constanţa,* i-am scris *că-*i las *absolut tot ce e în casă, de la obiecte de preţ, la cărţi, de la lucruri personale, la amintiri. Adică tot trecutul.*" CAMIL PETRESCU

În **m-am mutat** *la hotel,* **m-** are persoana I singular, iar **am mutat** este verb la persoana I singular, realizîndu-se astfel acordul dintre pronume şi verb, **m-** fiind, prin urmare, pronume reflexiv.

Pronume personale avem în: *pe care aveam s-***o** *petrec,* în care **o** este pronume personal, persoana a III-a singular, feminin, acuzativ, formă neaccentuată (nerealizîndu-se corelaţia cu verbul *aveam* la persoana I, singular); **i**-*am dăruit,* cu **i-** pronume personal, persoana a III-a singular, în dativ, formă neaccentuată (faţă de persoana **I** a verbului *am dăruit*); *cerută* **de ea, de ea,** pronume personal, persoana a III-a singular, acuzativ, formă neaccentuată (în raport cu persoana I a verbului **am dăruit**); **îi** *pot dărui,* în care **îi** este pronume personal persoana a III-a singular, cazul dativ, formă neaccentuată (în raport cu persoana I a verbului *pot*); **i**-*am scris că*-**i** *las tot,* în care **i-** şi **-i** sînt pronume personale, persoana a III-a singular, dativ, formă neaccentuată (în raport cu persoana **I** singular a verbelor *am scris* şi *las*).

În **m-am interesat, m-,** persoana I singular, acuzativ, alături de **am interesat,** verb la persoana I singular, este pronume reflexiv.

O multitudine de forme pronominale găsim în textul care urmează:

„**Fiecine** *cum* **i**-*e vrerea, despre fete samă deie-***şi** / *Dar* **ea** *seamănă* **celora** *îndrăgiţi de singuri* **ei-şi,** / *Şi Narcis văzîndu-şi faţa în oglinda sa, izvorul,* / / *Singur fuse îndrăgitul, singur* **el** *îndrăgitorul.* / *Şi de s-ar putea pe* **dînsa cineva**

*ca să o prindă, / Cînd cu ochii mari, sălbateci, se privește în oglindă, / Subțiindu-***și** *gura mică și chemîndu-***se** *pe nume / Și fiindu-***și șie** *dragă cum nu-i este nime-n lume, / Atunci* **el** *cu o privire nălucirea* **i**-*ar discoasă / Cum că* **ea** — *frumoasă fată —, a ghicit că e frumoasă.*" MIHAI EMINESCU

Reținem cîteva: **fiecine,** pronume nehotărît, **i-** pronume personal în dativ, formă neaccentuată, **-și,** pronume reflexiv în dativ, formă neaccentuată, **celora,** pronume demonstrativ în dativ plural, formă populară, forma unică **ei-și,** cu pronume personal în acuzativ plural, însoțit de **-și,** care pare a fi o prescurtare a adjectivului de întărire *înșiși*, **dînsa** pronumele personal în acuzativ, sinonim al lui *ea, cineva,* **șie** pronume reflexiv în dativ, formă accentuată, cu circulație redusă în limba română contemporană, de obicei folosindu-se mai ales forma neaccentuată[1] **și,** care, de asemenea, apare de cîteva ori: *fiindu-***și,** *subțiindu-***și,** ca și pronumele reflexiv în acuzativ **se:** **se** *privește, chemîndu-***se** și multe altele.

VALORI SPECIFICE PRONUMELOR PERSONALE ȘI REFLEXIVE

Datorită faptului că pronumele reflexiv nu are formă neaccentuată de genitiv iar pronumele personal nu are forme specifice la toate persoanele, valoarea de genitiv, a acestor pronume se exprimă prin forma neaccentuată de dativ, care, căpătînd valoarea unui genitiv, se numește d a t i v p o s e s i v.

Dativul posesiv apare atît la pronumele personale, cît și la cele relflexive: **Îmi** *iubesc părinții,* unde pronumele reflexiv în dativ, **îmi** are valoare posesivă, formula gramaticală fiind echivalentă cu **îi** *iubesc pe părinții* **mei. Ne-***au făcut bagajele,* în care pronumele personal în dativ, formă neaccentuată, **ne-** este folosit cu valoare posesivă, echivalent cu *au făcut bagajele* **noastre.**

Valoarea posesivă a dativului neaccentuat al pronumelor personale și reflexive se verifică ușor și prin traducerea într-o limbă străină, cînd aceste forme se traduc prin atribut.

„*Trebuie să știți dumneavoastră că și între oameni, cea mai mare parte sînt dobitoace, care trebuie ținute în frîu dacă ți-i voia să faci treabă cu dînșii.*" ION CREANGĂ

Dacă **ți-***i voia* este echivalent cu *dacă voia* **ta** *este,* în care se observă că **ți-,** formă de pronume personal în dativ neaccentuat, are valoare posesivă, este deci dativ posesiv.

„*...poate că niciodată n-aș fi aflat ce înseamnă să-ți ajuți prietenii la nevoie...*" ION LUCA CARAGIALE

Să-ți ajuți prietenii, echivalent cu *să-i ajuți pe prietenii tăi*, conține dativul posesiv **-ți**, pronume reflexiv în dativ, formă neaccentuată cu valoare posesivă.

Dativul posesiv al pronumelor personale și reflexive, determinant în grupul nominal, poate însoți:

1. s u b s t a n t i v e: *surîsu*-**ți**, *plînsu*-**i**, *privirea*-**i**, *zîmbetu*-**mi** etc.

„*Și în farmecul* vieții-mi / *Nu știam că-i tot aceea / De-te razimi de o umbră / Sau de crezi ce-a zis femeia.*" MIHAI EMINESCU

În *farmecul vieți*-**mi**, **-mi**, pronume personal în dativ formă neaccentuată cu valoare posesivă, însoțește substantivul *viață*, ca atribut pronominal în dativ.

„*Voiam să reconstitui din* privirea-i, *din cea mai măruntă mișcare a mîinii, a piciorului, tot ce se întîmplase cu ea.*" ANTON HOLBAN

În *să reconstitui din privirea*-**i**, **-i**, pronume personal în dativ, formă neaccentuată, are valoare posesivă și funcția de atribut pronominal în dativ pe lîngă substantivul *privirea*.

„*Și cine-i vagabond în* viața-i *de aici și dincolo de moarte, tot așa o să fie.*" D. R. POPESCU

În construcția *în viața*-i *de aici*, **-i**, pronume personal în dativ, formă neaccentuată, cu valoare posesivă, este atribut pronominal în dativ al substantivului *viața*.

2. a d j e c t i v e care funcționează ca atribut pe lîngă substantiv:

„*...care nu înlesnea* răcoroasa-i ospitalitate *decît capetelor noastre înfierbîntate de arșița zilelor lui Cuptor.*" CALISTRAT HOGAȘ

Avem *răcoroasa*-**i** *ospitalitate*, unde **-i**, pronume personal în dativ, formă neaccentuată cu valoare posesivă, funcționează ca atribut pronominal în dativ al substantivului *ospitalitate*, ca și adjectivul *răcoroasa*, pe care îl însoțește. Prin urmare, deși **-i**, însoțește adjectivul *răcoroasa*, determină în fapt substantivul *ospitalitate*.

„*Pierdut ca de obicei în* aburoasa-i visare, *Pantazi nici băgă de seamă căci era de mirare cum Pașadia, omul atît de țîfnos, nu-i respingea, ba dimpotrivă îi cinstea...*" MATEIU CARAGIALE

Reținem *în aburoasa*-**i** *visare*, grup nominal al cărui centru este substantivul *visare*, căci, deși **-i**, pronume personal în dativ posesiv, însoțește adjectivul *aburoasa*, el funcționează ca atribut pronominal în dativ al substantivului *visare*.

„*Povestea cu* vaporoasa-i rochie *a mamei ei și cu propunerea ce i-a făcut-o Vilmei să mor împreună nu era decît un joc...*" D. R. POPESCU

Avem *cu vaporoasa-***i** *rochie*, un nou grup pronominal, avînd ca centru substantivul *rochie*, cuprinzînd dativul posesiv **-i**, pronume personal de persoana a III-a, în dativ, formă neaccentuată, în care acesta însoțește adjectivul *vaporoasa*, funcționînd ca atribut pronominal în dativ pe lîngă substantivul *rochie*.

„*Dacă ar fi posibil, aș dori să lipsesc chiar și de la* propria-**mi** înmormîntare." ZAHARIA STANCU

*De la propria-***mi** *înmormîntare* este un grup nominal cu centru substantival *înmormîntare* și ca determinanți atributul adjectival *propria* și dativul posesiv **-mi**, însoțind adjectivul *propria*, dar determinînd substantivul *înmormîntare* ca atribut pronominal în dativ.

Să analizăm situația din versurile următoare:

„*Soarele rupe orizontul în două / Tăria* **își** *năruie nesfîrșitele-***i** *carcere, / / Sulițe-albastre fără întoarcere / Priviri* **mi** *le-azvîrl pe-amîndouă / Să-l întîmpine fericite și grave.*" NICHITA STĂNESCU

Textul cuprinde trei forme de dativ posesiv: mai întîi, *nesfîrșitele-***i** *carcere*, unde **-i**, pronume personal de persoana a III-a singular, în dativ, formă neaccentuată, are valoare posesivă și funcția de atribut pronominal în dativ pe lîngă substantivul *carcere*, deși însoțește adjectivul *nesfîrșitele*. Găsim o formă de dativ posesiv și în *tăria își năruie* pronume reflexiv *își*, în dativ, formă neaccentuată, avînd valoare posesivă pe lîngă substantivul *carcere*. Constatăm că o formă de atribut pronominal în dativ pe lîngă un substantiv nu exclude apariția unui alt atribut pronominal în dativ, căci, față de substantivul *carcere*, funcționează atît -i, din *nesfîrșitele-***i**, cît și **își** de lîngă verbul *a nărui*, **își** *năruie*. O a treia formă de dativ posesiv apare în **mi** *le azvîrl*.

3. v e r b e, cu referire la substantiv:

„*Îl văzui brusc adulmecînd neliniștit văzduhul, cînd se hotărî în sfîrșit* să-**și** exprime *îngrijorarea*..." EUGEN LOVINESCU

Avem *să-***și** *exprime îngrijorarea* cu **-și** pronume reflexiv în dativ, formă neaccentuată, avînd valoare posesivă și funcționînd ca atribut pronominal în dativ pe lîngă substantivul *îngrijorarea*.

„*Anghel muncise cot la cot cu tatăl său în perioada cînd el, Vale și Constantin erau mici și* **își** ajutase *părintele* să-și întrețină *familia*..." MARIN PREDA

Reținem din text două forme de dativ posesiv: **își** din **își** *ajutase părintele*, în care, însoțind verbul *ajutase*, funcționează ca atribut pronominal în dativ pe lîngă substantivul *părintele*

tele, fiind pronume reflexiv în dativ cu valoare posesivă, și **-și** din *să-și întrețină familia*, pronume reflexiv de persoana a III-a singular cu funcție de atribut în dativ, pe lîngă substantivul *familia*.

Formele neaccentuate de dativ și acuzativ ale pronumelu personal mai au și alte valori specifice pe care pronumele reflexive nu le au.

Astfel, pronumele personale în dativ, forma neaccentuată, apar uneori cu valoarea unui dativ etic, adică un dativ care nu exprimă funcții sintactice, ci are o valoare pur afectivă, subliniind interesul vorbitorului față de acțiune. *Pe unde* **mi-***ai umblat?* unde **mi-** este pronume personal de persoana I singular, în dativ etic. *De ăștia* **îmi** *ești?*, unde **îmi** este tot dativ etic.

„*Smeul atunci se înfurie și* **mi ți-***l azvîrli cale de două poște.*" ION CREANGĂ

În textul de mai sus apar două forme de dativ etic: **mi, ți-**, ambele exprimînd doar interesul povestitorului față de acțiune.

Forma neaccentuată de acuzativ feminin de persoana a III-a singular, **o**, are valoare n e u t r ă mai ales cînd apare pe lîngă verbe intranzitive, față de care nu ar putea fi complement direct:

„*Noi am șparlit-***o** *la fugă iar el zvrr! cu o scurtătură în urma noastră...*" ION CREANGĂ

În *am șparlit-***o** *la fugă*, **o** este pronume personal cu valoare neutră. Cu aceeași valoare apare **o** în locuțiuni verbale ca: *a* **o** *rupe la sănătoasa* sau *a* **o** *rupe la fugă*, dar și pe lîngă unele verbe:

a duce:

„Au dus-**o** *așa de la an la an, pînă cînd, într-o zi, statul văzînd că țăranii tot n-au cu ce plăti, n-a mai avut încotro și a trebuit să micșoreze datoriile.*" MARIN PREDA

În *au dus-***o**, **o** nu e complement direct al verbului *a duce*, ci are, de asemenea, valoare neutră.

a păți:

„*Cînd te-i face mare, o să te faci ce-i vrea tu, dar acum, că ești mic, să nu ieși niciodată din vorba mea că poți* s-**o** pățești *și mai rău.*" ION CREANGĂ

În *s-***o** *pățești și mai rău*, **o** este folosit cu valoare neutră.

„*Îmi tot zicea că știe el ce face, m-am luat după el și m-am dus, dar* era *s-***o** pățesc..." D. R. POPESCU

În *era s-***o** *pățesc*, **o**, pronume personal în acuzativ, formă neaccentuată, este folosit cu valoare neutră.

a scoate:

„Ce fac eu la circ nu e același lucru cu..., dar **o** scot eu la capăt ***pînă la urmă.***" D. R. POPESCU

O din **o** *scot eu la capăt* nu este propriu-zis complementul direct al verbului *a scoate,* ci este folosit cu valoare neutră.

a face:

„Singurul drept ce se dă țăranului rob era ca acesta să nu-i poată răpi după voință averea și să-i poată pedepsi doar corecțional dar nu să-l omoare, căci **fă-cînd-o** *se osîndea ca ucigaș, iar nevasta și copiii ucisului rămîneau slobozi."* NICOLAE BĂLCESCU

În *făcînd-***o**, **o** este pronume personal în acuzativ, feminin, cu valoare neutră.

„Eu, care am făcut multe în viață, **o** făcui *acum,* **o** făcui *și pe asta..."* ZAHARIA STANCU

Deși **o** din **o** *făcui acum,* **o** *făcui și pe asta* ar putea fi socotit complementul direct al verbului *a face,* totuși, avînd în vedere contextul, putem spune că este folosit și aici cu valoare neutră.

Forma de persoana a III-a singular a pronumelu personal în dativ, formă neaccentuată **îi** și **-i** poate avea valoare neutră:

„Simplu, dragă Vilmа, el știe că **o** pățește *și-***i** dă înainte ***că el e împăcat de mult*** *cu moartea și asta e foarte simplu, nu se mai gîndește la ea..."* D. R. POPESCU

Apar aici două forme de pronume personal cu valoare neutră: **o** din **o** *pățește,* în acuzativ și **îi** din **îi** *dă înainte că e împăcat cu moartea* în dativ.

Pronumele personale în dativ și acuzativ, formă neaccentuată, realizează, în cadrul aceleiași propoziții, dublarea complementelor indirecte și directe: **L-***am întîlnit* **pe Ion,** în care **-l,** complement direct, anticipă complementul direct **pe Ion.**

Fenomenul de dublare a complementelor directe și indirecte prin pronume personale, forme neaccentuate de acuzativ sau dativ, este un fenomen specific limbii române. Dublarea ia forma unei anticipări sau a unei reluări, anticiparea sau reluarea depinzînd de poziția în care pronumele personal, formă neaccentuată, apare în propoziție, față de complementul direct sau indirect.

Pe tata l-*am văzut imediat,* cu reluarea complementului direct **pe tata** prin pronumele personal **-l.**

Nu **l-***am văzut* **pe tata,** cu anticiparea complementului direct **pe tata** prin pronumele personal **-l.**

Mamei i-*am spus adevărul,* unde **i-** reia complementul indirect *mamei.*

I-am spus totul **mamei,** cu anticiparea complementului indirect **mamei** prin **i-,** pronume personal în dativ.

Există cîteva reguli de anticipare și reluare a complementelor directe și indirecte prin pronume personal forme neaccentuate, asupra cărora ne vom opri.

Anticiparea complementului direct așezat după verb nu este obligatorie dacă acel complement direct este exprimat prin substantiv, nume de persoană sau substantiv comun articulat hotărît enclitic. *Am întîlnit* **pe Maria,** *Am văzut* **băieții** pot avea această formă, fără fenomenul gramatical de dublare, dar pot avea și forma: *Am întîlnit*-**o pe Maria**; **I**-*am văzut* **pe băieți.** Ambele construcții sînt acceptate.

Este obligatorie reluarea complementului direct așezat înaintea verbului: **masa** *am șters*-**o** *bine,* unde **-o,** pronume personal, reia complementul direct, **masa.**

De asemenea, este obligatorie reluarea complementului indirect așezat înaintea verbului, indiferent prin ce este exprimat acest complement. În **Lui** *nu* **i**-*am spus,* reluarea se realizează prin **i-,** formă neaccentuată de dativ, reluînd complementul indirect **lui,** pronume personal în dativ, formă accentuată. Aceeași situație avem în **Irinei i**-*am ascuns adevărul,* unde **i-** reia complementul indirect așezat înaintea verbului, **Irinei.**

În limba română fenomenul de dublare a complementelor este mai puternic în ceea ce privește reluarea. La reluare sînt cele mai multe situații de obligativitate a regulei, față de anticipare, care, de multe ori, este facultativă:

„*De cîte ori nu i-am amăgit urmînd, cu toată povața stăruitoare a* **unuia,** **pe care** mă prefăceam *că* o ascult, *îndemnul celuilalt. Dar, fără îndoială e și vina lor : unul mă trage la stînga, altul la dreapta, cînd unul îmi zice da, altul îmi zice ba, așa că eu sau trebuie să stau pe loc, așteptînd în zadar* **o împăcare** *imposibilă, sau trebuie numaidecît să urmez pe unul și astfel să contrariez pe celălalt...*" ION LUCA CARAGIALE

În textul menționat se spune: **pe care** *mă prefăceam că* **o** *ascult,* unde complementul direct **pe care,** pronume relativ cu prepoziția **pe,** este reluat prin pronumele personal **o,** în propoziția *că* **o** *ascult.* Se realizează aici un fenomen de împletire dintre subordonată și regentă și de aceea reluarea prin pronume personal formă neaccentuată, **o** apare în subordonata *că* **o** *ascult.*

În construcția *Așteptînd în zadar* **o împăcare** *imposibilă* constatăm că **o împăcare,** complement direct, nu este dublat prin pronume personal, fenomen firesc dacă ne gîndim că *împăcare* este complement direct al gerunziului *așteptînd* și **nu** al predicatului.

Aceeași situație avem și în *Să urmez* **pe unul,** unde complementul direct **pe unul** nu este nici anticipat și nici reluat prin pronume personal, cu toate că forma actuală ar fi *să-l urmez* **pe unul.**

P r o n u m e l e d e m o n s t r a t i v realizează o flexiune completă după gen, număr și caz.

	singular	plural
N	**acesta, aceasta, acela, aceea**	**aceștia, acestea, aceia, acelea**
G	**acestuia, acesteia, aceluia, aceleia**	**acestora, acestora, acelora, acelora**
D	**acestuia, acesteia, aceluia, aceleia**	**acestora, acestora, acelora, acelora**
A	**acesta, aceasta, acela, aceea**	**aceștia, acestea, aceia, acelea**

Se observă că la genitiv și dativ singular și plural formele sînt aceleași, realizîndu-se omonimia obișnuită în limba română dintre genitiv și dativ.

La genitiv și dativ plural se desființează diferența de gen, forma de genitiv-dativ fiind **acestora, acelora,** pentru toate genurile.

Demonstrativul de identitate are formele:

	singular	plural
N	**același, aceeași**	**aceiași, aceleași**
G	**aceluiași, aceleiași**	**acelorași**
D	**aceluiași, aceleiași**	**acelorași**
A	**același, aceeași**	**aceiași, aceleași**

În vorbire, cîteva forme sînt omofone, adică se pronunță la fel. În scriere, trebuie făcută următoarea diferență:

fem. singular **aceeași,** se scrie cu **doi e**;

masc. plural **aceiași,** se scrie cu **un i.**

Toate demonstrativele de identitate se scriu cu **i** final. Formele feminine ale demonstrativelor de identitate se scriu cu **i** la formele de genitiv-dativ singular: **aceleiași.**

P r o n u m e l e p o s e s i v se modifică după gen, număr și, mai rar, după caz.

Din punctul de vedere al numărului, pronumele posesiv are o dublă flexiune, deoarece există un număr al posesiunii, după numărul de obiecte posedate, și un număr al posesorului. De pildă, **al nostru,** este plural din punctul de vedere al posesorului, dar singular din punctul de vedere al posesiunii, un

singur obiect posedat. **Ale mele** este plural din punct de vedere al posesiunii, mai multe obiecte posedate, şi singular din punctul de vedere al posesorului.

Pronumele posesiv cunoaşte şi flexiunea după persoană.

Persoana I singular: **al meu, a mea, ai mei, ale mele.**
plural: **al nostru, a noastră, ai noştri, ale noastre.**
Persoana a II-a singular: **al tău, a ta, ai tăi, ale tale.**
plural: **al vostru, a voastră, ai voştri, ale voastre.**
Persoana a III-a singular: **al său, a sa, ai săi, ale sale.**

La persoana a III-a, formele de singular şi plural sînt omonime.

Pentru a evita omonimia, pronumele posesiv este înlocuit cu forma de genitiv a pronumelui personal **lor.**

Forma **lor** nu este însă pronume posesiv, deoarece se adjectivează, în timp ce formele pronumelui posesiv îşi schimbă valoarea gramaticală, devenind adjective pronominale posesive. Ca adjective pronominale posesive postpuse substantivului, acestea se folosesc fără articolul posesiv **al, a, ai, ale.** *Sarcinile noastre sînt mari,* dar precedînd substantivul, articolul este păstrat: **ale** *noastre sarcini sînt mari.* Ultimul mod de a combina substantivul cu adjectivul posesiv nu este recomandabil deoarece reprezintă modele străine.

Pronumele relativ cu formele sale are diferenţe de flexiune. Pronumele relativ **ce** este invariabil. Pronumele relativ **cine** are numai flexiune parţială de caz: **cine** este formă de nominativ-acuzativ şi forma **cui** este formă de genitiv-dativ. Pronumele relative **cît, cîtă, cîţi, cîte** au flexiune după gen şi număr, dar pronumele relativ **care** are flexiune completă, avînd şi formele de genitiv-dativ.

Diferenţa de gen şi număr singular face diferenţa de gen.

		singular	plural
NA		**care**	**care**
GD	masc.	**căruia**	**cărora**
	fem.	**căreia**	

„*Ieşit de la universitate... se pune la curent cu noua şcoală transformată... cît şi în genere cu* monismul *materialist-ştiinţific pe care îl respingea din punct de vedere metafizic, dar* **a cărui** *curiozitate investigatoare, pozitivistă îl atrăgea precum dovedesc însemnările sale.*" GEORGE CĂLINESCU

În **a cărui** *curiozitate... îl atrăgea,* pronumele relativ **a cărui** este în cazul genitiv, genul neutru, numărul singular; acordîndu-se cu *monismul,* substantivul pe care îl înlocuieşte.

Pronumele relativ se foloseşte cu dublă funcţie sintactică: calitatea lui de relativ îl face să aibă rol de conjuncţie subordo-

natoare, introducînd propoziţii subordonate, în timp ce calitatea de pronume îl face să aibă funcţie sintactică fiind membru al propoziţiei.

„Femios este, am putea zice, un erou existenţialist **care** *nu acceptă condiţiile existenţialismului.“* EUGEN SIMION

Pronumele relativ **care** are funcţie dublă: este conjuncţie subordonatoare şi introduce astfel subordonata atributivă **care** *nu acceptă...*, în care funcţionează ca subiect faţă de predicatul *nu acceptă*.

„M-am şi hotărît să vă părăsesc cît de curînd... o ţară **în care** *guvernul împuşcă oamenii pentru că demonstrează.“* ZAHARIA STANCU

În **care** *guvernul împuşcă oamenii* este subordonată atributivă faţă de substantivul *o ţară*, introdusă prin pronumele relativ **care** (însoţit de prepoziţia **în**), element de relaţie subordonator al atributivei şi, simultan, complement circumstanţial de loc în propoziţia pe care o introduce.

„Era fericit că avea timp şi pentru nişte lucruri ca magia, **de care** alţii rîdeau.“ D. R. POPESCU

De care *alţii rîdeau* este propoziţie atributivă, introdusă prin pronumele relativ **care** (însoţit de prepoziţia **de**) avînd rol de conjuncţie subordonatoare, cumulînd şi funcţia de complement indirect în propoziţia atributivă.

Indiferent de felul subordonatei introduse, pronumele relative care îndeplinesc funcţia de conjuncţie subordonatoare au o mare diversitate de funcţii sintactice:

„Se vorbeşte prin sate despre măria sa... iar cînd vine la vreo sfîntă mănăstire, dacă vine într-adevăr şi nu scornesc aceşti monahi vorbe deşarte, măria sa trebuie să se uite în jurul său, ca un stăpîn al ţării **ce** se află, *trebuie să cunoască* **al cui** e pruncul *şi* **a cui** nevastă e aceea din mulţime...“ MIHAIL SADOVEANU

Mai întîi în *ca un stăpîn al ţării* **ce** *se află*, pronumele relativ **ce** introduce propoziţia atributivă *ce se află* şi are, în această propoziţie, prin legătură cu verbul *a se afla*, funcţia de element predicativ suplimentar.

În partea a doua a textului, *să cunoască* **al cui** *e pruncul şi* **a cui** *nevastă e aceea din mulţime*, avem două completive directe: 1. **al cui** *e pruncul* şi 2. **a cui** *nevastă e aceea din mulţime*, ambele subordonate verbului *să cunoască* şi ambele introduse prin pronumele relativ în genitiv **cui**, în formele **al cui**, şi, respectiv, **a cui**. Diferenţa în structura celor două completive directe reiese din funcţia sintactică a pronumelui relativ introductiv: **al cui**, din prima completivă directă, îndeplineşte în propoziţie funcţia de nume predicativ, realizînd predicatul

nominal **al cui e** și determinînd subiectul *pruncul*. Cel de-al doilea element introductiv, **a cui**, din a doua completivă directă, îndeplinește funcția de atribut pronominal în genitiv al substantivului *nevastă*.

„Sînt vestiți anticarii parizieni de pe cheiul Senei, **la care** găsești uneori lucruri de mare preț..." SEXTIL PUȘCARIU

La care *găsești uneori lucruri de mare preț,* este subordonată atributivă față de substantivul *anticarii,* pe care îl înlocuiește pronumele relativ **la care,** elementul introductiv al propoziției atributive, care, pe lîngă rolul de conjuncție subordonatoare, în propoziția atributivă are funcția sintactică de complement circumstanțial de loc.

„Nu există motiv din viața omenească **pe care** să nu-l fi prezentat și exprimat." EUGEN SIMION

În propoziția atributivă introdusă prin pronumele relativ însoțit de prepoziție (**pe care** *să nu-l fi prezentat*), pronumele relativ **pe care,** înlocuind substantivul *motiv,* are, față de verbul *a prezenta,* funcția de complement direct.

„Sta rezemat la fereastră privind la fulgii de zăpadă, **pe care** oamenii se strecoară încetișor..." I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Analizînd propoziția atributivă, din textul de mai sus, dorim să discutăm un fenomen de omonimie sintactică. Așadar, propoziția atributivă **pe care** *oamenii se strecoară încetișor,* este introdusă prin pronumele relativ **care** precedat, de prepoziția pe, ca și atributiva discutată anterior. Dar, în timp ce în situația anterioară **pe care** avea funcția de complement direct, în atributiva de față (**pe care** *oamenii se strecoară...*) are funcția de complement circumstanțial de loc deoarece înlocuiește substantivul *zăpada* (**pe zăpadă** *se strecoară*).

„Nu poate fi căutat decît printre chirurgi, medici **care** au făcut destule autopsii..." D. R. POPESCU

Care *au făcut destule autopsii* este propoziție atributivă față de substantivul *medici,* introdusă prin pronumele relativ **care,** subiect al predicatului *au făcut.*

„Trebuie să mai treacă multă apă pe Moldova pînă ce-i învăța tu atîtea și atîtea **fără de care** nu poate trăi o femeie *și* **fără de care** nu te poți numi gospodină." MIHAIL SADOVEANU

Există în acest text două atributive: 1. *fără de* **care** *nu poate trăi o femeie* și 2. *fără de* **care** *nu te poți numi gospodină.* Ambele sînt atributive față de pronumele nehotărît *atîtea* și amîndouă sînt introduse prin pronumele relativ **care** însoțit de prepoziția compusă **fără de.** Se creează aici o situație de

omonimie sintactică. **Fără de care**, elementul introductiv, este, în prima propoziție atributivă, complement circumstanțial instrumental negativ, deoarece are sensul de *fără ajutorul lor*. În cea de-a doua atributivă, **fără de care** are funcția de complement circumstanțial sociativ negativ.

O situație destul de asemănătoare întîlnim și în:

„*Sub această înfățișare trăiește, cred, mitul marelui scriitor*, **fără de care** literatura nu poate să funcționeze." EUGEN SIMION

Fără de care este aici complement circumstanțial instrumental negativ, dar nu în atributiva pe care o introduce (**fără de care** *nu poate*), ci în completiva directă a acesteia, *să funcționeze*.

„*Veneau toți să-i strîngă mîna că e singurul din tot orașul* împotriva **căruia** nu au nimic rău de spus." I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Împotriva **căruia** *nu au nimic rău de spus* este propoziție atributivă pe lîngă adjectivul substantivizat *singurul*, introdusă prin pronumele relativ în genitiv **căruia**, precedat de prepoziția *împotriva* (*împotriva* **căruia**), cu rol de complement indirect al supinului *de spus*.

„*Potcoavă cunoștea că acei sărmani, pe jumătate goi, nu pregetau să mintă și să prade ba, chiar, la nevoie, să întrebuințeze buzdugan și cuțit* împotriva cui se nimerea, *numai să aibă cîștig*." MIHAIL SADOVEANU

De astă dată, pronumele relativ *cine* în genitiv, **cui**, precedat de prepoziția *împotriva* (*împotriva* **cui**), introduce propoziția subordonată completivă indirectă *împotriva* **cui** *se nimerea*, în care, creînd o excepție de la regula privitoare la cazul subiectului, exprimă subiectul în genitiv cu prepoziție față de *se nimerea*.

În general, pronumele relative, care introduc subordonate, creează excepție de la regula privind cazul subiectului, stînd în genitiv, dativ sau acuzativ cu prepoziție, în funcție de propoziția subordonată introdusă:

„*Din tot ceea ce el a întîlnit vreodată, nimic nu poate sta alături* de **ceea ce** se arată acum..." GEO BOGZA

De **ceea ce** *se arată acum* este subordonată completivă indirectă față de adverbul *alături*, introdusă prin pronumele relativ compus **ceea ce**, precedat de prepoziția *de*, împreună cu care exprimă subiectul propoziției, în cazul acuzativ cu prepoziție, față de verbul *se arată*.

La fel în:

„**În ceea ce** o privește pe tanti Laura, *aceasta plînsese deznădăjduită iar surorile Cora și Ralu, plînseseră pe ascuns*..." CEZAR PETRESCU

În **ceea ce** *o privește pe tanti Laura* este propoziție circumstanțială de relație, introdusă prin pronumele relativ compus **ceea ce,** însoțit de prepoziția *în (în* **ceea ce***)*, care, pe lîngă funcția de conjuncție subordonatoare a propoziției circumstanțiale de relație, îndeplinește și funcția de subiect, în cazul acuzativ cu prepoziție, față de predicatul *privește.*

Analiza sintactică a pronumelor relative, care îndeplinesc și funcția de conjuncție subrdonatoare, pune unele probleme legate de un fenomen sintactic special, împletirea dintre subordonată și regentă. De pildă, în: *Camera în* **care** *a intrat e la etaj,* pronumele relativ **care,** precedat de prepoziția *în* se analizează obișnuit fiind complement circumstanțial de loc în propoziția pe care o introduce *(în* **care** *a intrat).*

Limba română permite și formulări sintactice cu împletire între subordonată și regentă: *Camera în* **care** *cred că a intrat e la etaj.* De astă dată, pronumele relativ **care** cu prepoziția *în* introduce propoziția atributivă *în* **care** *cred,* dar are funcție de complement circumstanțial de loc în completiva directă *că a intrat.*

„*Liniștea de afară* **care** altădată îi plăcea *atît de mult s-o savureze, acum o supără.*" I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Care *altădată îi plăcea* este propoziție atributivă a substantivului *liniștea,* în care elementul subordonator, pronumele relativ **care** (spre deosebire de multe cazuri discutate anterior), nu are funcție sintactică în atributivă, ci în subordonata subiectivă a acesteia *(s-o savureze),* fiind complement direct față de verbul *s-o savureze,* reluat, de altfel, prin pronumele personal formă neaccentuată **-o.**

„*Elevul, zăpăcit de atîtea nume, pe care le auzea întîia oară, ieșea de la curs descurajat și îngrozit de mulțimea de cărți* **pe care** *credea că* trebuie *să le citească.*" SEXTIL PUȘCARIU

De astă dată, împletirea dintre subordonată și regentă este chiar mai complicată deoarece se realizează între subordonata subiectivă *să le citească* și atributiva *pe care trebuie,* la rîndul ei, subordonată principalei. Astfel, **pe care,** din propoziția **pe care** *trebuie,* nu intră în legături sintactice cu membrii propoziției pe care o introduce și se subordonează, la distanță, propoziției subiective *să le citească,* în care are funcția de complement direct.

„*Nu știu cum se întîmplă dar presimții că avea să se întîmple tocmai lucrul* **de care** mă temeam *să nu se întîmple...*" ZAHARIA STANCU

De care *mă temeam* este propoziţie atributivă faţă de substantivul *lucru*, introdusă prin pronumele relativ cu prepoziţie **de care**, cu funcţie de conjuncţie subordonatoare faţă de completiva indirectă *să nu se întîmple*, în care este subiect, în acuzativ cu prepoziţie, faţă de verbul *a se întîmpla*.

GRUPUL PRONOMINAL

Deoarece este un înlocuitor al numelui, pronumele are un comportament gramatical foarte asemănător cu acela al substantivului:

„Lumea te judecă după acest **ceva** *despre care eu zic că seamănă cu o zgură ce stă între oameni şi peste care nu se poate trece."* D. R. POPESCU

După acest **ceva**, grup pronominal, în care centrul este pronumele nehotărît **ceva**, însoţit de prepoziţia *după* şi avînd atributul adjectival *acest*, întocmai ca un substantiv şi propoziţia atributivă.

„Există pentru scriitor o datorie: **aceea** de a se simţi bine, *pentru a putea să lucreze."* FLORIN MUGUR

În **aceea** *de a se simţi bine*, avem un grup pronominal în care centrul, pronumele demonstrativ de depărtare *aceea*, are ca determinant atributul verbal *de a se simţi*.

„...dar îndată ce-mi întîlneşte privirea sînt buni şi îmi spun că **nimic** din cele ce cobea Todiriţă *nu poate fi adevărat..."* CEZAR PETRESCU

Grupul pronominal din **nimic** *din cele ce cobea*, în care centrul îl formează pronumele negativ **nimic** cu determinantul *din cele*, atribut pronominal prepoziţional care, la rîndul lui, formează un alt grup pronominal, în care centrul este format din pronumele demonstrativ de depărtare, **cele**, avînd ca determinant propoziţia atributivă *ce cobea Todiriţă*.

„Însă bătrîna, pe jumătate oarbă, ghici numaidecît că cel ce venea întîi era fiu-său, fiindcă **nimeni** din ai casei *nu trecea cu capul mai sus de fereastră."* DUILIU ZAMFIRESCU

Nimeni *din ai casei* este grup pronominal al cărui centru, pronumele negativ **nimeni**, are ca determinant un atribut substantival prepoziţional *din* **ai** *casei*. Iar, dacă acceptăm ideea existenţei unui pronume demonstrativ semiindependent *ai*, atunci există un al doilea grup pronominal în care centrul este **ai**, cu determinantul substantiv în genitiv, *casei*.

„Tot ce stă în umbra crucii, împărați și regi s-adună / Să dea piept cu uraganul ridicat de Semilună." MIHAI EMINESCU

Tot *ce stă în umbra crucii* este grup pronominal în care centrul este **tot,** pronume nehotărît care are ca determinant propoziția atributivă *ce stă în umbra crucii.*

PREPOZIȚIA ȘI DETERMINANȚII SĂI

Prepoziția este o unealtă gramaticală care exprimă relații de subordonare între cuvinte, realizînd diferite funcții sintactice. O considerăm însă drept centru al grupului prepozițional deoarece, ea este, în același timp, elementul regent al părții de vorbire pe care o însoțește, cerîndu-i acesteia să ia forma unui anumit caz.

„Credeam că, mulțumită că s-a ales numai **cu** *atîta, se va culege* **de pe** *jos, își va lua tălpășița și* **pînă la** *Săiele,* **cu** *toată ploaia, va merge fără să se uite* **în** *urmă. Aș ! cum capătă grai, o ia, zdrobită și amețită cum e,* **de la** *început."* ZAHARIA STANCU

Prepozițiile pot fi simple, de pildă: **a, cu, de, din, la, prin, sub** etc. și compuse, de pildă: **de cu, de la, de pe, de prin, fără de, pe la, pînă la, pînă pe la** etc.

Recurgînd la textul anterior reținem prepozițiile simple: **cu, în** și prepozițiile compuse: **de pe, pînă la, de la,**

În afară de prepoziții simple și compuse, există și o serie largă de locuțiuni prepoziționale, grupări cu rolul unei prepoziții, în text: **cu toată,** singura locuțiune prepozițională din limba română, care are o formă variabilă: **cu tot, cu toată, cu toți, cu toate,** acordîndu-se cu substantivul pe care îl însoțește. **Cu tot** *zgomotul, ne puteam înțelege.* Aici forma locuțiunii prepoziționale este **cu tot,** prin acord cu substantivul *zgomotul.*

Cele mai multe locuțiuni prepoziționale ale limbii române sînt grupuri formate din substantiv articulat însoțit de prepoziție: **de-a lungul, din cauza, în locul, în dreptul, în dosul, în fața, în spatele, din pricina** etc.

Alte locuțiuni prepoziționale sînt formate din substantiv nearticulat însoțit de prepoziție: **cu privire la, față de** și altele.

Mai rar, locuțiunea prepozițională este constituită din adverb însoțit de prepoziție: **afară de, alături de, înainte de, din jos de** etc.

Ca prepoziții funcționează și alte părți de vorbire:

1. adverbe cu forma: **înaintea, dinaintea, împrejurul, dedesubtul, conform** etc.;

2. verbe la participiu: **mulţumită, datorită, potrivit**;
3. substantive: **graţie.**

„Domnule, acum un ceas, **în** *această casă, dumneavoastră aţi poftit să iasă afară* **într-un** *chip neobişnuit* **pe** *prinţul Catar. Cum, desigur, vă închipuiţi, prinţul Catar se socoteşte insultat şi vă provoacă,* **prin** *noi,* **la** *duel. Vă propun ca încă* **în cursul** *zilei de astăzi,* **conform** *prevederilor codului onoarei,* **pe** *care,* **fără** *îndoială că le cunoaşteţi, să ne trimiteţi martorii dumneavoastră...*" ZAHARIA STANCU

Textul anterior cuprinde numeroase prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale, construite cu diverse cazuri, pe care le vom stabili în cele ce urmează: **în**, prepoziţie simplă, cere acuzativul, **într-un**, prepoziţie simplă, cere acuzativul, **pe**, prepoziţie simplă, cere acuzativul, **prin**, la fel, **la**, de asemenea, **în cursul**, locuţiune prepoziţională, cere cazul genitiv, **conform** prepoziţie simplă, cere cazul dativ, **fără**, prepoziţie simplă, cere acuzativul.

Prin urmare, prepoziţiile cer diferite cazuri:

1. cele mai multe prepoziţii simple, compuse şi locuţiuni prepoziţionale cer cazul acuzativ: **despre, de, de la, de pe, odată cu, începînd cu, pe** etc.;

2. cazul genitiv este cerut de prepoziţiile: **contra, asupra, deasupra, împotriva,** de adverbele articulate, devenite prepoziţii **înaintea, dinaintea, împrejurul** şi de locuţiunile prepoziţionale care au un ultim element articulat hotărît sau cu aparenţă de articulare: **în faţa, în cursul, la sfîrşitul, la începutul, în dreptul, din cauza, în afara, de deasupra** şi altele;

3. cazul dativ este cerut de prepoziţiile: **conform, potrivit, graţie, mulţumită, datorită.**

„Şi, cum i se întîmplă de obicei **faţă** de un detaliu *istoric,* **în faţa** căruia *rămînea ceasuri întregi să-l admire, opac la tot ce se întîmpla* **în jurul** său, *înconjurîndu-se cu fantasme uluitor de precise, se intui ţăran, trăind viaţa acestora* **de** o simplitate *perfectă, dorind o clipă arzător să fie,* **ca** ei, *să poată iubi şi urî* **ca** ei." CAMIL PETRESCU

Faţă de *un detaliu* — substantiv în acuzativ cerut de locuţiunea prepoziţională **faţă de.**

În faţa *căruia* — prenume relativ în genitiv, precedat de locuţiunea prepoziţională **în faţa.**

În jurul său — adjectiv pronominal posesiv în acuzativ, precedat de locuţiunea prepoziţională **în jurul.**

De *o simplitate* şi **ca** *ei* — două grupuri cu prepoziţie în cazul acuzativ, deoarece atît prepoziţia **de,** cît şi adverbul de comparaţie **ca,** cu valoare de prepoziţie, cer cazul acuzativ.

Rămîne de discutat încă situaţia reprezentată de **în jurul** *său,* unde am optat pentru statutul de adjectiv pronominal posesiv în cazul acuzativ al lui *său,* deşi locuţiunea prepoziţională **în jurul** cere cazul genitiv.

În principiu, gramatica tradiţională menţionează că prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale care cer cazul genitiv se mai pot construi cu:

1. pronume personale şi reflexive în dativ posesiv;
2. adjective pronominale posesive în acuzativ.

Prin urmare, prepoziţia **contra** poate fi însoţită de substantiv în genitiv: **contra** *mătuşii*; de pronume în genitiv: **contra** *ei*; de pronume personal în dativ posesiv: **contra-***i* şi de adjectiv posesiv în acuzativ: **contra** *sa.*

Se poate dovedi că *sa* nu este genitiv, ci acuzativ.

De pildă: N *prietena* **sa** G *prietenei* **sale**

Dacă prepoziţia **contra** ar cere şi adjectivului posesiv cazul genitiv, ar trebui să fie combinată cu **sale**: *contra sale,* ceea ce nu este posibil. De aceea, optăm în privinţa adjectivului posesiv, pentru acuzativ:

„Aseară luna era **deasupra** ta / *Acum e* **deasupra** vieţii *mele / Te-ai mai scufundat puţin."* MARIN SORESCU

În textul anterior, prepoziţia **deasupra** apare în două situaţii: **deasupra** *vieţii mele,* cînd este construită cu substantivul în genitiv, *vieţii* şi **deasupra** *ta,* cînd este construită cu adjectivul pronominal posesiv în acuzativ, *ta.*

„O suferinţă a bunicii mele era că, **datorită** creşterii *averii lui Hîdzilă, acesta le spunea „servus" — salut de intimitate — unora dintre unchii mei."* ALEXANDRU IVASIUC

La prepoziţiile discutate pînă acum, se adaugă prepoziţia **datorită,** construită cu substantivul în dativ, *creşterii.*

„Lucrează fără pricină externă, putînd la rîndu-i să înrîurească asupra altor ştiinţe." GEORGE CĂLINESCU

Există, în textul anterior, două prepoziţii care cer cazul genitiv, fiecare construită altfel: **la rîndu-,** locuţiune prepoziţională însoţind pronumele personal în dativ posesiv *-i* şi **asupra,** însoţind substantivul în genitiv *(altor)* **ştiinţe.**

În grupul prepozițional intră părți de vorbire cerute de prepoziție:

„*Erau semne că alesese viața. Voit sau nu, oricum* cu *o* clipă **înainte de** a ajunge **la marginea** abisului, *abisul limpede al unei singure clipe...*" ION BRAD

Apar aici cîteva grupuri prepoziționale: **cu** *o clipă*, alcătuit din prepoziția **cu**, construită cu substantivul în acuzativ *clipă*; **înainte de** *a ajunge*, avînd ca centru al grupului prepozițional locuțiunea prepozițională **înainte de**, care cere acuzativul, dar în locul substantivului în acuzativ avem aici verbul la infinitiv prezent *a ajunge* și **la marginea** *abisului*, grup prepozițional, al cărui centru este locuțiunea prepozițională **la marginea**, care are ca determinant substantivul în genitiv *abisului*.

„*Tu te lauzi că-nainte-ți răsturnat-ai val-vîrtej / Oștile leite-n zale* **de**-mpărați *și* **de** viteji?" MIHAI EMINESCU

În acest text există două grupuri prepoziționale: **de**-*mpărați și* **de** *viteji*, avînd prepoziția **de** (care se repetă) drept centru al grupului, iar ca determinante substantivele în acuzativ, *împărați* și apoi *viteji* și *-nainte*-**ți**, cu dativ posesiv.

„*Pisicuța, de altă parte, nedumerită* **asupra** gălăgiei *ce se făcea* **îndărătul** său, *ridica capul în răstimpuri ca și cînd ar fi vrut să pună nucile la ascultare.*" CALISTRAT HOGAȘ

Avem aici: **asupra** *gălăgiei*, grup prepozițional, avînd ca centru prepozițional **asupra** și ca determinant substantivul în genitiv *gălăgiei*; **îndărătul** *său*, grup prepozițional în care centrul este prepoziția provenită din adverb, **îndărătul**, avînd ca determinant adjectivul posesiv în acuzativ, *său*.

„*În prietenia lor,* **datorită** forței *pictorului... avea ceva din legătura* **dintre** un bărbat și o femeie..." ALEXANDRU IVASIUC

Reținem: **datorită** *forței*, grup prepozițional, avînd ca centru prepoziția **datorită**, iar ca determinant substantivul în dativ, *forței*; **dintre** *un bărbat și o femeie*, grup prepozițional ce are ca centru prepoziția **dintre**, iar ca determinant *un bărbat și o femeie*, substantive în acuzativ, acționînd ca o unitate reprezentînd pluralul, deoarece prepoziția **dintre** se construiește cu substantivul la plural.

„*Își alese grupulețul convenabil și, edificat asupra celor văzute, vag amuzat, cum îi stă bine unui inițiat obișnuit să reflecteze* **asupra** a ceea ce vede, *se apropie afabil-ironic și amical-distant.*" DUMITRU POPESCU

În textul anterior, se constituie două grupuri prepoziționale avînd ca centru prepoziția **asupra**: **asupra** *celor văzute*,

în care centrul, prepoziția **asupra,** are ca determinant adjectivul substantivizat în genitiv *celor văzute* și **asupra** *a ceea ce vede,* grup prepozițional în care prepoziția **asupra** are ca determinant o propoziție *a ceea ce vede,* echivalentă a unui substantiv sau pronume în genitiv.

„**În ciuda** a ceea ce spune despre sine *„mă joc." Eugen Ionescu pornește în această bătălie avînd în minte cîteva principii teoretice."* EUGEN SIMION

Avem grupul prepozițional **în ciuda** *a ceea ce spune despre sine,* constituit în jurul locuțiunii prepoziționale **în ciuda,** avînd ca determinant propoziția *a ceea ce spune despre sine.*

ASPECTE ALE COORDONĂRII

Coordonarea este relația sintactică ce se stabilește între unități de același rang:

„Mă uitam cînd **într-o parte,** *cînd* **în alta,** *și nu vedeam tot ce se petrecea în curtea casei."* ZAHARIA STANCU

În textul anterior se coordonează disjunctiv două complemente circumstanțiale de loc: **într-o** ***parte,*** **în alta.**

„Atmosfera de aici nu-i nici **pentru nasuri** *subțiri, nici* **pentru ghete** *de lac."* SEXTIL PUȘCARIU

Se coordonează copulativ două complemente indirecte **pentru nasuri, pentru ghete.**

„Afurisitele gînduri ieșeau pe furiș ca omizile neavînd **podișul** *interior sau* **ce era curățat energic."** DUMITRU POPESCU

În textul anterior se coordonează disjunctiv complementul direct **podișul** și propoziția completivă directă **ce era curățat energic.**

Prin urmare, elementele coordonării fiind de același rang, se pot coordona:

1. două părți de propoziție de același fel;
2. două propoziții de același fel;
3. o propoziție și o parte de propoziție de același fel.

„A doua zi, în revărsatul zorilor, **după o scurtă sfătuire** *cu Pisicuța, în care îi dădui toate învățăturile trebuitoare de cum avea să calce și să se cumpănească printre stînci și* **după ce** *mai ales* **mă încredințai** *că m-a înțeles și că va fi următoare sfaturilor mele, îi aruncai pe spete, șaua."* CALISTRAT HOGAȘ

În textul anterior sînt coordonate copulativ un complement circumstanțial de timp **după o sfătuire** și propoziția circumstanțială de timp **după ce mă încredințai.**

Fenomenul de coordonare între o parte de propoziție și o propoziție este mai rar:

„Cei care erau adunați în curte nu înțelegeau ce era cu aceste facultăți, dar știau că omul cu statura ca un plop, **cu glasul** *acela al lui* **mare** *și* **care era cumse-**

cade *tocmai pentru că era așa de puternic, Dumitru lui Nae deci, avea și el ură pe cineva și anume pe Bălosu și pe fi-su Victor.*" MARIN PREDA

În textul anterior, se coordonează copulativ atributul **cu glasul mare** și propoziția atributivă **și care era cumsecade.**

FELURILE COORDONĂRII

Coordonarea prin conjuncții este de mai multe feluri:

a) coordonarea copulativă, în care termenii se adaugă. În **veneau** *și* **plecau repede** se coordonează copulativ două propoziții: **veneau, plecau repede.**

Coordonarea copulativă se exprimă prin conjuncția **și**, negativ, prin conjuncțiile corelative **nici... nici.**

Coordonarea copulativă prin **și** are o formă cu plus de expresivitate realizată prin corelație: **nu numai..., ci (dar) și,** care, între propoziții ia forma **nu numai că..., dar (ci) și**:

„*Acest tînăr* **nu numai că** *știa atîtea limbi,* **dar** *cunoștea de aproape și țările lor : vorbea despre toate regiunile Europei cu mai mare siguranță decît aș îndrăzni eu să vorbesc despre regiunile pe unde au copilărit și, după cum se vedea bine, impresiile ce le comunica erau de tot proaspete...*" ION LUCA CARAGIALE

Se coordonează aici copulativ, prin conjuncțiile copulative **nu numai că..., dar,** propozițiile *acest tînăr știa atîtea limbi* și *cunoștea de aproape țările lor.*

Și, puțin cu o altă formă, în:

„*N-am înțeles de ce ținea să vină și el la Athénée Palace, dar mi-am zis că mă crede atît de timid încît vrea* **nu numai** *să-mi facă cunoștință cu ea,* **dar** *să-mi ușureze* **și** *primele ore de conversație, ca unul ce o cunoștea de dinainte.*" MARIN PREDA

În textul anterior, coordonarea copulativă ia forma **nu numai ..., dar... și,** coordonînd două propoziții completive directe.

b) Coordonarea disjunctivă presupune legarea unor termeni din care unul se exclude.

Coordonarea disjunctivă se exprimă prin conjuncțiile **sau, ori, fie,** singure sau perechi **sau...sau, ori... ori**:

„*Și cu toții ar renunța* **fie** *sinucigîndu-se,* **fie**, *dacă n-ar fi posibil, renunțînd la pact, spunînd filozofic: „cu toții murim doar...*" ANTON HOLBAN

Se coordonează disjunctiv prin conjuncțiile corelative **fie..., fie,** două complemente instrumentale: *sinucigîndu-se* și *renunțînd.*

Coordonarea disjunctivă se mai poate realiza prin cîteva adverbe corelative: **acum... acum, cînd... cînd, ba... ba, aci... aci.**

„Pe cînd lăutarii mai continuau să cînte, toată lumea se îngrămădi în jurul celui ce sosea, cu întrebări, cu strigăte, iar Petre, schimbînd cîte o vorbă **cînd cu unul, cînd cu altul,** *ajunse în bătătură, între bărbați. . .“* LIVIU REBREANU

Se coordonează disjunctiv două complemente indirecte: **cînd cu unul, cînd cu altul.**

Și între propoziții:

„În Bîrlogu, prefectul fu agreabil surprins văzînd că în mai fiecare poartă atîrna cîte o bucată de pînză albă, ca și cînd sătenii, pe care Baloleanu **cînd** îi lăuda, **cînd** nu, *ar fi vrut să fie lăsați în pace.“* LIVIU REBREANU

Sînt coordonate disjunctiv două propoziții atributive: *pe care Baloleanu* **cînd** *îi lăuda* și **cînd** *nu.*

„Cît prindeai cu ochii spre răsărit, pîrîul Nichitului curgea **acum** printre fînețe *înflorite,* **acum** prin lunci *tinere,* **iar** *razele soarelui ce cădeau pieziș ne făceau. . .“* CALISTRAT HOGAȘ

Mai întîi, în textul anterior, se coordonează disjunctiv prin adverbele corelative **acum. . . acum,** două complemente circumstanțiale de loc: *printre fînețe, prin lunci.*

Conjuncția **iar** realizează în text coordonarea între două propoziții principale. Coordonarea realizată prin conjuncția **iar** ezită între coordonare copulativă și adversativă, în funcție de sensul contextual. În textul anterior valoarea conjuncției **iar** este copulativă.

c) C o o r d o n a r e a   a d v e r s a t i v ă este coordonarea care exprimă opoziția dintre termenii coordonați și se realizează prin conjuncții specializate: **dar, iar, ci.** Gramaticile tradiționale adaugă conjuncția **însă,** care nu justifică perfect statutul conjuncțional deoarece conjuncțiile adversative stau între termenii coordonați, în timp ce **însă** nu are un loc stabil; ca dovadă, putem spune: **Însă** *eu mă duc,* dar și *Eu* **însă** *mă duc* și *Chiar eu mă duc* **însă,** prin urmare suportă orice poziție, comportîndu-se mai mult ca adverb. Este, desigur, un punct de vedere.

Dacă avem în vedere că **însă** se prezintă în acest mod din punctul de vedere al distribuției, nerespectînd locul de apariție a conjuncțiilor coordonatoare adversative, adică situarea între cei doi termeni care se coordonează, iar, ca sens, înseamnă „în schimb“, înclinăm să credem că această conjuncție a suferit conversiunea gramaticală, devenind un adverb asintactic, de tip opozițional, așa cum reiese și din:

„Cînd mă gîndesc **însă** *că în curînd și pe aici vor veni ca să facă loc unui bulevard larg și nesfîrșit ca bulevardul Raspail, de ale cărui fragmente te împiedicai atît de des la începutul acestui veac, parcă te întristai puțin. . .“* SEXTIL PUȘCARIU

Este evident că în anunțul *cînd mă gîndesc* **însă, însă** nu realizează coordonarea adversativă.

„*Nici unul nu era în repaus, de voie, / Nici unul nu era încordat și gata / De atac* însă." NICHITA STĂNESCU

Nici de această dată, **însă** nu realizează coordonarea adversativă, avînd acum sensul adverbului **totuși**, preluînd oarecum un sens concesiv, dar nu adversativ.

În aceste condiții, coordonarea adversativă se realizează prin conjuncțiile **dar, ci** și, uneori, **iar**:

„...ea o să mai vină *așa cum vine și ziua de mîine și viitorul, chiar de nu vrei*, **dar** nu-mi mai pasă *de ea și nici de ziua de mîine*..." D. R. POPESCU

Aici **dar** coordonează adversativ, în mod clar, propozițiile *ea o să mai vină* și *nu-mi mai pasă*.

„...căci ideea nu vine niciodată la fel *fără o rostire bine articulată, vreau să spun fără frumusețea și demnitatea unui limbaj personal.* **Dar** să nu pierdem din vedere semnificația celor două timpuri, *timpul vorbitor este timpul real și în el lucrurile sînt sau devin ceva*..." EUGEN SIMION

S-ar părea că, datorită îndepărtării de enunțul cu care se leagă, **dar** pierde parțial valoarea adversativă, însă rămîne totuși, conjuncție coordonatoare.

Desigur, aceasta este o problemă de stil și semantică.

Altfel, **dar** poate funcționa drept conjuncție coordonatoare adversativă:

„*Ai rîs ! /* Eu am tăgăduit *și am zis : / N-am rîs. Căci mi-a fost frică /* **Dar** el a zis: *ba da, ai rîs.*" NICHITA STĂNESCU

În acest text se coordonează adversativ, prin conjuncția coordonatoare adversativă **dar,** propozițiile *eu am tăgăduit* și *el a zis.*

d) C o o r d o n a r e a c o n c l u s i v ă se realizează prin cîteva adverbe și locuțiuni adverbiale: **deci, așadar, prin urmare, va să zică, care va să zică,** care îndeplinește rolul de conjuncții coordonatoare conclusive:

„Ne-am fi așteptat **așadar** *ca* **și de pe** *lira lui să țîșnească aprigul senzualism al chemării sfinxului ancestral, ne-am fi așteptat la o melodie rustică în locul căreia nu s-a desprins decît expresia unei dorințe spiritualizate în impalpabile nuanțe sufletești.*" EUGEN LOVINESCU

Propoziția *ne-am fi așteptat* **așadar** conține adverbul conclusiv **așadar** cu valoare de conjuncție coordonatoare, care o coordonează cu principala unei fraze anterioare.

„Firește **dar** că recentele răscoale *care au luat proporțiile unei hotărîte revoluțiuni, trebuiau să producă în Europa emoții și uimire*..." ION LUCA CARAGIALE

În propoziția *firește* **dar**, coordonarea conclusivă o realizează nu adverbul *așadar*, menționat în exemplul anterior, ci **dar**, care pare o prescurtare a lui *așadar*.

„**Va să zică** nici în tîrgul nostru nu mai poate merge! *Eu o știu, la zile mari, punîndu-și pălăria cu pene ca să facă vizite la cei cîțiva prieteni care mai rămăseseră...*" ANTON HOLBAN

De astă dată, coordonarea conclusivă se realizează prin locuțiunea conjunctivală **va să zică**: **va să zică** *nici în tîrgul nostru nu mai putea merge*.

Dar, oricare ar fi elementul de relație coordonator **deci, așadar, va să zică**, coordonarea conclusivă are un slab caracter coordonator, căci elementul conclusiv este un adverb care ar părea că are alt statut decît acela de conjuncție coordonatoare.

ASPECTE ALE SUBORDONĂRII

În frază, subordonarea reprezintă legarea a mai multe propoziții ce „gravitează" în jurul nucleului care este propoziția principală.

Propoziția principală din enunțul amplu este singura propoziție care are independență sintactică. Desigur nu toate propozițiile depind de propoziția principală, ci, adeseori, depind unele de altele. Propoziția care, fiind subordonată, permite subordonarea față de ea a unei alte propoziții, se numește propoziție regentă. Ca urmare, regente sînt principalele, dar și unele subordonate.

ELEMENTELE FORMALE ALE SUBORDONĂRII

Din punct de vedere formal, subordonarea se realizează prin introducerea propozițiilor subordonate cu ajutorul elementelor de relație subordonatoare. Elementele de relație subordonatoare sînt:

1. conjuncțiile subordonatoare: **că, dacă, să,** conjuncții plurivalorice, deoarece introduc mai multe categorii de subordonate; **căci, deși, fiindcă, încît, întrucît,** conjuncții monovalorice, deoarece introduc numai o categorie de subrdonate: **căci, fiindcă, întrucît** introduc numai propoziții circumstanțiale de cauză, **deși** introduce numai subordonate concesive, iar **încît** introduce numai propoziții subordonate consecutive;

2. locuțiunile conjuncționale subordonatoare: **cu toate că, măcar că, chiar dacă, în timp ce, de vreme ce** și altele;

3. pronumele relative: **care, cine, ce, cît, cîtă, cîți, cîte, ceea ce**;

4. pronumele nehotărîte: **oricare, oricine, orice, oricîți, oricîte**;

5. adverbele relative: **unde, cum, cînd, cît, încotro**;

6. adverbele nehotărîte: **oriunde, oricum, oricînd, oricît, oriîncotro.**

NIVELELE SUBORDONĂRII

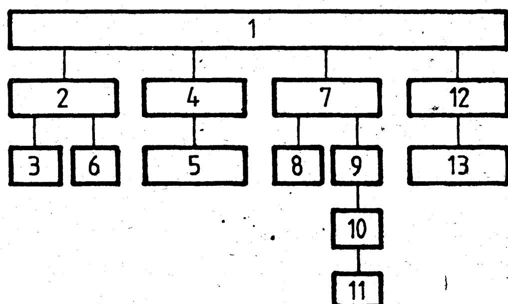
Pentru a putea observa structura de subordonare a unei fraze, vom proceda la delimitarea propozițiilor și apoi la aranjarea lor într-o schemă din care să reiasă poziția propoziției subordonate în structura frazei.

Să urmărim fraza:

„Din această anchetă rezultă deocamdată că simpaticul amic, după ce a renunțat acum opt ani a mai susține licența în drept, s-a hotărît în sfîrșit să îmbrățișeze cariera de cultivator de pămînt și s-a dus să exploateze o moșie de munte în tovărășie cu un unchi al lui; în tot timpul de opt ani n-a mai venit la București decît de două-trei ori, cînd, deși a stat aici cîte o săptămînă, nu a avut plăcerea să întîlnească pe vechii lui prieteni, fiindcă s-a încurcat cu alții și că acum e foarte mulțumit că i-a putut revedea în sfîrșit." ION LUCA CARAGIALE

1. *Din această anchetă rezultă deocamdată* — propoziție principală.
2. *că simpaticul amic s-a hotărît în sfîrșit* — subiectivă.
3. *după ce a renunțat acum opt ani a mai susține licența în drept* — circumstanțială de timp.
4. *și s-a dus* — subiectivă coordonată copulativ cu 2.
5. *să cultive o moșie de munte în tovărășie cu un unchi al lui* — circumstanțială de scop.
6. *să îmbrățișeze cariera de cultivator de pămînt* — completivă indirectă.
7. *în tot timpul de opt ani n-a mai venit la București decît de două-trei ori* — subiectivă.
8. *cînd nu a avut plăcerea* — circumstanțială de timp.
9. *deși a stat aici cîte o săptămînă* — circumstanțială concesivă.
10. *să întîlnească pe vechii lui prieteni* — atributivă.
11. *fiindcă s-a încurcat cu alții* — circumstanțială cauzală.
12. *(și) că acum e foarte mulțumit* — subiectivă.
13. *că i-a putut revedea în sfîrșit* — completivă indirectă.

Schema

Se observă că cele treisprezece propoziţii sînt dispuse pe cinci nivele ale subordonării care colectează toate propoziţiile subordonate.

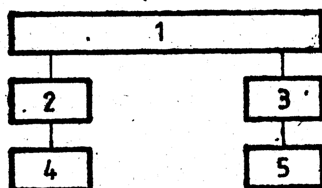
Să analizăm o altă frază:

„Şi dacă ramuri bat în geam / Şi se cutremur plopii / E ca în minte să te am / Şi-ncet să te-apropii." MIHAI EMINESCU

Propoziţiile:

1. *(Şi)* e — principală.
2. *Dacă ramuri bat în geam* — subordonată subiectivă.
3. *Şi se cutremur plopii* — subordonată subiectivă.
4. *Ca în minte să te am* — circumstanţială de scop.
5. *(Şi)-ncet să te-apropii* — circumstanţială de scop.

Schema

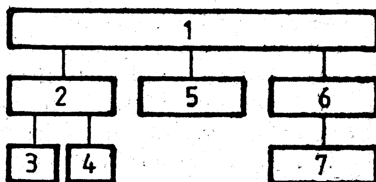
De astă dată, cinci propoziţii dispuse pe trei nivele.

Şi acum, o frază dintr-un scriitor contemporan:

„Gîndindu-se ce lucru tulburător ar fi să plece din sat şi să înveţe mai departe, nehotărîrea tatălui său căpătă pentru el proporţii pe care cu greu le-ar fi putut măsura, în timp ce taică-său continua să-şi vadă de treburi." MARIN PREDA

1. *Gîndindu-se, nehotărîrea tatălui său căpătă pentru el proporţii* — principală.
2. *Ce lucru tulburător ar fi* — completivă indirectă.
3. *să plece din sat* — subiectivă.
4. *şi să înveţe mai departe* — subiectivă.
5. *pe care cu greu le-ar fi putut măsura* — atributivă.
6. *în timp ce taică-său continua* — circumstanţială opoziţională.
7. *să-şi vadă de treburi* — completivă directă.

Schema

Un total de şapte propoziţii, dispuse în trei nivele.

Deoarece subordnarea este marcată formal prin elemente de relaţie subordonatoare, există unele situaţii ale subordonării în care elementele de relaţie au o importanţă deosebită:

„Ceea ce s-a petrecut atunci în sufletul lui a fost mai iute decît fulgerul fiindcă, cu nişte ochi de două ori mai mari decît cei pe care îi avea de obicei, se uita la noi măsurîndu-ne cu privirea-i zăpăcită şi neputîndu-se dumiri cînd *şi* de unde *am apărut, ca şi cum ar fi vrut să scape de o vedenie înfricoşătoare.*" CALISTRAT HOGAŞ

Există, în textul anterior, fragmentul *neputîndu-se dumiri cînd şi de unde am apărut*, unde, faţă de verbul la gerunziu, *neputîndu-se*, apar două elemente de relaţie subordonatoare **cînd** *şi* **de unde,** coordonate între ele. Coordonarea lui *cînd*, complement circumstanţial de timp cu *de unde*, complement circumstanţial de loc nu este posibilă, deoarece nu sînt unităţi de acelaşi rang, ceea ce înseamnă că *şi* coordonează două propoziţii.

În fragmentul **cînd** *şi* **de unde** *am apărut* trebuie să vedem două propoziţii subordonate:

1. **cînd** (am apărut) şi
2. **de unde** *am apărut*, deoarece apariţia elementului de relaţie, subordonator presupune apariţia subordonatei. Prin urmare două propoziţii subordonate, una introdusă prin adverbul relativ **cînd** şi a doua, introdusă prin adverbul relativ **de unde,** însoţit de prepoziţie, amîndouă completive indirecte ale gerunziului *neputîndu-se*.

Deci, apariţia unui element de relaţie subordonator marchează o nouă propoziţie subordonată:

„...trebuie să trimiteţi martorii pentru ca împreună cu ei să stabilim, **în ce loc** *şi* **cu ce arme** *trebuie să aibă loc duelul dintre dumneavoastră şi clientul nostru, prinţul Catar.*" ZAHARIA STANCU

Sînt legate prin conjuncţia coordonatoare copulativă **şi** grupurile **în ce loc, cu ce arme,** ambele conţinînd un element de relaţie subordonator adjectival pronominal relativ, *ce.*

Coordonarea copulativă între cele două grupuri nu este posibilă deoarece **în ce loc** este complement circumstanţial de loc iar **cu ce arme** este complement circumstanţial instrumental, dar marca formală a subordonării fiind reprezentată de elementul de relaţie subordonator, adjectivul pronominal relativ **ce** în ambele grupări, vom considera că avem două propoziţii subordonate: 1. **în ce loc** *trebuie*, 2. **cu ce arme,** ambele completive directe faţă de verbul *să stabilim*, coordonate copulativ prin conjuncţia **şi.**

„Nu se știe **cînd** *și* **în ce fel** se stabilise în familie *că decît să iasă toți în lume rău îmbrăcați și să se facă de rîs că nu sînt îmbrăcați, mai bine să iasă unul bine îmbrăcat și ceilalți să stea și să nu se ducă nicăieri.“* MARIN PREDA

În propozițiile **cînd** *și* **în ce fel** *se stabilise în familie* există aici o coordonare copulativă în aparență între **cînd** *și* **în ce fel.**

Spunem în aparență deoarece **cînd,** complement circumstațial de timp, nu poate fi coordonat cu **în ce fel,** complement circumstanțial de mod. În consecință vom recunoaște două propoziții subiective: 1. **cînd** *se stabilise* și 2. **în ce fel** *se stabilise,* ambele subordonate verbului impersonal *se stabilise,* prima avînd ca element de relație subordonator adverbul **cînd,** iar cea de-a doua avînd elementul de relație subordonator **ce,** adjectiv pronominal relativ.

„Să stabilim clar, se presupune, **cui** *și* **pentru ce** slujește literatura *și apoi vom vedea ce este ea.“* ALEXANDRU IVASIUC

În **cui** *și* **pentru ce** *slujește* vom proceda ca și în cazurile precedente, considerînd că nu poate fi coordonat complementul indirect **cui** cu **pentru ce,** complement circumstanțial de scop și, în consecință, există două completive directe: 1. **cui** *slujește literatura* și 2. **pentru ce** *slujește literatura.*

„Nu există motiv din viața umană **pe care să** nu-l fi prezentat *și* exprimat.“ EUGEN SIMION

Fragmentul **pe care** *să nu-l fi prezentat și exprimat* cuprinde, în fapt, două propoziții subordonate atributive: 1. *pe care să nu-l fi prezentat,* și 2. *(pe care să nu-l fi) exprimat.*

Considerăm acesta avînd în vedere că nerepetarea verbului auxiliar al unei forme verbale compuse este o problemă de stil.

„Nu le pasă *și* nu intra în calculele lor că **un om care nu are ce declara seamănă tot atît de mult cu unul** *care are.“* MARIN PREDA

Există aici un aspect foarte interesant al subordonării: datorită existenței a două propoziții regente coordonate între ele 1. *nu le păsa* și 2. *nu intra în calculele lor,* fiecare avînd predicat cu structură diferită, subordonata *că un om* **(care nu are ce declara)** *seamănă tot așa de mult cu unul* este completivă indirectă față de prima regentă *nu le păsa,* dar subiectivă față de cea de-a doua regentă *nu intra în calculele lor.*

UNELE TENDINȚE ÎN STRUCTURA GRAMATICALĂ A LIMBII ROMÂNE LITERARE

În procesul de înnoire a limbii, de modernizare a acesteia, în limba textelor literare românești se constată unele tendințe, mai ales de natură sintactică, care au ca efect împrospătarea procedeelor de exprimare literară și de adecvare stilistică.

Se poate constata că tendințele actuale de modernizare a limbii converg toate spre un caracter sintetic. Astfel, se observă preferința scriitorilor pentru construcțiile gerunziale, pe care, în cursul lucrării, le-am numit centre de organizare de gradul al doilea, construcții în care verbele la gerunziu selectează diverși determinanți, exprimînd succint ceea ce s-ar fi exprimat prin construcții ample:

„S-ar părea că **dîndu-și** *fiecare seama de esența mișcării, încearcă să se influențeze reciproc, undele* **vorbind** *pietrelor de frumusețea mișcării și* **căutînd** *să le tragă la fund, pe cînd pietrele,* **lăsîndu-***se greu la fund se străduie să le convingă de vastitatea pe care o capătă lumea cînd nu e străbătută, ci contemplată."* GEO BOGZA

Probabil că din această cauză, a caracterului sintetic, procedeul a trecut din proză, în poezie:

„Stelele, **rostogolindu-se** */ înclină pămîntul într-o parte."* NICHITA STĂNESCU

Aici gerunziul *rostogolindu-se,* însoțit de subiectul *stelele* exprimă sintetic o idee care, altfel, ar fi luat forma unei propoziții.

Tendința spre sintetic se realizează uneori prin elipsa predicatului, în forma unor subordonate, cu precădere condiționale:

„Din lectura gazetelor, **dacă nu** *din practica profesiunii de ziarist, îi rămăsese lui Filimon o anumită exuberanță polemică."* TUDOR VIANU

Construcția eliptică a condiționalei *dacă nu,* nu apare numai în texte de critică literară, ci și în texte beletristice:

„Din două întîmplări neplăcute, confruntate între ele... poate ieși, **dacă nu** *o lumină, măcar o mîngîiere."* CONSTANTIN ȚOIU

Credem că în tendința spre exprimare sintetică se poate încadra preferința scriitorilor pentru anumite nominalizări, grupuri în care nu apare verbul, ci un nominal, substantiv cu determinanți, la origine, verbali:

„*Hegel vorbea despre profundul simbol* **al uciderii** *sfinxului* de către Oedip..." ALEXANDRU IVASIUC

Aici ca determinant al substantivului *ucidere* apare grupul **de către Oedip,** determinant al substantivului *ucidere,* atribut cu formă de complement de agent.

În grupul nominal apar uneori și diverse forme de determinanți verbali, lămurind numele:

„*E tolerantă pentru că e vagă,* construcție *pe nimic altceva* **decît pe subiectivitate** *bolnavă*..." ALEXANDRU IVASIUC

Determinantul substantivului *construcție* este **decît pe subiectivitate,** avînd forma unui complement circumstanțial de excepție. Desigur, nominalizările de felul celor discutate anterior sînt favorizate de natura substantivului, de proveniență verbală: *ucidere, construcție.*

O veche tendință, specifică limbii române, dublarea complementelor directe și indirecte prin pronume, forme neaccentuate, se continuă, constatîndu-se însă extinderea procedeului la subiect și subiectivă:

„**Dacă a dispărut și Anita,** asta *nu înseamnă decît că trebuie să existe un criminal*..." D.R. POPESCU

Aici subiectiva **dacă a dispărut și Anita** este reluată prin pronumele demonstrativ *aceasta,* în forma populară **asta.**

Rezultă din aceste construcții tendința limbii române actuale spre concretețe, care duce la claritatea exprimării.

Credem că în această tendință se încadrează și relativ frecventa înlocuire a părților de propoziție cu propoziții introduse prin pronumele relativ compus **ceea ce,** însoțit de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale:

„*Ideea nu vine niciodată singură, vine însoțită* **de** ceea ce a pus ea în subiectul *care o gîndește*..." EUGEN SIMION.

Se observă: **de** *ceea ce a pus în ea subiectul* este o construcție mai amplă alcătuită din prepoziția **de** și propoziția *ceea ce*

a pus în ea subiectul pentru exprimarea agentului. Firește, construcția apare și în alte situații:

„*Scriitorii moderni încep să se definească mai mult* **prin** ceea ce resping **decît prin** ceea ce afirmă..." EUGEN SIMION

Și de astă dată, relația de opoziție este exprimată prin același procedeu: prepoziție plus propoziție; **prin** *ceea ce resping* în opoziție cu **decît prin** *ceea ce afirmă.*

Rezultă din cele menționate mai sus că, odată cu trecerea timpului, limba română își primenește hainele, ia o nouă înfățișare, realizîndu-se, în esență, simultan claritatea, modernizarea și adecvarea stilistică.

IZVOARE

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Avram, Mioara — *Gramatica pentru toţi*, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1986

Coteanu, Ion — *Gramatica de bază a limbii romane*, Editura Albatros, Bucureşti, 1982

* * * — *Gramatica limbii romane*, vol. I—II, Editura Academiei R.S.R, ediţia a III-a, Bucureşti, 1963

Pană Dindelegan, Gabriela — *Sintaxa grupului verbal în limba romană*, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1974

Graur, Alexandru — *Tendinţele actuale ale limbii române*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1968

Guţu-Romalo, Valeria — *Morfologia structurală a limbii romane*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1967

Iordan, Iorgu, Guţu-Romalo, Valeria — *Structura morfologică a limbii române*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1967

Iordan, Iorgu, Robu, Vladimir — *Limba română contemporană*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1978

Vasiliu, Emanuel — *Sintaxa transformaţională a limbii române*, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1969

BIBLIOGRAFIE PENTRU TEXTELE ILUSTRATIVE

Agîrbiceanu, Ion — *Arhanghelii*, Editura Minerva, Bucureşti, 1972

Alecsandri, Vasile — *Poezii*, vol. I şi II, ESPLA, Bucureşti, 1972

Arghezi, Tudor — *Versuri*, ESPLA, Bucureşti, 1960

Blaga, Lucian, *Hronicul şi cîntecul vîrstelor*, Editura Tineretului, Bucureşti, 1965

Blaga, Lucian — *Poezii*, EPL, Bucureşti, 1966

Brătescu-Voineşti, I. Al. — *Nuvele şi schiţe*, Editura Tineretului, Bucureşti, 1959

Brad, Ion — *Leagănul mării*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1983

Brad, Ion — *Întîlnire periculoasă*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1985

Bogza, Geo — *Cartea Oltului*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1986

Bogza, Geo — *Paznic de far*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1976

Caragiale, Ion Luca — *Momente şi schiţe*, ESPLA, Bucureşti, 1959

Călinescu, George — *Bietul Ioanide*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1971

Creangă, Ion — *Amintiri din copilărie. Poveşti şi povestiri*, Editura Tineretului, Bucureşti, 1964

Delavrancea, Barbu Ştefănescu — *Opere*, vol. I, ESPLA, Bucureşti, 1954

Eminescu, Mihai — *Poezii*, EPL, Bucureşti, 1963

Hogaş, Calistrat — *Pe drumuri de munte*, BPT, Bucureşti, 1958
Holban, Anton — *Nuvele*, Editura Eminescu, Bucureşti 1976
Ivasiuc, Alexandru — *Pro-Domo*, Editura Eminescu, Bucureşti 1974
Lovinescu, Eugen — *Scrieri*, Editura Minerva, Bucureşti, 1970
Mugur, Florin — *Convorbiri cu Marin Preda*, Editura Albatros, Bucureşti, 1973
Odobescu, Alexandru — *Opere*, ESPLA, Bucureşti, 1955
Popescu, Dumitru — *Vitralii incolore*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1985
Popovici, Titus — *Setea*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1969
Petrescu, Camil — *Ultima noapte de draogste, întîia noapte de război*, ESPLA Bucureşti, 1955
Petrescu Cezar — *Calea Victoriei*, Editura Cartea Românească, Bucureşti 1985
Petrescu, Cezar — *Întunecare*, vol. I, Editura Eminescu, Bucureşti, 1971
Petrescu, Cezar — *Drumul cu plopi*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1961
Popescu, D.R. — *Împăratul norilor*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1968
Preda, Marin — *Cel mai iubit dintre pămînteni*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1979
Puşcariu, Sextil — *Călare pe două veacuri*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1968
Rebreanu, Liviu — *Ion*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1970
Rosetti, Al. — *Istoria limbii române*, IV, V, VI, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1966
Sadoveanu, Mihail — *Opere*, vol. X, ESPLA, Bucureşti, 1957
Sadoveanu, Mihail — *Opere*, vol. XIII şi XIV, ESPLA, Bucureşti, 1958
Simion, Eugen — *Sfidarea retoricii — Jurnal german*. Editura Cartea Românească, Bucureşti 1985
Sorescu, Marin — *Optzeci de poezii*, Ediţie bilingvă, Editura Eminescu, Bucureşti, 1972
Stancu, Zaharia — *Vîntul şi ploaia*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1969
Stănescu, Nichita — *Starea poeziei*, Editura Minerva, Bucureşti, 1975
Ţoiu, Constantin — *Galeria cu viţă sălbatică*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1978
Vianu, Tudor — *Arta prozatorilor români*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1970
Vulpescu, Ileana — *Arta conversaţiei*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1980
Vulpescu, Ileana — *Candidaţii la fericire*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1981
Zamfirescu, Duiliu — *Viaţa la ţară*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1976

CUPRINS